

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

પાંડુરંગ ગણપતિ ચૌગુલ

વિરુદ્ધ

વિશ્વાસરાવ પાટીલ મુર્ગુદ સહકારી બેંક લિમિટેડ

(સિવિલ અપીલ નંબર ૫૬૭૪/૨૦૦૯)

૦૫ મે, ૨૦૨૦

[અરુણ મિશ્રા, ઈન્ડિરા બેનર્જી, વાઈન સરન,

એમ. આર. શાહ અને અનિરુદ્ધ બોસ, ન્યાયમુર્તિ]

ભારતનું બંધારણ-સાતમી અનુસૂચિ-સૂચિ I, પ્રવેશ ૪૫; સૂચિ II, પ્રવેશ ૩૨-કાયદો બનાવવાની સંસદની સત્તા-સહકારી બેંકોને સર્ફેસી અધિનિયમ, ૨૦૦૨ લાગુ-યોજાયેલ:રાજ્ય કાયદા હેઠળ નોંધાયેલી સહકારી બેંકો અને 'બેંકિંગ' ના સંદર્ભમાં એમ. એસ. સી. એસ. અધિનિયમ હેઠળ નોંધાયેલી બહુ-રાજ્ય સ્તરની સહકારી મંડળીઓ પ્રવેશ ૪૫, સૂચિ I, સાતમી અનુસૂચિ સાથે સંબંધિત કાયદા દ્વારા સંચાલિત થાય છે-'સમાવેશ, નિયમન અને સમાપન' ના પાસાઓ, ખાસ કરીને, પ્રવેશ ૪૫, સૂચિ I, સાતમી અનુસૂચિના કાર્યક્ષેત્રની બહારની બાબતોના સંદર્ભમાં રાજ્ય કાયદા હેઠળ નોંધાયેલી સહકારી મંડળીઓ દ્વારા સંચાલિત સહકારી બેંકો, પ્રવેશ ૩૨, સૂચિ

II, સાતમી અનુસૂચિ સાથે સંબંધિત ઉપરોક્ત કાયદા દ્વારા સચાલિત થાય છે – બેંકિંગને કલમ ૫ હેઠળ વ્યાખ્યાયિત 'બેંકિંગ કંપની' ના અર્થમાં આવરી લેવામાં આવે છે (સી) ૧૯૪૯ અધિનિયમની કલમ ૫૬ (એ) સાથે વાંચી શકાય છે, જે એન્ટ્રી ૪૫, લિસ્ટ I સાથે સંબંધિત કાયદો છે-સહકારી બેંકો ઉપરોક્ત અધિનિયમ અને એન્ટ્રી ૪૫, લિસ્ટ I અને એન્ટ્રી ૩૮, લિસ્ટ I, સાતમી અનુસૂચિ સાથે સંબંધિત આર બી આઈ અધિનિયમમાં 'બેંકિંગ' સાથે સંબંધિત આવી બેંકોને લાગુ પડતા અન્ય કોઈપણ કાયદાના પાલન વિના કોઈપણ પ્રવૃત્તિ કરી શકશે નહીં-રાજ્ય કાયદા હેઠળ સહકારી બેંકો અને બહુ-રાજ્ય સહકારી બેંકો 'સેક્શન ૨ (૧) હેઠળ' બેંકો 'છે (સી), સર્ફેસી અધિનિયમ-પુનઃપ્રાપ્તિ એ બેંકિંગનો એક આવશ્યક ભાગ છે; જેમ કે, ઉપરોક્ત અધિનિયમની કલમ ૧૩ હેઠળ સૂચવવામાં આવેલી પુનઃપ્રાપ્તિ પ્રક્રિયા, એન્ટ્રી ૪૫, લિસ્ટ I, સાતમી અનુસૂચિ સાથે સંબંધિત કાયદો લાગુ પડે છે-સહકારી બેંકોના સંદર્ભમાં, કલમ ૧૩ સર્ફેસી અધિનિયમ હેઠળ પુનઃપ્રાપ્તિ માટે વધારાની પ્રક્રિયાઓ પ્રદાન કરવા માટે સંસદ એન્ટ્રી ૪૫, લિસ્ટ I, સાતમી અનુસૂચિ હેઠળ કાયદાકીય ક્ષમતા ધરાવે છે-કલમ ૨ (૧) (સી) (iv એ), સર્ફેસી અધિનિયમમાં "એક્સ એરીલીઅન્ટ કાઉટેલા" ઉમેરવામાં આવ્યું છે, 'એક મલ્ટિ શેડ્યૂલ " રાજ્ય સહકારી બેંક 'અને રાજ્ય કાયદા હેઠળ નોંધાયેલી સહકારી બેંકોના સંદર્ભમાં બહાર પાડવામાં આવેલ જાહેરનામું' તારીખ ૨૮/૦૧/૦૩ 'સત્તાથી બહાર નથી-નાણાકીય સંપત્તિઓનું સુરક્ષાકરણ અને પુનર્નિર્માણ અને સુરક્ષા વ્યાજનું અમલીકરણ અધિનિયમ, ૨૦૦૨-પેટા કલમ ૨ (સી), (ડી), ૨ (૧) (સી) (iv એ), ૨ (૧) (v), ૨ (૧) (ડી), ૧૩-બહુ-રાજ્ય સહકારી મંડળી અધિનિયમ, ૨૦૦૨-પેટા કલમ ૩ (એફ), ૮૪ - બેંકિંગ નિયમન અધિનિયમ, ૧૯૪૯-ભાગ II, V-પેટા કલમ ૫ (બી), (સી), ૫એ , ૬, ૧૧, ૧૮, ૧૯, ૨૨, ૨૩, ૩૫એ (૧) (સી), ૫૬ (એ)-(સી), (ઈ)-કાયદાનું અર્થઘટન-આધાર અને પદાર્થનો સિદ્ધાંત; સંદર્ભ દ્વારા સમાવેશ-દેવાની વસૂલાત અને નાદારી અધિનિયમ, ૧૯૯૩-રંગીન કાયદાઓનો

સિદ્ધાંત-બેંકિંગ કાયદાઓ [સહકારી મંડળીઓનો અમલ અધિનિયમ, ૧૯૬૫ (અધિનિયમ નંબર ૨૩/) ૧૯૬૫)]-ભારતીય રિઝર્વ બેંક અધિનિયમ, ૧૯૩૪-પેટા કલમ ૨ (બી.), ૨ (બી.), ૨ (બી.), ૨ (સી.), ૨ (સી.)-રાષ્ટ્રીય કૃષિ અને ગ્રામીણ વિકાસ બેંક અધિનિયમ, ૧૯૮૧-ભારતીય સ્ટેટ બેંક અધિનિયમ, ૧૯૫૫-બેંકિંગ કંપની અધિનિયમ, ૧૯૪૯-સંપત્તિ હસ્તાંતરણ અધિનિયમ, ૧૮૮૨.

બેંકિંગ નિયમન કાયદો, ૧૯૪૯-પેટા કલમ ૫ (બી), (સી), ૬, ૫૬ (એ)-યોજાયો:કલમ ૬ એ બેંકિંગ કંપનીનો દરજ્જો પ્રદાન કરવાની જોગવાઈ નથી-'બેંકિંગ' અને 'બેંકિંગ કંપની' ની વ્યાખ્યાઓ અનુક્રમે કલમ ૫ (બી) અને ૫ (સી) માં સમાયેલી છે, અને જ્યારે કલમ ૫૬ (એ) સાથે વાંચે છે, ત્યારે તેનો અર્થ સહકારી બેંકો પણ થાય છે-સહકારી બેંક કલમ ૫ (સી) ની વ્યાખ્યામાં આવે છે, અને તેની પ્રવૃત્તિ બેંકિંગની છે, અને વધુમાં સહકારી બેંક કલમ ૬ માં સૂચવ્યા મુજબ કોઈપણ વ્યવસાયમાં જોડાઈ શકે છે.

બંધારણ (સત્તાણુમો સુધારો) અધિનિયમ, ૨૦૧૧-કલમ ૪૩ બી, ૨૪૩ ઝેડઆઈ, ૨૪૩ ઝેડએલ, ૨૪૩ ઝેડએલ (૧); અને એન્ટ્રી ૪૫, સૂચિ I, સાતમી અનુસૂચિ-યોજાયો:કલમ ૪૩ બી સહકારી મંડળીઓના વ્યવસ્થાપનને લગતી ઉમેરવામાં આવી હતી-કલમ ૨૪૩ ઝેડઆઈ જોગવાઈ કરે છે કે રાજ્યની વિધાનસભા કાયદા દ્વારા સહકારી મંડળીઓના 'સમાવેશ, નિયમન અને સમાપન' ના સંદર્ભમાં જોગવાઈઓ કરી શકે છે-કલમ ૨૪૩ ઝેડએલ બોર્ડ અને વચગાળાના વ્યવસ્થાપનને હટાવવા અને સસ્પેન્ડ કરવા સાથે સંબંધિત છે-બંધારણીય જોગવાઈ પોતે સહકારી બેંક અને અન્ય સહકારી મંડળીઓ વચ્ચે તફાવત કરે છે અને એન્ટ્રી ૪૫, લિસ્ટ I, સાતમી અનુસૂચિ હેઠળ લાગુ કરાયેલ કાયદો લાગુ કરે છે-તે અધિનિયમ ૧૯૪૯ ની લાગુ પડતા સંબંધિત કોઈપણ વિવાદને દૂર કરે છે. સહકારી મંડળીઓ દ્વારા સંચાલિત બેંકો-તે એ પણ સ્પષ્ટ કરે છે કે આવી બેંકો એન્ટ્રી ૪૫, લિસ્ટ I, સેવનથ શેડ્યૂલ-બેંકિંગ રેગ્યુલેશન એક્ટ, ૧૯૪૯ દ્વારા સંચાલિત થાય છે.

નાણાકીય અસ્કયામતોના પ્રતિભૂતિકરણ અને પુનર્નિર્માણ અને પ્રતિભૂતિ હિત અધિનિયમ, ૨૦૦૨-પેટા કલમ ૨ (૧) (સી), (ડી)-યોજાયો:કલમ ૨ (૧) (સી) માં 'બેંક' શબ્દનો અર્થ 'બેંકિંગ કંપની', અનુરૂપ નવી બેંક, સહાયક બેંક અથવા બહુ-રાજ્ય સહકારી બેંક અથવા એવી અન્ય બેંક કે જેને કેન્દ્ર સરકાર અધિનિયમ માટે સૂચના દ્વારા નિર્દિષ્ટ કરી શકે છે-કલમ ૨ (ડી) હેઠળ 'બેંકિંગ કંપની' શબ્દનો અર્થ કલમ ૫ (સી) અધિનિયમ ૧૯૪૯ માં સોંપવામાં આવ્યો છે-આમ, 'બેંકિંગ કંપની' ની વ્યાખ્યા કલમ ૨ (૧) (ડી), સરફેસી અધિનિયમ-બેંકિંગ નિયમન અધિનિયમ, ૧૯૪૯ માં સામેલ કરવામાં આવી છે - કલમ ૫ (સી).

સંદર્ભનો જવાબ આપતા કોર્ટે ઠરાવ્યું :

૧.૧ સામાન્ય રીતે બેંકનો અર્થ એવી કોઈ પણ સંસ્થા થાય છે જે બેંકિંગનો વ્યવસાય કરે છે.'બેંક' અભિવ્યક્તિને અનેક કાયદાઓમાં વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવી છે. બેંકો વિવિધ પ્રકારની હોઈ શકે છે જેમ કે સહકારી બેંક, કલેક્ટિંગ બેંક, કોમર્શિયલ બેંક, કોરસપોન્ડન્ટ બેંક, કસ્ટોડિયન બેંક, ડિપોઝિટરી બેંક, ડ્રોવી બેંક, ફેડરલ હોમ લોન બેંક, ફેડરલ લેન્ડ બેંક, મધ્યસ્થી બેંક, ઇન્વેસ્ટમેન્ટ બેંક, મ્યુચ્યુઅલ સેવિંગ્સ બેંક, રાષ્ટ્રીયકૃત બેંકો, નેગોશિએબલ બેંક, નોન-મેમ્બર બેંક, પેઅર બેંક, બચત અને લોન બેંક, બચત બેંક.'બેંક' શબ્દને તેનાથી સંબંધિત વિવિધ કાયદાઓમાં વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યો છે.[પેરા ૩૪] [૧૦૮૭-એફ ; ૧૦૮૮-ડી -એફ]

૧.૨ બંધારણના ઘડવૈયાઓએ 'બેંકિંગ' નો અર્થ બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯માં આપવામાં આવેલી ચોક્કસ વ્યાખ્યા સુધી મર્યાદિત રાખ્યો હોવાનું ન કહી શકાય.'બેંકિંગ' શબ્દને લિસ્ટ I ની એન્ટ્રી જપમાં સામેલ કરવામાં આવ્યો છે. રુસ્તમ કાવાસજી કૂપરનો નિર્ણય સ્પષ્ટપણે શંકા માટે કોઈ અવકાશ છોડતો નથી કે સહકારી બેંક દ્વારા કરવામાં આવેલી બેંકિંગ લિસ્ટ I ની એન્ટ્રી જપની મર્યાદામાં આવે છે. ગેન્નન ડંકર્લી એન્ડ કંપની, (મદ્રાસ) લિમિટેડનો નિર્ણય

ભારતના બંધારણની કલમ ૩૬૬ (૨૯એ) ની રજૂઆત દ્વારા તટસ્થ રહે છે અને ઉપરોક્ત શબ્દ નો અર્થ ફરીથી વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યો છે. લાયસન્સ હેઠળ બેંકિંગની પ્રવૃત્તિઓ કરતી સહકારી બેંકોના વ્યવસાયના સ્વરૂપોને ધ્યાનમાં રાખીને એન્ટ્રીઓને સંપૂર્ણ અસર આપવી પડશે.તે જ સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૫ ના કાર્યક્ષેત્રમાં આવરી લેવામાં આવી છે. કલમ ૬ વ્યવસાયના સ્વરૂપો સાથે વ્યવહાર કરે છે જેમાં બેંકિંગ કંપનીઓ જોડાઈ શકે છે. સંસ્થા વિના બેંકિંગની કોઈ પણ પ્રકારની પ્રવૃત્તિ/વ્યવસાય ન હોઈ શકે. કલમ ૬ એ બેંકિંગ કંપનીનો દરજ્જો આપવાની જોગવાઈ નથી.'બેંકિંગ' અને 'બેંકિંગ કંપની' ની વ્યાખ્યાઓ બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની કલમ ૫ (બી) અને ૫ (સી) માં અનુક્રમે સમાયેલી છે અને જ્યારે કલમ ૫૬ (એ) સાથે વાંચે છે, ત્યારે તેનો અર્થ સહકારી બેંકો પણ થાય છે. સહકારી બેંક કલમ ૫ (સી)ની વ્યાખ્યામાં આવે છે, અને તેની પ્રવૃત્તિ બેંકિંગની છે, અને બેંકિંગના વ્યવસાય ઉપરાંત, સહકારી બેંક કલમ ૬ માં દર્શાવેલ કોઈપણ વ્યવસાયમાં જોડાઈ શકે છે.[પરિચ્છેદ ૪૧,૪૪] [૧૧૦૩-બી-ડી; ૧૧૦૪-એ-બી]

સ્વતંત્ર કાપાસજી કૂપર વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા (૧૯૭૦) ૧ એસસીસી ૨૪૮:[૧૯૭૦] ૩ એસ. સી. આર. ૫૩૦-અનુસરવામાં આવ્યું. ધ સ્ટેટ ઓફ મદ્રાસ વિરુદ્ધ ગેનન ડંકલી એન્ડ કંપની, (મદ્રાસ) લિમિટેડ એ આઈ આર ૧૯૫૮ એસસી ૫૬૦:[૧૯૫૮] એસસીઆર ૩૭૯-નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

૨. બાકી નીકળતી રકમની વસૂલાત એ કોઈપણ બેંકિંગ સંસ્થાનું આવશ્યક કાર્ય હશે અને સંસદ સૂચિ-૧ની એન્ટ્રી ૪૫ હેઠળ કાયદો બનાવી શકે છે કારણ કે સહકારી બેંકો દ્વારા કરવામાં આવતી બેંકિંગની પ્રવૃત્તિ સૂચિ-૧ની એન્ટ્રી ૪૫ના કાર્યક્ષેત્રમાં આવે છે. દેખીતી રીતે, તે સંસદ માટે ખુલ્લું છે કે તે સર્વેસી અધિનિયમની કલમ ૧૩ હેઠળ વસૂલાત માટે ઉપાય પ્રદાન કરે. સહકારી બેંકની બેંકિંગની સંપૂર્ણ કામગીરી અને પ્રવૃત્તિ લિસ્ટ I ની એન્ટ્રી ૪૫, તેનો અર્થ, બી. આર. એક્ટ, ૧૯૪૯ અને લિસ્ટ I ની એન્ટ્રી ૩૮ હેઠળ ઘડવામાં આવેલા કાયદા

દ્વારા સંચાલિત થાય છે. સહકારી મંડળીઓનો 'સમાવેશ, નિયમન અને સમાપન' ભારતના બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૩૨ હેઠળ આવરી લેવામાં આવે છે, જ્યારે 'બેંકિંગ' સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૫ દ્વારા આવરી લેવામાં આવે છે. આમ, 'સમાવેશ, નિયમન અને સમાપન' નું પાસું સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૩૨ હેઠળ આવરી લેવામાં આવશે. જો કે, આવી સહકારી મંડળીઓ/બેંકોની બેંકિંગ પ્રવૃત્તિ સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૫ દ્વારા સંચાલિત થશે. ઉપરોક્ત બેંકો સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૫, બી. આર. એક્ટ, ૧૯૪૯ તેમજ સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૩૮ હેઠળ ભારતીય રિઝર્વ બેંક અધિનિયમ સંબંધિત કાયદા દ્વારા સંચાલિત અને નિયંત્રિત થાય છે. લાઈસન્સિંગ અને વ્યવસાય કરવાની બાબતમાં, બી. આર. એક્ટ, ૧૯૪૯ ની જોગવાઈઓ હેઠળ ઊંડું અને વ્યાપક નિયંત્રણ રચવામાં આવ્યું છે અને કોઈપણ સંસ્થા, પ્રાથમિક ક્રેડિટ સોસાયટીઓ દ્વારા કરવામાં આવતી બેંકિંગ પ્રવૃત્તિ એક બેંક છે અને ભારતીય રિઝર્વ બેંકને ખાતાઓ જમા કરાવવાની જરૂર છે, અને ઉપરોક્ત હેઠળ સંપૂર્ણ નિયંત્રણ છે. એક્ટ. બેંકિંગની પ્રવૃત્તિ માટે, આ બેંકો લિસ્ટ I ની એન્ટ્રી ૪૫ હેઠળના કાયદા દ્વારા સંચાલિત થાય છે. આમ, વસૂલાત બેંકિંગનો એક આવશ્યક ભાગ હોવાથી, સર્વિસ અધિનિયમની કલમ ૧૩ હેઠળ વધારાની પ્રક્રિયાઓ પૂરી પાડી ને કોઈ સંઘર્ષ પેદા કરવામાં આવ્યો નથી. તે પ્રક્રિયા અપનાવવા માટે બેંક માટે ખુલ્લી છે જે તે પસંદ કરી શકે છે. જ્યારે પિથ અને પદાર્થમાં બેંકિંગને સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૫ હેઠળ આવરી લેવામાં આવે છે, ત્યારે એન્ટ્રી ૩૨ લિસ્ટ II હેઠળ રાજ્ય માટે અનામત ક્ષેત્ર પર આકસ્મિક ખાઈ પણ સ્વીકાર્ય છે. પ્રવૃત્તિના વિવિધ પાસાઓ હોઈ શકે છે. રાજ્ય સહકારી કાયદાઓની જોગવાઈઓ હેઠળ સહકારી મંડળીઓની રચના થઈ શકે છે. રાજ્યનો કાયદો સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૩૨ હેઠળ 'સમાવેશ, નિયમન અને સમાપન' ની જોગવાઈ કરે છે, સભ્યપદ નોંધણી અને અન્ય બાબતોને સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૩૨ દ્વારા સંચાલિત કરી શકાય છે, અને તે જ સમયે, બેંકિંગ, લાઈસન્સિંગ, ખાતાઓ વગેરેને લગતા પાસાઓને એન્ટ્રી ૪૫ સૂચિ I હેઠળ આવરી શકાય છે. આમ, એસ. એ. આર.

એફ. એ. ઈ. એસ. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૨ (સી) (iv) (એ) અને ૨૮/૨/૨૦૦૩ ની તારીખની અધિસૂચનાને અધિકાર બહારની કહી શકાય નહીં.તેઓ ભારતના બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની એન્ટ્રી જપ લિસ્ટ I ની અંદર છે.[પરિચ્છેદ ૪૮,૫૮-૬૦] [૧૧૦૭-ઈ-એફ ; ૧૧૩૦-ડી -જી; ૧૧૩૧-જી]

૩. ઉપરોક્ત નિષ્કર્ષને બંધારણ (૯૭મો સુધારો) અધિનિયમ, ૨૦૧૧ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી બંધારણીય જોગવાઈઓ દ્વારા સમર્થન મળે છે. સહકારી મંડળીઓના વ્યવસ્થાપનને લગતી કલમ ૪૩ બી ઉમેરવામાં આવી છે. કલમ ૨૪૩ઝેડ આઈ પૂરી પાડે છે કે રાજ્યની વિધાનસભા, કાયદા દ્વારા, સહકારી મંડળીઓના 'સમાવેશ, નિયમન અને સમાપન' ના સંદર્ભમાં જોગવાઈઓ કરી શકે છે. નેવું સાતમા સુધારામાં કલમ ૨૪૩ ઝેડએલનો પણ સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હતો, જે બોર્ડ અને વચગાળાના વ્યવસ્થાપનનું સુપરસેશન અને સસ્પેન્શન સાથે સંબંધિત છે. કલમ ૨૪૩ ઝેડએલ (૧) ની ત્રીજી જોગવાઈ સ્પષ્ટ કરે છે કે બેંકિંગનો વ્યવસાય કરતી સહકારી મંડળીના કિસ્સામાં, રાજ્ય અધિનિયમ ઉપરાંત બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૮ની જોગવાઈઓ પણ લાગુ થશે. કલમ ૨૪૩ ઝેડએલની કલમ (૧) ના ચોથા પરંતુક માં બેંકિંગનો વ્યવસાય કરતી બહુ-રાજ્ય સહકારી મંડળીના સંદર્ભમાં પણ અપવાદ છે, આ કલમની જોગવાઈઓ એવી અસર કરશે કે જાણે 'છ મહિના' શબ્દોને 'એક વર્ષ' શબ્દો દ્વારા બદલવામાં આવ્યા હોય.' આમ, બંધારણીય જોગવાઈ પોતે જ સહકારી બેંક અને અન્ય સહકારી મંડળીઓ અને સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ I ની એન્ટ્રી જપ હેઠળ ઘડવામાં આવેલા લાગુ કાયદા વચ્ચે તફાવત કરે છે.તેણે સહકારી મંડળીઓ દ્વારા સંચાલિત બેંકોને બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૮ લાગુ પાડવા અંગેના કોઈપણ વિવાદને વિરામ આપ્યો હતો.તે એ પણ સ્પષ્ટ કરે છે કે આવી બેંકો સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ I ની એન્ટ્રી જપ દ્વારા સંચાલિત થાય છે.[પાર્સ ૬૧-૬૩] [૧૧૩૨-એ -બી ; ૧૧૩૩-એફ -જી]

૪.૧ કલમ ૨ (૧) (સી) માં 'બેંક' શબ્દનો અર્થ 'બેંકિંગ કંપની', અનુરૂપ નવી બેંક, સહાયક બેંક અથવા બહુ-રાજ્ય સહકારી બેંક અથવા એવી અન્ય બેંક કે જેને કેન્દ્ર સરકાર અધિનિયમ માટે સૂચના દ્વારા નિર્દિષ્ટ કરી શકે છે. કલમ ૨ (ડી) હેઠળ 'બેંકિંગ કંપની' શબ્દનો અર્થ બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની કલમ ૫ (સી) માં તેને સોંપવામાં આવ્યો છે. આમ, 'બેંકિંગ કંપની' ની વ્યાખ્યા સર્વેસી અધિનિયમની કલમ ૨ (૧) (ડી) માં સામેલ કરવામાં આવી છે, જે ૨૧/૬/૨૦૦૨ પર અમલમાં આવી હતી. કલમ ૫૬ (એ) ને બી. આર. એક્ટ, ૧૯૪૯માં એક્ટ નંબર ૨૩/૧૯૬૫ દ્વારા ૧/૩/૧૯૬૬ ની અસર સાથે સામેલ કરવામાં આવી હતી. તે તારીખે કલમ ૫૬ (એ) કાયદાનો ભાગ બની હતી. બીઆર એક્ટ, ૧૯૪૯ની કલમ ૫ (સી) વ્યાખ્યાયિત કરે છે કે 'બેંકિંગ કંપની' નો અર્થ એ છે કે કોઈપણ કંપની જે બેંકિંગનો વ્યવસાય કરે છે. કલમ ૫૬ (એ) ના આધારે, 'બેંકિંગ કંપની' અથવા 'કંપની' અથવા 'આવી કંપની' ના સંદર્ભને સહકારી બેંકોને કાયદો લાગુ કરવા માટે સહકારી બેંકના સંદર્ભ તરીકે સમજવામાં આવશે. કલમ ૫ (સી) માં સુધારો કરવામાં આવ્યો ન હતો અને અન્ય જોગવાઈઓ પણ જ્યાં મૂકવામાં આવી હતી ત્યાં તેમાં સુધારો કરવામાં આવ્યો ન હતો. જો કે, કલમ ૫૬ માં સમાવિષ્ટ વિવિધ જોગવાઈઓ દ્વારા અલગ પ્રકરણ V દ્વારા સુધારાઓનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હતો કારણ કે તે સુધારા અને કેટલાક ફેરફારો જે જરૂરી હતા અને વ્યાપકપણે જરૂરી હતા તે ધ્યાનમાં રાખીને અન્ય બેંકો અને કંપનીઓને લાગુ પડતી કેટલીક જોગવાઈઓને હાલના સ્વરૂપમાં જાળવી રાખવી જરૂરી હતી. સહકારી બેંકોને તેમની અરજીમાં સુધારેલા સ્વરૂપમાં જોગવાઈઓ અલગથી પૂરી પાડવામાં આવી હતી. જ્યારે બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ સહકારી બેંકને લાગુ કરવામાં આવ્યો હતો, ત્યારે 'સમાવેશ, નિયમન અને સમાપન' સંબંધિત અધિનિયમ હેઠળની તમામ જોગવાઈઓ દૂર કરવામાં આવી હતી કારણ કે કાયદો/૧૯૪૯ સહકારી બેંકોને લાગુ પડે છે, જો કે તે અધિનિયમમાં અન્ય સંસ્થાઓ માટે અસ્તિત્વમાં છે પરંતુ સહકારી બેંકોને લગતી નથી. કલમ ૧૧૭ હેઠળ રાષ્ટ્રપતિને આપવામાં આવેલી

સલાહમાં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો કે આ બાબતો ખાસ કરીને સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૫ હેઠળ આવરી લેવામાં આવી ન હતી અને સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૩૨ નો વિષય બન્યો હતો. આમ, જ્યારે અધિનિયમ/૧૯૪૯ ની જોગવાઈઓ સહકારી બેંકને લાગુ પડે છે, ત્યારે સહકારી બેંકનો સમાવેશ કરવા માટે 'બેંકિંગ કંપની' ની વ્યાખ્યા વાંચવી પડે છે. કલમ ૫૬ (એ) કલમ ૫ (સી) નો ભાગ બને છે, જો કે તે એક અલગ જગ્યાએ સ્થિત છે. કાયદાનો માત્ર વાંચમો ભાગ સહકારી બેંકને લાગુ પડે છે, કલમ ૫૬ (એ) 'બેંકિંગ કંપની' ની વ્યાખ્યામાં સુધારો કરે છે અને તે કલમ ૫ (સી) નો અભિન્ન ભાગ બની જાય છે, કારણ કે તેની સંપૂર્ણ અસર આપવી જરૂરી છે. હાલનો એક કેસ સહકારી બેંકને અરજીમાં અનુગામી સુધારા દ્વારા તે જ કાયદામાં સંદર્ભ દ્વારા સમાવેશ કરવાનો છે જ્યારે કલમ ૫ (સી) ની જોગવાઈઓ સહકારી બેંકને લાગુ કરવામાં આવે છે, ત્યારે સહકારી બેંકને વૈધાનિક રીતે ફરજિયાત તરીકે આ વ્યાખ્યાના અભિન્ન ભાગ તરીકે વાંચવી પડશે. જો કોઈ કંપનીને કલમ ૫ (સી) માં સહકારી મંડળીઓ/બેંકોના સંદર્ભ તરીકે લેવામાં ન આવે, તો કલમ ૫૬ના અર્થઘટન અંગે ઘણી સમસ્યાઓ ઊભી થશે. જ્યાં પણ સહકારી બેંકને અરજીમાં બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ માં 'બેંકિંગ કંપની' શબ્દો જોવા મળે છે ત્યાં તમામ જોગવાઈઓમાં સુધારો કરવો જરૂરી બની ગયો હોત. અગાઉની જોગવાઈઓનું શાબ્દિક પુનરાવર્તન ટાળવા માટે, જે સહકારી બેંકને લાગુ પડતી ન હતી, કલમ ૫૬ (એ) માં સહકારી બેંકના સંદર્ભમાં 'કંપની' ને 'બેંકિંગ કંપની' અથવા 'કંપની' અથવા 'આવી કંપની' તરીકે વાંચવા માટે એક ઉપકરણ બનાવવામાં આવ્યું હતું. જો કલમ ૫ (સી) અને અર્થઘટન કલમની વ્યાખ્યાને સમાવિષ્ટ તરીકે ન વાંચવામાં આવે અને તેમાં સુધારો કરવામાં આવ્યો હોય, તો અર્થઘટન કલમ અને ભાગ V નો સંપૂર્ણ સુધારો બિનકાર્યક્ષમ બની જશે. સમગ્ર અધિનિયમ/૧૯૪૯માં સુધારો કરવો વ્યવહારુ ન હતો કારણ કે તે સૂચિ ૧ સાથે સંબંધિત અન્ય સંસ્થાઓના 'સમાવેશ, નિયમન અને સમાપન' સાથે સંબંધિત હતો, કારણ કે આવી જોગવાઈઓ જાળવી રાખવી જરૂરી હતી, અને સહકારી

મંડળીઓ/બેંકો, ભારતના બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ ૧ ની એન્ટ્રી ૩૨ હેઠળ સંબંધિત વિષય-બાબતને બાકાત રાખવાની હતી. સહકારી મંડળીઓને તેમની અરજીમાં વિવિધ જોગવાઈઓ બાકાત રાખવાની હતી અને અન્ય જોગવાઈઓ સુધારેલા સ્વરૂપમાં લાગુ થવાની હતી, તેથી સહકારી બેંકોને તેમની અરજીમાં જોગવાઈઓમાં એક અલગ પ્રકરણ આપીને સુધારા કરવામાં આવ્યા હતા. આમ, જ્યાં કલમ ૫ (સી) અસ્તિત્વમાં હતી ત્યાં તેની વ્યાખ્યામાં સુધારો કરવો જરૂરી ન હતો અને ન તો તે યોગ્ય હોત, હકીકતમાં તેમાં કલમ ૫૬ (એ) માં આ રીતે સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો. સમગ્ર પ્રકરણ V સહકારી બેંકોમાં કાયદાની અરજી અંગે ઘડવામાં આવ્યું હતું અને તેને સંપૂર્ણ અસર આપવી પડશે. માત્ર સહકારી મંડળી અધિનિયમ માં બાકી નીકળતી રકમની વસૂલાત માટેની પ્રક્રિયા પૂરી પાડવામાં આવી હોવાથી, તે 'સહકારી બેંક' અભિવ્યક્તિના અર્થઘટનના માર્ગમાં આવી શક્યું ન હોત, જે બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની કલમ ૫ની વ્યાખ્યા અને અર્થઘટન કલમમાં સામેલ કરવામાં આવી હતી. લિસ્ટ I ની એન્ટ્રી ૪૫ માં 'બેંકિંગ' ના વિષય સાથે વ્યવહાર કરવા માટે સંસદ માટે તે ખુલ્લું હતું અને ગ્રેટર બોમ્બે કો ઓપરેટિવ બેંક લિમિટેડમાં આ અદાલતે પોતે અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે બી. આર. એક્ટ, ૧૯૪૯ સહકારી બેંકોને લાગુ પડે છે જે લિસ્ટ I ની એન્ટ્રી ૪૫ સાથે સંબંધિત કાયદો છે અને ભારતના બંધારણની કલમ ૨૪૩-ઝેડ એલ (૧) ની ત્રીજી પરંતુક પણ પૂરી પાડે છે કે બી. આર. એક્ટ પણ લાગુ થશે. આમ, સંસદે ઝડપી પુનઃપ્રાપ્તિ માટે વધારાના ઉપાયો પૂરા પાડવાનું યોગ્ય માન્યું હતું, જે સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૩૨ હેઠળ રાજ્ય માટે અનામત ક્ષેત્ર પર આકસ્મિક અતિક્રમણ હોય તો પણ એક વિકલ્પ છે, કારણ કે 'બેંકિંગ' એ સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૫ નો ભાગ છે અને પુનઃપ્રાપ્તિ પ્રક્રિયા સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૪૫ ના કેનમાં આવરી લેવામાં આવી છે. આમ, પીઠ અને પદાર્થના સિદ્ધાંતને ધ્યાનમાં રાખીને અને કરવામાં આવેલા સુધારા દ્વારા સમાવેશ કરીને, સહકારી બેંકોને સર્ફેસી અધિનિયમની કલમ ૨ (૧) (સી) અને ૨ (૧) (ડી) હેઠળ 'બેંક' અને 'બેંકિંગ કંપની' ની વ્યાખ્યામાં

સામેલ કરવામાં આવી છે. [પરિચ્છેદ ૭૧, ૭૨ અને ૭૯] [૧૧૩૯-એફ -એચ ; ૧૧૪૦-એ -એફ ; ૧૧૪૨-ડી -ઈ; ૧૧૪૬-બી -એચ; ૧૧૪૭-એ -બી]

ગ્રેટર બોમ્બે કો ઓપરેટિવ બેંક લિમિટેડ વિરુદ્ધ યુનાઇટેડ યાર્ન ટેક્સ (પી) લિમિટેડ અને અન્ય (૨૦૦૭) ૬ એસસીસી ૨૩૬:[૨૦૦૭] ૪ એસસીઆર ૮૨૩-નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

૪.૨ સહકારી બેંકો, જે બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ દ્વારા સંચાલિત છે, તે તેની કલમ ૫ (બી) ના અર્થમાં બેંકિંગ પ્રવૃત્તિઓમાં સામેલ છે. તેઓ લોકો પાસેથી નાણાં સ્વીકારે છે, જે માંગ પર અથવા અન્યથા ચૂકવવાપાત્ર હોય છે અને ચેક, ડ્રાફ્ટ, ઓર્ડર અથવા અન્યથા દ્વારા ઉપાડ કરે છે. માત્ર એ હકીકત દ્વારા કે નાણાંનું ધિરાણ સભ્યો સુધી મર્યાદિત છે, તેમને બેંકિંગના કાર્યક્ષેત્રની બહાર ન કહી શકાય તેઓ વ્યાવસાયિક કાર્યો કરે છે. સોસાયટી સભ્યો અને અન્ય વ્યક્તિઓ પાસેથી થાપણો અને લોન મેળવશે તેઓ લોન પણ આપે છે અને તે તેમનું પ્રાથમિક કાર્ય છે. આમ, તેઓ સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૫ માં 'બેંકિંગ' હેઠળ આવરી લેવામાં આવ્યા છે. [પેરા ૮૪] [૧૧૫૪-સી-ડી]

૫.૧. સહકારી બેંકની પ્રવૃત્તિ લિસ્ટ I ની સંબંધિત એન્ટ્રી ૪૫ માં ઘડવામાં આવેલા કાયદા દ્વારા નિયંત્રિત બેંકિંગ હોવાથી, સંસદમાં એસએઆરએફએઈએસઆઈ કાયદો ઘડવા અને ઝડપથી વસૂલાત માટેની પ્રક્રિયા પ્રદાન કરવાની ક્ષમતાનો અભાવ હોવાનું કોઈ કારણ નથી. સર્વેસી કાયદો સહકારી બેંકો દ્વારા હાથ ધરવામાં આવેલી પ્રવૃત્તિઓને પણ આવરી લે છે. સહકારી બેંકો બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની કલમ ૫ (બી) હેઠળ બેંકિંગ વ્યવસાય કરી રહી છે અને સહકારી મંડળીઓને સૂચિ ૧ની એન્ટ્રી ૪૩માંથી બાકાત રાખવાથી સૂચિ ૧ ની એન્ટ્રી ૪૫ ના અર્થઘટનને લગતી કોઈ અસર થતી નથી. હાલમાં એમ ધારી રહ્યા છીએ કે બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની કલમ ૫ (સી) માં 'બેંક' ની વ્યાખ્યા સહકારી બેંકોને આવરી લેતી નથી; કલમ ૨ (૧) (સી) હેઠળ એસ. એ. આર. એફ. એ. ઈ. એસ. આઈ. અધિનિયમમાં 'બેંક' શબ્દની વ્યાખ્યા કરવામાં આવી છે, અને કલમ ૨ (૧) (સી) (વી) માં

સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓ કેન્દ્ર સરકારને તે અધિનિયમ માટે 'આવી અન્ય બેંક' નો ઉલ્લેખ કરવા માટે અધિકૃત કરે છે. આમ, 'સહકારી બેંક' ને 'બેંક' તરીકે સૂચિત કરતી ૨૮/૧/૨૦૦૩ પર બહાર પાડવામાં આવેલી સૂચના સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૫ દ્વારા આવરી લેવામાં આવી છે કારણ કે તે બી. આર. એક્ટ, ૧૯૪૯ અને આર બી આઈ એક્ટ દ્વારા નિયંત્રિત છે. સૂચિ ૧ ની એન્ટ્રી ૪૫ હેઠળ 'બેંકિંગ' પ્રવૃત્તિ માટે, સંસદને 'બેંક' ને વ્યાખ્યાયિત કરતી આવી જોગવાઈ ઘડવાની સત્તા હતી, જે એસએઆરએફએઈએસઆઈ અધિનિયમની કલમ ૧૩ માં પૂરી પાડવામાં આવેલ આવી બેંક માટે વસૂલાત પ્રક્રિયાને અધિકૃત અને નિર્ધારિત કરે છે; જો કે, સહકારી મંડળીઓ/બેંકો બીઆર અધિનિયમની કલમ ૫ (૧) (સી) માં સમાવેશ કરીને સમાવવામાં આવી છે અને જાહેરનામું બહાર પાડવામાં આવ્યું હતું. કલમ ૫૬ (એ) ના આધારે, બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની કલમ ૫૬ (સી. સી. આઈ.) માં વ્યાખ્યાયિત સહકારી બેંકોને કલમ ૫ (૧) (સી) માં સામેલ કરવામાં આવી છે. એ જ રીતે, બહુ-રાજ્ય સહકારી બેંકોને પણ આવરી લેવામાં આવી હતી. બાકી નીકળતી રકમની વસૂલાત માટેની અગાઉની પ્રક્રિયા સિવિલ કોર્ટ અથવા ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા સામાન્ય બેંકો અને સહકારી બેંકો માટે અલગ રીતે પૂરી પાડવામાં આવી હતી. એસ. એ. આર. એફ. એ. ઈ. એસ. આઈ. અધિનિયમમાં, સમયની સાથે ગતિ જાળવવા માટે અદાલત/ટ્રિબ્યુનલના હસ્તક્ષેપ વિના કલમ ૧૩ હેઠળ એક પ્રક્રિયા સૂચવવામાં આવી છે. આમ, નાગરિક અદાલતના આદેશને જે અતિશય વિલંબનો સામનો કરવો પડ્યો હતો તેમજ સહકારી સમિતિ અધિનિયમ હેઠળ સહકારી ટ્રિબ્યુનલ અથવા સંક્ષિપ્ત પ્રક્રિયાને દૂર કરવાની માંગ કરવામાં આવી હતી તે ઉપરાંત, સંસદને અદાલત/ટ્રિબ્યુનલના હસ્તક્ષેપ વિના સુરક્ષિત વ્યાજની ઝડપી વસૂલાત પૂરી પાડીને કરવામાં આવેલી બેંકની બાકી રકમની વસૂલાતની પ્રક્રિયા પૂરી પાડવા માટે કાયદો ઘડવાની મંજૂરી છે. [પેરા ૮૫-૮૭] [૧૧૫૪-એફ -એચ ; ૧૧૫૫-એ -એફ]

૫.૨ 'સહકારી સંસ્થાઓ સાથે સંબંધિત 'બેંકિંગ' ને સૂચિ I ની એન્ટ્રી જપ ના કાર્યક્ષેત્રમાં સામેલ કરી શકાય છે, અને સહકારી બેંકો દ્વારા વસૂલાતની જોગવાઈઓને સરફેસી અધિનિયમમાં આવરી લેવા માટે તેને ઓવર ઇન્કલુઝન કહી શકાય નહીં. આ અદાલત દ્વારા નિર્ધારિત સિદ્ધાંતોના આધાર પર તેને વધુ પડતો સમાવેશ કહી શકાય નહીં. પ્રશ્ન/સૂચનામાંની જોગવાઈને રંગીન કાયદો ન કહી શકાય. એસ. એ. આર. એફ. એ. ઇ. એસ. આઈ. કાયદો કાયદાકીય ક્ષમતાની કસોટીને લાયક ઠરે છે, તેમજ વ્યાખ્યાને રંગીન ભાગ અથવા વધુ સમાવેશી અથવા સંસદની ક્ષમતાની બહાર ન કહી શકાય.[પેરા ૧૦૦,૧૦૨] [૧૧૬૬-ડી -ઈ; ૧૧૬૮-ઈ; ૧૧૬૯-ડી]

૬. પરિણામે, સંદર્ભનો જવાબ નીચે મુજબ છે:

(૧) (અ) રાજ્ય કાયદા હેઠળ નોંધાયેલી સહકારી બેંકો અને 'બેંકિંગ' ના સંદર્ભમાં એમ એસ સી એસ અધિનિયમ, ૨૦૦૨ હેઠળ નોંધાયેલી બહુ-રાજ્ય સ્તરની સહકારી મંડળીઓ ભારતના બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ I ની એન્ટ્રી જપ સાથે સંબંધિત કાયદા દ્વારા સંચાલિત થાય છે.

(બી) 'સમાવેશ, નિયમન અને સમાપન' ના પાસાઓના સંદર્ભમાં રાજ્ય કાયદા હેઠળ નોંધાયેલી સહકારી મંડળીઓ દ્વારા સંચાલિત સહકારી બેંકો, ખાસ કરીને, જે બાબતો ભારતના બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ I ની એન્ટ્રી જપ ના કાર્યક્ષેત્રની બહાર છે, તે ભારતના બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૩૨ સાથે સંબંધિત ઉપરોક્ત કાયદા દ્વારા સંચાલિત થાય છે.

(૨) બેંકિંગ સંબંધિત પ્રવૃત્તિઓમાં સામેલ સહકારી બેંકો બેંકિંગ નિયમન અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની કલમ ૫૬ (એ) સાથે વાંચી શકાય તેવી કલમ ૫ (સી) હેઠળ વ્યાખ્યાયિત 'બેંકિંગ કંપની' ના અર્થમાં આવરી લેવામાં આવી છે, જે સૂચિ I ની એન્ટ્રી જપ સાથે સંબંધિત કાયદો છે. તે સહકારી મંડળીઓ દ્વારા સંચાલિત સહકારી બેંકોના 'બેંકિંગ' ના પાસાને નિયંત્રિત કરે છે.સહકારી બેંકો બેંકિંગ નિયમન અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની જોગવાઈઓનું પાલન કર્યા વિના અને સૂચિ ૧ની એન્ટ્રી જપમાં 'બેંકિંગ' સાથે સંબંધિત આવી બેંકોને લાગુ પડતા અન્ય

કોઈપણ કાયદા અને ભારતના બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ ૧ની એન્ટ્રી ૩૮ સાથે સંબંધિત આરબીઆઈ અધિનિયમની જોગવાઈઓનું પાલન કર્યા વિના કોઈપણ પ્રવૃત્તિ કરી શકશે નહીં.

(૩)(અ) રાજ્ય કાયદા હેઠળની સહકારી બેંકો અને બહુ-રાજ્ય સહકારી બેંકો નાણાકીય અસ્કયામતોના પ્રતિભૂતિકરણ અને પુનર્નિર્માણ અને પ્રતિભૂતિ હિત અધિનિયમ, ૨૦૦૨ના અમલીકરણની કલમ ૨ (૧) (સી) હેઠળ 'બેંકો' છે. વસૂલાત એ બેંકિંગનો એક આવશ્યક ભાગ છે; જેમ કે, ભારતના બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની એન્ટ્રી ૪૫ લિસ્ટ I સાથે સંબંધિત કાયદો, સરકેસી અધિનિયમની ૧૩મી તારીખથી નિર્ધારિત વસૂલાત પ્રક્રિયા લાગુ પડે છે.

(૩) (બી) સહકારી બેંકોના સંદર્ભમાં નાણાકીય અસ્કયામતોના પ્રતિભૂતિકરણ અને પુનર્નિર્માણ અને પ્રતિભૂતિ હિતના અમલીકરણ અધિનિયમ, ૨૦૦૨ની કલમ ૧૩ હેઠળ વસૂલાત માટે વધારાની પ્રક્રિયાઓ પ્રદાન કરવા માટે સંસદને ભારતના બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૫ હેઠળ કાયદાકીય ક્ષમતા છે. નાણાકીય અસ્કયામતોના પ્રતિભૂતિકરણ અને પુનર્નિર્માણ અને પ્રતિભૂતિ હિત અધિનિયમ, ૨૦૦૨ના અમલીકરણની કલમ ૨ (૧) (સી) (IV એ) ની જોગવાઈઓ, જેમાં 'બહુ-રાજ્ય સહકારી બેંક' એટલે કે 'એક્સ એરીલેન્સી કાઉટેલા' ઉમેરવામાં આવ્યું છે, તે સત્તાની બહાર નથી તેમજ રાજ્યના કાયદા હેઠળ નોંધાયેલી સહકારી બેંકોના સંદર્ભમાં બહાર પાડવામાં આવેલ ૨૮/૧/૨૦૦૩ તારીખનું જાહેરનામું પણ છે. [પેરા ૧૦૩] [૧૧૬૯-ડી -એચ ; ૧૧૭૦-એ -ઈ]

એસ. એસ. ધનોઆ વિરુદ્ધ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન, દિલ્હી અને અન્ય (૧૯૮૧) ૩ એસસીસી ૪૩૧:[૧૯૮૧] ૩ એસસીઆર ૮૬૪; ડાહ્લો એન્જિનિયરિંગ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ વિરુદ્ધ સતીશ પ્રભાકર પાઠ્યે અને અન્ય (૨૦૧૦) ૪ એસસીસી ૩૭૮:[૨૦૧૦] ૪ એસસીઆર ૧૫-વિશિષ્ટ.

રેન્ક પાલ સિંહ અને અન્ય વિરુદ્ધ જિલ્લા સહાયક નિબંધક, સહકારી મંડળીઓ, એટા અને અન્ય (૧૯૮૦) ૪ એસ. સી. સી. ૧૦૯-લાગુ પડતા નથી.

હિન્દુસ્તાન લીવર અને મહારાષ્ટ્રનું બીજું વિરુદ્ધ રાજ્ય અને બીજું (૨૦૦૪) ૯ એસ સી સી ૪૩૮:[૨૦૦૩] ૫ પૂરક એસસીઆર ૬૮૫; કેરળ રાજ્ય વીજળી બોર્ડ વિરુદ્ધ ઇન્ડિયન એલ્યુમિનિયમ કંપની લિમિટેડ (૧૯૭૬) ૧ એસસીસી ૪૬૬:[૧૯૭૬] ૧ એસસીઆર ૫૫૨; સીતા રામ શર્મા અને અન્ય વિરુદ્ધ રાજસ્થાન રાજ્ય અને અન્ય (૧૯૭૪) ૨ એસસીસી ૩૦૧; યુકો બેંક અને અન્ય વિરુદ્ધ દીપક દેબબર્મા અને અન્ય (૨૦૧૭) ૨ એસસીસી ૫૮૫:[૨૦૧૬] ૧૧ એસસીઆર ૭૨૩; સ્ટેટ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા વિરુદ્ધ સંતોષ ગુપ્તા અને અન્ય (૨૦૧૭) ૨ એસસીસી ૫૩૮:[૨૦૧૬] ૯ એસસીઆર ૯૮૫; કલકત્તા ગેસ કંપની (પ્રોપરાઇટરી) લિમિટેડ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ વેસ્ટ બંગાળ અને અન્ય એ આઈ આર ૧૯૬૨ એસસી ૧૦૪૪:[૧૯૬૨] ૩ પૂરક એસસીઆર ૧; સેન્ટ્રલ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ કેરળ એન્ડ અન્ય (૨૦૦૯) ૪ એસસીસી ૯૪:[૨૦૦૯] ૩ એસસીઆર ૭૩૫; સ્ટેટ ઓફ ડબલ્યુ બી વિરુદ્ધ કેસોરમ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિમિટેડ અને અન્ય (૨૦૦૪) ૧૦ એસસીસી ૨૦૧:[૨૦૦૪] ૧ એસસીઆર ૫૬૪; મેરી રોય, વગેરે વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ કેરળ એન્ડ અન્ય (૧૯૮૬) ૨ એસસીસી ૨૦૯:[૧૯૮૬] ૧ એસ. સી. આર. ૩૭૧; યુ. પી. અવસ ઈવમ વિકાસ પરિષદ વિરુદ્ધ જૈનુલ ઈસ્લામ અને અન્ય એ આઈ આર ૧૯૯૮ એસ. સી. ૧૦૨૮:[૧૯૯૮] ૧ એસ. સી. આર. ૨૫૪; સુરાના સ્ટીલ્સ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ વિરુદ્ધ આવકવેરાના નાયબ કમિશનર અને અન્ય (૧૯૯૯) ૪ એસ. સી. સી. ૩૦૫:[૧૯૯૯] ૨ એસસીઆર ૫૮૯; રામ સરૂપ અને અન્ય વિરુદ્ધ મુન્શી અને અન્ય એ આઈ આર ૧૯૬૩ એસસી ૫૫૩:[૧૯૬૩] ૩ એસ. સી. આર. ૮૫૮; સોમા સુરેશ કુમાર વિરુદ્ધ આંધ્ર પ્રદેશ સરકાર અને અન્ય (૨૦૧૩) ૧૦ એસ. સી. સી. ૬૭૭:[૨૦૧૩] ૧૦ એસ. સી. આર. ૩૨૮; કે. કે. ભાસ્કરન વિરુદ્ધ રાજ્યનું

પ્રતિનિધિત્વ તેના સચિવ, તમિલનાડુ દ્વારા કરવામાં આવ્યું અને અન્ય (૨૦૧૧) ૩ એસ. સી. સી. ૭૯૩:[૨૦૧૧] ૩ એસસીઆર ૫૨૭; મેસર્સ ઉજાગર પ્રિન્ટ્સ એન્ડ અન્ય (II) વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા એન્ડ અન્ય (૧૯૮૯) ૩ એસસીસી ૪૮૮:[૧૯૮૮] ૩ પૂરક એસસીઆર ૭૭૦; કેશવલાલ ખેમચંદ એન્ડ સન્સ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ અને અન્ય વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા એન્ડ અન્ય (૨૦૧૫) ૪ એસસીસી ૭૭૦:[૨૦૧૫] ૨ એસસીઆર ૫૧; જયંત વર્મા અને અન્ય વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા અને અન્ય (૨૦૧૮) ૪ એસસીસી ૭૪૩:[૨૦૧૮] ૨ એસસીઆર ૬૭૯; ફેડરેશન ઓફ હોટેલ એન્ડ રેસ્ટોરન્ટ એસોસિએશન ઓફ ઈન્ડિયા, વગેરે વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા એન્ડ અન્ય (૧૯૮૯) ૩ એસસીસી ૬૩૪:[૧૯૮૯] ૨ એસ. સી. આર. ૯૧૮; ભારત સહકારી બેંક (મુંબઈ) લિમિટેડ વિરુદ્ધ સહકારી બેંક કર્મચારી સંઘ (૨૦૦૭) ૪ એસ. સી. સી. ૬૮૫:[૨૦૦૭] ૪ એસ. સી. આર. ૩૪૭; ભારતીય રિઝર્વ બેંક વિરુદ્ધ એમ. હનુમૈયા અને અન્ય (૨૦૦૮) ૧ એસ. સી. સી. ૭૭૦:[૨૦૦૮] ૧ એસસીઆર ૧૬; ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય વિરુદ્ધ શ્રી અંબિકા મિલ્સ લિમિટેડ, અમદાવાદ, અને અન્ય (૧૯૭૪) ૪ એસસીસી ૬૫૬:[૧૯૭૪] ૩ એસ. સી. આર. ૭૬૦; ગિરનાર વેપારીઓ (૩) મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય અને અન્ય (૨૦૧૧) ૩ એસ. સી. સી. ૧:[૨૦૧૧] ૩ એસસીઆર ૧; તમિલનાડુ રાજ્ય અને અન્ય વિરુદ્ધ કે. શ્યામ સુંદર અને અન્ય (૨૦૧૧) ૮ એસસીસી ૭૩૭:[૨૦૧૧] ૧૧ એસ. સી. આર. ૧૦૯૪-૫૨ આધાર રાખ્યો હતો.

દિલ્લી ક્લોથ એન્ડ જનરલ મિલ્સ કંપની લિમિટેડ વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા એન્ડ અન્ય (૧૯૮૩) ૪ એસસીસી ૧૬૬:[૧૯૮૩] ૩ એસ. સી. આર. ૪૩૮; ટી. વેલાયુધન આચારી અને અન્ય વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા એન્ડ અન્ય (૧૯૯૩) ૨ એસ. સી. સી. ૫૮૨:[૧૯૯૩] ૧ એસ. સી. આર. ૮૩૨; ભારત સંઘ અને અન્ય એક વર્ગ દિલ્લી હાઈકોર્ટ બાર એસોસિએશન અને અન્ય (૨૦૦૨) ૪ એસ. સી. સી. ૨૭૫:[૨૦૦૨] ૨

એસસીઆર ૪૫૦; નરેન્દ્ર કાંતિલાલ શાહ વિરુદ્ધ જોઇન્ટ રજિસ્ટ્રાર, કો-ઓપરેટિવ સોસાયટીઝ એ આઈ આર ૨૦૦૪ બોમ્બ ૧૬૬; રામા સ્ટીલ વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા (૨૦૦૭) ૬ માહ એલ જે ૩૮૭; નીલ ઓઈલ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા એ આઈ આર ૨૦૧૫ ગુજરાત ૧૭૧; મહાલક્ષ્મી બેંક લિમિટેડ વિરુદ્ધ રજિસ્ટ્રાર ઓફ કંપનીઝ, પશ્ચિમ બંગાળ એ આઈ આર ૧૯૬૧ કલકત્તા ૬૬૬; આઈસીઆઈસીઆઈ બેંક લિમિટેડ વિરુદ્ધ ઓફિશિયલ લિક્વિડેટર ઓફ એપીએસ સ્ટાર ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિમિટેડ અને અન્ય (૨૦૧૦) ૧૦ એસસીસી ૧:[૨૦૧૦] ૧૨ એસસીઆર ૬૪૪; ડાયમંડ સુગર મિલ્સ લિમિટેડ અને અન્ય વિરુદ્ધ રાજ્ય ઉત્તર પ્રદેશ અને અન્ય એ આઈ આર ૧૯૬૧ એસસી ૬૫૨:[૧૯૬૧] ૩ એસ સી આર ૨૪૨; આઈ ટી સી લિ. વિરુદ્ધ કૃષિ ઉત્પાદન બજાર સમિતિ અને અન્ય (૨૦૦૨) ૯ એસ સી સી ૨૩૨:[૨૦૦૨] ૧ એસસીઆર ૪૪૧; હિન્સા વિરોધી સંઘ વિરુદ્ધ મિર્ઝાપુર મોતી સુરેશ જમાત અને અન્ય (૨૦૦૮) ૫ એસસીસી ૩૩:[૨૦૦૮] ૪ એસ. સી. આર. ૧૦૨૦; કે. સી. ગજપતિ નારાયણ દેવ અને અન્ય વિરુદ્ધ રાજ્ય ઓરિસ્સા એ. આઈ. આર. ૧૯૫૩ એસ. સી. ૩૭૫:[૧૯૫૪] એસસીઆર ૧; એપેક્સ કો-ઓપરેટિવ બેંક ઓફ અર્બન બેંક ઓફ મહારાષ્ટ્ર એન્ડ ગોવા લિમિટેડ વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર સ્ટેટ કો-ઓપરેટિવ બેંક લિમિટેડ અને અન્ય (૨૦૦૩) ૧૧ એસસીસી ૬૬:[૨૦૦૩] ૪ પૂરક એસ. સી. આર. ૧૦૭૧; દમણ સિંહ અને અન્ય વિરુદ્ધ રાજ્ય પંજાબ અને અન્ય (૧૯૮૫) ૨ એસ. સી. સી. ૬૭૦:[૧૯૮૫] ૩ એસસીઆર ૫૮૦; ઈકબાલ નસીર ઉસ્માની વિરુદ્ધ સેન્ટ્રલ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા એન્ડ અન્ય (૨૦૦૬) ૨ એસસીસી ૨૪૧; મજૂર સહકારી બેંક લિમિટેડ વિરુદ્ધ એન. એન. મજમુદાર અને અન્ય એ આઈ આર ૧૯૫૭ બોમ્બ ૩૬; શામરાવ વિક્રલ કો-ઓપરેટિવ બેંક લિમિટેડ, મુંબઈ, અને અન્ય વિરુદ્ધ મેસર્સ સ્ટાર ગ્લાસ વર્ક્સ, મુંબઈ અને અન્ય એ આઈ આર ૨૦૦૩ બોમ્બ ૨૦૫; સ્ટેટ ઓફ એ પી એન્ડ અન્ય વિરુદ્ધ મેકડોવેલ એન્ડ કંપની એન્ડ અન્ય (૧૯૯૬) ૩ એસસીસી ૭૦૯:[૧૯૯૬] ૩ એસ. સી. આર.

૭૨૧; દીવાન બહાદુર શેઠ ગોપાલ દાસ મોહતા વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા એન્ડ અન્ય [૧૯૫૫] ૧ એસ. સી. આર. ૭૭૩; ખેરબારી ટી કંપની લિમિટેડ અને અન્ય વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ આસામ [૧૯૬૪] ૫ એસ. સી. આર. ૯૭૫; બેલસુંડ સુગર કંપની લિમિટેડ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ બિહાર (૧૯૯૯) ૯ એસ. સી. સી. ૬૨૦:[૧૯૯૯] ૧ પૂરક એસ. સી. આર. ૧૪૬; સંત સાધુ સિંહ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ પંજાબ એ આઈ આર ૧૯૭૦ પી એન્ડ એચ ૫૨૮; નાગપુર ડિસ્ટ્રિક્ટ સેન્ટ્રલ કો-ઓપરેટિવ બેંક લિમિટેડ વિરુદ્ધ ડિવિઝનલ જોઈન્ટ રજિસ્ટ્રાર, કો-ઓપરેટિવ સોસાયટીઝ એ આઈ આર ૧૯૭૧ બોમ ૩૬૫-નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

ન્યાયમૂર્તિ જી. પી. સિંઘ-‘કાયદાકીય અર્થઘટનના સિદ્ધાંતો’ ૧૨મી આવૃત્તિ ૨૦૧૦ પાના ૩૧૮-૩૨૦-નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

પોર્ટ્સમાઉથ કોર્પોરેશન વિરુદ્ધ સ્મિથ (૧૮૮૫) ૧૦ એસી ૩૬૪; સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ વિરુદ્ધ હિન્દુસ્તાન કો-ઓપરેટિવ ઇન્શ્યોરન્સ સોસાયટી લિમિટેડ એ આઈ આર ૧૯૩૧ પીસી ૧૪૯-નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

સંક્ષિપ્ત ઓક્સફર્ડ અંગ્રેજી શબ્દકોશ; બ્લેકનો કાયદો શબ્દકોશ, નવમી આવૃત્તિ-નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

કેસ કાયદો સંદર્ભ

[૨૦૦૭] ૪ એસ. સી. આર. ૮૨૩ નો સંદર્ભ પેરા ૧ માં આપવામાં આવ્યો છે.

[૧૯૮૩] ૩ એસ. સી. આર. ૪૩૮ નો સંદર્ભ પેરા ૧ માં આપવામાં આવ્યો છે.

[૧૯૯૩] ૧ એસ. સી. આર. ૮૩૨ નો સંદર્ભ પેરા ૧ માં આપવામાં આવ્યો છે.

[૨૦૦૨] ૨ એસ. સી. આર. ૪૫૦ નો સંદર્ભ પેરા ૧ માં આપવામાં આવ્યો છે

[૧૯૭૦] ૩ એસ. સી. આર. ૫૩૦ પછી પેરા ૯ (એ) આવ્યું.

[૨૦૧૦] ૧૨ એસ. સી. આર. ૬૪૪ નો સંદર્ભ પેરા ૯ (બી) માં આપવામાં આવ્યો છે.[૧૯૫૯] એસ. સી. આર. ૩૭૯ નો સંદર્ભ પેરા ૯ (બી) માં આપવામાં આવ્યો છે.

[૧૯૬૧] ૩ એસ. સી. આર. ૨૪૨ નો સંદર્ભ પેરા ૯ (બી) માં આપવામાં આવ્યો છે.[૨૦૦૨] ૧ એસ. સી. આર. ૪૪૧ નો સંદર્ભ

પેરા ૯ (એચ) માં આપવામાં આવ્યો છે.[૨૦૦૮] જ એસ. સી. આર. ૧૦૨૦
 નો સંદર્ભ પેરા ૯ (i) માં આપવામાં આવ્યો છે.[૧૯૫૪] એસ. સી. આર. ૧ નો
 સંદર્ભ પેરા ૯ (જે) માં આપવામાં આવ્યો છે.[૨૦૦૩] જ કલમ ૯ (કે) નો
 સંદર્ભ આપતા પૂરક એસ. સી. આર. ૧૦૭૧.(૧૯૮૦) જ એસ. સી. સી. ૧૦૯
 લાગુ ન કરી શકાય તેવું પેરા ૯ (કે).[૧૯૮૧] ૩ એસ. સી. આર. ૮૬૪
 વિશિષ્ટ પેરા ૯ (કે).[૧૯૮૫] ૩ એસ. સી. આર. ૫૮૦ નો સંદર્ભ પેરા ૯ (કે)
 માં આપવામાં આવ્યો છે.[૨૦૧૦] જ એસ. સી. આર. ૧૫ વિશિષ્ટ પેરા ૯ (કે)
 (૨૦૦૬) ૨ એસ. સી. સી. ૨૪૧ નો સંદર્ભ પેરા ૧૦ માં આપવામાં આવ્યો છે
 [૨૦૦૩] ૫ પૂરક એસસીઆર ૬૮૫ એ પેરા ૧૭ (એ) પર આધાર રાખ્યો હતો.
 [૧૯૭૬] ૧ એસસીઆર ૫૫૨ એ પેરા ૧૭ (એ) પર આધાર રાખ્યો હતો.
 [૧૯૭૪] ૨ એસસીસી ૩૦૧ એ પેરા ૧૭ (એ) પર આધાર રાખ્યો હતો.
 [૧૯૯૬] ૩ પેરા ૧૭ (ડી) નો સંદર્ભ આપતા એસ. સી. આર. ૭૨૧
 [૧૯૫૫] ૧ એસ. સી. આર. ૭૭૩ નો સંદર્ભ પેરા ૧૮ માં આપવામાં આવ્યો
 છે.[૧૯૬૪] ૫ એસ. સી. આર. ૯૭૫ નો સંદર્ભ પેરા ૧૮ માં આપવામાં આવ્યો
 છે.[૨૦૧૬] ૧૧ એસ સી આર ૭૨૩ એ પેરા ૪૯ પર આધાર રાખ્યો હતો.
 [૨૦૧૬] ૯ એસ. સી. આર. ૯૮૫ પેરા ૫૦ પર આધારિત હતું
 [૧૯૯૯] ૧ કલમ ૫૨ નો સંદર્ભ આપતા પૂરક એસ સી આર ૧૪૬
 [૧૯૬૨] ૩ પૂરક એસસીઆર ૧ એ પેરા ૫૩ પર આધાર રાખ્યો હતો
 [૨૦૦૯] ૩ એસ સી આર ૭૩૫ એ પેરા ૫૪ પર આધાર રાખ્યો હતો.
 [૨૦૦૪] ૧ એસ. સી. આર. ૫૬૪ પેરા ૬૦ પર આધાર રાખે છે
 [૧૯૮૬] ૧ એસ. સી. આર. ૩૭૧ પેરા ૭૩ પર આધારિત હતું.
 [૧૯૯૮] ૧ એસ. સી. આર. ૨૫૪ પેરા ૭૪ પર આધાર રાખે છે
 [૧૯૯૯] ૨ એસ સી આર ૫૮૯ એ પેરા ૭૬ પર આધાર રાખ્યો હતો.
 [૧૯૬૩] ૩ એસ. સી. આર. ૮૫૮ પેરા ૭૮ પર આધારિત હતું.
 [૨૦૧૩] ૧૦ એસ સી આર ૩૨૮ એ પેરા ૮૮ પર આધાર રાખ્યો હતો.
 [૨૦૧૧] ૩ એસ. સી. આર. ૫૨૭ પેરા ૮૯ પર આધાર રાખે છે

- [૧૯૮૮] ૩ પૂરક એસ સી આર ૭૭૦ એ પેરા ૯૦ પર આધાર રાખ્યો હતો
- [૨૦૧૫] ૨ એસ. સી. આર. ૫૧ પેરા ૯૧ પર આધાર રાખે છે
- [૨૦૧૮] ૨ એસ. સી. આર. ૬૭૯ પેરા ૯૩ પર આધાર રાખે છે
- [૧૯૮૯] ૨ એસ. સી. આર. ૯૧૮ પેરા ૯૪ પર આધાર રાખે છે
- [૨૦૦૭] ૪ એસ. સી. આર. ૩૪૭ પેરા ૯૬ પર આધારિત હતું.
- [૨૦૦૮] ૧ એસ. સી. આર. ૧૬ પેરા ૯૭ પર આધારિત હતું
- [૧૯૭૪] ૩ એસ. સી. આર. ૭૬૦ પેરા ૯૮ પર આધારિત હતું.
- [૨૦૧૧] ૩ એસ. સી. આર. ૧ પેરા ૯૯ પર આધાર રાખે છે
- [૨૦૧૧] ૧૧ એસ. સી. આર. ૧૦૯૪ પેરા ૧૦૨ પર આધાર રાખે છે.

સિવિલ ઓરિજિનલ/એપેલેટ જ્યુરિસડિક્શન:સિવિલ અપીલ નંબર ૫૬૭૪/૨૦૦૯. પ્રથમ અપીલ નંબર ૧૪૮૧/૨૦૦૮ માં બોમ્બે ખાતેની ઉચ્ચ ન્યાયાલયના ૧૩.૦૮.૨૦૦૮ ના ચુકાદા અને આદેશમાંથી.

સાથે સિવિલ અપીલ નંબરો ૫૬૮૪, ૫૬૮૨, ૫૬૮૧, ૫૬૭૫/૨૦૦૯, ૧૦૮૭૧, ૪૩૯૧, ૭૪૧૦/૨૦૧૦, ૨૩૮૪, ૨૩૮૫, ૨૩૮૬, ૨૩૮૭-૨૩૯૦, ૨૩૯૧-૯૨, ૨૩૯૩-૨૩૯૪, ૨૩૯૫, ૨૩૯૬-૨૩૯૭, ૨૩૯૮, ૨૩૯૯, ૨૪૦૦, ૨૪૦૧, ૨૪૦૨, ૨૪૦૩, ૨૪૦૪, ૨૪૦૫, ૨૪૦૬/૨૦૨૦, સી સી નંબર ૭૫૮૬/૨૦૧૪, ડબલ્યુ પી (સી) નંબરો ૩૧૮/૨૦૧૦, ૪૧, ૨૨૦, ૨૯૩, ૩૦૬, ૩૩૮, ૩૭૫/૨૦૧૧, ૧૨૨, ૧૯૯, ૨૫૦, ૨૯૧, ૩૮૬, ૪૮૭, ૫૩૭, ૫૫૪/૨૦૧૨, ૩૬, ૧૪૬, ૧૩૮, ૧૭૯, ૧૯૨, ૧૧૨, ૧૧૧, ૧૫૧, ૧૭૫, ૧૮૧, ૨૦૧, ૨૩૩, ૨૩૬, ૨૩૮, ૨૫૩, ૨૫૦, ૨૬૮, ૨૭૧, ૨૬૫, ૨૭૦, ૨૭૯, ૨૬૬, ૧૮૦, ૨૮૪, ૩૫૩, ૪૬૯, ૪૫૨, ૫૮૮, ૭૫૮, ૭૫૮, ૭૬૨, ૭૬૧, ૮૦૦, ૭૫૩, ૮૧૯, ૯૨૨, ૧૦૦૭, ૧૦૩૭, ૧૦૪૪, ૧૦૪૩, ૧૦૪૫/૨૦૧૩, ૫, ૧૦, ૪૦, ૧૪૨, ૧૬૯, ૧૬૮, ૩૫૨, ૪૦૮, ૪૨૦, ૪૨૧, ૪૯૨, ૭૧૨, ૭૧૪, ૭૯૫, ૭૫૪, ૮૨૭, ૮૪૯, ૮૩૮, ૧૦૨૦/૨૦૧૪, ૨૬, ૮૬/૨૦૧૫, ૧૦૩૫, ૧૨૩૨,

૧૩૫૫, ૧૩૩૧, ૧૩૩૯, ૧૩૫૩/૨૦૧૯, ૩૧, ૬૨, ૭૨, ૧૩૪, ૨૦૭, ૨૭૧, ૨૮૯, ૨૯૨, ૩૭૩/૨૦૨૦.

તુષાર મહેતા, એસ. જી., જયંત મુથરાજ, જયદીપ ગુપ્તા, શેખર નાફડે, વિજય હંસારિયા, વિનય નવારે, રિતિન રાય, સિનિયર એડવિરુદ્ધ , મહેશ અગ્રવાલ, અંકુર સહગલ, વિકાંત પચનંદા, ઉત્કર્ષ પ્રતાપ, ઇ. સી. અગ્રવાલા, દેવાંશ એ. મોહતા, શિશિર દેશપાંડે, અમિત યાદવ, નીલકાંત નાયક, સુશ્રી સુજાતા કુર્દુકર, મૃગાંક પ્રભાકર, સુશ્રી સાક્ષી બંગા, ગૌતમ પ્રભાકર, ગૌરવ નાયર, સુશ્રી સાનિકા મેહરા, સુશ્રી પ્રણતિ ભટનાગર, નૃત્ય સિંહા, વરુણ સિંહ , વિકાસ મહેતા, અપૂર્વ ખાતોર, રજત સહગલ, સતપાલ સિંહ, સુશ્રી સીમા થપલિયાલ, જૈમોન એન્ડ્રુઝ, કે. પ્રજાગોપાલ, પિયો હેરોલ્ડ જૈમોન, સંદીપ ઠાકુર, નરેશ કુમાર, ઝૈદ અલી સુબ્ઝપોશ, તમીમ કાદરી, લક્ષ્મી રમણ સિંહ, વિનીત ભગત, નિખિલ ગોયલ, એસ. કે. કુલકર્ણી, એમ. ગિરીશ કુમાર, અંકુર એસ. કુલકર્ણી, એમ. પી. વિનોદ, અતુલ શંકર વિનોદ, દિલીપ પિલ્લઈ, અજય કુમાર જૈન, સાજિથ પી., કમ્લેશ ગોપાલ વિનોદ, ચિનમોય ખાલડકર, સંજય ખાર્ડે, સુશ્રી ચંદ રામમૂર્તિ, પ્રધુમ્ન ગોહિલ, શ્રીમતી તરુણા સિંહ, સુશ્રી રાનુ પુરોહિત, સુશ્રી તાન્યા શ્રીવાસ્તવ, સુશ્રી ચારુ માથુર, યાદવ નરેન્દ્ર સિંહ, સુશ્રી ઈ. આર. સુમતી, શારદા કુમાર સિંઘાનિયા, સુશ્રી વંશજા શુક્લા, રામેશ્વર પ્રસાદ ગોયલ, એચ. ચંદ્ર શેખર, શ્રીમતી રેખા ચંદ્ર શેખર, કરી વેંકટ રેડ્ડી, ચિરાગ એમ. શ્રોફ, સુશ્રી યાશિકા વર્મા, સુશ્રી અભિલાષા ભારતી, એમ. એ. ચિન્નાસામી, અરવિંદ ગુપ્તા, સંદીપ કુમાર સિંહ, અનિલ કુમાર સાહુ, પ્રકાશ ગૌતમ, સુજીત કુમાર, જે. એન. પાઠક, સુનીલ કુમાર પાંડે, અમોલ નિર્મલકુમાર સૂર્યવંશી, એસ સદા શિવા રેડ્ડી, કારી વેંકટ રેડ્ડી, એસ ઉષા રેડ્ડી, સંતોષ કૃષ્ણન, સુશ્રી રાખી રે, અભય કુમાર, એમ જે પોલ, રંજીત બી, લક્ષ્મી એન કૈમલ, જયકૃષ્ણન યુ, મહેન્દ્ર કુમાવત, સુબોધ એસ પાટીલ, સુશ્રી સુપ્રિયા પાટિલ, અજય કુમાર સિંહ, ગવેશ કાબરા, શ્રીમતી પૂજા કાબરા, સુશ્રી નિકિતા કાબરા, હર્ષવર્ધન ઝા, અનુપ લોહિયા, આદર્શ ઉપાધ્યાય, અભિષેક ચૌધરી, અનુરાગ કિશોર, મૃદુલા કાંતિ

સિંહા, એસ કે રાજોરા, સુશ્રી મમ શ્રીમતી ઉપાધ્યાય, કુસુમ ચૌધરી, અતુલ બાબાસાહેબ દખ, શ્રીમતી પ્રજ્ઞા બઘેલ, અજય મજીઠિયા, સત્યજીત એ દેસાઈ, સુશ્રી અનઘા એસ દેસાઈ, બાકે બિહારી શર્મા, રબીન મજૂમદાર, અભિષેક અગ્રવાલ, એ વેનાયગમ બાલન, ગૌરવ અગ્રવાલ, ભારત એલ ગાંધી, શ્રીમતી વિથિકા ગર્ગ, સુશ્રી વિદુશી ગર્ગ, સુશ્રી કરિશ્મા સિંઘલ, સુશ્રી ગરિમા પ્રસાદ, સુરેશ ચંદ્ર ત્રિપાઠી, અનિરુદ્ધ સંગનેરિયા, કરુણાકર મહાલિક, બી વિશ્વનાથ ભંડારકર, સર્વેન્દ્ર કુમાર, ઉપેન્દ્ર નારાયણ મિશ્રા, દુર્ગા દત્ત, પ્રકાશ શર્મા, દિલીપ અન્ના સાહેબ તૌર, રાજુલ શ્રીવાસ્તવ, મોહિત ડી. રામ, સુશ્રી મોનિશા હાંડા, સચિન કૌશલ, ભાગિરથ એન. પટેલ, રજત નાયર, સુશ્રી સ્વાતિ ઘિલ્ડિયાલ, અક્ષય અમૃતાંશુ એ. કે. શર્મા, શુભમ સૌરવ, સુશ્રી વંશજા શુક્લા, કુલદિપ એસ. પરિહાર, એચ. એસ. પરિહાર, સુશ્રી ઈક્ષિતા પરિહાર, શિવાજી એમ. જાધવ, નિકોલસ ચૌધરી, આદિત્ય પી. ખન્ના, આદિત્ય એસ. જાધવ, શિવ રામ પાંડે, એસ. લક્ષ્મી અચ્ચર, સુશ્રી ઐશ્વર્યા દાસ, ચિનમોય ખલાદકર, (મેસર્સ એસ. એમ. માટે) જાધવ એન્ડ કંપની), ઋત્વિક પાંડા, સુશ્રી નિખાર બેરી, સુશ્રી અંશુ મલિક, એમ. વાય. દેશમુખ, સુશ્રી મંજીત કૃપાલ, અવનીશ પાંડે, સુશ્રી સ્નેહા કાલિતા, ગ્વેન કાર્તિકા, સુશ્રી આભા આર શર્મા, પી. એસ. સુધીર, ઋષિ મહેશ્વરી, શ્રીમતી મયૂરી નચ્ચર ચાવલા, સુશ્રી એની મેથ્યુ, ભારત સૂદ, સુશ્રી શ્રુતિ જોસ, અમર દવે, વિશ્વાસ કે શાહ, માસોમ કે શાહ, અનુપ જૈન, ઉદિત ગુપ્તા, પુલકિત તારે, અશોક પાણિગઢી, અપૂર્વ કુરુપ, સુશ્રી ઉપમા ભટ્ટાચાર્જી, સુશ્રી નિધિ મિત્તલ, શ્રીમતી અનિલ કટિયાર, પ્રતાપ વેણુગોપાલ, સુશ્રી સુરેખા રમણ, સુશ્રી આયુષી ગૌર, અખિલ અબ્રાહમ રોય, વિજય વલ્સન (મેસર્સ કે. જે., જહોન અને કંપની માટે), એ. એન. અરોરા, પિયુષ શર્મા, એમ. ટી. જ્યોર્જ, શ્રીમતી સુસી અબ્રાહમ, જોન્સ જ્યોર્જ, અનિરુદ્ધ પી. મયી, એ. રાજારાજન, સુશ્રી એન. અન્નપુરાની, ડી. ભરત કુમાર, પ્રસન્ના કુમાર પારહી, તાડીમલ્લા ભાસ્કર ગૌતમ, અમન શુક્લા, ડી. વી. રઘુ વામસુ, સિદ્ધાર્થ સિંહા, હાથીન્દ્ર મંદા, અભિજીત સેનગુપ્તા, અનિલ કુમાર મિશ્રા, સુશ્રી પ્રવીણા ગૌતમ,

પવન શુક્લા, સુશ્રી સ્વીટી પાંડે, રાજા રામ, એમ. ખૈરાતી, ઈશાદ અહમદ, અનિરુદ્ધ જોશી, રાજીવ મહેશ્વરાનંદ રોય, ગુંજન કુમાર, પી. શ્રીનિવાસન, નવજીત ગિરી, રાજીવ કે. પાંડે, વી. એન. રઘુપતિ, મનેન્દ્ર પાલ ગુપ્તા, એસ. એન. ભટ્ટ, સુશ્રી હેમંતિકા વાહી, ચિનમોય ખાલડકર, સુશ્રી નેહા શર્મા, દીપ્તિ વર્મા, રાજીવ શંકર દ્વિવેદી, સુશ્રી અનુરાધા મુતાતકર, સુશ્રી ઉષા સિંહ, સુશ્રી નિધિ સૈની, સિદ્ધાર્થ મિત્તલ, અરુણ અગ્રવાલ, અંકુર પ્રકાશ, પ્રવીણ ચતુર્વેદી, ડૉ. લલિત ભસીન, સુશ્રી નીના ગુપ્તા, સુશ્રી પલક ચઢ્ઢા, સુશ્રી રુચિકા જોશી, પી. વી. યોગેશ્વરન, સુશ્રી આશા ગોપાલન નાયર, સુધાંશુ એસ. ચૌધરી, રામેશ્વર પ્રસાદ ગોયલ, દેવમાલ્યા બેનર્જી, કાર્તિક ભટનાગર, રોહન શર્મા, એ. એસ. અમન, ઉજ્જવલ સિંહ, વંડાન વાંચૂ (મેસર્સ કરંજાવાલા અને કંપની માટે), સૌમ્યજીત પાની, ચિત્તરંજન સિંહ (વિનોદ કન્ના બી માટે), એ. વેનાયગમ બાલન, પી. આઈ. જોસ, પ્રશાંત કે. શર્મા, જેનિસ ફાન્સિસ, રવિ સાગર, અનુપમ મિશ્રા, હરિ કુમાર વી, સિદ્ધેશ કોતવાલ, સુશ્રી બાંસુરી સ્વરાજ, નિર્ણિમેશ દુબે, સુશ્રી આસ્થા શર્મા, સુશ્રી અર્શિયા ઘોષ, દિવ્યાંશ તિવારી, સુશ્રી એના ઉપાધ્યાય, રાજેશ મહાલે, અર્જુન કૃષ્ણન, અંકુર સિંહ, શૌર્ય બારી, આદિત્ય એ પાંડે, ચંદ્ર શેખર અશરી, ચંદ્રશેખર એ ચકલબ્બી, અવનીશ કુમાર, એસ. કે. પાંડે, અંશુલ રાય (મેસર્સ ધર્મપ્રભાસ લો એસોસિએટ્સ માટે), બી. કે. પાલ, જી. પ્રકાશ, જિષ્ણુ એમ. એલ., શ્રીમતી પ્રિયંકા પ્રકાશ, શ્રીમતી બીના પ્રકાશ, પી. વી. દિનેશ, ઉદય બી. દુબે, વાય. રાજા ગોપાલ રાય, સુશ્રી વિસ્મઈ રાય, સંજીવ કુમાર, પંકજ ટિકડે, સંજય કુમાર, એચ. કે. નાઈક, રજનીશ કે., અવનીશ કુમાર, અજય અમૃતરાજ, અરવિંદ કે. આર. શર્મા, અનીતેજા શર્મા, રાજ કિશોર ચૌધરી, રોહિત કે. સિંહ, ઉદય તિવારી, પી. એન. રઝદાન, મિર્ઝા કાયેશ બેગ, સુશ્રી અંશ્રુતા મહેશ્વરી, સુશ્રી ઉષા નંદિની.વી, બિનેશ કરાત, બીજુ પી. રમણ, એમ. એસ. વિષ્ણુ શંકર, સુશ્રી અથિરા જી. નાયર, સોનલ જૈન, કુમાર શશાંક, સુશ્રી રુખમિની બોબડે, અવિરલ કપૂર, સુશ્રી શગુફા સલીમ, નિવેશ કુમાર, સુશ્રી રિયા ઢીંગરા, સત્યવીર યાદવ, વિશાલ પ્રસાદ, અનિલ

નાગ, અર્જુન વિનોદ બોબડે, સુશ્રી રિયા રેલહાન, સાથક ભાટિયા, એસ. બુશરા કાઝિમ, રજત જોસેફ, સુરેશ દત્ત ડોભાલ, અનિલ કુમાર સંગલ, હરીશ પાંડે, સુશ્રી પ્રતિભા જૈન, વિજય કુમાર, ધર્મેન્દ્ર કુમાર સિંહા, શાસ હાજરી આપનાર પક્ષો માટે મિ. ભૂષણ પી. અડગાંવકર, રાહુલ ચિટનિસ, સચિન પાટીલ, ટી. એલ. વી. રામા ચારી, હિતેશ કુમાર શર્મા, અખિલેશ્વર ઝા, ટી. રામમૂર્તિ, સુશ્રી સુષમા સૂરી, શ્રીકાંત એન. તેરડાલ, તનવીર નાયર, પ્રફુલ સિંહા, મનોજ કે. આર. મિશ્રા, મેસર્સ ઉદિત કિશન એસોસિએટ્સ, એડવિરુદ્ધ હાજર રહ્યા હતા.

કોર્ટનો ચુકાદો **ન્યાયમૂર્તિ અરુણ મિશ્રા** દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો.

૧. ગ્રેટર બોમ્બે કો-ઓપરેટિવ બેંક લિમિટેડ વિરુદ્ધ યુનાઇટેડ ચાર્ન્ડ ટેક્સ (પી) લિમિટેડ અને અન્ય ^૧, દિલ્લી કલોથ એન્ડ જનરલ મિલ્સ કંપની લિમિટેડ વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય ^૨, ટી. વેલાયુધન આચારી અને અન્ય વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય ^૩, અને યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય વિરુદ્ધ દિલ્લી હાઇકોર્ટ બાર એસોસિએશન અને અન્ય ^૪ માં વિરોધાભાસી નિર્ણયોને ધ્યાનમાં રાખીને આ બાબતોનો ઉદ્દેખ કરવામાં આવ્યો છે. આ પ્રશ્ન ભારતના બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૫ દ્વારા 'બેંકિંગ' તરીકે અને સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૩૨ દ્વારા આવરી લેવામાં આવેલા કાયદાકીય ક્ષેત્રના અવકાશ સાથે સંબંધિત છે, પરિણામે સંસદને કાયદો બનાવવાની સત્તા છે. મુખ્ય પ્રશ્ન એ છે કે સહકારી બેંકોને નાણાકીય અસ્કયામતોના પ્રતિભૂતિકરણ અને પુનર્નિર્માણ અને પ્રતિભૂતિ હિત અધિનિયમ, ૨૦૦૨ (ટૂંકમાં, 'સરફેસી અધિનિયમ') લાગુ પડે છે.

1(૨૦૦૭) ૬ એસ સી સી ૨૩૬

2(૧૯૮૩) ૪ એસ સી સી ૧૬૬,

3(૧૯૮૩) ૨ એસ સી સી ૫૮૨

4(૨૦૦૨) ૪ એસ સી સી ૨૭૫

૨ બહુરાજ્ય સહકારી બેંકની પેટા કલમ '(IV એ)' ઉમેરીને એસ. એ. આર. એફ. એ. ઈ. એસ. આઈ. ૧ અધિનિયમની કલમ ૨ (સી) માં સુધારો કરવાની સંસદની ક્ષમતા પર પણ સવાલ ઉઠાવવામાં આવ્યા છે. આ મુદ્દો ઊભો થાય છે કે શું બેંકિંગ નિયમન અધિનિયમ, ૧૯૪૯ (ટૂંકમાં, 'બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯') ની કલમ ૫ (સી) માં સમાવિષ્ટ 'બેંકિંગ કંપની' ની વ્યાખ્યામાં રાજ્યના કાયદા હેઠળ નોંધાયેલી સહકારી બેંકો અને બહુ-રાજ્ય સહકારી મંડળી અધિનિયમ, ૨૦૦૨ (ટૂંકમાં, 'એમ. એસ. સી. એસ. અધિનિયમ') હેઠળ નોંધાયેલી બહુ-રાજ્ય સહકારી મંડળીઓને પણ આવરી લેવામાં આવી છે. પરિણામે, (૧) શું રાજ્ય અને બહુ-રાજ્ય સ્તરે કાર્યરત સહકારી બેંકો એ એસ. એ. આર. એફ. એ. ઈ. એસ. આઈ. કાયદાના કાર્યક્ષેત્રમાં સહકારી બેંકો છે? અને (ii) શું એસ. એ. આર. એફ. એ. ઈ. એસ. આઈ. અધિનિયમની જોગવાઈઓ એમ. એસ. સી. એસ. અધિનિયમ હેઠળ નોંધાયેલી સહકારી બેંકોને લાગુ પડે છે ?

૩. કલમ ૫૬ (સી) (આઈ) (સી. સી. આઈ.) બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ના ભાગ V માં સમાવિષ્ટ છે અને તેને ૧/૩/૧૯૬૬ પર અમલમાં મૂકવામાં આવી હતી. તે 'સહકારી બેંક' ને 'રાજ્ય સહકારી બેંક', 'કેન્દ્રીય સહકારી બેંક' અને 'પ્રાથમિક સહકારી બેંક' તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરે છે. ૨૦૦૩માં બહાર પાડવામાં આવેલી સૂચના દ્વારા, સહકારી બેંકને સર્ફેસી કાયદાની જોગવાઈઓનો આશરો લેવા માટે હકદાર બેંકોના વર્ગમાં લાવવામાં આવી હતી. કલમ ૨ (૧) (સી) (IV એ.) એ એસ. એ. આર. એફ. એ. ઈ. એસ. આઈ. કાયદામાં દાખલ કરવામાં આવી હતી, જેની અસર ૧૫/૧/૨૦૧૩ થી થઈ હતી. તે પહેલાં, સહકારી બેંક અને બહુ-રાજ્ય સહકારી બેંકે ૨૦૦૩માં બહાર પાડવામાં આવેલી સૂચના હેઠળ સર્ફેસી કાયદાનો આશરો લીધો હતો.

૪. એસ. એ. આર. એફ. એ. ઈ. એસ. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૨ (૧) (સી) (વી) હેઠળ બહાર પાડવામાં આવેલ જાહેરનામું અને ૨૦૧૩માં એસ. એ. આર. એફ. એ. ઈ. એસ. આઈ. અધિનિયમમાં કલમ ૨ (૧) (સી)

(IV એ) દાખલ કરવા અંગે લેખિત અરજીઓ દાખલ કરવામા આવી હતી.મુકદ્દમાનો પૃષ્ઠભૂમિ ઇતિહાસ સૂચવે છે કે નરેન્દ્ર કાંતિલાલ શાહ વિરુદ્ધ સંયુક્ત નિબંધક, સહકારી મંડળીઓ ૫ માં બોમ્બે હાઈકોર્ટની પૂર્ણ ખંડપીઠે અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે 'બેંકિંગ કંપની' શબ્દનો અર્થ આરડીબી અધિનિયમ, ૧૯૯૩ ની કલમ ૨ (ડી) ના અર્થમાં સહકારી બેંક પણ થાય છે.આથી, આર. ડી. બી. અધિનિયમ, ૧૯૯૩ હેઠળ ડેટ રિકવરી ટ્રિબ્યુનલની રચનાની તારીખથી, મહારાષ્ટ્ર સહકારી મંડળી અધિનિયમ, ૧૯૬૦ હેઠળની અદાલતો અને સત્તામંડળો તેમજ એમ. એસ. સી. એસ. અધિનિયમ પણ સહકારી બેંકો દ્વારા તેમની બાકી નીકળતી રકમની વસૂલાત માટે દાખલ કરવામાં આવેલી અરજીઓને સ્વીકારવાનો અધિકારક્ષેત્ર ધરાવતા નથી.નરેન્દ્ર કાંતિલાલ શાહ (ઉપરોક્ત) નો નિર્ણય આ અદાલત દ્વારા ગ્રેટર બોમ્બે કો-ઓપરેટિવ બેંક લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) માં રદ કરવામાં આવ્યો હતો.આ અદાલતે અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે મહારાષ્ટ્ર સહકારી મંડળી અધિનિયમ, ૧૯૬૦ અને આંધ્રપ્રદેશ સહકારી મંડળી અધિનિયમ, ૧૯૬૪ હેઠળ સ્થાપિત સહકારી બેંકો, જે બેંકિંગના વ્યવસાયનું વ્યવહાર કરે છે, તે બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની કલમ ૫ (સી) માં વ્યાખ્યાયિત 'બેંકિંગ કંપની' ના અર્થમાં આવતી નથી.તેથી, બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓના કારણે દેવાની વસૂલાત અધિનિયમ, ૧૯૯૩ની જોગવાઈઓ, જેનું હવે નામ બદલીને દેવું અને નાદારીની વસૂલાત અધિનિયમ, ૧૯૯૩ (ટૂંકમાં, 'આર. ડી. બી. અધિનિયમ, ૧૯૯૩') કરવામાં આવ્યું છે, તેના સમાવેશના સિદ્ધાંતનો ઉપયોગ કરીને સહકારી બેંકો દ્વારા તેમના સભ્યોમાંથી બાકી નીકળતી રકમની વસૂલાતને લાગુ પડતી નથી. સહકારી મંડળીઓના ક્ષેત્રને ભારતના બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ ૧ની એન્ટ્રી ૪૫ના સંદર્ભમાં કેન્દ્રીય કાયદા દ્વારા આવરી લેવામાં આવ્યું હોવાનું કહી શકાય નહીં.સંબંધિત રાજ્યો દ્વારા ઘડવામાં આવેલા સહકારી મંડળી અધિનિયમ હેઠળ રચાયેલી સહકારી બેંકોને ભારતના બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ II ની

5 એ આઈ આર ૨૦૦૪ બોમ્બે ૧૬૬

એન્ટ્રી ૩૨ દ્વારા 'સહકારી મંડળીઓ' દ્વારા આવરી લેવામાં આવશે. વર્ષ ૨૦૦૪ માં, ભારત સંઘ દ્વારા બેંકિંગ નિયમન (સુધારા) અને વિવિધ જોગવાઈઓ અધિનિયમ, ૨૦૦૪ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ માં સમાવિષ્ટ વિવિધ જોગવાઈઓમાં પાછલી અસરથી સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો. તે જ સંદર્ભમાં, પૂછવામાં આવેલો પ્રશ્ન એ છે કે શું એસ. એ. આર. એફ. એ. ઇ. એસ. આઈ. અધિનિયમમાં કોતરવામાં આવેલી વસૂલાતની જોગવાઈઓ પર જોગવાઈઓ લાગુ કરી શકાય છે.

૫. જલગાંવ પીપલ્સ કો-ઓપરેટિવ બેંક દ્વારા સર્ફેસી કાયદાના આહ્વાનને પડકારતી રિટ પિટિશન નંબર ૨૬૭૨/૨૦૦૭ ખાજા ઇન્ડસ્ટ્રીઝ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવી હતી. બોમ્બે હાઈકોર્ટે પણ તેને ફગાવી દીધો હતો. એસ. એ. આર. એફ. એ. ઇ. એસ. આઈ. અધિનિયમ હેઠળની કાર્યવાહીને સમર્થન આપવામાં આવ્યું હતું. રામા સ્ટીલ વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા ^{૬૬} માં, ખાજા ઇન્ડસ્ટ્રીઝમાં નિર્ણય લેવામાં આવ્યો હતો. બોમ્બે હાઈકોર્ટના નિર્ણય સામે અપીલ દાખલ કરવામાં આવી છે.

૬. ૧૩/૦૮/૨૦૦૮ પર, પાંડુરંગ ગણપતિ ચૌગુલે-અપીલકર્તાએ સ્પેશિયલ સિવિલ સ્યુટ નંબર ૨૨૬/૨૦૦૭ માં સિવિલ જજ સમક્ષ વિશ્વાસરાવ પાટિલ મુરગુડ સહકારી બેંક લિમિટેડની એસ. એ. આર. એફ. એ. ઇ. એસ. આઈ. એક્ટ હેઠળની કાર્યવાહી પર સવાલ ઉઠાવ્યો હતો. પ્રારંભિક મુદ્દાનો નિર્ણય લેતા ટ્રાયલ કોર્ટે ચુકાદો આપ્યો હતો કે તેની પાસે દાવો નક્કી કરવાનો અધિકારક્ષેત્ર નથી. પ્રથમ ૬ (૨૦૦૭) અપીલને ફગાવી દેવામાં આવી હતી. તેની સામે આ અદાલતમાં અપીલ દાખલ કરવામાં આવી છે. ભારતના બંધારણની કલમ ૩૨ હેઠળ એક અલગ રિટ પિટિશન પણ દાખલ કરવામાં આવી છે, જેમાં સહકારી બેંકો દ્વારા કલમ ૧૩ હેઠળ નોટિસ જારી કરીને સર્ફેસી અધિનિયમના આહ્વાન પર સવાલ ઉઠાવવામાં આવ્યો છે. બાબતોની પેન્ડન્સી દરમિયાન, કેન્દ્ર સરકારે એન્ફોર્સમેન્ટ ઓફ સિક્યુરિટી ડિપોઝિટ એન્ડ ડેટ લો (એમેન્ડમેન્ટ) એક્ટ,

ભ્રમહારાષ્ટ્ર લો જર્નલ ૩૮૭

૨૦૧૨ (એક્ટ ૧/૧૩) અમલમાં મૂક્યો હતો, જેમાં એસ. એ. આર. એફ. એ. ઇ. એસ. આઈ. એક્ટની કલમ ૨ (૧) (સી) ની વ્યાખ્યામાં સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો; આ અદાલતમાં દાખલ કરવામાં આવેલી રિટ પિટિશનમાં પણ આ સુધારા પર સવાલ ઉઠાવવામાં આવ્યો છે.

૭. એડમિનિસ્ટ્રેટર, શ્રી ધાકરી ગ્રુપ કો-ઓપરેટિવ કોટન સીલ એન્ડ અન્ય વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા^{૭૭}, (સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નંબર ૯૩૦/૨૦૦૧) માં, ગુજરાત હાઈકોર્ટે ગ્રેટર બોમ્બે કો-ઓપરેટિવ બેંક લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) પર આધાર રાખીને ૨૮/૧/૨૦૦૩ તારીખના જાહેરનામાને નકારી કાઢ્યું હતું, જે અપીલમાં પણ પૂછવામાં આવ્યું છે. બાદમાં, નીલ ઓઈલ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા ૭માં ગુજરાત હાઈકોર્ટે સુધારા અધિનિયમ, ૨૦૧૩ દ્વારા દાખલ કરાયેલ કલમ (IV એ) 'બહુ-રાજ્ય સહકારી બેંક' ની બંધારણીય માન્યતાને પડકારતી અરજીને ફગાવી દીધી હતી.

૮. ૩૦/૭/૨૦૧૫ પર, આ બાબતને મોટી બેન્ચને મોકલવામાં આવી હતી. તે પછી, ૨૬/૨/૨૦૧૬ પર, ત્રણ ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે આ અદાલતના ત્રણ ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે અગાઉ ઉદ્દેખિત વિરોધાભાસી નિર્ણયોને કારણે આ બાબતને મોટી ખંડપીઠે મોકલી હતી.

દલીલો: ૯. અપીલકર્તાઓ વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી દેવાંશ એ મોહતાએ નીચેની દલીલો રજૂ કરી હતી:

(અ) લિસ્ટ I ની એન્ટ્રી જપ હેઠળ બેંકિંગના અવકાશને બી. આર. એક્ટ, ૧૯૪૯ ની કલમ ૫ (બી) ની દ્રષ્ટિએ 'બેંકિંગ' અભિવ્યક્તિની વ્યાખ્યાના પ્રકાશમાં અર્થઘટન કરવામાં આવશે. તેમણે *રુસ્તમ કાવાસજી ફૂપર વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા*^{૭૮} નો ઉદ્દેખ કર્યો છે જેમાં આ અદાલતે ચુકાદો આપ્યો હતો કે એન્ટ્રી જપ હેઠળ 'બેંકિંગ' માં 'બેન્કર' અથવા 'બેંક' નો સમાવેશ થતો નથી. બેંકિંગ એક પ્રવૃત્તિ છે. પ્રવેશ માત્ર બેંકિંગની પ્રવૃત્તિ સાથે સંબંધિત છે. બી.

^{૭૭}એ આઈઆર ૨૦૧૫ ગુજરાત ૧૭૧

૮(૧૯૭૦) ૧ એસ સી સી ૨૪૮

આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની કલમ ૬ (૧) સાથે વાંચી શકાય તેવી કલમ ૫ (બી) બે પ્રકારની પ્રવૃત્તિઓને માન્યતા આપે છે જે બેંક હાથ ધરી શકે છે:(૧) બેંકિંગ વ્યવસાય, જેનો અર્થ થાય છે, 'મુખ્ય બેંકિંગ વ્યવસાય'; અને (૨) કલમ ૬ (૧) માં પૂરા પાડવામાં આવેલ કોઈપણ અન્ય વ્યવસાય.તેમણે મહાલક્ષ્મી બેંક લિમિટેડ વિરુદ્ધ રજિસ્ટ્રાર ઓફ કંપનીઝ, પશ્ચિમ બંગાળ^{૧૦}ના નિર્ણયનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો છે, જેમાં અદાલતે 'બેંકિંગ' ના અર્થને ધ્યાનમાં લીધો હતો અને એવું માન્યું હતું કે બેંકિંગનો સાર એ અસ્તિત્વમાં લાવવામાં આવેલ સંબંધ છે, જેનો અર્થ બેંકિંગનો મુખ્ય ભાગ છે.

(બી) એન્ટ્રી જપ લિસ્ટ I ના અવકાશની વાત કરીએ તો, તેમણે આઈસીઆઈસીઆઈ બેંક લિમિટેડના એ. પી. એસ. સ્ટાર ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિમિટેડના સત્તાવાર લિક્વિડેટર વિરુદ્ધ અને અન્ય¹⁰ના નિર્ણયનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો છે, જેમાં એ વાત પર ભાર મૂકવામાં આવ્યો હતો કે જો કોઈ કંપની કલમ ૬ (૧) ની કલમ (એ) થી (ઓ) ઉપરાંત વિવિધ વ્યવસાયો કરતી હોય, તો પણ જ્યાં સુધી તે કલમ ૫ (બી) હેઠળ મુખ્ય બેંકિંગ કાર્યો કરતી હોય ત્યાં સુધી તે બેંકિંગ કંપની રહેશે.બી. આર. એક્ટ, ૧૯૪૯ દ્વારા નિયમન માટે મુખ્ય બેંકિંગ કાર્ય અનિવાર્ય છે.તેથી, લિસ્ટ I ની એન્ટ્રી જપ માં 'બેંકિંગ' અનિવાર્યપણે 'કોર બેંકિંગ વ્યવસાય' સુધી મર્યાદિત છે.તે સમયે જ્યારે ભારતનું બંધારણ જાહેર કરવામાં આવ્યું હતું, ત્યારે બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની કલમ ૫ (બી) હેઠળ 'બેંકિંગ' ની વ્યાખ્યાના રૂપમાં 'બેંકિંગ' અભિવ્યક્તિનો એક સારી રીતે વ્યાખ્યાયિત અને સુસ્થાપિત અર્થ પ્રચલિત હતો.આ જ અભિવ્યક્તિ ભારતના બંધારણના ઘડવૈયાઓ દ્વારા ઉછીના લેવામાં આવી હતી, અને બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯માં વ્યાખ્યાયિત એન્ટ્રીમાં 'બેંકિંગ' અભિવ્યક્તિને એ જ અર્થ આપવાનો હતો, જેમ કે આ અદાલતે સ્ટેટ ઓફ મદ્રાસ વિરુદ્ધ ગેન્નન

૭ એ આઈઆર ૧૯૬૧ કલકત્તા ૬૬૬

10(૨૦૧૦) ૧૦ એસ સી સી ૧

ડંકલી એન્ડ કંપની, (મદ્રાસ) લિમિટેડ ¹¹૧૧ અને ડાયમંડ સુગર મિલ્સ લિમિટેડ અને અન્ય વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ ઉત્તર પ્રદેશ અને અન્ય ¹²૧૨માં અવલોકન કર્યું હતું.

(સી) 'અસ્તિત્વ' અને 'પ્રવૃત્તિ' વચ્ચે તફાવત છે.બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની કલમ ૬ (૧) અને ૬ (૨) માત્ર બેંકિંગ સંસ્થાને ચોક્કસ વધારાના વ્યવસાય/કાર્યો કરવા માટે સક્ષમ બનાવે છે.વધારાના વ્યવસાય/કાર્યોની કામગીરી આવી સંસ્થાને બેંકિંગ કંપનીનો કોઈ દરજ્જો આપતી નથી.તેમણે ભારતીય સ્ટેટ બેંક અધિનિયમ, ૧૯૫૫ (ટૂંકમાં, 'એસબીઆઈ અધિનિયમ') ની કલમ ૩૨ અને ૩૩નો પણ ઉલ્લેખ કર્યો હતો.કલમ ૩૨ એ માન્યતા આપે છે કે ભારતીય સ્ટેટ બેંક ભારતીય રિઝર્વ બેંક વતી 'એજન્સી વ્યવસાય' ચલાવી શકે છે, જે ભારતીય સ્ટેટ બેંક દ્વારા કરવામાં આવતો બેંકિંગ વ્યવસાય નથી, જે કલમ ૩૩ના અવલોકન પરથી સ્પષ્ટ થાય છે, જે સ્પષ્ટપણે ભારતીય સ્ટેટ બેંકને બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની કલમ ૬ (૧) હેઠળ કલમ ૫ (બી) અને વ્યવસાયના અન્ય સ્વરૂપો હેઠળ બેંકિંગ વ્યવસાય ચાલુ રાખવા માટે સક્ષમ બનાવે છે.આમ, એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે બેંક દ્વારા કરવામાં આવતી દરેક પ્રવૃત્તિ બેંકિંગ પ્રવૃત્તિ નથી.

(ડી) ભારતના બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ ૧ ની એન્ટ્રી ૪૩ સંસદને વેપાર નિગમ, ખાસ કરીને બેંકિંગ કોર્પોરેશનના 'સમાવેશ, નિયમન અને સમાપન' સંબંધિત કાયદો પસાર કરવાની ક્ષમતા પ્રદાન કરે છે.જો કે, 'સહકારી મંડળીઓ' ને સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૩૨ હેઠળ રાજ્ય વિષય હોવાની સંસદની ક્ષમતાના કાર્યક્ષેત્રમાંથી સ્પષ્ટપણે બાકાત રાખવામાં આવી છે. તેમણે દલીલ કરી હતી કે બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ના કાયદાકીય ઇતિહાસમાં 'અસ્તિત્વ' અને 'પ્રવૃત્તિ' વચ્ચે તફાવત છે.'બેંકિંગ' શબ્દની વ્યાખ્યા કંપની અધિનિયમ (VII/૧૯૧૩) ના પ્રકરણ X એ માં કરવામાં આવી હતી.કલમ 11એ આઈઆર ૧૯૫૮ એસ સી ૫૬૦

12એ આઈઆર ૧૯૬૧ એસ સી ૬૫૨

૨૭૭એફ થી ૨૭૭એન ને સુધારા અધિનિયમ નંબર ૨૨/૧૯૩૬ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવી હતી.તે પછી, બી. આર. એક્ટ, ૧૯૪૯ લાગુ કરવામાં આવ્યો હતો, જે 'બેંકિંગ' ની વ્યાપક વ્યાખ્યા પૂરી પાડે છે, જે તમામ સંસ્થાઓને તેના કાર્યક્ષેત્રમાં લાવવા માટે કે જે માંગ પર અથવા અન્યથા ધિરાણ અથવા રોકાણ માટે ચૂકવવાપાત્ર થાપણો મેળવે છે.તે સમયે, ભારત સરકાર અધિનિયમ, ૧૯૩૫ની સંબંધિત એન્ટ્રીઓ, જે બેંકિંગ તેમજ વેપારી નિગમના વિષય સાથે સંબંધિત હતી, તે સૂચિ I (ફેડરલ લેજિસ્લેટિવ લિસ્ટ) માં હતી.એન્ટ્રી ૩૮ અને એન્ટ્રી ૩૩ અનુક્રમે 'બેંકિંગ' અને 'કોર્પોરેશન' ના સંબંધમાં હતી.ભારતના બંધારણમાં એન્ટ્રી ૩૮ અને એન્ટ્રી ૩૩ને બદલવામાં આવી છે.એન્ટ્રી ૩૮ ને લિસ્ટ I ની એન્ટ્રી ૪૫ તરીકે બદલવામાં આવી છે અને એન્ટ્રી ૩૩ ને એન્ટ્રી ૪૩ અને લિસ્ટ I ની ૪૪ માં વિભાજિત કરવામાં આવી છે. ૧૯૬૫ સુધી બી. આર. એક્ટ, ૧૯૪૯ માં સુધારો દાખલ કરવામાં આવ્યો તે પહેલાં, તે 'બેંકિંગ કંપનીઓ' સાથે વ્યવહાર કરતો હતો.વર્ષ ૧૯૬૫માં 'કંપનીઓ' શબ્દને દૂર કરવામાં આવ્યો હતો.ભારતીય સ્ટેટ બેંકનું કાર્ય ભારતીય સ્ટેટ બેંક અધિનિયમ, ૧૯૫૫ જેવા અલગ કાયદા દ્વારા સંચાલિત કરવામાં આવતું હતું.વર્ષ ૧૯૬૫માં કેન્દ્ર સરકારે બેંકિંગ કાયદાઓ [સહકારી મંડળીઓની અરજી અધિનિયમ, ૧૯૬૫ (અધિનિયમ સંખ્યા ૨૩/૧૯૬૫)] પસાર કર્યા હતા.તેમણે ઉદ્દેશો અને કારણોના નિવેદનનો ઉલ્લેખ કર્યો છે, જે દર્શાવે છે કે બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯, માત્ર એન્ટ્રી ૪૫ સાથે સંબંધિત બેંકિંગ વ્યવસાયનું નિયમન કરવા માટે હતો, સહકારી મંડળીઓનું નિયમન કરવા માટે નહીં.

(ઈ) મહારાષ્ટ્ર સહકારી મંડળી અધિનિયમ, ૧૯૬૦ની કલમ ૨ (૧૦) સહકારી મંડળીઓના વ્યવસ્થાપન અને વ્યવસાય સાથે સંબંધિત છે.મહારાષ્ટ્ર અધિનિયમની કલમ ૯૧ હેઠળ બંધારણ, વ્યવસ્થાપન અથવા વ્યવસાયને લગતા કોઈપણ વિવાદને સહકારી અદાલતમાં મોકલવો જરૂરી છે.

(એફ) તેવી જ રીતે, એમ. એસ. સી. એસ. અધિનિયમની કલમ ૩ (એફ) 'સહકારી બેંક' ની વ્યાખ્યા બહુ-રાજ્ય સહકારી મંડળી તરીકે કરે છે, જે

એમ. એસ. સી. એસ. અધિનિયમની કલમ ૮૪ (૨) હેઠળ બેંકિંગ વ્યવસાય હાથ ધરે છે, વિવાદ ઊભો કરી શકાય છે.સંસદની સત્તા બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ (સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૫ ને સંદર્ભિત કાયદો) અને ભારતીય રિઝર્વ બેંક અધિનિયમ (સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૩૮ ને સંદર્ભિત કાયદો) ની ચોક્કસ જોગવાઈઓ સુધી મર્યાદિત છે.સહકારી મંડળીઓના અન્ય કોઈ પણ વ્યવસાય, કાર્ય અથવા પાસાઓનું નિયમન કરવા માટે સંસદમાં કાયદાકીય ક્ષમતાનો અભાવ છે.તે માત્ર આ કાયદાની જોગવાઈઓને જ લંબાવી શકતી હતી.સંસદ બેંકિંગ કાર્યો કરતી કંપની અથવા બેંકિંગ કોર્પોરેશન જેવી આ સહકારી સંસ્થાઓનું નિયમન કરી શકતી નથી.

(જી) એસ. એ. આર. એફ. એ. ઇ. એસ. આઈ. કાયદાનો ઉદ્દેશ નાણાકીય અસ્કયામતોના પ્રતિભૂતિકરણ અને પુનર્નિર્માણ અને સુરક્ષા હિતોના અમલીકરણનું નિયમન કરવાનો છે.સિક્યુરિટાઈઝેશનનો વ્યવસાય બેંકિંગ વ્યવસાય નથી, એસ. એ. આર. એફ. એ. ઇ. એસ. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૨ (૧) (એલ) હેઠળ, 'નાણાકીય સંપત્તિ' નો અર્થ ઋણ અથવા પ્રાપ્તિયોગ્ય છે અને તેમાં અન્ય કોઈ પણ નાણાકીય સંપત્તિનો સમાવેશ થાય છે.કલમ ૨ (૧) (એચ. એ.) 'દેવું' ને આર. ડી. બી. અધિનિયમ, ૧૯૯૩ની કલમ ૨ની કલમ (જી) માં વ્યાખ્યાયિત કરેલા સમાન અર્થમાં વ્યાખ્યાયિત કરે છે.સભ્યોને નાણાકીય સહાય એ વ્યવસાયનું બીજું સ્વરૂપ છે જે બેંકિંગ વ્યવસાય નથી તેથી, સહકારી બેંકની અસ્કયામતોને એસ. એ. આર. એફ. એ. ઇ. એસ. આઈ. અધિનિયમના કાર્યક્ષેત્રમાં લાવીને તેનું નિયમન કરવાનો પ્રયાસ બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની જોગવાઈઓના વિસ્તરણના મૂળ ઉદ્દેશની વિરુદ્ધ છે અને તે સંસદની ક્ષમતાની બહારની સંસ્થાઓ પર નિયંત્રણનો ઉપયોગ કરવા સમાન હશે.

(એચ) સહકારી મંડળીની બિન-બેંકિંગ પ્રવૃત્તિ સાથે સંબંધિત નાણાકીય અસ્કયામતોને નિયંત્રિત કરવા માટે સંસદમાં કાયદાકીય ક્ષમતાનો અભાવ છે કારણ કે તેમને સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૩ ના કાર્યક્ષેત્રમાંથી સ્પષ્ટપણે બાકાત

રાખવામાં આવ્યા છે. આ નિયમન એન્ટ્રી ૪૩ ને ધ્યાનમાં લીધા વિના માત્ર એન્ટ્રી ૪૫ ના અર્થઘટન પર આધારિત ન હોઈ શકે. આ કાયદાકીય કાર્યવાહી સંઘ અને રાજ્ય વચ્ચે કાયદાકીય સત્તાઓની વહેંચણીની સંઘીય યોજનામાં રહેલી મર્યાદા સાથે અસંગત હશે. તે સહકારી મંડળીના નિયમન સમાન હશે કે કઈ વિષય વસ્તુ સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૩૨ હેઠળ આવરી લેવામાં આવી છે અને તેમને બેંકિંગ કોર્પોરેશન અથવા બેંકિંગ કંપનીનો દરજ્જો પણ આપશે. તે સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૩૨ હેઠળ આવતી સંસ્થાને સંસદના નિયંત્રણને આધિન બનાવશે, જે માત્ર લખાણની જ નહીં પરંતુ *આઈ ટી સી લિ. વિરુદ્ધ કૃષિ પેદાશ બજાર સમિતિ અને અન્ય*¹³ ૧૩ માં જણાવ્યા મુજબ બંધારણીય ઇરાદાની પણ વિરુદ્ધ હશે.

(આઈ) ૨૮/૧/૨૦૦૩ તારીખની સૂચના સંખ્યા ૧૦૫ (ઈ) એ અધિકાર બહારની બાબત છે કારણ કે સંસદે તેના કાર્યક્ષેત્રમાં માત્ર બે વર્ગની સંસ્થાઓનો સમાવેશ કર્યો છે, એટલે કે બેંકિંગ કંપની અને બેંકિંગ કોર્પોરેશન. કલમ ૨ (૧) (સી) (વી) હેઠળ 'બેંક' ની વ્યાખ્યાનો અર્થ થાય છે 'એવી અન્ય બેંક કે જેને કેન્દ્ર સરકાર આ અધિનિયમ માટે સૂચના દ્વારા નિર્દિષ્ટ કરી શકે છે.' કેન્દ્ર સરકારની સત્તા કલમ (i) થી (iv) હેઠળ ઉલ્લેખિત પ્રકારની સંસ્થા સુધી મર્યાદિત છે અને તેનાથી આગળ નહીં, એટલે કે માત્ર બેંકિંગ કંપની અથવા બેંકિંગ કોર્પોરેશન અને સહકારી મંડળીઓ/બેંકો નહીં. સહકારી બેંક ન તો બેંકિંગ કંપની છે કે ન તો બેંકિંગ કોર્પોરેશન; આમ, તે એસ. એ. આર. એફ. એ. ઇ. એસ. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૨ (૧) (સી) (વી) ના કાર્યક્ષેત્રની બહાર આવે છે. આ જાહેરનામું સત્તાની બહાર છે અને માત્ર મૂળ કાયદાનું જ નહીં પરંતુ ભારતના બંધારણનું પણ ઉલ્લંઘન કરે છે. આ હેતુ માટે, વિદ્વાન વકીલે *હિન્સા વિરોધી સંઘ વિરુદ્ધ મિર્ઝાપુર મોતી કુરેશી જમાત અને અન્ય*¹⁴ ૧૪ પર આધાર રાખ્યો હતો. બાકી દેવાની વસૂલાત બેંક માટે જરૂરી છે, એટલે કે, સંસ્થા અને

13(૨૦૦૨) ૯ એસ સી સી ૨૩૨

14(૨૦૦૮) ૫ એસ સી સી ૩૩

બેંકિંગ વ્યવસાય માટે નહીં, એટલે કે પ્રવૃત્તિ.ગ્રેટર બોમ્બે કો ઓપરેટિવ બેંક લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) માં, એન્ટ્રી જપ દ્વારા આવરી લેવા માટે સહકારી બેંકના બેંકિંગ વ્યવસાય પર આધારિત દલીલને નકારી કાઢવામાં આવી હતી.તેથી, બાકી નીકળતી રકમની વસૂલાતને લિસ્ટ I ની એન્ટ્રી જપ ના કાર્યક્ષેત્રની બહાર રાખવામાં આવી હતી. બેંકોનું નિયમન કરવા માંગતો કેન્દ્રીય કાયદો ફક્ત એન્ટ્રી જ3, એટલે કે, બેંકિંગ કોર્પોરેશન અને બેંકિંગ કંપનીઓમાં આવતી સંસ્થાઓને જ તેના કાર્યક્ષેત્રમાં લાવી શકે છે.આમ, સંસદ સૂચિ II ની એન્ટ્રી 32 ની વિષયવસ્તુ સંબંધિત કાયદો ઘડવા માટે સક્ષમ નથી.

(જે) સામેલ કરાયેલો સુધારો એક રંગીન ક્વાયટ છે.કે. સી. ગજપતિ નારાયણ દેવ અને અન્ય વિરુદ્ધ રાજ્ય ઓરિસ્સા ¹⁵૧૫ અને તમિલનાડુ રાજ્ય અને અન્ય વિરુદ્ધ કે શ્યામ સુંદર અને અન્ય ¹⁶૧૬ ના નિર્ણયોને ધ્યાનમાં રાખીને ૨૮/૧/૨૦૦૩ તારીખની સૂચના અધિકાર બહાર છે.એકવાર એન્ટ્રી જ3 દ્વારા એકમોને બાકાત રાખવામાં આવે, તો ભારત સંઘ તેને પરોક્ષ પદ્ધતિ દ્વારા નિયંત્રિત કરી શકશે નહીં.બહુ-રાજ્ય સહકારી બેંક એ પ્રાથમિક સહકારી બેંક છે, જે બદલામાં એક સહકારી સંસ્થા છે.એપેક્સ કો-ઓપરેટિવ બેંક ઓફ અર્બન બેંક ઓફ મહારાષ્ટ્ર એન્ડ ગોવા લિમિટેડ વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર સ્ટેટ કો-ઓપરેટિવ બેંક લિમિટેડ અને અન્ય ¹⁷૧૭માં એવું જોવા મળ્યું હતું કે સહકારી મંડળીઓ રાજ્ય સૂચિના કાર્યક્ષેત્રમાં છે.

(કે) એમ. એસ. સી. એસ. કાયદો એન્ટ્રી જ૪ સાથે સંબંધિત છે.આ અદાલતે ઉપરોક્ત કાયદાની માન્યતા પર ચુકાદો આપવાની જરૂર નથી. આવી બેંકોનું નિયમન કરવા માટે કાયદાકીય સત્તાનો સ્ત્રોત એન્ટ્રી જ3 હશે.અધિનિયમ નંબર ૨૩/૧૯૬૫ નો હેતુ અમુક સહકારી મંડળીઓના બેંકિંગ વ્યવસાયનું

15એ આઈ આર ૧૯૫૩ એસ સી ૩૭૫

16(૨૦૧૧) ૮ એસ સી સી ૭૩૭

17(૨૦૦૩) ૧૧ એસ સી સી ૬૬

નિયમન કરવાનો હતો.તેઓ વિરેન્દ્ર પાલ સિંહ અને અન્ય વિરુદ્ધ જિલ્લા સહાયક નિબંધક, સહકારી મંડળીઓ, એટા અને અન્ય ¹⁸૧૮ માં યોજાયેલી સહકારી મંડળીઓ બનવાનું બંધ કરતા નથી.એસ. એસ. ધનોઆ વિરુદ્ધ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન, દિલ્હી અને અન્ય¹⁹ ૧૯, દમણ સિંહ અને અન્ય વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ પંજાબ અને અન્ય ²⁰૨૦, અને ડાલ્કો એન્જિનિયરિંગ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ વિરુદ્ધ સતીશ પ્રભાકર પાઠ્યે અને અન્ય ²¹૨૧ માં યોજાયેલી એન્ટ્રીઓ ૪૩,૪૪ અને ૩૨ માં તફાવત છે.ગ્રેટર બોમ્બે કો ઓપરેટિવ બેંક લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) ના નિર્ણયમાં કાયદો યોગ્ય રીતે રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો.

(એલ) સૂચિ I અને સૂચિ II માં પ્રવેશોની સુમેળપૂર્ણ રચના હોવી જોઈએ. બેંકિંગ ક્ષેત્ર પર પ્રતિકૂળ અસરને લગતી ચેતવણીની કોઈપણ દલીલ આઈ. ટી. સી. લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) માં જણાવ્યા મુજબ બંધારણીય પ્રવેશના નિર્માણના પ્રશ્ન સાથે કોઈપરિણામ અથવા સુસંગતતા ધરાવતી નથી.

૧૦. અરજદારો વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી વિજય કુમારે રજૂઆત કરી હતી કે સંસદ સહકારી મંડળીઓ/બેંકો સંબંધિત કાયદા ઘડવા માટે સક્ષમ નથી.સહકારી મંડળી માટે બેંકિંગ વ્યવસાય એ માત્ર એક આકસ્મિક/આનુષંગિક વ્યવસાય છે એક સહકારી મંડળી જે વ્યવસાય કરે છે તે સહકારી મંડળી રહે છે અને તે સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૩૨ હેઠળ આવરી લેવામાં આવે છે. તેમણે ઇકબાલ નસીર ઉસ્માની વિરુદ્ધ સેન્ટ્રલ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય ²²૨૨ પર આધાર રાખ્યો છે.રાજ્ય સહકારી મંડળી અધિનિયમ અને એમ. એસ. સી. એસ. અધિનિયમ હેઠળ સંપૂર્ણ વ્યવસ્થા પૂરી પાડવામાં આવી છે; આમ, એસ. એ.

18(૧૯૮૦) ૪ એસ સી સી ૧૦૯

19(૧૯૮૧) ૩ એસ સી સી ૪૩૧

20(૧૯૮૫) ૨ એસ સી સી ૬૭૦

21(૨૦૧૦) ૪ એસ સી સી ૩૭૮

22(૨૦૦૬) ૨ એસ સી સી ૨૪૧

આર. એફ. એ. ઇ. એસ. આઈ. અધિનિયમમાં સુધારો અને જાહેરનામું રદ થવાને પાત્ર છે.

૧૧. અપીલકર્તાઓ વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી વિશ્વાસ શાહે દલીલ કરી છે કે બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯માં કરવામાં આવેલા ૧૯૬૫ના સુધારા પર સવાલ ઉઠાવવાની જરૂર નથી. જાહેરનામાની માન્યતા અને એસ. એ. આર. એફ. એ. ઇ. એસ. આઈ. કાયદાની જોગવાઈઓનું જાતે પરીક્ષણ કરવું પડશે. સહકારી બેંકો અન્ય બેંકોથી અલગ છે. સંસ્થાઓ મૂળભૂત રીતે સહકારી મંડળીઓ છે, અને તે આકસ્મિક રીતે બેંકિંગ પર ખાઈ કરે છે. આ વિષય પરનો પ્રબળ કાયદો એન્ટ્રી ૩૨ હેઠળ રાજ્યનો કાયદો છે. સહકારી બેંકો બેંકિંગ કંપનીઓથી એટલી હદે અલગ છે કે તેઓ માત્ર તેમના સભ્યોને જ લોન આપે છે. બેંકિંગ કંપનીઓ/કોર્પોરેશનો જનતા સાથે વ્યવહાર કરે છે. સહકારી બેંકો બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯માં વ્યાખ્યાયિત કરેલા વ્યવસાયનું સંચાલન કરતી નથી. પીઠ અને પદાર્થના સિદ્ધાંતને લાગુ કરવો પડશે, બેંકિંગમાં રોકાયેલ સહકારી સમાજ એક સહકારી સમાજ બનવાનું બંધ કરતું નથી. સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૫ માં, 'બેંકિંગ' માં સહકારી બેંકોનો સમાવેશ થતો નથી. તેમણે ગેન્રન ડંકર્લી એન્ડ કંપની (મદ્રાસ) લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) અને આઈ. ટી. સી. લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) પર આધાર રાખ્યો હતો.

૧૨. વિદ્વાન વકીલ શ્રી સતપાલ સિંહે ફરીથી ભારપૂર્વક જણાવ્યું છે કે 'મલ્ટી સ્ટેટ કો-ઓપરેટિવ બેંક' ની વ્યાખ્યા દાખલ કરીને કરવામાં આવેલ સુધારો એક રંગીન કાયદો છે અને તે રદ થવાને પાત્ર છે. સહકારી કાયદાઓ વ્યાપક છે. 'બેંક' અભિવ્યક્તિનો અર્થ વિસ્તૃત કરી શકાયો ન હોત.

૧૩. તેનાથી વિપરીત, કોસ્મોસ બેંક વતી હાજર રહેલા પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી શેખર નાફડેએ નીચેની દલીલો રજૂ કરી હતી:

(એ) એસ. એ. આર. એફ. એ. ઇ. એસ. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૨ (૧) (સી) બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની કલમ ૫ (સી) માં વ્યાખ્યાયિત 'બેંક' નો અર્થ 'બેંકિંગ કંપની' થાય છે. આમ, બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની કલમ

પ (સી) માં સમાવિષ્ટ 'બેંક' ની વ્યાખ્યા એસ. એ. આર. એફ. એ. ઇ. એસ. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૨ (ડી) માં સમાવિષ્ટ છે, જે ૨૧/૬/૨૦૦૨ પર અસ્તિત્વમાં આવી હતી; તેથી, બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૮ની કલમ ૫ (સી) ની તપાસ કરવી જરૂરી છે, કારણ કે તે ૨૧/૬/૨૦૦૨ પર હતી.તે ૧/૩/૧૯૬૬ ની અસર સાથે સમાવેશ દ્વારા આવરી લેવામાં આવે છે.કલમ ૫૬ (એ) કાયદાનો ભાગ બની ગઈ છે કારણ કે ૧/૩/૧૯૬૬, 'બેંકિંગ કંપની' અથવા 'કંપની' નો સંદર્ભ સહકારી બેંકના સંદર્ભ તરીકે સમજવામાં આવશે.કલમ ૫૬ (એ) બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૮ની કલમ ૫ (સી) નો ભાગ બને છે અને બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૮ની કલમ ૫ (સી) માં સામેલ છે.આમ, બેંકિંગ કંપનીના સંદર્ભને સહકારી બેંકના સંદર્ભ તરીકે વાંચવો પડશે.

(બી) કલમ ૫૬ (એ) બીઆર એક્ટ, ૧૯૪૮ની કલમ ૫ (સી) નો ભાગ બને છે.જોકે કલમ ૫૬ (એ) એક અલગ જગ્યાએ સ્થિત છે, કલમ ૫ (સી) પર તેની અસર રાજ્ય સ્તરે તેમજ બહુ-રાજ્ય સ્તરે સહકારી બેંકને બેંકિંગ કંપનીનો ભાગ બનાવે છે.તેથી, સર્ફેસી કાયદો તેના કાર્યક્ષેત્રમાં સહકારી બેંકો અને બહુ-રાજ્ય સહકારી બેંકોને આવરી લે છે.

(સી) કલમ ૨ (૧) (સી) (IV એ) માં 'બહુ-રાજ્ય સહકારી બેંક' નો સમાવેશ એ એક મોટો મુદ્દો છે કારણ કે બહુ-રાજ્ય સહકારી બેંક કલમ ૨ (૧) (સી) માં ઉલ્લેખિત 'બેંકિંગ કંપની' ના દાયરામાં આવે છે અને જે એસ. એ. આર. એફ. એ. ઇ. એસ. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૨ (ડી) માં વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવી છે. દમણ સિંહ (ઉપરોક્ત) માં, આ અદાલતે એવું માન્યું હતું કે ભારતના બંધારણની કલમ ૩૧ એ (૧) (૩) હેઠળ આવતી 'કોર્પોરેશન' અભિવ્યક્તિને વ્યાપક અર્થઘટન આપવું જરૂરી છે અને તેના હોકાયંત્રમાં એક નોંધાયેલ સહકારી મંડળી છે.

(ડી) તેમણે *મજૂર સહકારી બેંક લિમિટેડ વિરુદ્ધ એન. એન. મજમુદાર અને અન્ય*²³ ૨૩ પર આધાર રાખ્યો હતો જેમાં બોમ્બે હાઈકોર્ટે અવલોકન કર્યું

23એ આઈ આર ૧૯૫૭ બોમ્બે ૩૬

હતું કે બેંકિંગનો વ્યવસાય કરતી સહકારી સંસ્થા એક કંપની છે.ઉપરોક્ત પ્રશ્ન ત્યારે ઊભો થયો જ્યારે બોમ્બે સરકારે એક જાહેરનામું બહાર પાડ્યું અને નિર્દેશ આપ્યો કે બોમ્બે ઔદ્યોગિક વિવાદ અધિનિયમની તમામ જોગવાઈઓ હાલમાં અમલમાં રહેલી કંપનીઓને લગતા કોઈપણ કાયદા હેઠળ નોંધાયેલી બેંકિંગ કંપનીઓના વ્યવસાયને લાગુ પડશે.

(ઈ) કલમ ૨૪૬ સાતમી અનુસૂચિની ત્રણ યાદીઓ અંગે કેન્દ્ર અને રાજ્ય વચ્ચે કાયદાકીય સત્તાઓનું વિતરણ કરે છે.કલમ ૨૪૬ (૧) હેઠળ, સંસદને કલમ (૨) અને (૩) માં સમાવિષ્ટ કંઈપણ હોવા છતાં સૂચિ ૧ માં ગણાયેલી ૮૭ બાબતોના સંદર્ભમાં કાયદો બનાવવાની વિશેષ સત્તા છે.કલમ ૨૪૬ (૩) મુજબ, રાજ્ય વિધાનસભા પાસે સૂચિ II માં સૂચિબદ્ધ ૬૬ બાબતોના સંદર્ભમાં કાયદો બનાવવાની કાયદાકીય સત્તાઓ છે. સૂચિ II માં ગણાયેલી કોઈપણ બાબતોના સંદર્ભમાં કાયદો ઘડવાની રાજ્ય વિધાનસભાની અનન્ય શક્તિનો ઉપયોગ કલમ ૨૪૬ (૧) ને આધિન કરવો પડશે, જેનો અર્થ એ છે કે સૂચિ I માં ગણાયેલી બાબતો સંબંધિત કાયદો ઘડવાની સંસદની અનન્ય શક્તિ. પરિણામે જો સૂચિ I માં પ્રવેશ અને સૂચિ II માં પ્રવેશમાં સંઘર્ષ હોય, જે સમાધાન માટે સક્ષમ નથી, તો સૂચિ I માં ગણાયેલી બાબતો સંબંધિત કાયદો ઘડવાની સંસદની શક્તિએ રાજ્ય વિધાનસભાની સત્તાને રદ કરવી જોઈએ.સંસદ અને રાજ્ય વિધાનસભાઓ બંને પાસે ત્રીજી યાદીમાં ગણાયેલી ૪૭ બાબતો માટે કાયદાનો સહવર્તી અધિકાર છે.

(એફ) વિરેન્દ્ર પાલ સિંહ (ઉપરોક્ત) પર રિલાયન્સ મૂકવામાં આવ્યું છે, જેમાં કોર્ટે કર્મચારીઓની સેવાની શરતો સંબંધિત રાજ્ય વિધાનસભાની સત્તાઓની તપાસ કરી હતી.અદાલતે એવું માન્યું હતું કે રાજ્ય વિધાનસભા બેંકના કર્મચારીઓ સંબંધિત કાયદો ઘડવા માટે સક્ષમ છે.આ અદાલતે સહકારી મંડળીઓના બેંકિંગ વ્યવસાય સાથે વ્યવહાર કર્યો ન હતો.તેમણે દલીલ કરી હતી કે સમાજની બિન-બેંકિંગ બાબતોનું નિયમન કરવું અને સમાજના બેંકિંગ વ્યવસાયનું નિયમન કરવું એ બે અલગ અલગ બાબતો છે.સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૩૨

સહકારી મંડળીની બિન-બેંકિંગ બાબતોના નિયમન સાથે સંબંધિત છે, બીજી તરફ, સૂચિ I ની એન્ટ્રી જપ બેંકિંગ સાથે સંબંધિત છે; તેથી, બેંકિંગના નિયમન સાથે સંબંધિત કોઈપણ કાયદો સૂચિ I ની એન્ટ્રી જપ માં શોધી શકાય છે અને માત્ર સંસદ જ કાયદો બનાવવા માટે સક્ષમ હશે.એસ. એ. આર. એફ. એ. ઇ. એસ. આઈ. કાયદો કોર્પોરેશન, કંપની અથવા સહકારી મંડળીઓના સમાવેશ, નિયમન અને સમાપન સાથે વ્યવહાર કરતો નથી.તે કોર્પોરેશન, કંપની અથવા સહકારી મંડળીની કામગીરીનું નિયમન કરતું નથી.તે માત્ર સહકારી બેંકો સહિત બેંકોની બાકી રકમની વસૂલાત, વસૂલાત માટેની પ્રક્રિયા, લોનની વસૂલાત માટે સક્ષમ અધિકારી અને વસૂલાતમાંથી ઉદ્ભવતા વિવાદોને ઉકેલવા માટે ન્યાયિક મંચની જોગવાઈ કરે છે.આમ, આ કાયદો સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૩૨ ને સ્પર્શતું નથી. ગ્રેટર બોમ્બે કોઓપરેટિવ બેંક લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) ના નિર્ણયમાં પુનર્વિચારણા અને સ્પષ્ટીકરણની જરૂર છે.તેની જોગવાઈઓ અને ખાસ કરીને બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૮ની કલમ ૫૬ પર કોઈ ઊંડાણપૂર્વક વિચારણા કરવામાં આવી નથી.

(જી) ચુકાદાનો ગુણોત્તર ભૌતિક છે.ઓબિટર એ બાબતમાં ઉદ્ભવતા મુદ્દા પર અદાલતના તારણ સાથે સંબંધિત છે પરંતુ કેસના અંતિમ નિર્ણય માટે નિર્ણય લેવાની જરૂર નથી.આમ, મુદ્દાની શોધને ઓબિટર ગણવામાં આવે છે.ગુણોત્તર અને આજ્ઞાકારીથી વિપરીત, જે મુદ્દો ઊભો થતો નથી તેના પર અદાલતનો અભિપ્રાય એક આકસ્મિક અથવા પસાર અવલોકન છે.ગ્રેટર બોમ્બે કો ઓપરેટિવ બેંક લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) માં પ્રશ્ન એ હતો કે શું રાજ્ય સહકારી મંડળી અધિનિયમ અને એમ એસ સી એસ અધિનિયમ હેઠળ રચાયેલી અદાલત અને સત્તાવાળાઓ પાસે રાજ્ય સ્તર અને બહુ-રાજ્ય સહકારી બેંકો દ્વારા તેમની સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવેલી અરજીઓ/વિવાદો પર વિચારણા કરવાનો અધિકારક્ષેત્ર ચાલુ છે કે કેમ.પ્રશ્ન એમ. સી. એસ. અધિનિયમ, ૧૯૬૦, એમ. એસ. સી. એસ. અધિનિયમ અને એ. પી. સી. એસ. અધિનિયમ, ૧૯૬૪ હેઠળ રચાયેલી સહકારી બેંકોના દેવાને કારણે આર. ડી. બી. અધિનિયમ,

૧૯૯૩ લાગુ થવાનો હતો.સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૩૨ ના પ્રકાશમાં બેંકિંગના વ્યવસાયનું વ્યવહાર કરતી સહકારી મંડળીઓ સંબંધિત કાયદો ઘડવા માટે રાજ્ય વિધાનસભા સક્ષમ છે કે કેમ તે પ્રશ્ન આ બાબતમાં ઊભો થયો ન હતો; તેથી, ઉપરોક્ત મુદ્દા અંગે આ અદાલત દ્વારા કરવામાં આવેલ કોઈપણ નિરીક્ષણને ગ્રેટર બોમ્બે કો ઓપરેટિવ બેંક લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) ના ચુકાદાના ગુણોત્તર તરીકે ગણી શકાય નહીં.

(એચ) તેમણે બોમ્બે હાઈકોર્ટની દિ શામરાવ વિજ્ઞાન કો-ઓપરેટિવ બેંક લિમિટેડ, મુંબઈ અને અન્ય વિરુદ્ધ મેસર્સ સ્ટાર ગ્લાસ વર્ક્સ, મુંબઈ અને અન્ય ²⁴૨૪માં ડિવિઝન બેન્ચના નિર્ણય પર આધાર રાખ્યો હતો, જેમાં સંદર્ભ દ્વારા નિગમનનો અર્થ ધ્યાનમાં લેવામાં આવ્યો હતો.તે જ તાર્કિક અંત સુધી લઈ જવું પડશે.સંસદે સહકારી મંડળી અધિનિયમનો ઉપયોગ કરીને સહકારી બેંકોને તેમની બાકી રકમની વસૂલાત કરવા માટે એક વધારાનો ઉપાય પૂરો પાડ્યો છે. કોર્ટે ગ્રેટર બોમ્બે કો ઓપરેટિવ બેંક લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) માં ઉપરોક્ત પાસાને ધ્યાનમાં લીધો ન હતો.સભ્યોને સેવા આપતી સહકારી બેંકો અને વ્યાપારી વ્યવહારો કરતી કોર્પોરેટ બેંક વચ્ચેના તફાવતથી કોઈ ફરક પડશે નહીં.આ પ્રવૃત્તિ માત્ર એ હકીકત દ્વારા બેંકિંગ રહે છે કે સહકારી બેંકો બેંકિંગ વ્યવસાય કરતી સહકારી મંડળીઓ છે; તે તેમના દ્વારા હાથ ધરવામાં આવેલી બેંકિંગ પ્રવૃત્તિને આકસ્મિક બનાવતી નથી.તે તેમની પ્રવૃત્તિ રહે છે.એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે કલમ ૫ (સી) માં 'બેંકિંગ કંપની' ની વ્યાખ્યામાં અધિનિયમ નંબર ૨૩/૧૯૬૫ દ્વારા ફેરફાર કરવામાં આવ્યો નથી.નિગમન, સંદર્ભ દ્વારા, 'બેંકિંગ કંપની' ની વ્યાખ્યામાં ફેરફારની અસર ધરાવે છે.જો આર. ડી. બી. અધિનિયમ, ૧૯૯૩માં સહકારી બેંકનો શરૂઆતથી જ સમાવેશ કરવામાં આવ્યો ન હોય તો પણ સહકારી બેંકોને વધારાના ઉપાયોની જોગવાઈ કરતો કાયદો ઘડવા માટે સંસદના માર્ગમાં કંઈ જ આવ્યું નથી.

24 એ આઈ આર ૨૦૦૩ બોમ્બે ૨૦૫

૧૪. ભારતીય રિઝર્વ બેંક વતી હાજર રહેલા પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી જયદીપ ગુપ્તાએ નીચેની દલીલો રજૂ કરી હતી:

(અ) આ બાબત ભારતના બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ ૧ ની એન્ટ્રી જપ દ્વારા આવરી લેવામાં આવી છે.આ જ કારણસર, સંસદને બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૮ની કલમ ૫ (બી) માં વ્યાખ્યાયિત બેંકિંગ વ્યવસાયના સંદર્ભમાં કાયદો ઘડવાનો અધિકાર છે.

(બી) બેંકિંગ કામગીરીમાં અન્ય બાબતોની સાથે લોન અને થાપણોનો સ્વીકાર, લોનની મંજૂરી અને બેંકના દેવાની વસૂલાતનો સમાવેશ થાય છે.તેમાં કોઈ શંકા ન હોઈ શકે કે સંસદ બેંક દ્વારા વ્યવસાયના સંચાલન અંગે કાયદો બનાવી શકે છે.બાકી નીકળતી રકમની વસૂલાત એ બેંકિંગ સંસ્થાનું એક આવશ્યક કાર્ય છે.સૂચિ ૧ ની એન્ટ્રી જપ નો અર્થ એ થશે કે બેંકિંગના તમામ પાસાઓ સંબંધિત કાયદો, જેમાં આનુષંગિક અથવા સહાયક બાબતો સામેલ છે.એસ. એ. આર. એફ. એ. ઇ. એસ. આઈ. કાયદો સૂચિ ૧ ની એન્ટ્રી જપ ની મર્યાદામાં આવે છે.

(સી) સંસદ સૂચિ ૧ ની એન્ટ્રી જપ માં સમાવિષ્ટ બાબતોના સંદર્ભમાં કાયદો બનાવી શકે છે, પછી ભલે તે બેંક સહકારી મંડળી હોય.લિસ્ટ ૧ ની એન્ટ્રી જપ માં કોઈ ફરક પડતો નથી કે બેંકિંગનો વ્યવસાય કરતી સંસ્થા કંપની છે કે વૈધાનિક નિગમ અથવા સહકારી સંસ્થા છે.

(ડી) તેની કેન સહકારી બેંકોમાં લાવવામાં આવેલ બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૮માં ૧૯૬૫નો સુધારો પડકાર હેઠળ નથી અને તેના પર ક્યારેય સફળતાપૂર્વક સવાલ ઉઠાવવામાં આવ્યા નથી.સંસદ પાસે લિસ્ટ ૧ ની એન્ટ્રી જપ હેઠળ સર્વેસી અધિનિયમમાં ઉલ્લેખિત બાબતો અંગે કાયદો ઘડવાની સત્તા છે, ભલે તે સંસ્થા કે જે બેંકિંગની પ્રવૃત્તિ કરે છે, તે એક સહકારી સંસ્થા હોય.સંસદને 'બેંક' ની વ્યાખ્યામાં બહુરાજ્ય સહકારી બેંકોનો સમાવેશ કરવાની મંજૂરી છે.તેવી જ રીતે, સરકાર બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૮ની કલમ ૫૬ની કલમ (સી. સી. આઈ.) ની વ્યાખ્યાને ધ્યાનમાં રાખીને, એસ. એ. આર. એફ.

એ. ઇ. એસ. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૨ (૧) (સી) (વી) ના કાર્યક્ષેત્ર હેઠળ સહકારી બેંકોને સૂચિત કરી શકી હોત.

(ઇ) અપીલકર્તાની દલીલ કે સર્ફેસી અધિનિયમની કલમ ૨ (૧) (સી) એક સંસ્થાનો ઉદ્દેખ કરે છે અને પ્રવૃત્તિને નહીં, તેથી, તેને સૂચિ I ની એન્ટ્રી જપ્ત હેઠળ ન્યાયી ઠેરવી શકાતી નથી, તે ખોટી ધારણા છે. કલમ ૨ (૧) (સી) એ માત્ર વ્યાખ્યાની જોગવાઈ છે. કાયદાનો વિષય પ્રતિભૂતિકરણ, નાણાકીય સંપત્તિઓનું પુનર્નિર્માણ અને બેંકો અથવા નાણાકીય સંસ્થાઓના સુરક્ષા હિતોનું અમલીકરણ છે. કાયદાનો વિષય અસ્તિત્વ પર આધારિત નથી.

(એફ) એસ. એ. આર. એફ. એ. ઇ. એસ. આઈ. કાયદો બેંકિંગમાં સંકળાયેલી સહકારી મંડળીઓ અથવા બહુ-રાજ્ય સહકારી મંડળીઓના સમાવેશ, નિયમન અને સમાપન સંબંધિત કાયદો નથી. તે જ સૂચિ I ની એન્ટ્રી જપ્ત માં શોધી શકાય છે, તેનો અર્થ એ છે કે બેંકિંગની પ્રવૃત્તિ.

(જી) એસ. એ. આર. એફ. એ. ઇ. એસ. આઈ. અધિનિયમના ઉદ્દેશો અને કારણોનું નિવેદન સૂચવે છે કે તે બેંકિંગના વ્યવસાય અને તેનાથી સંબંધિત બાબતો સાથે સંબંધિત છે. તે બેંક અને નાણાકીય સંસ્થાઓને ડિફોલ્ટ લોનની વસૂલાતની ધીમી ગતિ અને બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓની બિનકાર્યક્ષમ અસ્થિતિઓના વધતા સ્તરને દૂર કરવા માટે જામીનગીરીનો કબજો લેવાની અને તેને વેચવાની સત્તા આપે છે. તે નરસિંહમ સમિતિ I અને II અને કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા બેંકિંગ ક્ષેત્રના સુધારાઓની તપાસ કરવા માટે રચાયેલી અંધારુજિના સમિતિની ભલામણ પર આધારિત હતી. પ્રશ્નમાં રહેલો કાયદો, આમ, બેંકિંગના વ્યવસાય સાથે સંબંધિત છે.

(એચ) 'આવી અન્ય બેંકો' માં સહકારી બેંકોનો સમાવેશ ન થઈ શકે તેવી અપીલકર્તાની દલીલ પણ આધાર વગરની છે અને સંસદને કાયદો ઘડવાની સત્તા છે. ગ્રેટર બોમ્બે કો ઓપરેટિવ બેંક લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) માં કરવામાં

આવેલા કેટલાક અવલોકનો ખોટા છે અને તેને નકારી કાઢવાની જરૂર છે.આ કેસમાં જે પ્રશ્નો ઊભા થયા હતા તે અલગ હતા.

૧૫. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય સહકારી બેંક વતી હાજર રહેલા વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી વિજય હંસારિયાએ ઉપરોક્ત દલીલોનો પુનરોચ્ચાર કર્યો હતો અને વધુમાં વિનંતી કરી હતી કે મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય સહકારી બેંકની મહારાષ્ટ્ર રાજ્યમાં ૪૧ શાખાઓ છે.૩૧/૩/૨૦૧૫ મુજબ, તેની પાસે ₹૮,૮૮૨ કરોડની થાપણો હતી અને તેણે ₹૧૨,૦૦૬ કરોડની હદ સુધી લોન અને એડવાન્સિસ આપી છે અને તેની કાર્યકારી મૂડી ₹૨૦,૮૪૭ કરોડની હદ સુધી છે.૧૮૧૮ સહકારી સંસ્થાઓ, ૨૮૬ વ્યક્તિઓ અને વ્યક્તિગત મંડળીઓ અને ૧ રાજ્ય સરકાર સહિત કુલ ૨૧૧૫ સભ્યો છે અને તેમની પાસે કુલ શેરની સંખ્યા ૪૫,૬૭,૨૮૦ છે (૩૫,૬૬,૧૦૪ સહકારી સંસ્થાઓ પાસે છે, ૧૧૭૬ વ્યક્તિઓ અને વ્યક્તિગત મંડળીઓ પાસે છે, અને ૧૦,૦૦,૦૦૦ રાજ્ય સરકાર પાસે છે).એમએસસી બેંક સુગર ફેક્ટરીઓ, ખાનગી સુગર મિલ્સ, સ્પિનિંગ મિલ્સ, ઓઈલ મિલ્સ, માર્કેટિંગ સહકારી મંડળીઓ, શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ અને અન્ય સહકારી ઔદ્યોગિક એકમો જેવા સહકારી પ્રક્રિયા એકમોને વિવિધ શરતોની લોન અને કાર્યકારી મૂડી લોન આપે છે.તે તમામ જિલ્લા કેન્દ્રીય સહકારી બેંકો, શહેરી સહકારી બેંકો અને પ્રાથમિક કૃષિ સહકારી મંડળીઓની સર્વોચ્ચ સંસ્થા છે.તે મહારાષ્ટ્ર રાજ્યમાં સહકારી બેંકો અને કૃષિ સહકારી સંસ્થાઓનું નેટવર્ક ૩૧/૩/૨૦૧૫ પર નીચે મુજબ ધરાવે છે:

જિલ્લા કેન્દ્રીય સહકારી બેંકોની કુલ સંખ્યા	૩૧
જિલ્લા કેન્દ્રીય સહકારી બેંકોની શાખાઓની સંખ્યા	૩,૭૩૪
પ્રાથમિક કૃષિ ધિરાણ મંડળીઓની સંખ્યા	૨૧,૧૨૪
પ્રાથમિક કૃષિ ધિરાણ મંડળીઓના સભ્યોની સંખ્યા	૧,૧૪,૫૪,૭૦૪

તેમણે વધુમાં ધ્યાન દોર્યું હતું કે, ૩૧ જિલ્લા સહકારી બેંકોમાંથી ૩૦ બેંકો મુખ્યત્વે કૃષિ ક્ષેત્રની નાણાકીય જરૂરિયાતો પૂરી કરે છે. એમએસસી બેંક જિલ્લા કેન્દ્રીય સહકારી બેંકને પુનર્ધિરાણ સુવિધાઓ પૂરી પાડે છે, અને તે નાબાઈના સામાન્ય પુનર્ધિરાણ હેઠળ જિલ્લા સહકારી બેંકોને પુનર્ધિરાણ સુવિધાઓ પ્રદાન કરીને બિન-કૃષિ ક્ષેત્રની નાણાકીય જરૂરિયાતોની પણ કાળજી લે છે જેથી તેઓ ગ્રામીણ કારીગરો અને નાના ઉદ્યોગોને મદદ કરી શકે. તેણે જિલ્લા સહકારી બેંકોના સહયોગથી રાજ્યમાં પાક લોન પ્રણાલી પણ શરૂ કરી છે. આમ, ૧૯૬૫માં સામેલ કરાયેલા સુધારાને ધ્યાનમાં રાખીને બહાર પાડવામાં આવેલ જાહેરનામું અને સુધારો વધુ યોગ્ય છે. આ બાબત સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૫ હેઠળ આવરી લેવામાં આવી છે.

૧૬. ઇન્ડિયન બેંક્સ એસોસિએશન વતી શ્રી પી. વી. યોગેશ્વરનના વિદ્વાન વકીલે બેંકો વતી ઉઠાવવામાં આવેલી દલીલોને ટેકો આપ્યો હતો. તેમણે વધુમાં દલીલ કરી હતી કે, સર્વેસી કાયદાનો અમલ સંસદની કાયદાકીય ક્ષમતાની અંદર છે. તે ઉધાર લેનારાઓને સર્વેસી અધિનિયમની કલમ ૧૩ તેમજ મહારાષ્ટ્ર સહકારી મંડળી અધિનિયમ હેઠળની કાર્યવાહીને પડકારવાના અધિકારથી વંચિત રાખતું નથી અને કલમ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરતું નથી. તેણે માત્ર એક વધારાનો ઉપાય પૂરો પાડ્યો. આ અદાલતે સર્વેસી અધિનિયમની કલમ ૧૩ અને ૧૭ની માન્યતાને સમર્થન આપ્યું હતું. સંસદ લિસ્ટ I ની એન્ટ્રી ૪૫ ના કાર્યક્ષેત્રમાં સહકારી બેંકો સંબંધિત કાયદો બનાવી શકે છે.

૧૭. સહકારી બેંકો વતી હાજર રહેલા પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી વિનય નવરેએ ભારપૂર્વક દલીલ કરી હતી કે:

(એ) સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૩ અને ૪૪ અને સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૩૨ માં 'સમાવેશ, નિયમન અને સમાપન' અભિવ્યક્તિ માત્ર કોર્પોરેશનના સંગઠનાત્મક પાસાઓનો સંદર્ભ આપે છે. તેની વ્યવસાય/વ્યવહારના પાસાઓ પર કોઈ અસર થતી નથી. તેમણે *હિન્દુસ્તાન લીવર અને અન્ય વિરુદ્ધ રાજ્ય મહારાષ્ટ્ર અને*

અન્ય ²⁵૨૫, કેરળ રાજ્ય વિદ્યુત બોર્ડ વિરુદ્ધ ઇન્ડિયન એલ્યુમિનિયમ કંપની લિમિટેડ ²⁶૨૬ અને સીતા રામ શર્મા અને અન્ય વિરુદ્ધ રાજ્ય રાજસ્થાન અને અન્ય ²⁷૨૭ના નિર્ણયો પર આધાર રાખ્યો છે. બંધારણના ઘડવૈયાઓએ સાતમી અનુસૂચિની ચાદીમાં ઉપયોગમાં લેવાતા ઘણા શબ્દોને ઇરાદાપૂર્વક વ્યાખ્યાયિત કર્યા નથી. જ્યાં પણ તેની જરૂર હતી ત્યાં તેમણે આવી શરતોને વ્યાખ્યાયિત કરી હતી. સાતમી અનુસૂચિની સૂચિમાં ગણાયેલા કેટલાક વિષયો બંધારણની કલમ ૩૬૬માં વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યા છે, ઉદાહરણ તરીકે, કૃષિ આવક (સૂચિ I, એન્ટ્રી ૮૨), કોર્પોરેશન ટેક્સ (સૂચિ I, એન્ટ્રી ૮૫), દેવું (સૂચિ II, એન્ટ્રી ૪૨), પેન્શન (સૂચિ I, એન્ટ્રી ૭૧) અને (સૂચિ II, એન્ટ્રી ૪૨). બંધારણના ઘડવૈયાઓએ કલમ ૩૬૬માં 'બેંકિંગ' શબ્દને વ્યાખ્યાયિત કરવાનું ટાળ્યું હતું. તેનો ઇરાદો તેના અર્થને મર્યાદિત કરવાનો નહોતો. અમુક પ્રવેશો માટે, બંધારણના ઘડવૈયાઓએ અર્થ નિર્દિષ્ટ કર્યો હતો, જેમ કે સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૭૧ અને સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૫, ૮, ૧૩, ૧૭, ૧૮.

(બી) સમાજ, વિજ્ઞાન અને તકનીકીમાં ફેરફારો અનુસાર પ્રવેશને અર્થ આપવો પડે તે રીતે વ્યાખ્યાયિત ન કરવાનો નિર્માતાઓ માટે એક હેતુ હતો. જ્યારે ભારતીય બંધારણના ૨૦૦ વર્ષ પહેલાં અમેરિકન બંધારણ ઘડવામાં આવ્યું હતું, ત્યારે અવકાશ વિજ્ઞાન અને ટેકનોલોજી માનવજાત માટે અજાણ હતી. યુનિયન લિસ્ટમાં એન્ટ્રી 'ડિફેન્સ' નું અર્થઘટન અવકાશ વિજ્ઞાન અને ટેકનોલોજીનો પણ સમાવેશ કરવા માટે કરવામાં આવ્યું હતું. તેમણે દલીલ કરી હતી કે ૧૯૫૦માં ઇન્ટરનેટ અજ્ઞાત હતું. આજે ભારતના બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની પ્રથમ ચાદીની ૩૧મી એન્ટ્રીમાં ઇન્ટરનેટનો સમાવેશ થઈ શકે છે. અદાલતોએ સમયના

25(૨૦૦૪) ૯ એસ સી સી ૪૩૮

26 (૧૯૭૬) ૧ એસ સી સી ૪૬૬

27(૧૯૭૪) ૨ એસ સી સી ૩૦૧

બદલાતા પરિપ્રેક્ષ્યોને ધ્યાનમાં રાખીને, પદાર્થને જાળવી રાખીને એન્ટ્રીનું અર્થઘટન કર્યું.

(સી) ૧૯૫૦માં 'બેંકિંગ' શબ્દ ખૂબ જ સંકુચિત હતો અને ૭૦ વર્ષ પછી બેંકિંગ ઉદ્યોગમાં નોંધપાત્ર ફેરફારો થયા છે.આજે તેમાં પોર્ટફોલિયો મેનેજમેન્ટ, શેરની વીમાકરણ અને રોકાણ બેંકિંગનો સમાવેશ થાય છે.ક્રેડિટ કાર્ડ કંપનીઓ, તે અર્થ, વિઝા અથવા અમેરિકન એક્સપ્રેસ જેવા અસ્પષ્ટ ક્ષેત્રો છે બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની વ્યાખ્યાનો ઉપયોગ સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૫માં 'બેંકિંગ' શબ્દના અવકાશને પ્રતિબંધિત કરવા માટે કરી શકાતો નથી.

(ડી) જો અપીલકર્તાઓની દલીલ કે સહકારી બેંકો સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૫ દ્વારા આવરી લેવામાં આવતી નથી, તો પરિણામો વિનાશક હશે.બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯નો સંપૂર્ણ ભાગ V ગેરબંધારણીય બની જશે.સંસદ એમ. એસ. સી. એસ. અધિનિયમની કલમ ૮૪માં સુધારો કરી શકે છે અને તે એસ. એ. આર. એફ. એ. ઇ. એસ. આઈ. અધિનિયમ લાગુ કરી શકે છે. એ જ રીતે, સર્ફેસી અધિનિયમ હેઠળ પણ બાકી નીકળતી રકમની વસૂલાત માટે સત્તા પૂરી પાડી શકાય છે.અપીલકર્તાઓ વતી 'કબજા હેઠળના ક્ષેત્ર' તરીકે ઉઠાવવામાં આવેલી દલીલને સ્વીકારી શકાતી નથી કારણ કે 'કબજા હેઠળના ક્ષેત્ર' નો પ્રશ્ન એ. પી. અને અન્ય વિરુદ્ધ મેકડોવેલ એન્ડ કંપની અને અન્ય ²⁸૨૮ માં યોજાયેલી સમવર્તી સૂચિ સંબંધિત છે.બાકી રકમની વસૂલાત એ બેંકનું એક આવશ્યક કાર્ય છે.તેનાથી વિપરીત દલીલ સ્વીકારી શકાતી નથી.એસ. એ. આર. એફ. એ. ઇ. એસ. આઈ. કાયદાનો હેતુ સુરક્ષા હિતોનું અમલીકરણ છે.તેનું પરિણામ પુનઃપ્રાપ્તિ છે, જે આકસ્મિક છે.

(ઈ) એસ. એ. આર. એફ. એ. ઇ. એસ. આઈ. કાયદો સુરક્ષાના અમલીકરણ માટે છે, અને તે સંપત્તિ હસ્તાંતરણ અધિનિયમ, ૧૮૮૨ની કલમ ૬૯ અને ૬૯એમાં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓને કારણે યાદી ૩ની એન્ટ્રી ૬ માટે પણ સંદર્ભિત છે.કલમ ૧૩ અથવા એસ. એ. આર. એફ. એ. ઇ. એસ. આઈ.

28(૧૯૯૬) ૩ એસ સી સી ૭૦૯

કાયદાની અન્ય જોગવાઈઓ સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૩૨ દ્વારા કબજે કરાયેલા કાયદાકીય ક્ષેત્રમાં દખલ કરતી નથી. મહારાષ્ટ્ર સહકારી મંડળી અધિનિયમ, ૧૯૬૦, સહકારી બેંકોને તેમની બાકી રકમની વસૂલાત માટે બે ઉપાયો પૂરા પાડે છે. કલમ ૯૧ એ દીવાની દાવાને સમાન છે, અને કલમ ૧૦૧ મહેસૂલ વસૂલાત પ્રમાણપત્ર જારી કરવા માટેની સંક્ષિપ્ત પ્રક્રિયા પૂરી પાડે છે. એસ. એ. આર. એફ. એ. ઇ. એસ. આઈ. કાયદો ઉપરોક્ત કાયદાની કલમ ૯૧ અથવા ૧૦૧ હેઠળ સહકારી બેંકોના ઉપાયોને દૂર કરતો નથી; તે સહકારી બેંકોને બાકી નીકળતી રકમની વસૂલાત કરવા અને સુરક્ષા વ્યાજને લાગુ કરવા માટે કલમ ૧૩ હેઠળ વધારાના ઉપાયો પૂરા પાડે છે. તે સહકારી/સહયોગી સંઘવાદનો ઉત્તમ કેસ છે.

૧૮. જન સેવા સહકારી બેંક લિમિટેડ વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી અભિજીત સેનગુપ્તાએ વિનંતી કરી હતી કે દિવાન બહાદુર શેઠ ગોપાલ દાસ મોહતા વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય ²⁹૨૯, અને ખેરબારી ટી કંપની લિમિટેડ અને અન્ય વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ આસામ ³⁰૩૦ ના નિર્ણયોને ધ્યાનમાં રાખીને બંધારણની કલમ ૩૨ હેઠળની અરજીને સમર્થનક્ષમ ન કહી શકાય. સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૫ અને સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૩૨ ને સુમેળમાં વાંચવાની છે.

૧૯. વિચારણા માટે નીચેના પ્રશ્નો ઊભા થાય છે:

(૧) શું 'સહકારી બેંકો', જે સહકારી મંડળીઓ પણ છે, તે સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૫ દ્વારા અથવા ભારતના બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૩૨ દ્વારા સંચાલિત થાય છે, અને કેટલી હદ સુધી?

(૨) શું બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની કલમ ૫ (સી) માં વ્યાખ્યાયિત 'બેંકિંગ કંપની' રાજ્ય સહકારી કાયદા હેઠળ નોંધાયેલી સહકારી બેંકો અને બહુ-રાજ્ય સહકારી મંડળીઓને પણ આવરી લે છે?

29 (૧૯૫૫) ૧ એસ સી આર ૭૭૩

30 (૧૯૬૪) ૫ એસ સી આર ૯૭૫

(૩)(ક) શું રાજ્ય સ્તરે અને બહુ-રાજ્ય સ્તરે સહકારી બેંકો એ સર્ફેસી અધિનિયમ લાગુ કરવા માટે 'બેંકો' છે?

(૩)(બી) શું બહુરાજ્ય સહકારી બેંકોના સમાવેશને કારણે સર્ફેસી અધિનિયમની કલમ ૨ (સી) (IV એ) ની જોગવાઈઓ અને રાજ્યમાં સહકારી બેંકોને સૂચિત કરતી ૨૮/૧/૨૦૦૩ તારીખની સૂચના અધિકારથી બહાર છે?

સંદર્ભમાં પ્રશ્ન નંબર ૧:

૨૦. હરીફ રજૂઆતોની પ્રશંસા કરવા માટે, આપણે ભારતના બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૩, ૪૪ અને ૪૫ અને સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૩૨ પર વિચાર કરવો પડશે. પ્રવેશો અહીં પુનઃઉત્પાદિત કરવામાં આવ્યા છે:

“૪૩. બેંકિંગ, વીમા અને નાણાકીય નિગમો સહિત વેપારી નિગમોનો સમાવેશ, નિયમન અને સમાપન, પરંતુ તેમાં સહકારી મંડળીઓનો સમાવેશ થતો નથી.

૪૪. કોર્પોરેશનોનો સમાવેશ, નિયમન અને સમાપન, પછી ભલે તે વેપાર હોય કે ન હોય, જે એક રાજ્ય સુધી મર્યાદિત ન હોય, પરંતુ તેમાં યુનિવર્સિટીઓનો સમાવેશ ન હોય.

૪૫. બેંકિંગ.***

૩૨. સૂચિ-૧ અને યુનિવર્સિટીઓમાં નિર્દિષ્ટ નિગમો સિવાયના નિગમોનું સમાવેશ, નિયમન અને સમાપન; બિનસંગઠિત વેપાર, સાહિત્યિક, વૈજ્ઞાનિક, ધાર્મિક અને અન્ય સમાજો અને સંગઠનો; સહકારી મંડળીઓ.”

૨૧. બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯માં, 'બેંકિંગ' ને કલમ ૫ (બી) હેઠળ આ રીતે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવી છે:

“૫. અર્થઘટન.— આ અધિનિયમમાં, જ્યાં સુધી વિષય અથવા સંદર્ભમાં કંઈક પ્રતિકૂળ ન હોય ત્યાં સુધી, –

(બી) “બેંકિંગ” “નો અર્થ એ છે કે ધિરાણ અથવા રોકાણના હેતુ માટે, જનતા પાસેથી નાણાંની થાપણો સ્વીકારવી, માંગ પર અથવા અન્યથા ચૂકવવાપાત્ર અને ચેક, ડ્રાફ્ટ, ઓર્ડર અથવા અન્યથા દ્વારા ઉપાડવા યોગ્ય;”

૨૨. બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની કલમ ૫ (સી) હેઠળ 'બેંકિંગ કંપની' શબ્દની વ્યાખ્યા આ રીતે કરવામાં આવી છે:

“પ. અર્થઘટન.— આ અધિનિયમમાં, જ્યાં સુધી વિષય અથવા સંદર્ભમાં કંઈક પ્રતિકૂળ ન હોય ત્યાં સુધી, —

(સી) "બેંકિંગ કંપની" એટલે એવી કોઈ પણ કંપની કે જે ભારતમાં બેંકિંગનો વ્યવસાય કરે છે;

સમજૂતી.— કોઈપણ કંપની કે જે માલના ઉત્પાદનમાં સંકળાયેલી હોય અથવા કોઈપણ વેપાર કરે છે અને જે માત્ર તેના વ્યવસાયને ધિરાણ આપવાના હેતુથી જનતા પાસેથી નાણાંની થાપણો સ્વીકારે છે, જેમ કે ઉત્પાદક અથવા વેપારી આ ખંડના અર્થમાં બેંકિંગના વ્યવસાયનું વ્યવહાર કરે છે તેવું માનવામાં આવશે નહીં.

૨૩. બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ના ભાગ ૨ની કલમ ૬ એવા વ્યવસાયના સ્વરૂપો સાથે સંબંધિત છે જેમાં બેંકિંગ કંપનીઓ જોડાઈ શકે છે, જે અહીં નીચે દર્શાવેલ છે:

“૬. વ્યવસાયના સ્વરૂપો જેમાં બેંકિંગ કંપનીઓ જોડાઈ શકે છે.— (૧) બેંકિંગના વ્યવસાય ઉપરાંત, બેંકિંગ કંપની નીચેનામાંથી કોઈપણ એક અથવા વધુ પ્રકારના વ્યવસાયમાં જોડાઈ શકે છે, એટલે કે:—

(એ) નાણાં ઉછીના લેવા, એકત્ર કરવા અથવા ઉપાડવા; જામીનગીરી પર અથવા વગર નાણાં ઉછીના આપવા અથવા આગળ વધારવા; રોકડ ઉછીના લેવા, બનાવવા, સ્વીકારવા; ડિસ્કાઉન્ટ, ખરીદી, વેચાણ, એકત્ર કરવા અને વિનિમય બિલ, હોન્ડીઝ, પ્રોમિસરી નોટ્સ, ફૂપન્સ, ડ્રાફ્ટ્સ, લેડિંગ બિલ, રેલવે રસીદો, વોરન્ટ્સ, ડિબેન્ચર્સ, પ્રમાણપત્રો, સ્કિપ્સ અને અન્ય સાધનો અને જામીનગીરીઓ કે જે હસ્તાંતરણીય હોય કે વાટાઘાટપાત્ર ન હોય; ધિરાણ પત્રો, પ્રવાસીઓના ચેક અને પરિપત્ર નોંધો આપવા અને જારી કરવા; સોના અને ચાંદીમાં ખરીદી, વેચાણ અને વ્યવહાર; વિદેશી બેંકની નોટો સહિત વિદેશી ચલણની ખરીદી અને વેચાણ; હસ્તગત, હોલ્ડિંગ, કમિશન પર જારી કરવું, વીમાકરણ અને સ્ટોક, ભંડોળ, શેર, ડિબેન્ચર્સ, ડિબેન્ચર સ્ટોક, બોન્ડ્સ,

જવાબદારીઓ, જામીનગીરીઓ અને તમામ પ્રકારના રોકાણોમાં વ્યવહાર કરવો; ઘટકો અથવા અન્ય લોકો વતી બોન્ડ્સ, સ્કિપ્સ અથવા અન્ય પ્રકારની જામીનગીરીઓની ખરીદી અને વેચાણ, લોન અને એડવાન્સિસની વાટાઘાટો; થાપણો પર અથવા સલામત કસ્ટડી માટે અથવા અન્યથા તમામ પ્રકારના બોન્ડ્સ, સ્કિપ્સ અથવા મૂલ્યવાન વસ્તુઓ પ્રાપ્ત કરવી; સલામત ડિપોઝિટ પોલ્ટ્સ પ્રદાન કરવી:નાણાં અને જામીનગીરીઓનું એકત્રીકરણ અને પ્રસારણ; (બી) કોઈપણ સરકાર અથવા સ્થાનિક સત્તાધિકારી અથવા અન્ય કોઈ વ્યક્તિ અથવા વ્યક્તિઓ માટે એજન્ટ તરીકે કામ કરવું; માલની કિલયરિંગ અને ફોરવર્ડિંગ, રસીદો અને ડિસ્ચાર્જ આપવા અને અન્યથા ગ્રાહકો વતી એટર્ની તરીકે કામ કરવા સહિત કોઈપણ વર્ણનનો એજન્ટી વ્યવસાય ચલાવવો, પરંતુ કંપનીના મેનેજિંગ એજન્ટ અથવા સેક્રેટરી અને ખજાનચીના વ્યવસાયને બાકાત રાખવો; (સી) જાહેર અને ખાનગી લોન માટે કરાર કરવો અને વાટાઘાટો કરવી અને તેને જારી કરવી; (ડી) રાજ્ય, નગરપાલિકા અથવા અન્ય લોન અથવા કોઈ પણ કંપની, નિગમ અથવા સંગઠનના શેર, સ્ટોક, ડિબેન્યર અથવા ડિબેન્યર સ્ટોકના જાહેર અથવા ખાનગી કોઈપણ ઇશ્યૂના સંચાલન અને અમલમાં ભાગ લેવા માટે વીમો, બાંધધરી, વીમાકરણ અને આવા કોઈ ઇશ્યૂના હેતુ માટે નાણાંનું ધિરાણ; (ઇ) દરેક પ્રકારની બાંધધરી અને વળતરનો વ્યવસાય ચાલુ રાખવો અને વ્યવહાર કરવો; (એફ) સંચાલન, વેચાણ અને વસૂલાત અને મિલકત કે જે તેના કોઈપણ દાવાના સંતોષ અથવા આંશિક સંતોષમાં કંપનીના કબજામાં આવી શકે છે; (જી) કોઈ પણ મિલકત અથવા આવી કોઈ મિલકતમાં કોઈ પણ અધિકાર, હક અથવા વ્યાજ કે જે કોઈ પણ લોન અથવા એડવાન્સિસ માટે જામીનગીરી અથવા જામીનગીરીનો ભાગ બની શકે છે અથવા જે આવી કોઈ જામીનગીરી સાથે

જોડાયેલી હોઈ શકે છે, તેને હસ્તગત કરવી અને ધારણ કરવી અને સામાન્ય રીતે તેની સાથે વ્યવહાર કરવો;

(એચ) ટ્રસ્ટોનું સંચાલન અને અમલીકરણ;

(આઈ) વહીવટકર્તા, ટ્રસ્ટી અથવા અન્યથા તરીકે એસ્ટેટનો વહીવટ હાથ ધરવો;

(જે) કંપનીના કર્મચારીઓ અથવા ભૂતપૂર્વ કર્મચારીઓ અથવા આવા વ્યક્તિઓના આશ્રિતો અથવા જોડાણોને લાભ આપવા માટે ગણવામાં આવતા સંગઠનો, સંસ્થાઓ, ભંડોળ, ટ્રસ્ટ અને સુવિધાઓની સ્થાપના અને સમર્થનમાં સહાય અથવા સહાય; પેન્શન અને ભથ્થાં આપવા અને વીમા માટે ચૂકવણી કરવી; સખાવતી અથવા પરોપકારી વસ્તુઓ માટે અથવા કોઈપણ પ્રદર્શન માટે અથવા કોઈપણ જાહેર, સામાન્ય અથવા ઉપયોગી હેતુ માટે નાણાંનું સબ્સ્ક્રાઈબ કરવું અથવા બાંધધરી આપવી;

(કે) કંપનીના હેતુઓ માટે જરૂરી અથવા અનુકૂળ કોઈપણ મકાન અથવા કાર્યોનું સંપાદન, બાંધકામ, જાળવણી અને ફેરફાર;

(એલ) વેચાણ, સુધારણા, સંચાલન, વિકાસ, વિનિમય, લીઝિંગ, ગીરવે મૂકવું, નિકાલ કરવો અથવા ખાતામાં ફેરવવું અથવા અન્યથા કંપનીની મિલકત અને અધિકારોના તમામ અથવા કોઈપણ ભાગ સાથે વ્યવહાર કરવો;

(એમ) કોઈ પણ વ્યક્તિ અથવા કંપનીના વ્યવસાયનો સંપૂર્ણ અથવા કોઈપણ ભાગ હસ્તગત કરવો અને હાથ ધરવો, જ્યારે આવો વ્યવસાય આ પેટા-કલમમાં ગણેલ અથવા વર્ણવેલ પ્રકૃતિનો હોય;

(એન) કંપનીના વ્યવસાયના પ્રોત્સાહન અથવા પ્રગતિ માટે આકસ્મિક અથવા અનુકૂળ હોય તેવી અન્ય તમામ બાબતો કરવી;

(ઓ) વ્યવસાયનું અન્ય કોઈ સ્વરૂપ કે જેમાં કેન્દ્ર સરકાર, સત્તાવાર રાજપત્રમાં સૂચના દ્વારા, વ્યવસાયના એક સ્વરૂપ તરીકે નિર્દિષ્ટ કરી શકે છે જેમાં બેંકિંગ કંપની માટે જોડાવાનું કાયદેસર છે.

(૨) કોઈ પણ બેંકિંગ કંપની પેટા કલમ (૧) માં ઉલ્લેખિત વ્યવસાયો સિવાય અન્ય કોઈ પણ પ્રકારના વ્યવસાયમાં સંલગ્ન રહેશે નહીં.”

૨૪. શરૂઆતમાં, બી. આર. એક્ટ, ૧૯૪૯ની જોગવાઈઓ માત્ર બેંકિંગ કંપનીઓને જ લાગુ પડતી હતી.બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની જોગવાઈઓ અધિનિયમ નંબર ૨૩/૧૯૬૫ દ્વારા સહકારી બેંકો સુધી લંબાવવામાં આવી હતી, જેની અસર ૧/૩/૧૯૬૬ થી થઈ હતી.અગાઉ કલમ ૫૬ ને અધિનિયમ નંબર ૩૬/૧૯૫૭ દ્વારા ૧૭/૯/૧૯૫૭ થી અસર સાથે રદ કરવામાં આવી હતી.અમુક સહકારી મંડળીઓના બેંકિંગ વ્યવસાયનું નિયમન કરવા અને તે ઉપરાંત સંબંધિત બાબતો માટે ભારતીય રિઝર્વ બેંક અધિનિયમ, ૧૯૩૪ અને બેંકિંગ કંપની અધિનિયમ, ૧૯૪૯માં સુધારો કરવા માટે બિલ નંબર ૮૫/૧૯૬૪ સંસદમાં રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું.

૨૫. આપણે કરેલા સુધારાઓ પર આવીએ તે પહેલાં, ઉદ્દેશો અને કારણોના નિવેદનને ધ્યાનમાં લેવું જરૂરી છે.બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની જોગવાઈઓને રાજ્ય સહકારી બેંકો, કેન્દ્રીય સહકારી બેંકો અને વધુ મહત્વની પ્રાથમિક બિન-કૃષિ ધિરાણ મંડળીઓ સુધી વિસ્તારવી જરૂરી માનવામાં આવી હતી, જે બેંકિંગ સાથે સંબંધિત હતી.ઉદ્દેશો અને કારણોનું નિવેદન અહીં નીચે કાઢવામાં આવ્યું છે:

“કારણોના ઉદ્દેશોનું નિવેદન

બેંકિંગ કંપની અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની જોગવાઈઓ હવે સહકારી બેંકોને લાગુ પડતી નથી.સહકારી બેંકોની થાપણો અને કાર્યકારી ભંડોળ હવે એટલું મોટું થઈ ગયું છે કે બેંકિંગ કંપની અધિનિયમ, ૧૯૪૯ (અને ભારતીય રિઝર્વ બેંક અધિનિયમ, ૧૯૩૪ની કેટલીક અન્ય સંલગ્ન જોગવાઈઓ) ની વધુ મહત્વપૂર્ણ જોગવાઈઓને આ બેંકો સુધી લંબાવવી એ જાહેર હિતમાં હશે. આ બિલ રાજ્ય સહકારી બેંકો, કેન્દ્રીય સહકારી બેંકો અને વધુ મહત્વપૂર્ણ પ્રાથમિક બિન-કૃષિ સહકારી બેંકોને વર્તમાન કેન્દ્રીય કાયદાઓની કેટલીક જોગવાઈઓ સુધી વિસ્તારવા માંગે છે જે "બેંકિંગ" સાથે સંબંધિત છે.

૨. કલમ પરની નોંધો બિલની વિવિધ જોગવાઈઓ વિગતવાર સમજાવે છે.”
(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

બંધારણની કલમ ૧૧૭ હેઠળ રાષ્ટ્રપતિએ કરેલી ભલામણ પણ મહત્વપૂર્ણ છે. રાજ્ય અથવા સર્વોચ્ચ સહકારી બેંકો, તમામ કેન્દ્રીય સહકારી બેંકો અને પ્રાથમિક બિન-કૃષિ ધિરાણ મંડળીઓ કે જેમની પાસે ₹૧ લાખ કે તેથી વધુના નજીવા મૂલ્યની મૂડી અને અનામત છે, તેમને સહકારી બેંકો માનવામાં આવતી હતી. નિર્દેશકોની લાયકાતમાં પરિણામી ફેરફાર કરવાની દરખાસ્ત કરવામાં આવી હતી. કલમ ૬ એ ટોચની સહકારી બેંકો માટે અનામત ૩ ટકા રાખવાની જોગવાઈ કરે છે. ભારતીય રિઝર્વ બેંક અધિનિયમ અને બેંકિંગ કંપની અધિનિયમની જોગવાઈઓ હેઠળ સહકારી બેંકોને અસરકારક રીતે નિયંત્રિત કરવાની દરખાસ્ત કરવામાં આવી હતી. તેમને લગતી અલગ જોગવાઈઓ કરવાની જરૂર રહેશે નહીં, કારણ કે બેંકિંગ કંપની અધિનિયમને બેંકિંગ નિયમન અધિનિયમ તરીકે નામ આપવામાં આવ્યું હતું, અને તે હવે બેંકિંગનો વ્યવસાય કરતી કંપની અધિનિયમ હેઠળ સમાવિષ્ટ કંપનીઓ સુધી મર્યાદિત રહેશે નહીં.

૨૬. સૌથી વધુ મહત્વની બાબત એ છે કે બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની કેટલીક જોગવાઈઓમાં વ્યાપક સુધારા અને ભૂલો યાદી II ની એન્ટ્રી ૩૨ હેઠળ આવરી લેવામાં આવેલી બાબતો સંબંધિત જરૂરી બની હતી; કારણ કે આવા વિવિધ સુધારાઓ અલગ પ્રકરણમાં અલગથી પ્રતિબિંબિત થયા હતા, કાયદાની વિવિધ જોગવાઈઓ હેઠળ ભાગો II એ , III અને III એ માં સુધારા સામેલ કરવામાં આવ્યા હતા. સહકારી બેંકોના નિગમન, વ્યવસ્થાપન અને સમાપન સાથે પ્રત્યક્ષ અથવા પરોક્ષ રીતે સંબંધિત જોગવાઈઓને દૂર કરવાની દરખાસ્ત કરવામાં આવી હતી કારણ કે આ ભાગો અથવા જોગવાઈઓ ભારતના બંધારણની સાતમી અનુસૂચિમાં વિષયોની કેન્દ્રીય અથવા સમવર્તી સૂચિમાં કોઈપણ પ્રવેશના અવકાશમાં ન હતી. ભારતના બંધારણની કલમ ૧૧૭ હેઠળ

રાષ્ટ્રપતિની ભલામણ સાથે જોડવામાં આવેલી નોંધોનો સંબંધિત અંશ નીચે મુજબ છે:

“ભારતીય રિઝર્વ બેંક અધિનિયમ અને બેંકિંગ કંપની અધિનિયમમાં દર્શાવેલ નિયંત્રણ યોજના અનુસાર, (એ) તમામ રાજ્ય અથવા સર્વોચ્ચ સહકારી બેંકો, (બી) તમામ કેન્દ્રીય સહકારી બેંકો અને (સી) ખાસ કરીને શહેરી સહકારી બેંકો સહિત પ્રાથમિક બિન-કૃષિ ધિરાણ મંડળીઓ કે જેમની પાસે ચૂકવેલ મૂડી અને રૂ. ૧ લાખ કે તેથી વધુના નજીવા મૂલ્યની અનામતો છે, તેમને સહકારી બેંકો ગણવામાં આવશે.”સહકારી બેંક” શબ્દની વ્યાખ્યામાં (અ) તમામ પ્રાથમિક કૃષિ ધિરાણ મંડળીઓ, તેમની ચૂકવેલ મૂડીનું નજીવી મૂલ્ય ગમે તે હોય, (બ) ચૂકવેલ મૂડી ધરાવતી પ્રાથમિક બિન-કૃષિ ધિરાણ મંડળીઓ અને એક લાખ રૂપિયાથી ઓછી નજીવી કિંમતની અનામતો, ભલે તેઓ બિન-સભ્યો પાસેથી થાપણો સ્વીકારતી હોય અને (ક) અન્ય તમામ સહકારી મંડળીઓ કે જે બિન-સભ્યો પાસેથી થાપણો મેળવતી નથી અથવા હવે પછી મેળવવાનું બંધ કરી શકે છે, તેને બાકાત રાખવામાં આવશે.

કલમ ૮ અને ૯ ભારતીય રિઝર્વ બેંક અધિનિયમના પ્રકરણ ૩ બી ના હેતુઓ માટે (એ) નાણાકીય સંસ્થાઓ અને (બી) બિન-બેંકિંગ સંસ્થાઓની વ્યાખ્યામાં ફેરફાર કરવાની જોગવાઈ કરે છે. એવી દરખાસ્ત કરવામાં આવી છે કે (એ) તમામ સહકારી બેંકો, (બી) તમામ કૃષિ ધિરાણ મંડળીઓ અને (સી) તમામ પ્રાથમિક બિન-કૃષિ ધિરાણ મંડળીઓ કે જે સહકારી બેંકો નથી, તેમને ધિરાણ રોકાણ અથવા નાણાકીય અને બિન-બેંકિંગ સંસ્થાઓની અન્ય સંલગ્ન નીતિઓ પર રિઝર્વ બેંકના નિયંત્રણને લગતી વૈધાનિક જોગવાઈઓના દાયરામાંથી બાકાત રાખવી જોઈએ. સહકારી બેંકો ભારતીય રિઝર્વ બેંક અધિનિયમ અને બેંકિંગ કંપની અધિનિયમમાં આ હેતુ માટે કરવામાં આવેલી અન્ય જોગવાઈઓ અનુસાર અસરકારક રીતે નિયંત્રિત કરવામાં આવશે અને તેથી, તેમના સંબંધમાં કોઈ અલગ જોગવાઈ કરવાની જરૂર રહેશે નહીં.કૃષિ ધિરાણ મંડળીઓને સામાન્ય રીતે વર્તમાન બિલની વિવિધ જોગવાઈઓના

દાચરામાંથી બાકાત રાખવામાં આવી છે. સહકારી બેંકો ન હોય તેવી પ્રાથમિક બિન-કૃષિ ધિરાણ મંડળીઓના કાર્યકારી ભંડોળ અને ટર્નઓવર પ્રમાણમાં નજીવા છે, પરિણામે તેમની લોન અથવા એડવાન્સિસ અથવા રોકાણ નીતિઓને નિયંત્રિત કરવામાં સામેલ મુશ્કેલી અથવા ખર્ચ સાર્થક ન પણ હોઈ શકે.

કલમ ૧૦ અને ૧૧.— પ્રકરણ III બેંકિંગ કંપની અધિનિયમમાં જરૂરી સુધારાઓની જોગવાઈ કરે છે. કલમ ૧૦ અને ૧૧ આ કાયદાના વર્ણનમાં ફેરફાર કરવા અને લાંબા શીર્ષક અને પ્રસ્તાવનામાં કેટલાક પરિણામી ફેરફારો કરવા માગે છે. પ્રસ્તાવિત આ કાયદો ભવિષ્યમાં બેંકિંગ રેગ્યુલેશન એક્ટ, ૧૯૪૯ તરીકે જાણીતો થવો જોઈએ. આ યોગ્ય રહેશે, કારણ કે તેની અરજી હવે કંપની અધિનિયમ હેઠળ સમાવિષ્ટ અને બેંકિંગનો વ્યવસાય ચલાવતી કંપનીઓ સુધી મર્યાદિત રહેશે નહીં.

II એ., III અને III એ. ના ભાગો અને કાયદાના અન્ય ભાગોમાં સહકારી બેંકોના સમાવેશ, વ્યવસ્થાપન અને સમાપન સાથે પ્રત્યક્ષ અથવા પરોક્ષ રીતે સંબંધિત જોગવાઈઓ બાકાત રાખવાની દરખાસ્ત કરવામાં આવી છે, કારણ કે આ ભાગો અથવા જોગવાઈઓ બંધારણની સાતમી અનુસૂચિમાં વિષયોની કેન્દ્રીય અથવા સમવર્તી સૂચિમાં કોઈપણ પ્રવેશના અવકાશમાં નથી.”

(ભાર મૂકવામાં આવ્યો)

બેંકર્સ બુક્સ એપિડન્સ એક્ટ, ૧૮૯૧ ની જોગવાઈઓ પણ સહકારી બેંકોને લાગુ કરવા માટે યોગ્ય રીતે સુધારવાની દરખાસ્ત કરવામાં આવી હતી:

“બેંકર્સ બુક્સ એપિડન્સ એક્ટ, ૧૮૯૧ અને બેંકિંગ કંપનીઝ (લીગલ પ્રેક્ટિશનર્સ ક્લાયન્ટ્સ એકાઉન્ટ્સ) એક્ટ, ૧૯૪૯ની જોગવાઈઓમાં યોગ્ય રીતે ફેરફાર કરવાની દરખાસ્ત કરવામાં આવી છે, જેથી અમુક ખાતાઓના સંદર્ભમાં પુરાવા અથવા રક્ષણ અંગેની વિશેષ પ્રક્રિયા સહકારી

બેંકો [કલમ (ઝેડકે)] ના સંબંધમાં ભવિષ્યમાં વિસ્તારી શકાય અથવા ઉપલબ્ધ થઈ શકે.

પ્રસ્તાવિત સુધારવામાં આવેલી ત્રીજી અનુસૂચિમાં નિર્ધારિત ફોર્મની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે જેમાં સહકારી બેંકોના બીએએન્સીશીટ અને નફા-નુકસાન ખાતાઓ જાળવવા પડશે.જો જરૂરી હોય તો, વધુ અનુભવના પ્રકાશમાં અને આ હેતુ માટે કાયદામાં પહેલેથી જ સૂચવવામાં આવેલી પ્રક્રિયા અનુસાર ભવિષ્યમાં ફોર્મમાં ફેરફાર કરી શકાય છે."

સહકારી બેંકોએ પણ બેલેન્સ શીટ અને નફો અને નુકસાન ખાતું ભારતીય રિઝર્વ બેંકમાં જમા કરાવવું જરૂરી હતું.

૨૭. સહકારી બેંકોને લાગુ પાડવા માટે ભારતીય રિઝર્વ બેંક અધિનિયમમાં વિવિધ સુધારા કરવામાં આવ્યા હતા.'કેન્દ્રીય સહકારી બેંક' ની વ્યાખ્યા ભારતીય રિઝર્વ બેંક અધિનિયમ, ૧૯૩૪ની કલમ ૨ની કલમ (બી. આઈ.) ને બદલીને કરવામાં આવી હતી.તેવી જ રીતે, 'સહકારી બેંક', 'સહકારી ધિરાણ મંડળી' અને 'સહકારી મંડળી' ની વ્યાખ્યા અનુક્રમે કલમ ૨ (બી. આઈ. આઈ.), કલમ ૨ (બી. આઈ. આઈ.) અને કલમ ૨ (બી. આઈ. વી.) ને બદલીને કરવામાં આવી હતી.ભારતીય રિઝર્વ બેંક અધિનિયમ, ૧૯૩૪માં દાખલ કરવામાં આવેલી સંબંધિત વ્યાખ્યાઓ અહીં નીચે દર્શાવવામાં આવી છે:

"(બી. ૧) "કેન્દ્રીય સહકારી બેંક" એટલે રાજ્યના જિલ્લામાં આવેલી મુખ્ય સહકારી મંડળી, જેનો પ્રાથમિક ઉદ્દેશ તે જિલ્લામાં આવેલી અન્ય સહકારી મંડળીઓને ધિરાણ આપવાનો હોય:

પરંતુ જિલ્લામાં આવી મુખ્ય સોસાયટી ઉપરાંત અથવા જ્યાં જિલ્લામાં આવી કોઈ મુખ્ય સોસાયટી ન હોય ત્યાં રાજ્ય સરકાર આ વ્યાખ્યાના અર્થમાં તે જિલ્લામાં અન્ય સહકારી મંડળીઓને ભંડોળ પૂરું પાડવાનો વ્યવસાય કરતી કોઈપણ એક અથવા વધુ સહકારી મંડળીઓને કેન્દ્રીય સહકારી બેંક અથવા બેંકો જાહેર કરી શકે છે.

(બી. II) "સહકારી બેંક" એટલે રાજ્ય સહકારી બેંક, કેન્દ્રીય સહકારી બેંક અને પ્રાથમિક સહકારી બેંક;

(બી. III) "સહકારી ધિરાણ મંડળી" એટલે એક સહકારી મંડળી, જેનો પ્રાથમિક ઉદ્દેશ તેના સભ્યોને નાણાકીય સગવડ પૂરી પાડવાનો છે અને તેમાં સહકારી જમીન ગીરો બેંકનો સમાવેશ થાય છે:

(બી. IV.) "સહકારી મંડળી" એટલે સહકારી મંડળી અધિનિયમ, ૧૯૧૨ અથવા કોઈ પણ રાજ્યમાં હાલમાં અમલમાં રહેલા સહકારી મંડળીઓને લગતા અન્ય કોઈ કાયદા હેઠળ નોંધાયેલી અથવા નોંધાયેલી હોવાનું માનવામાં આવતી મંડળી;

'પ્રાથમિક સહકારી બેંક' ને કલમ ૨ (સી iii) માં વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવી છે, અને 'પ્રાથમિક ક્રેડિટ સોસાયટી' ને કલમ ૨ (સી iv) માં વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવી છે. વ્યાખ્યાઓ અહીં નીચે કાઢવામાં આવી છે:

“(સી III) "પ્રાથમિક સહકારી બેંક" એટલે પ્રાથમિક કૃષિ ધિરાણ મંડળી સિવાયની સહકારી મંડળી, –

(૧) જેનો પ્રાથમિક ઉદ્દેશ અથવા મુખ્ય વ્યવસાય બેંકિંગ વ્યવસાયનો વ્યવહાર છે;

(૨) ચૂકવેલ શેર મૂડી અને અનામત એક લાખ રૂપિયાથી ઓછી ન હોય; અને

(૩) જેના પેટા કાયદાઓ અન્ય કોઈ સહકારી મંડળીને સભ્ય તરીકે પ્રવેશવાની મંજૂરી આપતા નથી;

(સી iv) "પ્રાથમિક ધિરાણ મંડળી" એટલે પ્રાથમિક કૃષિ ધિરાણ મંડળી સિવાયની સહકારી મંડળી, –

(૧) જેનો પ્રાથમિક ઉદ્દેશ અથવા મુખ્ય વ્યવસાય બેંકિંગ વ્યવસાયનો વ્યવહાર છે;

(૨) ચૂકવેલ શેર મૂડી અને અનામત એક લાખ રૂપિયાથી ઓછી હોય; અને

(૩) જેના પેટા કાયદાઓ અન્ય કોઈ સહકારી મંડળીને સભ્ય તરીકે પ્રવેશવાની મંજૂરી આપતા નથી;

સમજૂતી.— જો આ ખંડ અથવા કલમ (સી. આઈ. આઈ.) અથવા કલમ (સી. આઈ. આઈ. આઈ.) માં ઉલ્લેખિત કોઈ સહકારી મંડળીના પ્રાથમિક ઉદ્દેશ અથવા મુખ્ય વ્યવસાય અંગે કોઈ વિવાદ ઊભો થાય, તો બેંક દ્વારા તેનો નિર્ણય અંતિમ રહેશે.'; "

સહકારી બેંકોને ભારતીય રિઝર્વ બેંક અધિનિયમ લાગુ કરવા માટેની જોગવાઈઓમાં અન્ય અનુરૂપ ફેરફારો લાવવામાં આવ્યા હતા.

(અ) બેંકિંગ કંપની અધિનિયમ, ૧૯૪૮માં વિવિધ સુધારા કરવામાં આવ્યા છે, તેનું નામ બદલીને બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૮ કરવામાં આવ્યું છે. 'પ્રાથમિક કૃષિ ધિરાણ સંસ્થા' ને ભારતીય રિઝર્વ બેંક અધિનિયમ અને બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૮ના કાર્યક્ષેત્રમાંથી બાકાત રાખવામાં આવી હતી. સહકારી જમીન ગીરો બેંકો અને ભાગ પ માં નિર્દિષ્ટ કરેલી રીત અને હદ સિવાયની અન્ય કોઈપણ સહકારી મંડળીને પણ બાકાત રાખવામાં આવી હતી. બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૮ની કલમ ૩ને નીચે પ્રમાણે બદલવામાં આવી હતી:

"૩. આ અધિનિયમમાં કંઈપણ લાગુ થશે નહીં

(એ) પ્રાથમિક કૃષિ ધિરાણ મંડળી;

(બી) સહકારી જમીન ગીરો બેંક; અને

(સી) ભાગ-પમાં નિર્દિષ્ટ કરેલી રીત અને હદ સિવાયની કોઈપણ અન્ય સહકારી મંડળી.

(બી) બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૮ની કેટલીક જોગવાઈઓને સહકારી બેંકોમાં વિવિધ જોગવાઈઓમાં સુધારા/ભૂલો દાખલ કર્યા વિના સુધારેલા સ્વરૂપમાં લાગુ કરવી જરૂરી બની ગઈ હોવાથી, તેનાથી જોગવાઈઓની સમજણ થોડી જટિલ બની હોત. સહકારી બેંકોને લગતી સહકારી મંડળીઓને લાગુ પડતા અથવા તેના વિશેના તમામ સુધારાઓ કલમ ૫૬, પ્રકરણ ૫ માં નિર્દિષ્ટ

કરવામાં આવ્યા હતા, જો કે તેઓ જ્યાં પણ થાય ત્યાં કાયદાની મુખ્ય જોગવાઈઓમાં સુધારો કરવાની અસર ધરાવે છે.

(સી) બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૮ની કલમ ૫૬ (એ) દ્વારા એવી જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી કે સમગ્ર અધિનિયમમાં, સંદર્ભમાં અન્યથા જરૂરી ન હોય ત્યાં સુધી, બેંકિંગ કંપની અથવા કંપની અથવા આવી કંપનીના સંદર્ભોને સહકારી બેંકના સંદર્ભો તરીકે સમજવામાં આવશે. કલમ ૫૬ (એ) (i) અને (ii) અહીં નીચે દર્શાવેલ છે:

“૫૬. આ અધિનિયમની જોગવાઈઓ, હાલમાં અમલમાં છે, તે સહકારી મંડળીઓને અથવા તેમના સંબંધમાં લાગુ થશે, જેમ તેઓ લાગુ પડે છે, અથવા બેંકિંગ કંપનીઓના સંબંધમાં, નીચેના ફેરફારોને આધિન રહેશે, એટલે કે:—

(એ) આ અધિનિયમ દરમિયાન, જ્યાં સુધી સંદર્ભ અન્યથા જરૂરી ન હોય ત્યાં સુધી, –

(i) "બેંકિંગ કંપની" અથવા "કંપની" અથવા "આવી કંપની" ના સંદર્ભોનો અર્થ સહકારી બેંકના સંદર્ભ તરીકે કરવામાં આવશે.

(ii) "આ અધિનિયમની શરૂઆત" ના સંદર્ભોને બેંકિંગ કાયદા (સહકારી મંડળીઓને લાગુ) અધિનિયમ, ૧૯૬૪ની શરૂઆતના સંદર્ભો તરીકે સમજવામાં આવશે.

કલમ ૨ માં કલમ ૫૬ (બી) ના આધારે, 'કંપની અધિનિયમ, ૧૯૫૬' શબ્દો અને આંકડાઓ કાઢી નાખવામાં આવ્યા હતા. કલમ ૫ માં કલમ (સી. સી.) પછી કલમ (સી. સી. સી.) માં 'કેન્દ્રીય સહકારી બેંકો' ની વ્યાખ્યા નીચે મુજબ ઉમેરવામાં આવી હતી:

“(સી. સી. સી.) "કેન્દ્રીય સહકારી બેંક", "સહકારી બેંક", "સહકારી સમિતિ", "નિયામક", "પ્રાથમિક કૃષિ ધિરાણ સમિતિ", "પ્રાથમિક સહકારી બેંક", "પ્રાથમિક ધિરાણ સમિતિ" અને "રાજ્ય સહકારી બેંક" નો

અર્થ ભારતીય રિઝર્વ બેંક અધિનિયમ, ૧૯૩૪માં અનુક્રમે સોંપવામાં આવ્યો છે.”

(ડી) સહકારી બેંકો સંબંધિત કલમ પએમાં સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો.કલમ પએમાં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે ભાગ પની જોગવાઈઓ બેંકિંગ કાયદા (સહકારી મંડળીઓને લાગુ) અધિનિયમ, ૧૯૬૪ના પ્રારંભ પહેલા અથવા પછી સહકારી મંડળીના ઉપનિયમો અથવા તેના દ્વારા અમલમાં મુકાયેલા કોઈપણ કરાર, પછી ભલે તે નોંધાયેલ હોય, અમલમાં મૂકવામાં આવે અથવા પસાર કરવામાં આવે, તેના પર આધારીત રહેશે અને તેને ઓવરરાઈડ કરશે.કલમ પએ અહીં નીચે દર્શાવેલ છે:

“પએ. (૧) આ ભાગની જોગવાઈઓ સહકારી મંડળીના પેટા-કાયદામાં, અથવા તેના દ્વારા અમલમાં મુકાયેલા કોઈપણ કરારમાં, અથવા સામાન્ય સભામાં તેના દ્વારા અથવા તેના નિયામક મંડળ અથવા તેની બાબતોનું સંચાલન સોંપવામાં આવેલી અન્ય સંસ્થા દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા કોઈપણ ઠરાવમાં વિપરીત કંઈપણ હોવા છતાં, અસર કરશે, પછી ભલે તે નોંધાયેલ હોય, અમલમાં મૂકવામાં આવે અથવા પસાર કરવામાં આવે, પછી ભલે તે કેસ હોય, બેંકિંગ કાયદા (સહકારી મંડળીઓને લાગુ) અધિનિયમ, ૧૯૬૪ ના પ્રારંભ પહેલા અથવા પછી.

(૨) ઉપરોક્ત પેટા કાયદાઓ, કરાર અથવા ઠરાવમાં સમાવિષ્ટ કોઈપણ જોગવાઈ, જે હદ સુધી તે આ ભાગની જોગવાઈઓને પ્રતિકૂળ છે, તે બની જશે અથવા રદબાતલ થઈ જશે.”;

(ઈ) બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ના ભાગ પમાં કલમ ૫૬ (ઈ) માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓના આધારે, જ્યાં સુધી તે સહકારી મંડળીઓ/બેંકો સુધી વિસ્તરે છે ત્યાં સુધી, કલમ ૬ (૧) (બી) માં 'પરંતુ કંપનીના મેનેજિંગ એજન્ટ અથવા સેક્રેટરી અને ખજાનચીના વ્યવસાયને બાકાત રાખીને' ફેરફાર કરવામાં આવ્યો છે.કલમ (ડી) માં 'કંપની' શબ્દ પછી 'અથવા સહકારી મંડળી' શબ્દો ઉમેરવામાં આવશે.

(એફ) કલમ (ડી) ની કલમ ૬ (૧) માં 'કંપની' શબ્દ પછી 'સહકારી મંડળી' શબ્દો ઉમેરવામાં આવ્યા હતા.સહકારી મંડળીને સહકારી બેંક તરીકે નામ આપવા માટે, નીચેના વિભાગને બદલવામાં આવ્યો હતો:

“૭. (૧) સહકારી બેંક સિવાયની કોઈ પણ સહકારી સંસ્થા તેના નામના ભાગ રૂપે "બેંક", "બેન્કર" અથવા "બેંકિંગ" શબ્દોનો ઉપયોગ કરી શકશે નહીં અને કોઈ પણ સહકારી સંસ્થા ભારતમાં બેંકિંગનો વ્યવસાય ત્યાં સુધી ચાલુ રાખી શકશે નહીં જ્યાં સુધી તે તેના નામના ભાગ રૂપે આવા ઓછામાં ઓછા એક શબ્દનો ઉપયોગ ન કરે.

(૨) આ વિભાગમાં કંઈપણ લાગુ થશે નહીં

(એ) પ્રાથમિક ધિરાણ મંડળી, અથવા

(બી) સહકારી બેંકો અથવા સહકારી જમીન ગીરો બેંકોના પરસ્પર હિતોના રક્ષણ માટે રચાયેલી સહકારી મંડળી.; ” (ભાર મૂકવામાં આવે છે)

(જી) સહકારી બેંકોને લાગુ કરવામાં કલમ ૧૧ ને બદલવામાં આવી હતી.કલમ ૧૧ (૧) નો સંબંધિત ભાગ અહીં નીચે કાઢવામાં આવ્યો છે:

“૧૧. (૧) હાલમાં લાગુ સહકારી મંડળીઓને લગતા કોઈપણ કાયદા હોવા છતાં, કોઈ પણ સહકારી બેંક ભારતમાં બેંકિંગનો વ્યવસાય શરૂ કરશે નહીં અથવા ચાલુ રાખશે નહીં, સિવાય કે તેની ચૂકવેલ મૂડી અને અનામતનું કુલ મૂલ્ય એક લાખ રૂપિયાથી ઓછું ન હોય:”

(એચ) કલમ ૧૮ ને બદલવામાં આવી હતી, જેમાં રોકડ અનામત જાળવવાની જોગવાઈ હતી.ભારતીય રિઝર્વ બેંક અધિનિયમ, ૧૯૩૪ની બીજી અનુસૂચિમાં સમાવિષ્ટ રાજ્ય સહકારી બેંક ન હોય તેવી દરેક સહકારી બેંક, ભારતમાં રકમના ૩ ટકા રોકડ અનામત દ્વારા જાળવી રાખશે.કલમ ૧૮ નો સંબંધિત ભાગ અહીં નીચે કાઢવામાં આવ્યો છે:

“૧૮. દરેક સહકારી બેંક, જે હાલમાં ભારતીય રિઝર્વ બેંક અધિનિયમ, ૧૯૩૪ની બીજી અનુસૂચિમાં સમાવિષ્ટ નથી, તે ભારતમાં પોતાની સાથે અથવા સંબંધિત રિઝર્વ બેંક અથવા ભારતીય સ્ટેટ બેંક અથવા રાજ્યની સંબંધિત રાજ્ય સહકારી બેંકમાં ખોલેલા ચાલુ ખાતામાં અથવા કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા આ માટે સૂચિત અન્ય કોઈ બેંકમાં અથવા પ્રાથમિક સહકારી બેંકના કિસ્સામાં, સંબંધિત જિલ્લાની કેન્દ્રીય સહકારી બેંકમાં અથવા આંશિક રીતે પોતાની સાથે રોકડમાં અને આંશિક રીતે આવા ખાતા અથવા ખાતાઓમાં, કુલ રકમના ઓછામાં ઓછા ત્રણ ટકાની સમકક્ષ રકમ જાળવી રાખશે. ભારતમાં તેના સમય અને માંગની જવાબદારીઓ અને દર મહિનાના ૧૫મા દિવસ પહેલાં રિઝર્વ બેંકને તેના સમયની વિગતો સાથે અગાઉના મહિનાના દરેક અઠવાડિયાના શુક્રવારે આ રીતે રાખવામાં આવેલી રકમ દર્શાવતું વળતર રજૂ કરવું પડશે અને આવા દરેક શુક્રવારે ભારતમાં જવાબદારીઓની માંગ કરવી પડશે, અથવા, જો આવો કોઈ શુક્રવાર નેગોશિએબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ્સ એક્ટ, ૧૮૮૧ હેઠળ જાહેર રજા હોય તો, અગાઉના કામકાજના દિવસે કામકાજના અંતે રજૂ કરવું પડશે.”

(i) સહકારી મંડળીઓને લાગુ કરવા સંબંધિત કલમ ૧૯ ને બદલવામાં આવી હતી. કલમ ૧૯ નો સંબંધિત ભાગ નીચે મુજબ છે:

“૧૯. કોઈ પણ સહકારી બેંક અન્ય કોઈ પણ સહકારી મંડળીમાં શેર ધરાવશે નહીં, સિવાય કે રિઝર્વ બેંક તે વતી નિર્દિષ્ટ કરે તેવી શરતોને આધીન:.....”

ભારતીય રિઝર્વ બેંક દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવેલ જોગવાઈ સિવાય અન્ય સહકારી મંડળીઓમાં શેર રાખવા પર કલમ ૧૯ હેઠળ પ્રતિબંધ લાદવામાં આવ્યો હતો.

(જે) બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૮ની કલમ ૨૨, સહકારી બેંકોના સંદર્ભમાં તેની અરજીમાં સુધારેલા મુજબ, એવી જોગવાઈ કરે છે કે કોઈ પણ સહકારી સંસ્થા ભારતમાં બેંકિંગ વ્યવસાય હાથ ધરશે નહીં સિવાય કે તે પ્રાથમિક

ક્રેડિટ સોસાયટી અથવા સહકારી બેંક હોય અને તે વતી રિઝર્વ બેંક દ્વારા જારી કરાયેલ લાઇસન્સ ધરાવે.આમ, તે જરૂરી હતું કે માત્ર પ્રાથમિક ક્રેડિટ સોસાયટી જ ભારતમાં બેંકિંગ વ્યવસાયમાં સામેલ થઈ શકે અને ભારતીય રિઝર્વ બેંક પાસેથી લાઇસન્સ મેળવી શકે.કલમ ૨૨ ની પેટા કલમ (૧) અને (૨) ની જોગવાઈઓ પણ સહકારી બેંકને તેમની અરજીમાં નીચે મુજબ બદલવામાં આવી હતી:

“(૦) કલમ ૨૨ માં, –

(i) પેટા-કલમો (૧) અને (૨) માટે, નીચેની પેટા-કલમોને બદલવામાં આવશે, એટલે કે:

“(૧) હવે પછી પૂરી પાડવામાં આવેલ જોગવાઈ સિવાય, કોઈ પણ સહકારી મંડળી ભારતમાં બેંકિંગ વ્યવસાય હાથ ધરશે નહીં સિવાય કે –

(એ) તે પ્રાથમિક સહકારી મંડળી છે; અથવા

(બી) તે એક સહકારી બેંક છે અને રિઝર્વ બેંક દ્વારા તે વતી જારી કરાયેલ લાઇસન્સ ધરાવે છે, જે એવી શરતોને આધિન છે, જો કોઈ હોય તો, જે રિઝર્વ બેંક લાદવા માટે યોગ્ય લાગે:

પરંતુ આ પેટા કલમની કોઈ પણ બાબત પ્રાથમિક ધિરાણ મંડળી અથવા બેંકિંગ કાયદા (સહકારી મંડળીઓને લાગુ) અધિનિયમ, ૧૯૬૪ના પ્રારંભ સમયે બેંકિંગ વ્યવસાય કરતી સહકારી બેંક ન હોય તેવી સહકારી મંડળીને આવી શરૂઆતથી એક વર્ષના સમયગાળા માટે લાગુ પડશે નહીં.

(૨) બેંકિંગ કાયદાઓ (સહકારી મંડળીઓને લાગુ) અધિનિયમ, ૧૯૬૪ના પ્રારંભે સહકારી બેંક તરીકે વ્યવસાય કરતી દરેક સહકારી મંડળી, આવી શરૂઆતથી ત્રણ મહિનાની સમાપ્તિ પહેલાં, દરેક પ્રાથમિક ધિરાણ મંડળી કે જે આવી શરૂઆત પછી પ્રાથમિક સહકારી બેંક બને છે, તે પ્રાથમિક સહકારી બેંક બનવાની તારીખથી ત્રણ મહિનાની સમાપ્તિ પહેલાં રહેશે અને પ્રાથમિક ધિરાણ મંડળી સિવાયની દરેક સહકારી મંડળી

ભારતમાં બેંકિંગ વ્યવસાય શરૂ કરતા પહેલા, આ કલમ હેઠળ લાઈસન્સ માટે રિઝર્વ બેંકને લેખિતમાં અરજી કરશે:

પરંતુ પેટા કલમ (૧) ના ખંડ (બી) માંની કોઈ પણ બાબત બેંકિંગ કાયદા (સહકારી મંડળીઓને લાગુ) અધિનિયમ, ૧૯૬૪ના પ્રારંભ સમયે સહકારી બેંક તરીકે વ્યવસાય કરતી સહકારી મંડળી અને આવી શરૂઆત પછી પ્રાથમિક સહકારી બેંક બને તેવી પ્રાથમિક ધિરાણ મંડળીને આ કલમના અનુસરણમાં લાઈસન્સ આપવામાં ન આવે ત્યાં સુધી અથવા રિઝર્વ બેંક દ્વારા લેખિત નોટિસ દ્વારા જાણ કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી બેંકિંગ વ્યવસાય કરવા પર પ્રતિબંધ હોવાનું માનવામાં આવશે નહીં.; ” (ભાર મૂકવામાં આવે છે)

(કે) કલમ ૨૩ની પેટા કલમ (૧) દ્વારા સહકારી બેંકોને લાગુ પડે ત્યાં સુધી વ્યવસાયનું નવું સ્થળ ખોલવા માટે પ્રતિબંધ પણ બનાવવામાં આવ્યો છે:

“(૧) રિઝર્વ બેંકની પૂર્વ પરવાનગી મેળવ્યા વિના, કોઈ પણ સહકારી બેંક વ્યવસાયનું નવું સ્થળ ખોલશે નહીં અથવા તે જ શહેર, નગર અથવા ગામની અંદર, વ્યવસાયના હાલના સ્થળ સિવાય અન્ય કોઈ ફેરફાર કરશે નહીં.”

દરેક સહકારી બેંક માટે ભારતીય રિઝર્વ બેંકમાં ખાતાઓ અને બેલેન્સશીટ જમા કરાવવા માટે કલમ ૨૯ અને ૩૦ ને બદલીને તે જરૂરી બનાવવામાં આવ્યું છે.ભારતીય રિઝર્વ બેંકને પણ કલમ ૩૫ હેઠળ પ્રાથમિક સહકારી બેંકોનું નિરીક્ષણ કરવાની સત્તા આપવામાં આવી છે.કલમ ૩૫એ (૧) (સી) માં 'બેંકિંગ કંપની' શબ્દો પછી 'કોઈપણ સહકારી બેંકનો બેંકિંગ વ્યવસાય' શબ્દોને બદલવામાં આવ્યા છે.બેલેન્સ શીટ, મિલકત અને અસ્કયામતો અને નફો અને નુકસાન ખાતું જમા કરવા માટે પણ ફોર્મ સૂચવવામાં આવ્યા છે.

આમ, તે સ્પષ્ટ છે કે ભારતીય રિઝર્વ બેંક દ્વારા પ્રાથમિક ક્રેડિટ સોસાયટી પર ઊંડું અને વ્યાપક નિયંત્રણ આપવામાં આવે છે, જે બેંકિંગમાં સામેલ છે.બી.

આર. એક્ટ, ૧૯૪૮ની જોગવાઈઓ અનુસાર, કોઈ પણ સહકારી સંસ્થા દ્વારા ભારતીય રિઝર્વ બેંક પાસેથી લાઈસન્સ મેળવ્યા વિના કોઈ વ્યવસાય કરી શકાતો નથી.સહકારી બેંકોનું અસ્તિત્વ નિર્ભર છે અને તે ભારતીય રિઝર્વ બેંક અધિનિયમ તેમજ બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૮ દ્વારા સંચાલિત છે.ઉપરોક્ત કાયદાઓ ભારતના બંધારણની પ્રથમ સૂચિની અનુક્રમે એન્ટ્રી ૩૮ અને એન્ટ્રી ૪૫ હેઠળ છે.

૨૮. આગળ વધતા પહેલા, સર્વેસી અધિનિયમમાં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓ પર વિચાર કરવો જરૂરી છે. નાણાકીય અસ્કયામતોના પ્રતિભૂતિકરણ અને પુનર્નિર્માણ અને સુરક્ષા હિતના અમલીકરણનું નિયમન કરવા અને તેની સાથે સંકળાયેલી અને આનુષંગિક બાબતો માટે એસ. એ. આર. એફ. એ. ઇ. એસ. આઈ. કાયદો ઘડવામાં આવ્યો છે.એવું માનવામાં આવતું હતું કે બેંકો પાસે મિલકતનો કબજો લેવાની અને તેને વેચવાની સત્તા નથી.વ્યાપારી લેવડ-દેવડ સંબંધિત કાનૂની વ્યવસ્થા બદલાતી વ્યાપારી પદ્ધતિઓ અને નાણાકીય ક્ષેત્રના સુધારાઓ સાથે ગતિ જાળવી શકી નથી.એસ. એ. આર. એફ. એ. ઇ. એસ. આઈ. કાયદાના ઉદ્દેશો અને કારણોના નિવેદનનો સંબંધિત ભાગ અહીં નીચે કાઢવામાં આવ્યો છે:

“ઉદ્દેશો અને કારણોનું નિવેદન

નાણાકીય ક્ષેત્ર તેના અર્થતંત્રના ઝડપથી વિકાસમાં સફળતા હાંસલ કરવાના ભારતના પ્રયાસોમાં મુખ્ય પરિબલોમાંનું એક રહ્યું છે.જ્યારે ભારતમાં બેંકિંગ ઉદ્યોગ ઉત્તરોત્તર આંતરરાષ્ટ્રીય વિવેકપૂર્ણ ધોરણો અને એકાઉન્ટિંગ પ્રથાઓનું પાલન કરી રહ્યો છે, ત્યારે કેટલાક એવા ક્ષેત્રો છે જેમાં વિશ્વના નાણાકીય બજારોમાં અન્ય સહભાગીઓની સરખામણીમાં બેંકિંગ અને નાણાકીય ક્ષેત્રને સમાન તક મળતી નથી.બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓની નાણાકીય અસ્કયામતોના પ્રતિભૂતિકરણની સુવિધા માટે કોઈ કાનૂની જોગવાઈ નથી.વધુમાં, આંતરરાષ્ટ્રીય બેંકોથી વિપરીત, ભારતમાં બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓ પાસે

જામીનગીરીઓનો કબજો લેવાની અને તેને વેચવાની સત્તા નથી.વાણિજ્યિક વ્યવહારો સાથે સંબંધિત આપણું હાલનું કાનૂની માળખું બદલાતી વ્યાવસાયિક પદ્ધતિઓ અને નાણાકીય ક્ષેત્રના સુધારાઓ સાથે સુસંગત રહ્યું નથી.આના પરિણામે ડિફોલ્ટિંગ લોનની વસૂલાતની ગતિ ધીમી પડી છે અને બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓની બિનકાર્યક્ષમ અસ્કયામતોના સ્તરમાં વધારો થયો છે.નરસિંહમ સમિતિ I અને II અને કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા બેંકિંગ ક્ષેત્રના સુધારાઓની તપાસ કરવાના હેતુથી રચાયેલી અંધારુજિના સમિતિએ આ ક્ષેત્રોના સંદર્ભમાં કાનૂની વ્યવસ્થામાં ફેરફારોની જરૂરિયાત પર વિચાર કર્યો છે.આ સમિતિઓએ, અન્ય બાબતોની સાથે, પ્રતિભૂતિકરણ માટે નવો કાયદો ઘડવાનું સૂચન કર્યું છે અને બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓને પ્રતિભૂતિઓનો કબજો લેવા અને અદાલતના હસ્તક્ષેપ વિના તેને વેચવા માટે સશક્ત બનાવ્યું છે.આ સૂચનોને ધ્યાનમાં રાખીને, નાણાકીય અસ્કયામતોના પ્રતિભૂતિકરણ અને પુનર્નિર્માણ અને પ્રતિભૂતિ હિતના અમલીકરણ વટહુકમ, ૨૦૦૨ ૨૧ જૂન, ૨૦૦૨ના રોજ જાહેર કરવામાં આવ્યો હતો, જેથી નાણાકીય અસ્કયામતોના પ્રતિભૂતિકરણ અને પુનર્નિર્માણ અને પ્રતિભૂતિ હિતના અમલીકરણનું નિયમન કરી શકાય અને તેની સાથે સંબંધિત અથવા આનુષંગિક બાબતો માટે.વટહુકમની જોગવાઈઓ બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓને લાંબા ગાળાની અસ્કયામતોની અનુભૂતિ કરવા, પ્રવાહિતાની સમસ્યાનું સંચાલન કરવા, અસ્કયામતોની જવાબદારીમાં વિસંગતતા લાવવા અને જામીનગીરીઓનો કબજો લેવા, તેમને વેચવા અને બિનકાર્યક્ષમ અસ્કયામતો ઘટાડવાની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને વસૂલાતમાં સુધારો કરવા માટે સક્ષમ બનાવશે.

૨. હવે વટહુકમને એક બિલ દ્વારા બદલવાની દરખાસ્ત કરવામાં આવી છે, જેમાં અન્ય બાબતોની સાથે વટહુકમની જોગવાઈઓનો સમાવેશ થાય છે:

(જી) 'સુરક્ષા વ્યાજ' ને કોઈ પણ બેંક અથવા નાણાકીય સંસ્થા દ્વારા આપવામાં આવેલી કોઈપણ નાણાકીય સહાયની યોગ્ય ચુકવણી માટે આપવામાં આવેલી સ્થાવર મિલકતો પર ગીરો અને ચાર્જ સહિત કોઈપણ પ્રકારની સુરક્ષા તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવી;

(એચ) બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓને નાણાકીય સહાય માટે આપવામાં આવેલી જામીનગીરીઓનો કબજો લેવા અને તેને વેચવા અથવા લીઝ પર આપવા અથવા ડિફોલ્ટની સ્થિતિમાં વ્યવસ્થાપન સંભાળવા માટે સશક્ત બનાવવું, તેનો અર્થ એ છે કે ધિરાણકર્તાના ખાતાને ભારતીય રિઝર્વ બેંક દ્વારા સમયાંતરે જારી કરવામાં આવેલા નિર્દેશો અથવા માર્ગદર્શિકા અનુસાર બિનકાર્યક્ષમ સંપત્તિ તરીકે વર્ગીકૃત કરવું;

૨૯. એસ. એ. આર. એફ. એ. ઇ. એસ. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૧૩ હેઠળ, કાયદાની જોગવાઈઓ અનુસાર અદાલત અથવા ટ્રિબ્યુનલના હસ્તક્ષેપ વિના સુરક્ષા હિતને લાગુ કરવા માટે બેંક માટે તે ખુલ્લું છે, અને ડેટ રિકવરી ટ્રિબ્યુનલને અપીલ કરવામાં આવે છે. અપીલેટ ટ્રિબ્યુનલને ડેટ રિકવરી અપીલેટ ટ્રિબ્યુનલ તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યું છે, અને કાર્યવાહી સામે અપીલ/અરજી કરવાનો અધિકાર કલમ ૧૭માં ડેટ રિકવરી ટ્રિબ્યુનલને આપવામાં આવ્યો છે. આમ, ડેટ રિકવરી ટ્રિબ્યુનલની રચના આરડીબી એક્ટ, ૧૯૯૩ હેઠળ કરવામાં આવી છે.

૩૦. મહત્વની બાબત એ છે કે 'બેંક' અને 'બેંકિંગ' ની વ્યાખ્યાઓ જે અનુક્રમે કલમ ૨ (૧) (સી) અને ૨ (૧) (ડી) માં સર્વેસી અધિનિયમમાં આપવામાં આવી છે:

“૨. વ્યાખ્યાઓ.—(૧) આ અધિનિયમમાં, જ્યાં સુધી સંદર્ભ અન્યથા જરૂરી ન હોય ત્યાં સુધી, –
 (સી) "બેંક" નો અર્થ થાય છે –
 (૧) બેંકિંગ કંપની; અથવા

(૨) અનુરૂપ નવી બેંક; અથવા

(૩) ભારતીય સ્ટેટ બેંક; અથવા

(૪) સહાયક બેંક; અથવા

(૪ એ) બહુ-રાજ્ય સહકારી બેંક; અથવા

(૫) એવી અન્ય બેંક કે જેને કેન્દ્ર સરકાર આ કાયદાના હેતુઓ માટે જાહેરનામા દ્વારા નિર્દિષ્ટ કરી શકે છે; ***

(ડી) "બેંકિંગ કંપની" નો અર્થ બેંકિંગ નિયમન અધિનિયમ, ૧૯૪૯ (૧૦/૧૯૪૯) ની કલમ ૫ ની કલમ (સી) માં તેને સોંપવામાં આવ્યો છે;

૩૧. એસ. એ. આર. એફ. એ. ઇ. એસ. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૨ (૧) (સી) (વી) હેઠળ આપવામાં આવેલી સત્તાનો ઉપયોગ કરીને, નાણાં અને કંપની બાબતોના મંત્રાલય દ્વારા એસ. એ. આર. એફ. એ. ઇ. એસ. આઈ. અધિનિયમના હેતુ માટે બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની કલમ ૫ની કલમ (સી. સી. આઈ.) માં વ્યાખ્યાયિત સહકારી બેંકોને સ્પષ્ટ કરવા માટે એક જાહેરનામું બહાર પાડવામાં આવ્યું હતું. નીચે મુજબનું જાહેરનામું બહાર પાડવામાં આવ્યું હતું:

"એસ ઓ ૧૦૫ (ઈ).— નાણાકીય અસ્કયામતોના પ્રતિભૂતિકરણ અને પુનર્નિર્માણ અને પ્રતિભૂતિ વ્યાજના અમલીકરણ અધિનિયમ, ૨૦૦૨ (૫૪/૨૦૦૨) ની કલમ ૨ની પેટા કલમ (૧) ની કલમ (સી) ની આઈટમ (વી) હેઠળ આપવામાં આવેલી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને, કેન્દ્ર સરકાર આથી બેંકિંગ નિયમન અધિનિયમ ૧૯૪૯ (૧૦/૧૯૪૯) ની કલમ ૫ની કલમ (સી. સી. આઈ.) માં વ્યાખ્યાયિત "સહકારી બેંક" ને પ્રતિભૂતિકરણ અને નાણાકીય સંપત્તિઓના પુનર્નિર્માણ અને પ્રતિભૂતિ વ્યાજના અમલીકરણ અધિનિયમ, ૨૦૦૨ (૫૪/૨૦૦૨) ના હેતુ માટે "બેંક" તરીકે નિર્દિષ્ટ કરે છે."

૩૨. એસ. એ. આર. એફ. એ. ઇ. એસ. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૨ (૧) (સી) માં, સુરક્ષા વ્યાજ અને દેવાની વસૂલાત કાયદા (સુધારા) અધિનિયમ, ૨૦૧૨ (નંબર ૧/૨૦૧૩) ના અમલીકરણ દ્વારા 'બહુરાજ્ય સહકારી બેંક' નો સમાવેશ કરીને વધુ સુધારા કરવામાં આવ્યા છે. સર્વેસી કાયદાની અન્ય જોગવાઈઓમાં પણ સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો. આર. ડી. બી. અધિનિયમ, ૧૯૯૩માં કલમ ૨ (ડી) માં 'બહુ-રાજ્ય સહકારી બેંક' કલમ દાખલ કરીને આવો જ સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો. કલમ ૨ (ડી) અહીં નીચે કાઢવામાં આવી છે:

“૨. વ્યાખ્યાઓ.—આ અધિનિયમમાં, જ્યાં સુધી સંદર્ભ અન્યથા જરૂરી ન હોય ત્યાં સુધી, –

(ડી) "બેંક" નો અર્થ થાય છે –

(૧) બેંકિંગ કંપની;

(૨) અનુરૂપ નવી બેંક;

(૩) ભારતીય સ્ટેટ બેંક;

(૪) સહાયક બેંક; અથવા

(૫) પ્રાદેશિક ગ્રામીણ બેંક;

(૬) બહુ-રાજ્ય સહકારી બેંક;

૩૩. આપણે રાજ્યની અંદર સહકારી બેંકોના સંદર્ભમાં સંસદની કાયદાકીય ક્ષમતાની તપાસ કરવી પડશે કારણ કે એમ એસ સી એસ અધિનિયમ, ૨૦૦૨ ભારતના બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની એન્ટ્રી ૪૪ સૂચિ ૧ હેઠળ સત્તાનો ઉપયોગ કરીને ઘડવામાં આવ્યો છે. એમ. એસ. સી. એસ. અધિનિયમ, ૨૦૦૨ અંગે સંસદની કાયદાકીય ક્ષમતાનો કોઈ મુદ્દો નથી.

'બેંકિંગ' નો અર્થ

૩૪. મુખ્ય મુદ્દો ભારતના બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ ૧ ની એન્ટ્રી ૪૫ માં વપરાયેલ 'બેંકિંગ' નો અર્થ છે. 'બેંક' અને 'બેંકિંગ' નો અર્થ સમજવો જરૂરી છે. બંધારણ જાહેર કરવામાં આવ્યું તે પહેલાં, બેંકિંગની કામગીરી

અગાઉના બેંકિંગ કંપની અધિનિયમ, ૧૯૪૯ દ્વારા કરવામાં આવતી હતી.સહકારી મંડળીઓ દ્વારા સંચાલિત સહકારી બેંકોમાં તેના વિસ્તરણ પછી, તેનું નામ બદલીને બી. આર. એક્ટ, ૧૯૪૯ કરવામાં આવ્યું હતું.બી. આર. એક્ટ, ૧૯૪૯ હેઠળ 'બેંકિંગ' ની વ્યાખ્યાને ધ્યાનમાં લેતા પહેલા, 'બેંક' અને 'બેંકિંગ' નો અર્થ સમજવો જરૂરી છે.સામાન્ય રીતે બેંકનો અર્થ એવી કોઈ પણ સંસ્થા થાય છે જે બેંકિંગનો વ્યવસાય કરે છે.'બેંક' અભિવ્યક્તિને અનેક કાયદાઓમાં વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવી છે.સંક્ષિપ્ત ઓક્સફર્ડ અંગ્રેજી શબ્દકોશમાં, 'બેંક' ની વ્યાખ્યા આ રીતે કરવામાં આવી છે:

“બેંક. એન.૧ નાણાકીય સંસ્થા કે જે રોકાણ માટે ગ્રાહકો દ્વારા જમા કરવામાં આવેલા નાણાંનો ઉપયોગ કરે છે, જ્યારે જરૂર પડે ત્યારે તેને ચૂકવે છે, વ્યાજ પર લોન આપે છે અને ચલણનું વિનિમય કરે છે.”

સંક્ષિપ્ત ઓક્સફર્ડ અંગ્રેજી શબ્દકોશમાં, 'બેંકિંગ' શબ્દની વ્યાખ્યા આ રીતે કરવામાં આવી છે:

“બેંકિંગ. એન. બેંક દ્વારા સંચાલિત વ્યવસાય અથવા પ્રદાન કરવામાં આવતી સેવાઓ.”

બ્લેક લો ડિક્શનરીમાં, નવમી આવૃત્તિ 'બેંકિંગ' નો અર્થ એ છે કે બેંક દ્વારા અથવા તેની સાથે કરવામાં આવતો વ્યવસાય.‘‘બેંક’ ની વ્યાખ્યા આ રીતે કરવામાં આવી છે:

“બેંક. (૧૫સી) ૧. થાપણ, લોન, વિનિમય અથવા નાણાં જારી કરવા અને ભંડોળના હસ્તાંતરણ માટે નાણાકીય સંસ્થા; ખાસ કરીને., ફેડરલ રિઝર્વ સિસ્ટમના સભ્ય. • પ્રતિભૂતિ કાયદા હેઠળ, બેંકમાં ફેડરલ અથવા રાજ્ય કાયદા હેઠળ વ્યવસાય કરતી કોઈપણ નાણાકીય સંસ્થાનો સમાવેશ થાય છે, પછી ભલે તે નિગમિત હોય કે ન હોય, જો સંસ્થાના વ્યવસાયના નોંધપાત્ર ભાગમાં થાપણો પ્રાપ્ત કરવાનો અથવા રાષ્ટ્રીય બેંકોને મંજૂરી આપવામાં આવેલી વિશ્વાસપાત્ર સત્તાઓનો ઉપયોગ કરવાનો સમાવેશ થાય છે અને જો સંસ્થાની દેખરેખ અને તપાસ રાજ્ય

અથવા ફેડરલ બેંકિંગ ઓથોરિટી દ્વારા કરવામાં આવે છે; અથવા ઉપરોક્ત કોઈપણ સંસ્થાઓના રીસીવર, સંરક્ષક અથવા અન્ય લિક્વિડેટિંગ એજન્ટ.૧૫યુ. એસ. સી. એ. ફૅટસી (એ) (૬).[કેસ:બેંકો અને બેંકિંગ ૨,૩૩૨,૨૮૯,૩૫૯.].

૨. જે કાર્યાલયમાં આવી સંસ્થા વ્યવહારો કરે છે."

બેંકો વિવિધ પ્રકારની હોઈ શકે છે જેમ કે સહકારી બેંક, કલેક્ટિંગ બેંક, કોમર્શિયલ બેંક, કોરસપોન્ડન્ટ બેંક, કસ્ટોડિયન બેંક, ડિપોઝિટરી બેંક, ડ્રોવી બેંક, ફેડરલ હોમ લોન બેંક, ફેડરલ લેન્ડ બેંક, મધ્યસ્થી બેંક, ઇન્વેસ્ટમેન્ટ બેંક, મ્યુચ્યુઅલ સેવિંગ્સ બેંક, રાષ્ટ્રીયકૃત બેંકો, નેગોશિએબલ બેંક, નોન-મેમ્બર બેંક, પેઅર બેંક, સેવિંગ્સ એન્ડ લોન બેંક, સેવિંગ્સ બેંક.

'બેંક' શબ્દને તેનાથી સંબંધિત વિવિધ કાયદાઓમાં વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યો છે.

૩૫. 'રિઝર્વ બેંક' ને કલમ ૫ (૧) માં ભારતીય રિઝર્વ બેંક અધિનિયમ, ૧૯૩૪ (૨/૧૯૩૪) ની કલમ ૩ હેઠળ રચાયેલી ભારતીય રિઝર્વ બેંક તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવી છે.કલમ ૫ (હેક્ટર) 'રાષ્ટ્રીય બેંક' ને રાષ્ટ્રીય કૃષિ અને ગ્રામીણ વિકાસ અધિનિયમ, ૧૯૮૧ની કલમ ૩ હેઠળ સ્થાપિત રાષ્ટ્રીય કૃષિ અને ગ્રામીણ વિકાસ બેંક તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરે છે.ભારતીય સ્ટેટ બેંક અધિનિયમ, ૧૯૫૫ (૨૩/૧૯૫૫) ની કલમ ૩ હેઠળ રચાયેલી ભારતીય સ્ટેટ બેંકને કલમ ૫ (એન. સી.) માં 'ભારતીય સ્ટેટ બેંક' તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવી છે.

૩૬. એન્ટ્રી જપ લિસ્ટ I માં વપરાયેલ 'બેંકિંગ' શબ્દ, *રુસ્તમ કાવાસજી કૂપર (ઉપરોક્ત)* માં વિચારણા માટે આવ્યો હતો, જેમાં આ અદાલતની ૧૧ ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે 'બેંકિંગ' ના પ્રશ્ન પર વિચાર કર્યો હતો અને અવલોકન કર્યું હતું:

"૨૭. શ્રી સીતલવાડે મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય અને જમ્મુ અને કાશ્મીર રાજ્ય વતી દરમિયાનગીરી કરીને એવી દલીલ કરી હતી કે સંસદ અધિનિયમ

૨૨/૧૯૬૯ લાગુ કરવા માટે સક્ષમ છે, કારણ કે આ અધિનિયમનો વિષય વેપારી નિગમોના નિયમનના "સંદર્ભમાં" છે અને તે બાબતો આનુષંગિક અને આનુષંગિક છે, અને તે કારણે સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ ૧ની એન્ટ્રી ૪૩ અને ૪૪ દ્વારા તેની સંપૂર્ણતાને આવરી લેવામાં આવી છે, તેને સમર્થન આપી શકાતું નથી. એન્ટ્રી ૪૩ બેંકિંગ કંપનીઓ સહિત વેપારી નિગમોનો સમાવેશ, નિયમન અને સમાપન સાથે સંબંધિત છે. કોર્પોરેશનના વ્યવસાયનું નિયમન કરતો કાયદો કોર્પોરેશનના નિયમનના સંદર્ભમાં કાયદો નથી. સૂચિ ૧ માં વેપાર અને વાણિજ્યને સ્પષ્ટપણે લગતી એન્ટ્રીઓ ૪૧ અને ૪૨ છે. ફરીથી લિસ્ટ I માં કેટલીક એન્ટ્રીઓ વ્યવસાયિક પ્રવૃત્તિઓ સાથે સંબંધિત છે. એન્ટ્રી ૪૫ "બેંકિંગ"; એન્ટ્રી ૪૬ "બિલ ઓફ એક્સચેન્જ, ચેક, પ્રોમિસરી નોટ્સ અને અન્ય સમાન સાધનો"; એન્ટ્રી ૪૭ "વીમા"; એન્ટ્રી ૪૮ "સ્ટોક એક્સચેન્જ અને ભાવિ બજારો"; એન્ટ્રી ૪૯ "પેટન્ટ, શોધ અને ડિઝાઇન". સૂચિ II માં વ્યાવસાયિક તેમજ બિનવ્યાવસાયિક પ્રવૃત્તિઓને લગતી ઘણી એન્ટ્રીઓ છે—એન્ટ્રી ૨૧ "ફિશરીઝ"; એન્ટ્રી ૨૪ "ઇન્ડસ્ટ્રીઝ"; એન્ટ્રી ૨૫ "ગેસ અને ગેસનું કામ"; એન્ટ્રી ૨૬ "વેપાર અને વાણિજ્ય"; એન્ટ્રી ૩૦ "ધિરાણ અને શાહુકાર"; એન્ટ્રી ૩૧ "ઇન અને ઇન કીપિંગ"; એન્ટ્રી ૩૩ "થિયેટરો અને નાટકીય પ્રદર્શન, સિનેમા વગેરે". અમે એ દલીલને સ્વીકારી શકતા નથી કે રાજ્ય વિધાનસભાઓ તે પ્રવેશોની વિષયવસ્તુના સંદર્ભમાં ત્યારે જ કાયદો ઘડવા માટે સક્ષમ છે જ્યારે વ્યાપારી પ્રવૃત્તિઓ વ્યક્તિઓ દ્વારા હાથ ધરવામાં આવે અને જ્યારે તે કોર્પોરેશનો દ્વારા હાથ ધરવામાં આવે ત્યારે નહીં.

X X X

૩૧. બેંકિંગ નિયમન અધિનિયમ, ૧૯૪૯ સિવાય કોઈપણ ભારતીય કાયદામાં "બેંકિંગ" શબ્દની વ્યાખ્યા કરવામાં આવી નથી. તે યાદ કરી શકાય છે કે તે કાયદાની કલમ ૫ (બી) દ્વારા "બેંકિંગ" નો અર્થ "માંગ પર

અથવા અન્યથા ચૂકવવાપાત્ર અને ચેક, ડ્રાફ્ટ અથવા અન્યથા દ્વારા ઉપાડી શકાય તેવી જાહેર જનતા પાસેથી નાણાંની થાપણોના ધિરાણ અથવા રોકાણના હેતુ માટે સ્વીકારવું" થાય છે. આ વ્યાખ્યામાં અન્ય વ્યાપારી પ્રવૃત્તિઓનો સમાવેશ થતો નથી જેમાં બેંકિંગ સંસ્થા સામેલ થઈ શકે છે.

૩૨. તેમની દલીલના સમર્થનમાં શ્રી પાલખીવાલાએ કોમનવેલ્થ ઓફ ઓસ્ટ્રેલિયા વિરુદ્ધ બેંક ઓફ ન્યૂ સાઉથ વેલ્સ, એલઆર (૧૯૫૦) એસી ૨૩૫માં લોર્ડ પોર્ટરના નિરીક્ષણ પર આધાર રાખ્યો હતો કે બેંકિંગમાં ધિરાણની રચના અને હસ્તાંતરણ, લોન બનાવવી, રોકાણની ખરીદી અને નિકાલ અને અન્ય સંબંધિત વ્યવહારોનો સમાવેશ થાય છે. અને ઇંગ્લેન્ડના હેલ્સબરીના કાયદાઓ, ત્રીજી આવૃત્તિ, વોલ્યુમ ૨, કલમ ૨૭૦ ના પૃષ્ઠો ૧૫૦ અને ૧૫૧ પરના નિવેદન પર કે:

"'બેંકર' એ એક વ્યક્તિગત ભાગીદારી અથવા નિગમ છે, જેનો એકમાત્ર અથવા મુખ્ય વ્યવસાય બેંકિંગ છે, એટલે કે ચાલુ અથવા જમા ખાતા પર નાણાંની રસીદ અને ગ્રાહક દ્વારા ખેંચવામાં આવેલા ચેકની ચુકવણી અને ચેકનો સંગ્રહ."

અને પાનું ૧૫૧ પર ફૂટનોટ (જી) માં કે:

"હાલના દિવસોમાં બેંકો દ્વારા સંખ્યાબંધ અન્ય કાર્યો હાથ ધરવામાં આવે છે જેમ કે સ્થાયી બિલની ચુકવણી, કિંમતી ચીજોની કસ્ટડી, ડિસ્કાઉન્ટિંગ બિલ, વહીવટકર્તા અને ટ્રસ્ટી વ્યવસાય, અથવા સ્ટોક એક્સચેન્જના વ્યવહારોના સંબંધમાં કામ કરવું, અને બેંકો ચોક્કસ નાણાકીય કાયદા, હેઠળ કાર્ય કરે છે."

X X X

આ કાર્યો કડક રીતે બેંકિંગ વ્યવસાય નથી.

૩૩. એટર્ની જનરલે જણાવ્યું હતું કે એન્ટ્રી જપ, લિસ્ટ I માં "બેંકિંગ" શબ્દનો અર્થ એ છે કે તમામ પ્રકારના વ્યવસાયો કે જે ભારતમાં બેંકિંગની

પશ્ચિમી પદ્ધતિઓની શરૂઆત થઈ ત્યારથી બેંકિંગ નિયમન અધિનિયમની કલમ ૫ (બી) માં વ્યાખ્યાયિત બેંકિંગ ઉપરાંત બેંકિંગ સંસ્થાઓ પણ ચલાવી રહી છે, અને તે કારણે બેંકિંગ નિયમન અધિનિયમની કલમ ૬ (૧) માં કલમ (એ) થી (એન) માં વર્ણવેલ તમામ પ્રકારના વ્યવસાયો, જો "બેંકિંગના કટ્ટર" બેંકિંગ ઉપરાંત ચલાવવામાં આવે તો, છે અને સંસદ એન્ટ્રી જપ્, લિસ્ટ I હેઠળ તે વ્યવસાયના સંદર્ભમાં કાયદો ઘડવા માટે સક્ષમ છે. તેમની દલીલના સમર્થનમાં કે ધિરાણ અથવા રોકાણ માટે લોકો પાસેથી નાણાં સ્વીકારવાના વ્યવસાય ઉપરાંત, અને ચેક, ડ્રાફ્ટ અથવા અન્યથા દ્વારા ઉપાડી શકાય તેવી, બેંકિંગમાં ઘણી સંલગ્ન વ્યવસાયિક પ્રવૃત્તિઓનો સમાવેશ થાય છે જેમાં બેંકિંગ સંસ્થાઓ સંકળાયેલી હતી, એટર્ની જનરલે અમારું ધ્યાન બેંક ઓફ બંગાળના ચાર્ટરની કલમ ૨૧ (અધિનિયમ ૬/૧૮૩૯); અધિનિયમ ૪/૧૮૬૨ ની કલમ ૨૭; પ્રેસિડેન્સી બેંક્સ અધિનિયમ ૧૧/૧૮૭૬ ની કલમ ૩૬ અને ૩૭; બ્રિટિશ નોર્થ અમેરિકા અધિનિયમની કલમ ૯૧ (૧૫); પેજેટ્સ લો ઓફ બેંકિંગ, ૭ મી આવૃત્તિ, પૃષ્ઠ ૫ પર; બેંક ઓફ બેંકિંગના પ્રમાણભૂત સ્વરૂપ તરફ આમંત્રણ આપ્યું હતું. પાલ્મરની કંપની પ્રીસીડેન્ટ્સ ફોર્મ ૧૩૮ માં બેંકિંગ કંપનીના સંગઠનનું મેમોરેન્ડમ; અને ભારતીય કંપની (સુધારા) અધિનિયમ, ૧૯૩૬ તરીકે ઘડવામાં આવેલા બિલના સમર્થનમાં ઉદ્દેશો અને કારણોના નિવેદન માટે.

૩૪. ભારતીય કંપની (સુધારા) અધિનિયમ, ૧૯૩૬ દ્વારા સમાવિષ્ટ બેંક ઓફ બંગાળના ચાર્ટર, પ્રેસિડેન્સી બેંક અધિનિયમ ૪/૧૮૬૨, ભારતીય કંપની અધિનિયમ, ૧૯૧૩ની કલમ X એ માં માત્ર તે વ્યવસાયનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે જે બેંકિંગ સંસ્થા ચલાવી શકે છે. આ રીતે તે પ્રવૃત્તિઓને "બેંકિંગ" અભિવ્યક્તિમાં સામેલ કરવાનો ઈરાદો નહોતો. બેંકિંગ રેગ્યુલેશન એક્ટ, ૧૯૪૯ પછી ઘડવામાં આવેલા કાયદાઓ પણ તે

નિષ્કર્ષને સમર્થન આપે છે.ભારતીય સ્ટેટ બેંક અધિનિયમ, ૧૯૫૫ની કલમ ૩૩ હેઠળ, સ્ટેટ બેંક બેંકિંગ ઉપરાંત વિવિધ વ્યવસાયિક પ્રવૃત્તિઓ હાથ ધરવા માટે હકદાર છે.તેવી જ રીતે સ્ટેટ બેંકની પેટાકંપનીઓ એક્ટ ૩૮/૧૯૫૯ની કલમ ૩૬ દ્વારા સ્ટેટ બેંકના એજન્ટ તરીકે કામ કરવા માટે અને બેંકિંગ રેગ્યુલેશન એક્ટ, ૧૯૪૯ની કલમ ૫ (બી) માં વ્યાખ્યાયિત બેંકિંગનો વ્યવસાય ચાલુ રાખવા અને વ્યવહાર કરવા માટે પણ હતી અને તે એક્ટની કલમ ૬ (૧) માં નિર્દિષ્ટ વ્યવસાયના આવા એક અથવા વધુ અન્ય સ્વરૂપોમાં જોડાવા માટે પણ સક્ષમ હતી. આ જોગવાઈઓ એન્ટ્રી જપ, લિસ્ટ I માં એન્ટ્રી "બેંકિંગ" નો અર્થ કરવામાં મદદ કરતી નથી.

૩૫. અન્ય સ્થળોની જેમ ભારતમાં પણ આધુનિક સમયમાં, વ્યવસાયને આકર્ષવા માટે, બેંકિંગ સંસ્થાઓ તેમના ઘટકો માટે વિવિધ પ્રકારની સેવાઓનું પ્રદાન કરે છે અને પ્રદાન કરવામાં સ્પર્ધા કરે છે.જો બંધારણીય પ્રવેશમાં "બેંકિંગ" નો અર્થ શું છે તે નક્કી કરવા માટેની કસોટી કોઈ પણ વ્યાપારી પ્રવૃત્તિ છે જે ચોક્કસ સમયે બેંકરો સંલગ્ન હોય, તો તે અભિવ્યક્તિની સામગ્રીમાં મોટી અસ્પષ્ટતા દાખલ કરવામાં આવશે.સંઘીય બંધારણમાં બંધારણીય પ્રવેશનો વ્યાપ જે કાયદાના ક્ષેત્રની રચના કરે છે તે વધુ સંતોષકારક આધાર પર આધારિત હોવો જોઈએ.

૩૬. સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ ૧ માં કાયદાકીય પ્રવેશ "બેંકિંગ" છે, "બેન્કર" અથવા "બેંકો" નહીં.એન્ટ્રી જપ, લિસ્ટ I માં "બેંકિંગ" શબ્દના અર્થમાં સમાવેશ કરવા માટે, તમામ વ્યાપારી પ્રવૃત્તિઓના સંદર્ભમાં કાયદો ઘડવાની સત્તા કે જેમાં બેંકર બેંકરોની પ્રથા અથવા કાયદાના અધિકાર દ્વારા જોડાય છે, તે બંધારણને ફરીથી લખવામાં પરિણમશે.નિયુક્ત વિષય પર કાયદો ઘડવાની સત્તાનું રોકાણ વિષય સાથે સંકળાયેલી તમામ બાબતોને આવરી લે છે.પૂર્ણ સત્તાની રૂપરેખા

દર્શાવતા વ્યાપક હોદ્દામાં વ્યક્ત કરવામાં આવતા કાયદાકીય પ્રવેશને વ્યાપક વ્યાપ માટે અનુકૂળ અર્થ પ્રાપ્ત થવો જોઈએ, જો કે તે સંઘ અને ઘટક એકમો વચ્ચે કાયદાકીય સત્તાનું વિતરણ કરતી સંઘીય યોજનામાં અંતર્ગત મર્યાદાઓને આધિન છે."બેંકિંગ" ના ક્ષેત્રને એવી વેપારી પ્રવૃત્તિઓનો સમાવેશ કરવા માટે વિસ્તૃત કરી શકાતું નથી કે જે સૂચિ II માં "વેપાર અને વાણિજ્ય" ના પ્રવેશના પદાર્થ પર બેંકિંગ અતિક્રમણ માટે આકસ્મિક ન હોય.

૧૪૮. અરજદારના વકીલે દલીલ કરી હતી કે "બેંકિંગ" શબ્દનો અર્થ બેંકિંગ રેગ્યુલેશન એક્ટ/૧૯૪૮ની કલમ ૫ (બી) માં આવતી "બેંકિંગ" ની વ્યાખ્યા જેવો જ હશે, જેનો ટૂંકમાં ૧૯૪૮ના અધિનિયમ તરીકે ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે. આ દલીલને બેંકિંગ વ્યવસાયમાંથી ચાર પ્રકારના વ્યવસાયને બાકાત રાખવા માટે વિસ્તૃત કરવામાં આવી હતી અને તેથી કાયદો/૧૯૬૯ સૂચિ I માં એન્ટ્રી જપ્ત હેઠળ બેંકિંગની કાયદાકીય ક્ષમતામાં નથી. આ ચાર પ્રકારના વ્યવસાય છે:(૧) ડિપોઝિટ પર અથવા સલામત કબજા માટે સ્કિપ્સ અથવા અન્ય મૂલ્યવાન ચીજવસ્તુઓ પ્રાપ્ત કરવી અને સલામત ડિપોઝિટ વોલ્ટૂસ પ્રદાન કરવી, (૨) એજન્સી વ્યવસાય, (૩) બાંચધરીનો વ્યવસાય, વળતર અને વીમાકરણ આપવું અને (૪) વહીવટકર્તા અને ટ્રસ્ટી તરીકે કામ કરવાનો વ્યવસાય."૧૯૪૮ના કાયદામાં પ્રથમ વખત બેંકિંગની વ્યાખ્યા કરવામાં આવી હતી, જેનો અર્થ થાય છે, માંગ પર અથવા અન્યથા ચૂકવવાપાત્ર અને ચેક, ડ્રાફ્ટ અથવા અન્યથા દ્વારા ઉપાડી શકાય તેવી જાહેર જનતા પાસેથી નાણાંની થાપણોના ધિરાણ અથવા રોકાણના હેતુ માટે સ્વીકૃતિ.ઇંગ્લેન્ડમાં બેંકિંગની કોઈ વૈધાનિક વ્યાખ્યા નથી પરંતુ અદાલતોએ બેંકનો કાયદેસર વ્યવસાય શું છે તેનો અર્થ અને સિદ્ધાંત વિકસાવ્યો છે.

૧૫૨. મૂલ્યવાન ચીજવસ્તુઓને સુરક્ષિત કસ્ટડી માટે રાખીને, કલમ ૬ (૧) ની કલમ (એ) માં સલામત ડિપોઝિટ પોલ્ટ્રસની જોગવાઈ વિવિધ પ્રકારના વ્યવસાય જેમ કે ઉધાર લેવા, નાણાં એકત્ર કરવા અથવા લેવા, અથવા ધિરાણ આપવા અથવા નાણાં આગળ વધારવા સાથે થાય છે. ૧૯૪૯ના અધિનિયમની કલમ ૬ (૧) ની કલમ (એન) માંથી એવું જણાય છે કે કલમ (એ) થી (એમ) માં ઉલ્લેખિત વ્યવસાયના સ્વરૂપો ઉપરાંત બેંકિંગ કંપની "કંપનીના વ્યવસાયના પ્રોત્સાહન અથવા પ્રગતિ માટે આકર્ષિક અથવા અનુકૂળ હોય તેવી અન્ય તમામ બાબતો કરવામાં" જોડાઈ શકે છે. કલમ (એ) થી (એમ) માં વિવિધ પ્રકારના વ્યવસાયની ગણતરી પછી કલમ (એન) માં દેખાતા "અન્ય વસ્તુઓ" શબ્દો એક અનિવાર્ય નિષ્કર્ષ તરફ નિર્દેશ કરે છે કે કલમ (એ) થી (એમ) માં ઉલ્લેખિત વ્યવસાયો બધા આકર્ષિક અથવા કંપનીના વ્યવસાયના પ્રોત્સાહન અથવા પ્રગતિ માટે અનુકૂળ છે. તેથી આ વ્યવસાયો માત્ર બેંકોના કાયદેસર વ્યવસાયો જ નથી પરંતુ આ પ્રતિષ્ઠિત વ્યાપારી બેંકોની સામાન્ય વ્યવસાયિક પ્રવૃત્તિઓમાં પણ આવે છે. બંધારણની ૭મી અનુસૂચિની સૂચિ-૧માં ૪૫માં, એટલે કે "બેંકિંગ" નો વ્યાપક અર્થ એ થશે કે તેમાં ૧૯૪૯ના અધિનિયમની કલમ ૫ (બી) તેમજ કલમ ૬ (૧) માં ઉલ્લેખિત બેંકિંગ કંપનીના તમામ કાયદેસર વ્યવસાયોને સામેલ કરવામાં આવશે. જ્યારે ૧૯૪૯ના કાયદાની કલમ ૬ (૧) ની પેટા કલમોમાં ઉલ્લેખિત વ્યવસાયોને કાયદા અને વ્યવહાર દ્વારા બેંકિંગ કંપનીની કાયદેસરની વ્યવસાયિક પ્રવૃત્તિઓ તરીકે માન્યતા આપવામાં આવે છે ત્યારે અરજદાર વતી ચાર વિવાદિત વ્યવસાયો બેંકિંગ વ્યવસાયો નથી તેવી દલીલ તર્ક અથવા સિદ્ધાંત પર સમર્થનપાત્ર નથી.

૧૫૮. અરજદારના વકીલ દ્વારા એવું સૂચન કરવામાં આવ્યું હતું કે બેંકિંગ વ્યવસાયનો અર્થ ૧૯૪૯ના અધિનિયમની કલમ ૫ (બી) માં વ્યાખ્યાયિત બેંકિંગનો માત્ર મુખ્ય ભાગ છે. તે અકલ્પ્ય છે કે બેંકોનો

વ્યવસાય માત્ર તે જ પાસા સુધી મર્યાદિત છે અને ૧૯૪૯ના અધિનિયમની કલમ ૬ (૧) માં ઉલ્લેખિત વ્યવસાયના વિવિધ સ્વરૂપો સુધી મર્યાદિત નથી. ડિપોઝિટ પર અથવા સલામત કસ્ટડી માટે કિંમતી ચીજો મેળવવી અને ૧૯૪૯ના કાયદાની કલમ ૬ (૧) ની કલમ (એ) માં ધ્યાનમાં લેવામાં આવેલી સલામત કસ્ટડી પોલ્ટ્રસની જોગવાઈને તે કલમમાં ઉલ્લેખિત બેંકના બિન-પડકારજનક વ્યવસાયના અન્ય સ્વરૂપોથી અલગ કરી શકાતી નથી કારણ કે ખાસ કરીને જ્યારે સલામત કસ્ટડી અને સલામત ડિપોઝિટ પોલ્ટ્રસ માટે ડિપોઝિટનો ઉલ્લેખ કલમ (એ) માં વ્યવસાયોના લાંબા કેટલોજમાં કરવામાં આવ્યો હોય ત્યારે આવા કોઈપણ વિભાજન અતાર્કિક હશે. કલમ ૬ (૧) ની કલમ (બી) માં ઉલ્લેખિત એજન્સી વ્યવસાય વેપારી વ્યવહારો અને ચુકવણી અથવા કિંમતની વસૂલાતના સંદર્ભમાં વ્યાપારી બેંકોના વ્યવસાયના માન્ય સ્વરૂપોમાંનું એક છે. આખરે એજન્સી એ ઘટકના પ્રતિનિધિ તરીકે બેંકની નિમણૂકના સંબંધને વર્ણવવા માટે એક વ્યાપક શબ્દ છે. એજન્સી વ્યવહારોના સ્વરૂપો અલગ અલગ હોઈ શકે છે. તે સંગ્રહ એજન્ટ અથવા વિતરણ એજન્ટ તરીકે અથવા પક્ષોના ડિપોઝિટરી તરીકે કામ કરી શકે છે. એજન્સીની શ્રેણીઓને વ્યવહારોની દ્રષ્ટિએ ગુણાકાર કરી શકાય છે. તેથી જ કલમ (બી) માં ઉલ્લેખિત એજન્સીનો વ્યવસાય પ્રથમ કોઈ પણ સરકાર અથવા સ્થાનિક સત્તામંડળ માટે એજન્ટ તરીકે કામ કરવાના સામાન્ય સ્વરૂપમાં છે, બીજું માલની કિલયરિંગ અને ફોરવર્ડિંગ સહિત કોઈપણ વર્ણનનો એજન્સી વ્યવસાય હાથ ધરવો અને ત્રીજું કસ્ટોમ વતી વકીલ તરીકે કામ કરવું. બાંધધરીનો વ્યવસાય આધુનિક વ્યાપારી શબ્દમાં વ્યવહારીક રીતે બેંક સાથે અવિભાજ્ય રીતે જોડાયેલો છે અને બેંકના વ્યવસાયનો એક ભાગ બનાવે છે. અદાલતો માટે જામીનગીરી આપવા અંગે બેંક ગેરંટી પર ભાર મૂકવો એ લગભગ સામાન્ય બાબત છે. ગેરંટીના ઘણા ઉદાહરણો હોઈ શકે છે. ટ્રસ્ટીશિપ અને

એકિઝક્યુટરશિપ ના વ્યવસાય વિશે એવું કહી શકાય કે બેંકના વહીવટકર્તા અથવા ટ્રસ્ટી તરીકે બેંકની નિમણૂક કરનાર બેંકના ઘટક સેટલરની આ ઇચ્છા છે કારણ કે ઘટકને બેંકની સફરતા અને સ્થિરતામાં અત્યંત વિશ્વાસ અને વિશ્વાસ છે અને મૃત્યુ અથવા અન્ય કોઈપણ અસમર્થતાના કારણે કોઈપણ ફેરફારને ધ્યાનમાં લીધા વિના ટ્રસ્ટી અથવા એકિઝક્યુટરની સાતત્ય જાળવવાની પણ ઇચ્છા છે. એ કહેવાની જરૂર નથી કે વ્યવસાયના આ ચાર વિવાદિત સ્વરૂપો એક તરફ બેંક અને બીજી તરફ ગ્રાહક વચ્ચેના સંબંધમાંથી ઉદ્ભવે છે અને બેંક આ વ્યવહારો પર કમિશન મેળવે છે અથવા પ્રદાન કરેલી સેવાઓ માટે ફી વસૂલ કરે છે. જોકે ટ્રસ્ટ ખાતાઓને અલગ ખાતામાં રાખી શકાય છે, ટ્રસ્ટના નાણાંમાંથી ઉદ્ભવતા તમામ નાણાં બેંકના સામાન્ય પૂલમાં જાય છે અને બેંક નાણાંનો ઉપયોગ કરે છે અને ઘણી વાર ટ્રસ્ટના નાણાં ટ્રસ્ટી બેંકમાં ફિક્સ્ડ ડિપોઝિટમાં રાખી શકાય છે અને ટ્રસ્ટના ખાતામાં ખર્ચ ટ્રસ્ટી બેંકના સામાન્ય ભંડોળમાંથી કરવામાં આવે છે. લાભાર્થીઓને ચૂકવણી ટ્રસ્ટી બેંકમાં લાભાર્થીઓના ખાતાઓમાં જમા કરીને કરવામાં આવે છે અને જો તેઓ ઘટક ન હોય તો અન્ય બેંકો દ્વારા ચૂકવણીની અન્ય રીતો અપનાવવામાં આવે છે. વહીવટકર્તા તરીકે બેંકોની સ્થિતિ ટ્રસ્ટી જેવી જ હોય છે. બેંક જે પણ નાણાં ખર્ચ કરી શકે છે તે ટ્રસ્ટ એસ્ટેટના ખાતાઓમાંથી બેંક દ્વારા વસૂલવામાં આવે છે.

૧૬૦. ૧૯૪૯ના કાયદામાં એવી વિવિધ જોગવાઈઓ છે કે જે સૂચવે છે કે બેંકિંગ કંપની કંપનીના મેનેજિંગ એજન્ટ અથવા સેક્રેટરી અને ખજાનચીનો વ્યવસાય કરી શકતી નથી અને તે કંપનીના હેતુ માટે જરૂરી અથવા અનુકૂળ સિવાયના કોઈપણ મકાન અથવા કાર્યોને હસ્તગત, નિર્માણ, જાળવણી, ફેરફાર કરી શકતી નથી. બેંકિંગ કંપની ૧૯૪૯ના કાયદાની કલમ ૬ (૧) માં ઉલ્લેખિત વ્યવસાયોમાંથી એકનો ન હોય ત્યાં સુધી કોઈ પણ વ્યવસાયનો સંપૂર્ણ અથવા કોઈપણ ભાગ હસ્તગત કરી શકતી નથી

અથવા હાથ ધરી શકતી નથી. ઉપરોક્ત કલમ ૬ (૧) માં ઉલ્લેખિત કેટલાક વ્યવસાયો સાથે સંબંધિત ચોક્કસ હેતુઓ સિવાય બેંક માલની ખરીદી અથવા વેચાણ અથવા વિનિમયમાં સોદો કરી શકતી નથી. આ જોગવાઈઓ એ પણ સ્થાપિત કરે છે કે ૧૯૪૯ના કાયદાની કલમ ૬માં ઉલ્લેખિત વ્યવસાયો આકસ્મિક અને બેંકિંગ વ્યવસાય માટે અનુકૂળ છે. એક બેંક એવી કોઈ પણ વ્યક્તિને નોકરી પર રાખી શકતી નથી કે જેનું મહેનતાણું કમિશન અથવા બેંકિંગ કંપનીના નફામાં હિસ્સો હોય અથવા જેનું મહેનતાણું રિઝર્વ બેંકના મતે અતિશય હોય. સૌથી મહત્વપૂર્ણ જોગવાઈઓમાંની એક ૧૯૪૯ના કાયદાની કલમ ૩૫ છે, જે જણાવે છે કે રિઝર્વ બેંક કોઈપણ સમયે અને કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા આમ કરવા માટે નિર્દેશ આપવામાં આવે ત્યારે તેના એક અથવા વધુ અધિકારીઓ દ્વારા ખાતાના પુસ્તકોનું નિરીક્ષણ કરાવી શકે છે અને કોઈપણ નિરીક્ષણ અંગે કેન્દ્ર સરકારને જાણ કરી શકે છે અને ત્યારબાદ જો કેન્દ્ર સરકારનો અભિપ્રાય હોય કે બેંકિંગ કંપનીની બાબતો તેના થાપણદારોના હિતોને નુકસાન પહોંચાડવા માટે હાથ ધરવામાં આવી રહી છે, તો તે બેંકિંગ કંપનીને નવી થાપણો મેળવવા પર પ્રતિબંધ મૂકી શકે છે અથવા રિઝર્વ બેંકને બેંકિંગ કંપનીને બંધ કરવા માટે કલમ ૩૮ હેઠળ અરજી કરવા નિર્દેશ આપી શકે છે. ૧૯૪૯ના અધિનિયમની અન્ય એક મહત્વપૂર્ણ જોગવાઈ, કલમ ૨૭માં જોવા મળે છે, જે નિયત સ્વરૂપમાં માસિક વળતર અને અસ્કયામતો અને જવાબદારીઓ દર્શાવતી રીતની જોગવાઈ કરે છે. ૧૯૪૯ના કાયદાની કલમ ૨૭ અને ૩૫ હેઠળ રિઝર્વ બેંકની સત્તા બેંકિંગ કંપનીની બાબતો સાથે સંબંધિત છે જે ૧૯૪૯ના કાયદાની કલમ ૬માં ઉલ્લેખિત બેંકના વ્યવસાયના વિવિધ સ્વરૂપોને સમજે છે. પછી ફરીથી ૧૯૪૯ના કાયદાની કલમ ૨૯ બેંક દ્વારા વ્યવહાર કરવામાં આવેલા તમામ વ્યવસાયના ખાતાઓને લગતા ખાતાઓને ધ્યાનમાં લે છે. ૧૯૪૯ના કાયદાની કલમ ૩૫એ રિઝર્વ બેંકને બેંકની બાબતો અંગે

નિર્દેશો આપવાની સત્તા આપે છે. આ જોગવાઈઓ કોઈ પણ પ્રકારની શંકા વિના સૂચવે છે કે ૧૯૪૯ના કાયદાની કલમ ૬ (૧) માં ઉલ્લેખિત તમામ પ્રકારના વ્યવસાયો બેંકના કાયદેસર, કાયદેસર વ્યવસાયો છે કારણ કે આ વેપાર અને વાણિજ્યના વધારા સાથે વિકસ્યા છે."બેંકિંગ" શબ્દનો ક્યારેય કોઈ સ્થિર અર્થ રહ્યો નથી અને તેનો એકમાત્ર અર્થ પુરુષોની સામાન્ય સમજણ અને બેંકિંગના સંબંધમાં સ્થાપિત પ્રથા હશે.તેથી જ વ્યવસાયના આ તમામ વિવાદિત સ્વરૂપો બેંકના કાયદેસર વ્યવસાયમાં આવે છે." (ભાર મૂકવામાં આવે છે)

અરજદાર દ્વારા રજૂ કરાયેલી રજૂઆત કે બેંકિંગ વ્યવસાયનો અર્થ ફક્ત બેંકિંગનો કટ્ટર અર્થ થાય છે, તે સ્વીકારવામાં આવ્યો ન હતો.એવું માનવામાં આવતું હતું કે 'બેંકિંગ' શબ્દનો ક્યારેય કોઈ સ્થિર અર્થ રહ્યો નથી, અને તેનો એકમાત્ર અર્થ પુરુષોની સામાન્ય સમજણ અને બેંકિંગ વિશેની સ્થાપિત પ્રથા હશે.વ્યવસાયના વિવિધ સ્વરૂપો બેંકના કાયદેસર વ્યવસાયમાં આવે છે.

૩૭. અપીલકર્તાઓ વતી એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ નાણાકીય પ્રવૃત્તિના બે વર્ગોને માન્યતા આપે છે જે બેંક હાથ ધરી શકે છે જેમ કે (૧) કલમ ૫ (બી) હેઠળ બેંકિંગ વ્યવસાય, તેનો અર્થ, મુખ્ય બેંકિંગ વ્યવસાય; અને (૨) કલમ ૬ (૧) માં પૂરા પાડવામાં આવેલ કોઈપણ અન્ય વ્યવસાય.આ હેતુ માટે, *રુસ્તમ કાવાસજી કૂપર* (ઉપરોક્ત) પર નિર્ભરતા મૂકવામાં આવી છે.*મહાલક્ષ્મી બેંક લિમિટેડ* (ઉપરોક્ત) માં કલકત્તા ઉચ્ચ ન્યાયાલયના નિર્ણયને અમલમાં મૂકવામાં આવ્યો છે, જેમાં તે ઠરાવવામાં આવ્યો હતો:

"૫. આ પછી ઉપરોક્ત ફેરફારોને અસર કરતા વિશેષ ઠરાવની મંજૂરી માટે આ અદાલતમાં અરજી કરવામાં આવી હતી.અદાલતે કેટલીક જાહેરાતો બહાર પાડવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો અને કંપની અધિનિયમ, ૧૯૫૬ની કલમ ૧૭ દ્વારા જરૂરી સામાન્ય નોટિસોની સેવાનો પણ નિર્દેશ આપ્યો હતો.જોઈન્ટ સ્ટોક કંપનીઓના રજિસ્ટ્રારે વિરોધમાં સોગંદનામું દાખલ કર્યું

હતું અને સુનાવણીમાં અરજીનો વિરોધ કર્યો હતો પરંતુ કંપનીના કોઈ લેણદાર અથવા શેરધારકે અરજીનો વિરોધ કર્યો ન હતો.ન્યાય પી. બી. મુખર્જી, જેમની સમક્ષ અરજીની સુનાવણી કરવામાં આવી હતી, તેમણે કુલસચિવ દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલી દલીલોને અમલમાં મૂકી અને અરજીને ફગાવી દીધી.અરજીને રદ કરતી વખતે વિદ્વાન ન્યાયાધીશે અન્ય બાબતોની સાથે તેમના ચુકાદામાં નીચેના અવલોકનો કર્યા હતા:

"શરૂઆતમાં તે કહેવું આવશ્યક છે કે તે એક વિચિત્ર એપ્લિકેશન છે.જો હેતુ "આવી વ્યક્તિ અથવા વ્યક્તિઓ અથવા પેઢીઓને અને અનુકૂળ લાગે તેવી શરતો પર નાણાં ઉછીના આપવાનો હોય", તો તે વેશમાં અમુક પ્રકારની બેંકિંગ સમાન હોઈ શકે છે.તે તદ્દન સાચું છે કે બેંકિંગ કંપની અધિનિયમ હેઠળ, બેંકિંગને 'સ્વીકૃતિ' તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવે છે, જે લોકો પાસેથી નાણાંની થાપણોના ધિરાણ અથવા રોકાણના હેતુ માટે, માંગ પર અથવા અન્યથા ચૂકવવાપાત્ર અને ચેક, ડ્રાફ્ટ, ઓર્ડર અથવા અન્યથા દ્વારા ઉપાડવા યોગ્ય છે.થોડી ચતુરાઈથી હેરફેર કરીને, અરજદાર સૂચિત સુધારા હેઠળ બેંકિંગ વ્યવસાય કરવાનું ચાલુ રાખી શકે છે, જો કે આવા સુધારાને મંજૂરી આપીને તે બિન-બેંકિંગ કંપનીનો વેશ પહેરશે.

એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે વિદ્વાન ન્યાયાધીશના આ અવલોકનો બેંકિંગ વ્યવસાયના સાચા સ્વરૂપ અને પાત્રની ખોટી ધારણાને કારણે છે, રિલાયન્સને અપીલકર્તા કંપનીના વિદ્વાન સલાહકાર દ્વારા બેંકિંગ કંપની અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની કલમ ૫ (૧) (બી) માં આપવામાં આવેલી 'બેંકિંગ' શબ્દની વ્યાખ્યા પર મૂકવામાં આવે છે, જે નીચે મુજબ છે:

"બેંકિંગનો અર્થ થાય છે, ધિરાણ અથવા રોકાણના હેતુ માટે, જનતા પાસેથી નાણાંની થાપણોનો સ્વીકાર કરવો, માંગ પર અથવા અન્યથા ચૂકવવાપાત્ર અને ચેક, ડ્રાફ્ટ, ઓર્ડર અથવા અન્યથા દ્વારા ઉપાડવા યોગ્ય.

હવે આ વ્યાખ્યા સ્પષ્ટ કરે છે કે ગ્રાહકો પાસેથી થાપણ પર નાણાં મેળવવું અને તેમના ચેકનું સન્માન કરવું એ બેંકિંગની આવશ્યક લાક્ષણિકતા છે. ગ્રાહકો દ્વારા જમા કરવામાં આવેલા નાણાંનો ઉપયોગ બેંક દ્વારા તેને ધિરાણ આપવા અથવા રોકાણ કરવા માટે થઈ શકે છે, પરંતુ બેંક માંગ પર અથવા અન્યથા થાપણની ચૂકવણી કરવાની જવાબદારી પણ તે છે અને જે પદ્ધતિ દ્વારા થાપણ ઉપાડી શકાય છે તે ચેક, ડ્રાફ્ટ, ઓર્ડર અથવા અન્યથા, એટલે કે સમાન પદ્ધતિઓ દ્વારા છે.

૬. હાર્ટના બેંકિંગના કાયદામાં, બેન્કર અથવા બેંકને તે વ્યક્તિ તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવે છે, જે તેના વ્યવસાયના સામાન્ય ક્રમમાં નાણાં મેળવે છે, જે તે વ્યક્તિઓના ચેકનું સન્માન કરીને ચૂકવે છે અથવા જેમના ખાતામાં તે મેળવે છે. સર જહોન પેગેટે તેમના પુસ્તક ઓન બેંકિંગમાં ધ્યાન દોર્યું છે કે "કોઈ પણ વ્યક્તિ અથવા કોર્પોરેટ સંસ્થા અથવા અન્યથા બેન્કર ન હોઈ શકે જે (૧) જમા ખાતાઓ લેતા નથી, (૨) ચાલુ ખાતાઓ લેતા નથી, (૩) જારી કરે છે અને ચેક ચૂકવે છે, અને (૪) તેમના કસ્ટોમ માટે કોસ અને અનકોસ કરેલા ચેક એકત્રિત કરે છે" શેલ્ડન તેમના પુસ્તક ઓન ધ પ્રેક્ટિસ એન્ડ લો ઓફ બેંકિંગ, પાનું ૧૮૩ પરની સાતમી આવૃત્તિમાં, બેન્કરની નીચેની વ્યાખ્યા ઘડી કાઢે છે.

"કોઈ વ્યક્તિ બેંકિંગનો વ્યવસાય ચલાવવાનો દાવો કરી શકતો નથી સિવાય કે તે ચાલુ ખાતા પર નાણાંનું પ્રતિનિધિત્વ કરતા નાણાં અથવા સાધનો મેળવે, તેના પર દોરેલા ચેકનું સન્માન કરે અને ચેકની આવક એકત્રિત કરે જે તેના ગ્રાહકો સંગ્રહ માટે તેના હાથમાં મૂકે.

રી બોટમગેટ ઇન્ડસ્ટ્રિયલ કો-ઓપરેટિવ સોસાયટી, (૧૮૯૧) ૬૫ એલ. ટી. ૭૧૨ ના કિસ્સામાં, ન્યાયમુર્તિ સ્મિથ બેંકરોના વ્યવસાયને આ રીતે વ્યાખ્યાયિત કરે છે:

"બેન્કરના વ્યવસાયનો મુખ્ય ભાગ થાપણ પર નાણાં મેળવવાનો છે, જે થાપણદાર ઈચ્છે ત્યારે તેની સામે નાણાં ઉપાડવાની મંજૂરી આપે છે અને થાપણ પરની રકમ પર વ્યાજ ચૂકવે છે.

૭. પછી બેંકિંગ કંપની અધિનિયમ, ૧૯૪૯ ની કલમ ૬ (૧) એ જોગવાઈ કરે છે કે બેંકિંગના વ્યવસાય ઉપરાંત, બેંકિંગ કંપની કલમ ૬ ની પેટા કલમ (૧) ની વિવિધ પેટા કલમોમાં નિર્દિષ્ટ કોઈપણ એક અથવા વધુ વિવિધ પ્રકારના વ્યવસાયમાં જોડાઈ શકે છે. આ સૂચવે છે કે બેંકિંગ કંપનીનો મુખ્ય અથવા વાસ્તવિક વ્યવસાય કાયદાની કલમ ૫ (૧) (બી) માં જણાવ્યા મુજબ છે પરંતુ બેંકિંગ કંપનીઓ સામાન્ય રીતે ચાલુ રાખે છે અને તેમને અન્ય પ્રકારના વ્યવસાયો ચલાવવાની મંજૂરી આપવામાં આવે છે જે મુખ્ય વ્યવસાય માટે સહાયક અથવા આનુષંગિક હોય. તેથી બેંકિંગ કંપનીને કાયદાની કલમ ૬ ની પેટા કલમ (૧) ની પેટા કલમ (એ) થી (ઓ) માં ગણેલ વ્યવસાયો સિવાયના કોઈપણ પ્રકારના આકસ્મિક અથવા આનુષંગિક વ્યવસાયો હાથ ધરવા પર સ્પષ્ટપણે પ્રતિબંધ છે. આમ તે પુષ્કળ સ્પષ્ટ છે કે બેંકિંગનો સાર એ સંબંધ છે જે થાપણના સમયે અસ્તિત્વમાં લાવવામાં આવે છે; તે બેંકિંગનો મુખ્ય ભાગ છે. એ વાત સાચી છે કે બેંકિંગના વ્યવસાયમાં ડિપોઝિટ, કસ્ટડી, રોકાણ, લોન, એક્સચેન્જ, મની ઈશ્યૂ અને ટ્રાન્સમિશન, ક્રેડિટની રચના અને ટ્રાન્સફર અને અન્ય સંબંધિત પ્રવૃત્તિઓના દરેક સંભવિત તબક્કા અથવા સંયોજનને આવરી લેવામાં આવે છે, પરંતુ જો બેંકિંગની આવશ્યક લાક્ષણિકતા, એટલે કે, બેંકિંગ કંપની અધિનિયમની કલમ ૫ (૧) (બી) માં દર્શાવેલ રીતે ચૂકવવાપાત્ર જનતા પાસેથી થાપણો પ્રાપ્ત કરવાની સત્તા ગેરહાજર છે અને માત્ર લોન આપવાની સત્તા જાળવી રાખવામાં આવે છે અને તેનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે, તો મારા મતે, તે કંપનીને બેંકિંગ કંપની બનાવતી નથી. નાણાંનું ધિરાણ એ બેંકિંગ વ્યવસાયનો એક તબક્કો હોઈ શકે છે પરંતુ તે મુખ્ય તબક્કો અથવા વિશિષ્ટ તબક્કો

નથી.બેંક ઓફ કોમર્સ લિમિટેડના કિસ્સામાં વિરુદ્ધ કુંજા બિહારી કર, ૧૯૪૪ એક્સીઆર ૩૭૦:(એ. આઈ. આર. ૧૯૪૫ એફ. સી. ૨) ફેડરલ કોર્ટ સમક્ષ એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે બંગાળ મની લેન્ડર્સ એક્ટ, ૧૯૪૦ એ એક કાયદો હતો જે ભારત સરકાર અધિનિયમ, ૧૯૩૫ની અનુસૂચિ VIIની સૂચિ ૧ની સંખ્યા ૩૩ અને ૩૮ની એન્ટ્રીઓમાં બેંકિંગની વસ્તુની અંદર આવે છે કારણ કે ગ્રાહકોને નાણાં ધિરાણ આપવું અથવા પ્રોમિસરી નોટ્સ પર નાણાં આગળ વધારવું એ બેંકિંગ વ્યવસાયનો મુખ્ય ભાગ છે અને ટેનન્ટ વિરુદ્ધ યુનિયન બેંક ઓફ કેનેડા, ૧૮૯૪ એસી ૩૧નો કેસ નોંધવામાં આવ્યો હતો, પરંતુ ફેડરલ કોર્ટે આ દલીલને સ્વીકારી ન હતી.એવું ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું હતું કે બેંક ક્વો બેંક દ્વારા નાણાં ધિરાણ આવા નાણાં ધિરાણને બેંકિંગ વ્યવસાયનો ભાગ બનાવી શકે છે પરંતુ અન્યથા નહીં (પૃષ્ઠ ૩૮૯ પર સ્પેન્સ, સી. જે. મુજબ)."

૩૮. આઈસીઆઈસીઆઈ બેંક લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) ના નિર્ણય પર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે, જેમાં કોર્ટે ભારપૂર્વક જણાવ્યું હતું કે જો કલમ ૬ (૧) ની કલમ (એ) થી (ઓ) હેઠળના વિવિધ વ્યવસાયો બંધ કરવામાં આવે તો પણ કંપની ત્યાં સુધી બેંકિંગ કંપની રહેશે જ્યાં સુધી તે કલમ ૫ (બી) હેઠળ મુખ્ય બેંકિંગ કાર્યો કરી રહી છે.કોર્ટે નોંધ્યું:

"૩૭. અમે જે મુદ્દો ઉઠાવવાનો પ્રયાસ કરી રહ્યા છીએ તે એ છે કે થાપણો સ્વીકારવા અને ધિરાણ આપવાના મુખ્ય વ્યવસાય ઉપરાંત ઉપરોક્ત ૧૯૪૯નો કાયદો બેંકિંગ કંપનીઓ માટે નવા વ્યવસાયોમાં સાહસ કરવા માટે પૂરતો અવકાશ છોડે છે, જે આવા વ્યવસાયોને નિયમનકાર એસ. યુ. સી. એ. એસ. આર. બી. આઈ. ના નિયંત્રણને આધિન છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, ૧૯૪૯નો કાયદો બેંકિંગ કંપનીઓને પ્રવૃત્તિઓ અને વ્યવસાયો હાથ ધરવાની મંજૂરી આપે છે, જ્યાં સુધી તેઓ કલમ ૮ અને ૯માં સમાવિષ્ટ પ્રતિબંધો અને પ્રતિબંધોને આકર્ષિત ન કરે.આ સંબંધમાં

આપણે એ વાત પર ભાર મૂકવાની જરૂર છે કે કલમ ૬ (૧) (એન) બેંકિંગ કંપનીને તે તમામ બાબતો કરવા માટે સક્ષમ બનાવે છે જે કંપનીના વ્યવસાયના પ્રોત્સાહન અથવા પ્રગતિ માટે આકર્ષિક અથવા અનુકૂળ હોય.કલમ ૬ (૧) બેંકિંગ કંપનીઓને વિવિધ પ્રકારના વ્યવસાયો ચલાવવા માટે સક્ષમ બનાવે છે.કલમ ૬ (૧) હેઠળ, આ વિવિધ પ્રકારના વ્યવસાયો મુખ્ય બેંકિંગ તરીકે બેંકિંગના વ્યવસાય ઉપરાંત છે.કલમ ૬ (૧) માં "વધુમાં" શબ્દોનું મહત્વ એ છે કે જો કલમ (એ) થી (ઓ) હેઠળ વિવિધ વ્યવસાયો બંધ કરવામાં આવે તો પણ કંપની ત્યાં સુધી બેંકિંગ કંપની રહેશે જ્યાં સુધી તે થાપણો અને ધિરાણ સ્વીકારવાની મુખ્ય બેંકિંગમાં છે જેથી તેની મુખ્ય આવક ફેલાવામાંથી અથવા જેને "વ્યાજની આવક" કહેવામાં આવે છે.આમ, આપણે બેંકિંગ કંપનીના કાર્યોને વ્યાપક રીતે બે ભાગોમાં વર્ગીકૃત કરી શકીએ છીએ જેમ કે થાપણો અને ધિરાણ સ્વીકારવાની મુખ્ય બેંકિંગ અને પરચુરણ કાર્યો અને સેવાઓ.બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની કલમ ૬ એ વ્યવસાયના સ્વરૂપની જોગવાઈ કરે છે જેમાં બેંકિંગ કંપનીઓ જોડાઈ શકે છે.આમ, આરબીઆઈને એવી નીતિ ઘડવાની સત્તા આપવામાં આવી છે જે બેંકિંગ કંપનીઓને કોર બેંકિંગ ઉપરાંત પ્રવૃત્તિઓમાં જોડાવા માટે સક્ષમ બનાવશે અને આ પ્રક્રિયામાં તે "બેંકિંગ વ્યવસાય" ની રચના શું છે તે વ્યાખ્યાયિત કરે છે."

૩૯. વિદ્વાન વકીલે વિનંતી કરી હતી કે મુખ્ય બેંકિંગ કાર્ય કરવું એ બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ દ્વારા નિયમન માટે અનિવાર્ય છે.બી. આર. કાયદો, ૧૯૪૯ પ્રાથમિક ધિરાણ મંડળીને લાગુ પડે છે, જેને તેના કાર્યક્ષેત્રમાં લાવવામાં આવી છે, જેમાં પ્રાથમિક કૃષિ ધિરાણ મંડળી અને સહકારી જમીન ગીરો બેંકને બાકાત રાખવામાં આવી છે.સહકારી બેંકો/મંડળીઓને લાગુ પડતા બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની કલમ ૨૨ મુજબ ભારતમાં બેંકિંગનો વ્યવસાય હાથ ધરી શકાતો નથી, સિવાય કે તે પ્રાથમિક ક્રેડિટ સોસાયટી હોય અને તે સહકારી બેંક હોય અને ભારતીય રિઝર્વ બેંક દ્વારા જારી કરાયેલ લાઈસન્સ ધરાવતી હોય.તે

વિવાદમાં નથી કે સહકારી મંડળીઓ દ્વારા સંચાલિત તમામ સહકારી બેંકો પાસે લાઇસન્સ છે, અને તમામ સહકારી બેંકો બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ ના કાર્યક્ષેત્રમાં વ્યવસાય કરી રહી છે. અમે એ રજૂઆત સ્વીકારવામાં અસમર્થ છીએ કે લિસ્ટ ૧ ની એન્ટ્રી ૪૫ હેઠળ બેંકિંગ 'સહકારી બેંકો' ને આવરી લેતી નથી. સહકારી બેંકની પ્રવૃત્તિ કલમ ૫ (૧) (બી) હેઠળ આવરી લેવામાં આવી છે. રુસ્તમ કાવાસજી કૂપર (ઉપરોક્ત) માં આવી જ રજૂઆત સ્વીકારવામાં આવી ન હતી. તેમાં કોઈ શંકા નથી કે દરેક વ્યાપારી પ્રવૃત્તિને સૂચિ ૧ ની એન્ટ્રી ૪૫ માં 'બેંકિંગ' ના દાયરામાં લાવી શકાતી નથી. 'બેંકિંગ' નો વ્યાપક અર્થ છે, અને સહકારી બેંકોની પ્રવૃત્તિ ચોક્કસપણે, કોઈ શંકા વિના, સૂચિ ૧ ની એન્ટ્રી ૪૫ દ્વારા આવરી લેવામાં આવી છે.

૪૦. અપીલકર્તાઓ વતી એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે બેંકિંગનો કાનૂની શબ્દ 'નોમેન જ્યુરિસ' બીઆર એક્ટ, ૧૯૪૯ની કલમ ૫ (બી) હેઠળ વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યો છે. જ્યારે બંધારણનો મુસદ્દો તૈયાર કરવામાં આવી રહ્યો હતો, ત્યારે ઉપરોક્ત કાયદામાં 'બેંકિંગ' ની વ્યાખ્યા પ્રચલિત હતી. બંધારણના નિર્માતાઓએ આ જ અભિવ્યક્તિ અપનાવી હતી. આમ, હેતુ કાયદામાં તેનો ચોક્કસ અને ચોક્કસ અર્થ ધરાવતો હતો અને તેથી, તેના જાણીતા કાનૂની મહત્વને ધ્યાનમાં રાખીને તેનો અર્થ કાઢવો આવશ્યક છે. આ હેતુ માટે, આ અદાલત દ્વારા ગેન્નન ડંકર્લી એન્ડ કંપની, (મદ્રાસ) લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) માં કરવામાં આવેલા નિરીક્ષણોનો સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો છે, જેમાં તે ઠરાવવામાં આવ્યો હતો:

“(૩૬) આ નિર્ણયોનો સિદ્ધાંત એ છે કે જ્યારે કોઈ કાયદો ઘડાયા પછી, નવી હકીકતો અને પરિસ્થિતિઓ ઊભી થાય છે જે તેના વિચારમાં ન હોઈ શકે, ત્યારે કાયદાકીય જોગવાઈઓ તેમના પર યોગ્ય રીતે લાગુ થઈ શકે છે જો તેના શબ્દો વ્યાપક અર્થમાં તેમને સમાવવા માટે સક્ષમ હોય. તે પરિસ્થિતિમાં, "તે નથી", જેમ કે લોર્ડ રાઈટ દ્વારા ૧૯૩૬ એસી ૫૭૮ (એચ) માં અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું, "કે શબ્દોનો અર્થ બદલાય

છે, પરંતુ બદલાતા સંજોગો તે અર્થના સંપૂર્ણ અર્થને સમજાવે છે અને પ્રકાશિત કરે છે".પછી પ્રશ્ન એ નહીં હોય કે ફેમર્સ તે શબ્દો દ્વારા શું સમજે છે, પરંતુ તે શબ્દો નવા તથ્યોને સમાવવા માટે પૂરતા વ્યાપક છે કે કેમ.સ્પષ્ટપણે, આ સિદ્ધાંત વર્તમાન કેસમાં લાગુ પડતો નથી.વેચાણવેરો એવો વિષય ન હતો જે ભારત સરકાર અધિનિયમ, ૧૯૩૫ પછી પ્રચલિત થયો.તે કાયદાના ઘડવૈયાઓ જાણતા હતા અને તેમણે એન્ટ્રી જટ હેઠળ તેના માટે સ્પષ્ટ જોગવાઈ કરી હતી.પછી તે માત્ર શબ્દોના અર્થઘટનનો પ્રશ્ન બની જાય છે, અને સિદ્ધાંત પર, પહેલેથી જ કહેવામાં આવ્યું છે કે, કાનૂની મહત્વ ધરાવતા શબ્દોનો અર્થ એ અર્થમાં થવો જોઈએ કે જે અધિનિયમના સમયે તેમની પાસે હતો, "માલનું વેચાણ" અભિવ્યક્તિનો અર્થ તે અર્થમાં થવો જોઈએ જે માલના વેચાણ અધિનિયમમાં છે.

(૩૭) પ્રતિવાદીઓ વતી એવી દલીલ પણ કરવામાં આવી હતી કે એન્ટ્રી જટમાં "માલનું વેચાણ" શબ્દનો અર્થ અપીલકર્તા દ્વારા તેને આપવામાં આવેલો વ્યાપક અર્થ હોવાનું માની શકાય છે અને બાંધકામ કરાર પર કર લાદતા મદ્રાસ જનરલ સેલ્સ ટેક્સ એક્ટની જોગવાઈઓ તે અર્થમાં તે પ્રવેશની અંદર ટકી શકે છે, ભારત સરકારના અધિનિયમની કલમ ૧૦૭ હેઠળ વિવાદિત જોગવાઈઓ હજુ પણ ખરાબ રહેશે અને દુષ્પિનેશ્વર સરકાર વિરુદ્ધ કોમર્શિયલ ટેક્સ ઓફિસર, (એસ) એ. આઈ. આર. ૧૯૫૭ કેસ ૨૮૩ (૩૬૧૯) માં નિર્ણયના સમર્થનમાં આધાર રાખવામાં આવ્યો હતો. આ દલીલ.કલમ ૧૦૭, જ્યાં સુધી સામગ્રી છે, તે નીચે મુજબ ચાલે છે:

કલમ ૧૦૭-(૧) "જો કોઈ પ્રાંતીય કાયદાની કોઈ જોગવાઈ ડોમિનિયન કાયદાની કોઈ પણ જોગવાઈને પ્રતિકૂળ હોય કે જે ડોમિનિયન વિધાનસભા ઘડવા માટે સક્ષમ છે અથવા સમવર્તી કાયદાકીય સૂચિમાં ગણાયેલી બાબતોમાંથી કોઈ એકના સંદર્ભમાં હાલના કાયદાની કોઈ જોગવાઈને પ્રતિકૂળ છે, તો પછી, આ કલમની જોગવાઈઓને આધિન,

ડોમિનિયન કાયદો, પછી ભલે તે પ્રાંતીય કાયદો પહેલાં અથવા પછી પસાર થયો હોય, અથવા, કેસ હોઈ શકે, વર્તમાન કાયદો, પ્રચલિત રહેશે અને પ્રાંતીય કાયદો, પ્રતિકૂળતાની હદ સુધી, રદ થશે.

(૨) સમવર્તી કાયદાકીય ચાદીમાં ગણાયેલી બાબતોમાંના એકના સંદર્ભમાં પ્રાંતીય કાયદામાં અગાઉના ડોમિનિયન કાયદાની જોગવાઈઓ અથવા તે બાબતના સંદર્ભમાં હાલના કાયદાની જોગવાઈઓને પ્રતિકૂળ કોઈ જોગવાઈ હોય તો, જો પ્રાંતીય કાયદો, ગવર્નર જનરલની વિચારણા માટે અનામત રાખવામાં આવ્યો હોય, તો તેને ગવર્નર જનરલની મંજૂરી મળી હોય, તો તે પ્રાંતમાં પ્રાંતીય કાયદો પ્રબળ રહેશે, પરંતુ તેમ છતાં ડોમિનિયન વિધાનસભા કોઈપણ સમયે તે જ બાબતના સંદર્ભમાં વધુ કાયદો બનાવી શકે છે."

હવે, દલીલ એ છે કે મદ્રાસ જનરલ સેલ્સ ટેક્સ એક્ટમાં આપવામાં આવેલી "વેચાણ" ની વ્યાખ્યા માલના વેચાણ અધિનિયમ, ૧૯૩૦માં આપવામાં આવેલી વ્યાખ્યા સાથે વિરોધાભાસી છે, કે માલનું વેચાણ એ સમવર્તી સૂચિની એન્ટ્રી ૧૦ હેઠળ આવતી બાબત છે, અને પરિણામે, મદ્રાસ જનરલ સેલ્સ ટેક્સ (એમેન્ડમેન્ટ) એક્ટ, ૧૯૪૭, (મેડ. ૨૫/૧૯૪૭) જે હેઠળ વિવાદિત જોગવાઈઓ ઘડવામાં આવી હતી, તે કલમ ૧૦૭ (૨) માં જોગવાઈ મુજબ ગવર્નર જનરલની મંજૂરી માટે અનામત રાખવામાં આવી ન હતી.તેની જોગવાઈઓ એટલી હદ સુધી ખરાબ છે કે તે માલના વેચાણ અધિનિયમ, ૧૯૩૦ માં "વેચાણ" ની વ્યાખ્યાને પ્રતિકૂળ છે.આ દલીલનો ટૂંકો જવાબ એ છે કે મદ્રાસ જનરલ સેલ્સ ટેક્સ એક્ટ એ માલના વેચાણને નહીં પરંતુ માલના વેચાણ પરના કરને લગતા કાયદો છે, અને તે સમવર્તી સૂચિમાં સૂચિબદ્ધ બાબતોમાંથી એક નથી અથવા જેના પર ડોમિનિયન વિધાનસભા કાયદો ઘડવા માટે સક્ષમ છે, પરંતુ તે સૂચિ II માં એન્ટ્રી ૪૮ હેઠળ પ્રાંતની વિશિષ્ટ ક્ષમતાની અંદરની બાબત છે. આવા કાયદાના સંદર્ભમાં એકમાત્ર પ્રશ્ન ઊભો થઈ

શકે છે કે શું તે તે પ્રવેશના કાર્યક્ષેત્રમાં છે.જો એમ હોય તો, કલમ ૧૦૭ હેઠળ પ્રતિકૂળતાનો કોઈ પ્રશ્ન ઊભો થઈ શકતો નથી.આ મુદ્દા પર (એસ) એ આઈ આર ૧૯૫૭ સી એ । ૨૮૩ (ઝેડ ૧૯) માં નિર્ણયને ધ્વનિ તરીકે સ્વીકારી શકાતો નથી.”

ડાયમંડ સુગર મિલ્સ લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) માં, તે યોજાયો હતો:

“(૧૦) એન્ટ્રી પર માં "સ્થાનિક વિસ્તાર" શબ્દોના અર્થને ધ્યાનમાં લેતા, એક તરફ આપણે એ હિતકારી નિયમને ધ્યાનમાં રાખવો પડશે કે કાયદાના અધિકારને પ્રદાન કરતા શબ્દોનું ઉદારતાથી અર્થઘટન થવું જોઈએ અને આપવામાં આવેલી સત્તાઓને વ્યાપક વ્યાપ આપવો જોઈએ; બીજી તરફ આપણે શબ્દોનો અર્થ તેમના વાજબી અર્થની બહાર વિસ્તારવા સામે, વિધાનસભાની સત્તા જાળવી રાખવાની ચિંતામાં પોતાને સુરક્ષિત રાખવો પડશે.રી ધ સેન્ટ્રલ પ્રોવિન્સિસ એન્ડ બેરર સેલ્સ ઓફ મોટર સ્પિરિટ એન્ડ લ્યુબ્રિકન્ટ્સ ટેક્સેશન એક્ટ, ૧૯૩૮, ૧૯૩૯ એક્સીઆર ૧૮ પૃષ્ઠ ૩૭ પર:(એ. આઈ. આર. ૧૯૩૯ એફ. સી. ૧, પૃષ્ઠ ૪ પર) ચીફ ન્યાયમુર્તિ સર મૉરિસ ગ્વાયરે અવલોકન કર્યું:

“હું માનું છું કે એક વ્યાપક અને ઉદાર ભાવનાએ તે લોકોને પ્રેરિત કરવી જોઈએ જેમની ફરજ તેનું અર્થઘટન કરવાની છે; પરંતુ હું આનો અર્થ એ નથી સૂચવતો કે તેઓ કોઈપણ કાનૂની અથવા બંધારણીય સિદ્ધાંતના હિતમાં, અથવા કોઈપણ કથિત ભૂલોને સુધારવાના હેતુથી પણ કાયદાની ભાષાને વિસ્તારવા અથવા વિકૃત કરવા માટે સ્વતંત્ર છે "ફરીથી, નવીનચંદ્ર મહત્તલાલ વિરુદ્ધ આવકવેરાના કમિશનર, બોમ્બે સિટી, ૧૯૫૫ ૧ એસસીઆર ૮૨૯ માં:((એસ) એ. આઈ. આર. ૧૯૫૫ એસ. સી. ૫૮) દાસ, જે. (જે તે સમયે હતા) આ અદાલતનો ચુકાદો આપતા નિરીક્ષણ કર્યું:— ”

.....જો કે, અર્થઘટનનો મુખ્ય નિયમ એ છે કે શબ્દોને તેમના સામાન્ય, કુદરતી અને વ્યાકરણના અર્થમાં વાંચવા જોઈએ, જે કાયદાકીય

સત્તા પ્રદાન કરતા બંધારણીય કાયદામાં શબ્દોના અર્થઘટનમાં સૌથી ઉદાર રચના શબ્દો પર મૂકવી જોઈએ જેથી તે તેમના વ્યાપક કંપનવિસ્તારમાં અસર કરી શકે."

(૨૫) એ વાત સાચી છે કે જ્યારે અદાલતો દ્વારા અગાઉ અર્થઘટન કરાયેલા શબ્દો અને શબ્દસમૂહો વિધાનસભા દ્વારા અગાઉના કાયદાને બદલે પછીના કાયદામાં ઉપયોગમાં લેવાય છે, ત્યારે એવી ધારણા છે કે વિધાનસભા તેમના ઉપયોગ દ્વારા તે જ અર્થ વ્યક્ત કરવાનો ઇરાદો ધરાવે છે જે અદાલતોએ તેમને પહેલેથી જ આપ્યો હતો. જોકે આ ધારણાનો ઉપયોગ માત્ર પછીના કાયદાના અર્થઘટન માટે સહાયક તરીકે થઈ શકે છે અને તેને નિર્ણાયક ગણવું જોઈએ નહીં. જેમ કે શ્રી ન્યાયમુર્તિ ફેન્કફ્ટર ફેડરલ કોમ્યુનિકેશન કમિશનર વિરુદ્ધ કોલંબિયા બ્રોડકાસ્ટિંગ સિસ્ટમ ઓફ કેલિફોર્નિયા, (૧૯૪૦) ૩૧૧ અંડર સેક્શન ૧૩૨માં અવલોકન કર્યું હતું કે જ્યારે આ સિદ્ધાંતને ધ્યાનમાં લેવામાં આવે છે, ત્યારે આ સિદ્ધાંત પાછળ જે સમજાવટ છે તે ભાષાને યોગ્ય અર્થ આપવાના કુલ પ્રયાસમાં માત્ર એક પરિબળ છે. જ્યાં અગાઉના કાયદાના શબ્દોને દેશની વિવિધ અદાલતોમાં શ્રેણીબદ્ધ નિર્ણયો દ્વારા સ્થાયી અર્થ મળ્યો હોય અને ખાસ કરીને જ્યારે દેશની સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા આવા અર્થઘટન કરવામાં આવ્યું હોય અથવા તેને સમર્થન આપવામાં આવ્યું હોય ત્યારે ધારણા મજબૂત હશે. જો કે અમારું માનવું વાજબી છે કે જ્યારે એક જ કેસમાં અર્થઘટન આપવામાં આવ્યું હતું અને અપીલમાં તેનું પરીક્ષણ કરવામાં આવ્યું ન હતું ત્યારે ધારણા સ્વાભાવિક રીતે ઘણી નબળી હશે. આઈ. એલ. આર. (૧૯૪૨) માં અલ્લાબાદ હાઈકોર્ટના વિદ્વાન ન્યાયાધીશે લીધેલા દ્રષ્ટિકોણને કાળજીપૂર્વક ધ્યાનમાં લીધા પછી તમામ ૩૦૨: (એ. આઈ. આર. ૧૯૪૨ ઓલ ૧૫૬) (ઉપરોક્ત) "સ્થાનિક વિસ્તાર" શબ્દોના અર્થ અને ઉપર ઉલ્લેખિત અર્થઘટનના નિયમના યોગ્ય વજન વિશે, અમારો અભિપ્રાય છે કે બંધારણ નિર્માતાઓએ "સ્થાનિક

વિસ્તાર" શબ્દોનો ઉપયોગ તે અર્થમાં કર્યો નથી જે વિદ્વાન ન્યાયાધીશે તેની સાથે જોડ્યો હતો. અમારો અભિપ્રાય છે કે બંધારણની એન્ટ્રી પર માં "સ્થાનિક વિસ્તાર" શબ્દો સાથે જોડવાનો યોગ્ય અર્થ, (જ્યારે વિસ્તાર કાયદો લાદતા રાજ્યનો એક ભાગ હોય) એ નગરપાલિકા, જિલ્લા બોર્ડ, સ્થાનિક બોર્ડ, યુનિયન બોર્ડ, પંચાયત અથવા તેના જેવા સ્થાનિક સંસ્થાઓ દ્વારા સંચાલિત વિસ્તાર છે. તેથી કારખાનાનું પરિસર "સ્થાનિક વિસ્તાર" નથી.

૪૧. અમારા મતે બંધારણના ઘડવૈયાઓએ 'બેંકિંગ' ના અર્થને બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૮માં આપવામાં આવેલી ચોક્કસ વ્યાખ્યા સુધી મર્યાદિત રાખ્યો હોવાનું ન કહી શકાય. 'બેંકિંગ' શબ્દને લિસ્ટ I ની એન્ટ્રી ૪૫માં સામેલ કરવામાં આવ્યો છે. રુસ્તમ કાવાસજી કૂપર (ઉપરોક્ત) માં લેવાયેલો નિર્ણય સ્પષ્ટપણે શંકા માટે કોઈ અવકાશ છોડતો નથી કે સહકારી બેંક દ્વારા કરવામાં આવતી બેંકિંગ લિસ્ટ I ની એન્ટ્રી ૪૫ની મર્યાદામાં આવે છે. ગેન્નન ડંકર્લી એન્ડ કંપની, (મદ્રાસ) લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) માં લેવાયેલો નિર્ણય ભારતના બંધારણની કલમ ૩૬૬ (૨૮એ) ની રજૂઆત દ્વારા તટસ્થ રહે છે અને ઉપરોક્ત શબ્દનો અર્થ ફરીથી વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યો છે. લાઈસન્સ હેઠળ બેંકિંગની પ્રવૃત્તિઓ કરતી સહકારી બેંકોના વ્યવસાયના સ્વરૂપોને ધ્યાનમાં રાખીને એન્ટ્રીઓને સંપૂર્ણ અસર આપવી પડશે. તે જ સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૫ ના કાર્યક્ષેત્રમાં આવરી લેવામાં આવી છે.

૪૨. ભારતીય સ્ટેટ બેંક અધિનિયમ, ૧૯૫૫ની કલમ ૩૨ અને ૩૩ના આધારે, અપીલકર્તાઓ વતી વિદ્વાન વકીલે દલીલ કરી હતી કે કલમ ૩૨ એ માન્યતા આપે છે કે ભારતીય સ્ટેટ બેંક ભારતીય રિઝર્વ બેંક વતી 'એજન્સી વ્યવસાય' ચલાવી શકે છે. કલમ ૩૩ ભારતીય સ્ટેટ બેંકને બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૮ની કલમ ૬ (૧) હેઠળ કલમ ૫ (બી) અને વ્યવસાયના અન્ય સ્વરૂપો હેઠળ બેંકિંગ વ્યવસાય ચલાવવા માટે સક્ષમ બનાવે છે. આ દલીલનો કોઈ ફાયદો નથી. ભારતીય સ્ટેટ બેંક અધિનિયમ, ૧૯૫૫ સ્વતંત્ર છે

અને તે સહકારી બેંકો સાથે સંકળાયેલ નથી, અને ભારતીય સ્ટેટ બેંકની સ્થાપના આ અધિનિયમ હેઠળ નિગમ તરીકે કરવામાં આવી છે. આમ, અપીલકર્તાઓ વતી તેમને સૂચિ 1 ની એન્ટ્રી જપ ના કાર્યક્ષેત્રમાંથી બહાર કાઢવા માટે સ્વીકારવામાં આવેલી રજૂઆતને ઘરે લઈ જવા માટે આ જોગવાઈ કોઈ મદદરૂપ નથી.

જ૩. અપીલકર્તાઓ વતી વિદ્વાન વકીલે દલીલ કરી હતી કે અસ્તિત્વ અને પ્રવૃત્તિ વચ્ચે તફાવત છે.બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની કલમ ૬ (૧) ના સાદા વાંચન પર, તે સ્પષ્ટ થાય છે કે બેંકિંગના વ્યવસાય અને બેંકિંગ કાર્યો કરતી સંસ્થા વચ્ચે તફાવત છે.કલમ ૬ (૧) અને ૬ (૨) માત્ર એક સંસ્થાને ચોક્કસ વધારાના વ્યવસાયિક કાર્યો કરવા માટે સક્ષમ બનાવે છે.તે આવી સંસ્થાને આવો કોઈ દરજ્જો આપતું નથી.

જ૪. અમારા મતે, કલમ ૬ એ વ્યવસાયના સ્વરૂપો સાથે સંબંધિત છે જેમાં બેંકિંગ કંપનીઓ જોડાઈ શકે છે.સંસ્થા વિના બેંકિંગની કોઈ પણ પ્રકારની પ્રવૃત્તિ/વ્યવસાય ન હોઈ શકે.કલમ ૬ એ બેંકિંગ કંપનીનો દરજ્જો આપવાની જોગવાઈ નથી.'બેંકિંગ' અને 'બેંકિંગ કંપની' ની વ્યાખ્યાઓ બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની કલમ ૫ (બી) અને ૫ (સી) માં અનુક્રમે સમાયેલી છે અને જ્યારે કલમ ૫૬ (એ) સાથે વાંચે છે, ત્યારે તેનો અર્થ સહકારી બેંકો પણ થાય છે.સહકારી બેંક કલમ ૫ (સી) ની વ્યાખ્યામાં આવે છે, અને તેની પ્રવૃત્તિ બેંકિંગની છે, અને બેંકિંગના વ્યવસાય ઉપરાંત, સહકારી બેંક કલમ ૬ માં દર્શાવેલ કોઈપણ વ્યવસાયમાં જોડાઈ શકે છે.

ભારતના બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની જ૩મી અને જપમી યાદી અને ૩૨મી યાદીમાં પ્રવેશની અસર

જ૫. ભારતના બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ ૧ ની એન્ટ્રી જ૩ અપીલકર્તાઓ વતી સેવામાં દબાવવામાં આવી છે.તે સંસદને વેપાર નિગમ, ખાસ કરીને બેંકિંગ નિગમના 'સમાવેશ, નિયમન અને સમાપન' સંબંધિત કાયદો પસાર કરવાની ક્ષમતા પ્રદાન કરે છે.જો કે, સહકારી મંડળીઓને સંસદની

ક્ષમતાના કાર્યક્ષેત્રમાંથી સ્પષ્ટપણે બાકાત રાખવામાં આવી છે.તેમાં કોઈ શંકા નથી કે સહકારી મંડળીઓના 'સમાવેશ, નિયમન અને સમાપન' ની સૂચિ । ની એન્ટ્રી ૪૩ માં સહકારી મંડળીઓને ખાસ કરીને બાકાત રાખીને સંઘ સૂચિના કાર્યક્ષેત્રમાંથી બહાર રાખવામાં આવી છે, અન્યથા, તેમને સૂચિ । ની એન્ટ્રી ૪૩ માં 'સમાવેશ, નિયમન અને સમાપન' માટે સામેલ કરવામાં આવ્યા હોત. "સહકારી મંડળીઓનો સમાવેશ, નિયમન અને સમાપન" ની શરતો સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૩૨ હેઠળ રાજ્ય વિષયો તરીકે અનામત રાખવામાં આવી હતી, તેથી તેને સૂચિ । ની સૂચિ ૪૩ માંથી બાકાત રાખવામાં આવી હતી. પરંતુ સૂચિ । ની એન્ટ્રી ૪૩ માંથી 'સમાવેશ, નિયમન અને સમાપન' ને બાકાત રાખવામાં આવી હતી. સહકારી મંડળીઓને સંસદના કાર્યક્ષેત્રમાંથી બહાર કાઢવી એ સહકારી બેંકોના હિતને આગળ વધારતું નથી.ઉપરોક્ત રજૂઆતના પરિણામ રૂપે, એવી પણ વિનંતી કરવામાં આવી હતી કે બેંકિંગ કંપનીને કંપની અધિનિયમ (VII/૧૯૧૩) ના પ્રકરણ X એ હેઠળ કલમ ૨૭૭એફ થી કલમ ૨૭૭એન દ્વારા વ્યાખ્યાયિત અને સંચાલિત કરવામાં આવી હતી.તેને સુધારા અધિનિયમ નંબર ૨૨/૧૯૩૬ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો.૧૦/૩/૧૯૪૯ પર, બેંકિંગ કંપની અધિનિયમ, ૧૯૪૯ લાગુ કરવામાં આવ્યો હતો.બેંકિંગ કંપની અધિનિયમ, ૧૯૪૯નો પ્રાથમિક ઉદ્દેશ 'બેંકિંગ' ની વ્યાપક વ્યાખ્યા પ્રદાન કરવાનો હતો, જેથી માંગ પર અથવા અન્યથા ધિરાણ અથવા રોકાણ માટે ચૂકવવાપાત્ર થાપણો મેળવનાર તમામ સંસ્થાઓને તેના કાર્યક્ષેત્રમાં લાવવામાં આવે.સંબંધિત સમયે, ભારત સરકાર અધિનિયમ, ૧૯૩૫, જે 'બેંકિંગ' તેમજ 'ટ્રેડિંગ કોર્પોરેશન' ના વિષય સાથે વ્યવહાર કરે છે, તે સૂચિ । (ફિડરલ લેજિસ્લેટિવ લિસ્ટ) માં હતો, આમ:

""બેંકિંગ" ના સંબંધમાં એન્ટ્રી ૩૮:"બેંકિંગ "એટલે કે, સંઘીય રાજ્યની માલિકી અને નિયંત્રણ ધરાવતા અને તે રાજ્યની અંદર જ વ્યવસાય કરતા કોર્પોરેશનો સિવાયના કોર્પોરેશનો દ્વારા બેંકિંગ વ્યવસાયનું સંચાલન.

નિગમના સંબંધમાં પ્રવેશ ૩૩:"કોર્પોરેશનો, "એટલે કે, બેંકિંગ, વીમા અને નાણાકીય કોર્પોરેશનો સહિત વેપારી નિગમોનો સમાવેશ, નિયમન અને સમાપન, પરંતુ તેમાં સંઘીય રાજ્યની માલિકી અથવા નિયંત્રણ ધરાવતા અને માત્ર તે રાજ્ય અથવા સહકારી મંડળીઓમાં જ વ્યવસાય કરતા નિગમોનો સમાવેશ થતો નથી, અને કોર્પોરેશનોનો, પછી ભલે તે વેપાર હોય કે ન હોય, એક એકમ (પરંતુ યુનિવર્સિટીઓ સહિત નહીં) સુધી મર્યાદિત ન હોય તેવા ઉદ્દેશો સાથે".

ભારત સરકાર અધિનિયમની એન્ટ્રી ૩૮ ને લિસ્ટ I ની એન્ટ્રી ૪૫ માં 'બેંકિંગ' તરીકે ફરીથી લાગુ કરવામાં આવી હતી, જ્યારે એન્ટ્રી ૩૩ ને એન્ટ્રી ૪૩ અને ૪૪ માં વિભાજિત કરવામાં આવી હતી.લર્નડ કાઉન્સેલે વધુમાં દલીલ કરી હતી કે ૧૯૬૫ સુધી, સંસદ દ્વારા નિયંત્રિત પ્રાથમિક એકમ એવી કંપની હતી જેને એન્ટ્રી ૪૩માં સ્થાન મળ્યું હતું.આમ, તેના કાર્યમાં, તેનો અર્થ, બેંકિંગ અને એક સંસ્થા તરીકે, સૂચિ I (એન્ટ્રી ૪૫ હેઠળ બેંકિંગ અને એન્ટ્રી ૪૩ હેઠળ કંપની) માં આવી હતી.તેથી, તે સંસદના નિયંત્રણમાં હતું.૧૯૬૫ સુધી, બેંકિંગ કંપની અધિનિયમ, ૧૯૪૯, માત્ર બેંકિંગ કંપનીઓ તરીકે ઓળખાતી કાનૂની સંસ્થા સાથે વ્યવહાર કરતો હતો.પછી પ્રસ્તાવનામાંથી "કંપની" શબ્દ કાઢી નાખવામાં આવ્યો હતો.બેંકિંગ કોર્પોરેશનનું સંચાલન ભારતીય સ્ટેટ બેંક અધિનિયમ, ૧૯૫૫ દ્વારા કરવામાં આવતું હતું.આમ, લિસ્ટ I ના કાર્યક્ષેત્રની બહારની સંસ્થાના બેંકિંગ વ્યવસાયને નિયંત્રિત કરવાનો પ્રશ્ન ક્યારેય ઊભો થયો ન હતો.૧૯૬૫માં સરકારે બેંકિંગ કાયદાઓ (સહકારી મંડળીઓ માટે લાગુ કાયદો, ૧૯૬૫ (કાયદો નંબર ૨૩/૧૯૬૫) લાગુ કર્યા અને બેંકિંગ કંપની અધિનિયમ, ૧૯૪૯ અને ભારતીય રિઝર્વ બેંક અધિનિયમની જોગવાઈઓને સહકારી બેંકો સુધી લંબાવી.આમ, વિદ્વાન વકીલે વિનંતી કરી હતી કે ઉપરોક્ત સુધારા અધિનિયમના ઉદ્દેશો અને કારણોનું નિવેદન માત્ર સંબંધિત એન્ટ્રી ૪૫ નું નિયમન કરવા માટે હતું

અને સહકારી મંડળીઓનું નિયમન કરવા માટે નહીં.સહકારી બેંકોના 'સમાવેશ, વ્યવસ્થાપન અને સમાપન' સાથે પ્રત્યક્ષ અથવા પરોક્ષ રીતે સંબંધિત જોગવાઈઓને બાકાત રાખવામાં આવી હતી કારણ કે તે સૂચિ-૧ની એન્ટ્રી જપ હેઠળ આવરી લેવામાં આવી ન હતી.

૪૬. વિદ્વાન વકીલ શ્રી દેવાંશ એ મોહતાએ વધુમાં દલીલ કરી હતી કે મહારાષ્ટ્ર સહકારી મંડળી અધિનિયમ, ૧૯૬૦ની કલમ ૨ (૧૦) એ 'સહકારી બેંક' ને આ રીતે વ્યાખ્યાયિત કરી છે:

“વિભાગ ૨ વ્યાખ્યાઓ

આ અધિનિયમમાં, જ્યાં સુધી સંદર્ભ અન્યથા જરૂરી ન હોય ત્યાં સુધી, – (૧૦) "સહકારી બેંક એટલે એવી સોસાયટી કે જે બેંકિંગ કંપની અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની કલમ પની પેટા કલમ (૧) ની કલમ (બી) માં વ્યાખ્યાયિત બેંકિંગનો વ્યવસાય કરે છે અને તેમાં એવી કોઈપણ સોસાયટીનો સમાવેશ થાય છે જે પ્રકરણ ૧૧ હેઠળ સહકારી કૃષિ અને ગ્રામીણ બહુહેતુક વિકાસ બેંક તરીકે કાર્યરત છે અથવા કાર્યરત છે.

મહારાષ્ટ્ર અધિનિયમની કલમ ૯૧ હેઠળ, બંધારણ, વ્યવસ્થાપન અથવા વ્યવસાયને લગતા કોઈપણ વિવાદને સહકારી અદાલતમાં મોકલવો જરૂરી છે.તેવી જ રીતે, મલ્ટી સ્ટેટ કો-ઓપરેટિવ સોસાયટી એક્ટની કલમ ૨ (એફ) 'સહકારી બેંક' ને વ્યાખ્યાયિત કરે છે, જેનો અર્થ થાય છે મલ્ટી સ્ટેટ કો-ઓપરેટિવ સોસાયટી, જે બેંકિંગ વ્યવસાય હાથ ધરે છે, કલમ ૮૪ (૨) હેઠળ, કોઈપણ દેવું અથવા બાકીની માંગ માટેનો દાવો બહુરાજ્ય સહકારી સોસાયટીના બંધારણ, વ્યવસ્થાપન અથવા વ્યવસાયને સ્પર્શતો વિવાદ માનવામાં આવશે.સંસદે બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ અને ભારતીય રિઝર્વ બેંક અધિનિયમ, ૧૯૩૪ની ચોક્કસ જોગવાઈઓ લંબાવી છે, જે કાયદાઓ અનુક્રમે સૂચિ ૧ની એન્ટ્રી જપ અને સૂચિ ૧ની એન્ટ્રી ૩૮ સાથે સંબંધિત છે.સહકારી મંડળીઓના અન્ય કોઈ પણ વ્યવસાય, કાર્ય અથવા પાસાને નિયંત્રિત કરવા માટે સંસદમાં કાયદાકીય ક્ષમતાનો અભાવ છે.તે પુનઃપ્રાપ્તિ પ્રક્રિયા પૂરી પાડી

શક્યું ન હોત કારણ કે તે રાજ્ય વિધાનસભાના કાર્યક્ષેત્રમાં છે.અમે વિંદ્રાન વકીલ દ્વારા ઉઠાવવામા આવેલી ઉપરોક્ત રજૂઆતને સ્વીકારી શકતા નથી.

૪૭. દિલ્હી હાઈકોર્ટ બાર એસોસિએશન (ઉપરોક્ત) માં, આર. ડી. બી. અધિનિયમ, ૧૯૮૩ના સંદર્ભમાં આ અદાલતે ચુકાદો આપ્યો હતો કે સંસદને આ કાયદો ઘડવાની કાયદાકીય ક્ષમતા છે. સૂચિની એન્ટ્રી ૪૫ માં 'બેંકિંગ' હું તેની આનુષંગિક અથવા સહાયક બાબતોના સંદર્ભમાં કાયદાને સમજીશ.સંસદ બેંકિંગ વ્યવસાયના સંચાલન અંગે કાયદો બનાવી શકે છે, જેમાં બેંકોની બાકી રકમની વસૂલાતનો સમાવેશ થાય છે અને તે હેતુ માટે, બેંકિંગ ટ્રિબ્યુનલ જેવી ન્યાયિક સંસ્થાની સ્થાપના કરવાની મંજૂરી છે.આમ, આર. ડી. બી. અધિનિયમ, ૧૯૮૩ હેઠળ ડેટ રિકવરી ટ્રિબ્યુનલની સ્થાપનાને સમર્થન આપવામાં આવ્યું હતું.કોર્ટે અભિપ્રાય આપ્યો:

“૧૪. દિલ્હી હાઈકોર્ટ અને ગુવાહાટી હાઈકોર્ટે એવું માન્યું છે કે ડેટ રિકવરી ટ્રિબ્યુનલની સ્થાપના સંબંધિત કાયદો ઘડવાની સંસદની સત્તાનો સ્રોત સૂચિ III ની એન્ટ્રી ૧૧ એ છે જે "ન્યાયના વહીવટ, સુપ્રીમ કોર્ટ અને હાઈકોર્ટ સિવાયની તમામ અદાલતોની રચના અને સંગઠન" સાથે સંબંધિત છે.અમારા મતે, લિસ્ટ I ની એન્ટ્રી ૪૫ હવે ઘડવામાં આવેલા કાયદાના પ્રકારોને આવરી લેશે.સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૫ "બેંકિંગ" સાથે સંબંધિત છે.બેંકિંગ કામગીરીમાં, અન્ય બાબતોની સાથે, લોન અને થાપણો સ્વીકારવી, લોન આપવી અને બેંકને બાકી રહેલા દેવાની વસૂલાતનો સમાવેશ થાય છે.તેમાં કોઈ શંકા ન હોઈ શકે કે સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૫ હેઠળ, તે માત્ર સંસદ જ છે જે બેંકો દ્વારા વ્યવસાયના સંચાલન અંગે કાયદો બનાવી શકે છે.બાકી નીકળતી રકમની વસૂલાત એ કોઈપણ બેંકિંગ સંસ્થાનું આવશ્યક કાર્ય છે.બેંકિંગ સંબંધિત તેની કાયદાકીય સત્તાનો ઉપયોગ કરીને, સંસદ એવી વ્યવસ્થા પ્રદાન કરી શકે છે કે જેના દ્વારા બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓને બાકી રહેલા નાણાંની વસૂલાત કરી શકાય.બેંકોના દેવાના સંબંધમાં ટ્રિબ્યુનલની સ્થાપના કરવામાં આવી છે."બેંકો અને નાણાકીય

સંસ્થાઓને ચૂકવવાના દેવાના ઝડપી ચુકાદા અને વસૂલાત માટે અને તેની સાથે સંકળાયેલી અથવા આનુષંગિક બાબતો માટે" કાયદાની પ્રસ્તાવના અનુસાર રચવામાં આવેલી ટ્રિબ્યુનલની વિશેષ મશીનરી સંપૂર્ણપણે સૂચિ 1 ની એન્ટ્રી જપ ની મર્યાદામાં આવશે. કારણ કે સૂચિમાંની કોઈ પણ વસ્તુને સંકુચિત અથવા પ્રતિબંધિત અર્થમાં વાંચવાની નથી, એન્ટ્રી જપ માં "બેંકિંગ" શબ્દનો અર્થ બેંકિંગ સંબંધિત આનુષંગિક અથવા સહાયક બાબતો સહિત બેંકિંગના તમામ પાસાઓ સંબંધિત કાયદો હશે. બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓનો સંબંધ હોય તેવા વ્યવહારોને લગતી બેંકિંગ ટ્રિબ્યુનલ જેવી ન્યાયિક સંસ્થાની સ્થાપના સ્પષ્ટપણે સૂચિ-૧ની એન્ટ્રી જપ હેઠળ આવશે, જે સંસદને તેના સંબંધમાં કાયદો ઘડવાની ચોક્કસ સત્તા આપે છે."

૪૮. ઉપરોક્ત ચર્ચાને ધ્યાનમાં રાખીને, અમારો અભિપ્રાય છે કે બાકી નીકળતી રકમની વસૂલાત એ કોઈપણ બેંકિંગ સંસ્થાનું આવશ્યક કાર્ય હશે અને સંસદ સૂચિ-૧ની એન્ટ્રી જપ હેઠળ કાયદો બનાવી શકે છે કારણ કે સહકારી બેંકો દ્વારા કરવામાં આવતી બેંકિંગની પ્રવૃત્તિ સૂચિ-૧ની એન્ટ્રી જપના કાર્યક્ષેત્રમાં આવે છે. દેખીતી રીતે, તે સંસદ માટે ખુલ્લો છે કે તે સરેસી અધિનિયમની કલમ ૧૩ હેઠળ વસૂલાત માટે ઉપાય પ્રદાન કરે. સહકારી બેંકની બેંકિંગની સંપૂર્ણ કામગીરી અને પ્રવૃત્તિ લિસ્ટ 1 ની એન્ટ્રી જપ, તેનો અર્થ, બી. આર. એક્ટ, ૧૯૪૯ અને લિસ્ટ 1 ની એન્ટ્રી ૩૮ હેઠળ ઘડવામાં આવેલા કાયદા દ્વારા સંચાલિત થાય છે.

૪૯. યુકો બેંક અને અન્ય એક વિરુદ્ધ દીપક દેબબર્મા અને અન્ય^{૩૧} ૩૧ માં, ત્રિપુરા જમીન મહેસૂલ અને જમીન સુધારણા અધિનિયમ, ૧૯૬૦ ની કલમ ૧૮૭ ની જોગવાઈઓ સામે સરેસી અધિનિયમ હેઠળ પ્રશ્ન ઊભો થયો હતો કારણ કે ત્રિપુરા અધિનિયમ હેઠળ બેંક દ્વારા અનુસૂચિત જનજાતિના સભ્ય ન હોય તેવી કોઈપણ વ્યક્તિને ગીરવે મૂકેલી મિલકતોના વેચાણ પર કાયદાકીય પ્રતિબંધ હતો. આ કેસમાં હરાજના ખરીદદારો અનુસૂચિત જનજાતિના સભ્યો ન

૩૧(૨૦૧૭) ૨ એસ સી સી ૫૮૫

હતા.આ અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું કે સર્વેસી કાયદાની જોગવાઈઓ બેંકને કોઈપણ મિલકતનો કબજો લેવા માટે સક્ષમ બનાવે છે જ્યાં તેની તરફેણમાં સુરક્ષા હિત બનાવવામાં આવ્યું હોય અને બાકી નીકળતી રકમની વસૂલાત માટે આવી મિલકત કોઈપણ વ્યક્તિને વેચી શકે છે.આ અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું કે સંસદે એન્ટ્રી જપમાં શોધી શકાય તેવો કાયદો ઘડ્યો છે જે ફક્ત સુરક્ષિત અસ્કયામતોના વેચાણને લગતી પ્રવૃત્તિઓ સાથે સંબંધિત છે, જે કેન્દ્રીય કાયદો હોવાથી પ્રચલિત થશે, આમ:

“૧૫. વર્તમાન કિસ્સામાં કેન્દ્રીય અને રાજ્ય અધિનિયમ વચ્ચેનો સંઘર્ષ કેન્દ્રીય અધિનિયમ દ્વારા આવરી લેવામાં આવેલા બેંકિંગના ક્ષેત્રમાં જમીન સુધારણા સાથે સંબંધિત રાજ્ય અધિનિયમની જોગવાઈઓ દ્વારા દેખીતી રીતે વધુ પડતી કાર્યવાહીને કારણે છે. તેથી, અતિક્રમણના વિસ્તારને ધ્યાનમાં રાખીને મુખ્ય કાયદો કયો છે તે શોધવાનું પરીક્ષણ હશે.

૧૮. ૨૦૦૨નો કાયદો બેંકિંગના પ્રવેશ સાથે સંબંધિત છે, જે સાતમી અનુસૂચિની પ્રથમ યાદીમાં સામેલ છે.બેંક દ્વારા ગીરવે મૂકેલી મિલકતનું વેચાણ એ બેંકિંગના વ્યવસાયનો અવિભાજ્ય અને અભિન્ન ભાગ છે.પહેલેથી જ નોંધવામાં આવ્યું છે તેમ, રાજ્ય કાયદાનો ઉદ્દેશ રાજ્યમાં જમીન મહેસૂલ કાયદાને મજબૂત કરવાનો અને કૃષિ સુધારાઓના પગલાં પૂરા પાડવાનો પ્રયાસ છે.રાજ્ય વિધાનસભા દ્વારા કરવામાં આવેલ અતિક્રમણનું ક્ષેત્ર બેંકિંગના ક્ષેત્રમાં છે.જ્યાં સુધી સુરક્ષિત અસ્કયામતોના વેચાણ સાથે સંબંધિત કોઈ સમાંતર કેન્દ્રીય કાયદો અસ્તિત્વમાં ન હતો અને સૂચિ I ની એન્ટ્રી જપ નો સંદર્ભ આપતો હતો, ત્યાં સુધી કલમ ૧૮૭ સહિત રાજ્ય કાયદો માન્ય રીતે કાર્યરત હતો.જો કે, જે ક્ષણે સંસદે એન્ટ્રી જપમાં શોધી શકાય તેવા આવા કાયદાને લાગુ કરીને અને સુરક્ષિત અસ્કયામતોના વેચાણને લગતી પ્રવૃત્તિઓ સાથે સંપૂર્ણપણે વ્યવહાર કરીને પગલું ભર્યું, ત્યારે રાજ્યનો કાયદો, તે હદ સુધી કે તે ૨૦૦૨ના કાયદા સાથે અસંગત છે, તેને મંજૂરી આપવી જોઈએ.પ્રભાવશાળી કાયદો

સંસદીય કાયદો છે, ત્રિપુરા અધિનિયમ, ૧૯૬૦ ની જોગવાઈઓ, પ્રો ટેન્ટો, (કલમ ૧૮૭) અમાન્ય રહેશે.તે ૨૦૦૨ના કાયદાની જોગવાઈઓ છે, જેમાં એવી વ્યક્તિઓની શ્રેણી પર કોઈ પ્રતિબંધ નથી કે જેમને બેંક દ્વારા તેની બાકી નીકળતી રકમની વસૂલાત માટે ગીરવે મૂકેલી મિલકત વેચી શકાય, જે ત્રિપુરા અધિનિયમ, ૧૯૬૦ની કલમ ૧૮૭માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓ પર પ્રભુત્વ ધરાવે છે.”

૫૦. સ્ટેટ બેંક ઓફ ઈન્ડિયાના વિરુદ્ધ સંતોષ ગુપ્તા અને અન્ય ^{૩૨}૩૨ કેસમાં, એસ. એ. આર. એફ. એ. ઈ. એસ. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૧૩ હેઠળ કાર્યવાહી કરીને અને જમ્મુ અને કાશ્મીર રાજ્યને લાગુ કરીને અદાલતની પ્રક્રિયાની બહાર સુરક્ષા હિતોને લાગુ કરવાના બેંકોના અધિકારો અંગે પ્રશ્ન ઊભો થયો હતો.તેથી, સાર્ફેસી અધિનિયમમાં પૂરી પાડવામાં આવેલ દેવાની વસૂલાત અને ન્યાયિક પદ્ધતિઓ, તે સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ ૧ ની એન્ટ્રી ૪૫ માં 'બેંકિંગ' વિષયના કાર્યક્ષેત્રમાં આવે છે.કલમ ૩૭૦ હેઠળ રાષ્ટ્રપતિના આદેશે સંસદને જમ્મુ અને કાશ્મીર રાજ્યના સંદર્ભમાં એન્ટ્રી ૮૫ સાથે વાંચી શકાય તેવી સાતમી સૂચિ ૧ એન્ટ્રી ૪૫ પર કાયદો બનાવવાની સત્તા આપી હતી.જો જમ્મુ અને કાશ્મીરના સંપત્તિ હસ્તાંતરણ અધિનિયમ, ૧૯૨૦ની કલમ ૧૪૦, સરફેસી અધિનિયમ સાથે વિરોધાભાસી હોય તો પણ સરફેસી અધિનિયમ જમ્મુ અને કાશ્મીર રાજ્યમાં માન્ય રીતે લાગુ થઈ શકે છે. આમ, વેચાણ અથવા સોંપણી દ્વારા મિલકતનું હસ્તાંતરણ એ દેવાની વસૂલાત માટેની ઘણી રીતોમાંથી માત્ર એક છે અને આમ, સમગ્ર રીતે સર્ફેસી અધિનિયમને મિલકતના હસ્તાંતરણના વિષય સાથે સંબંધિત કાયદો કહી શકાય નહીં. લોન/દેવાની વસૂલાત માટે મિલકતનું વેચાણ અને ગીરો પણ 'બેંકિંગ' નો અભિન્ન ભાગ છે.બેંકિંગ ટ્રિબ્યુનલ જેવી ન્યાયિક સંસ્થાની સ્થાપના પણ સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ-૧ની એન્ટ્રી ૪૫ હેઠળ આવશે.આમ, જો આ અંગે કોઈ કેન્દ્રીય કાયદો ન હોય તો રાજ્યનો કાયદો અમલમાં આવી શકે છે.જો કોઈ કેન્દ્રીય કાયદો હોય તો રાજ્યનો કાયદો

૩૨(૨૦૧૭) ૨ એસ સી સી ૫૩૮

પ્રતિકૂળતાના સિદ્ધાંતને અમલમાં મૂકીને કેન્દ્રીય કાયદાનું ઉદ્ધંધન કરી શકતો નથી.સંસદ બેંકિંગ સંબંધિત કાયદો બનાવવા માટે વિશિષ્ટ સત્તા સાથે લાયક છે.એસ. એ. આર. એફ. એ. ઇ. એસ. આઈ. કાયદાની જોગવાઈઓનું વિચ્છેદન કરવું અને તેમને વિવિધ યાદીઓ હેઠળ વિવિધ એન્ટ્રીઓ સાથે જોડવું શક્ય નથી.સારફેસી કાયદો સાતમી અનુસૂચિની યાદી ૩ની એન્ટ્રી ૬માં મિલકતના હસ્તાંતરણ સાથે સંબંધિત નથી, પરંતુ બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓના દેવાની વસૂલાત સાથે સંબંધિત છે.એવું જોવા મળ્યું હતું:

“૩૦. જ્યારે એસએઆરએફએઈએસઆઈની વાત આવે છે, ત્યારે આ અદાલતે સેન્ટ્રલ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ કેરળ (૨૦૦૯) ૪ એસસીસી ૯૪ માં ચુકાદો આપ્યો છે:(એસ. સી. સી. પી. ૧૧૬, પેરા ૩૬)

“૩૬. નિર્વિવાદપણે, ડી. આર. ટી. કાયદો અને પ્રતિભૂતિકરણ કાયદો સંસદ દ્વારા અનુસૂચિ VII સૂચિ I એન્ટ્રી ૪૫ હેઠળ ઘડવામાં આવ્યો છે, જ્યારે બોમ્બે અને કેરળ કાયદાઓ સંબંધિત રાજ્ય વિધાનસભાઓ દ્વારા અનુસૂચિ VII સૂચિ II એન્ટ્રી ૫૪ હેઠળ ઘડવામાં આવ્યા છે.અલગ રીતે કહીએ તો, સાતમી અનુસૂચિમાં વિવિધ યાદીઓમાં પ્રવેશના સંદર્ભમાં કાયદાના બે સમૂહ ઘડવામાં આવ્યા છે.તેથી, કલમ ૨૫૪નો ઉપયોગ રાજ્યના કાયદાઓને આ આધાર પર રદ કરવા માટે કરી શકાતો નથી કે તે કેન્દ્રીય કાયદાઓ સાથે વિરોધાભાસી છે.તે સિવાય, જેમ કે હવે પછી જોવામાં આવશે, કાયદાના બે સમૂહો વચ્ચે કોઈ દેખીતી રીતે ઓવરલેપિંગ નથી.તેથી, કેસોરમ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ કેસ (૨૦૦૪) ૧૦ એસ. એસ. સી. ૨૦૧માં સમાવિષ્ટ અવલોકનોને બંધારણની કલમ ૧૪૧ હેઠળ જાહેર કરાયેલા કાયદા તરીકે ગણવામાં આવે તો પણ, રાજ્યના કાયદાઓને આ આધાર પર રદ કરી શકાતા નથી કે તે કેન્દ્રીય કાયદાઓ સાથે વિરોધાભાસી છે.”

૩૪. પ્રિવી કાઉન્સિલ ઇન એટર્ની જનરલ ફોર કેનેડા વિરુદ્ધ એટર્ની જનરલ ફોર ધ પ્રોવિન્સ ઓફ ક્વિબેક, ૧૯૪૭ એસી ૩૩ (પીસી) નો ચુકાદો પણ "બેંકિંગ" શબ્દનો સાચો અર્થ શું છે તેના પર થોડો પ્રકાશ પાડે છે. ક્વિબેક કાયદો ખાલી મિલકત તરીકે ગણવામાં આવે છે, માલિક વિના, (જે હવે મહામહિમની રહેશે) ક્રેડિટ સંસ્થાઓ અને અન્ય સંસ્થાઓમાં તમામ થાપણો અથવા ક્રેડિટ કે જે થાપણ પર ભંડોળ અથવા જામીનગીરીઓ મેળવે છે જ્યાં ૩૦ વર્ષ કે તેથી વધુ સમય માટે આવી થાપણો અથવા ક્રેડિટ તેના હકદાર વ્યક્તિઓ દ્વારા કોઈપણ કામગીરી અથવા દાવાનો વિષય નથી. ક્વિબેક પ્રાંતની કોર્ટ ઓફ કિંગ્સ બેન્ચની અપીલમાં, બેંક ઓફ મોન્ટ્રીયલે દલીલ કરી હતી કે રાજ્ય કાયદો ક્વિબેક વિધાનસભાની સત્તાઓની બહાર છે કારણ કે "બેંકિંગ" એ કેનેડાની સંસદને ફાળવવામાં આવેલા વિષયોમાંથી એક છે. લોર્ડ પોર્ટર, એક તેજસ્વી ચુકાદામાં, પ્રશ્ન રજૂ કર્યો અને તેનો જવાબ આ રીતે આપ્યો: (એ. સી. પી. ૪૪)

"તો પછી, થાપણદારો અથવા તેમના અનુગામીઓને થાપણોની ચુકવણી કાયદા હેઠળ બેંકિંગના વ્યવસાયનો એક ભાગ છે અથવા તે આવશ્યકપણે આનુષંગિક છે, અથવા તે મુખ્યત્વે મિલકત અને નાગરિક અધિકારો સાથે સંબંધિત છે અથવા તે વિષયો સાથે આનુષંગિક છે? તેમના શાસકો એવું વિચાર્યા વિના રહી શકતા નથી કે થાપણોની પ્રાપ્તિ અને થાપણદારો અથવા તેમના અનુગામીઓને ઉપર વ્યાખ્યાયિત કરેલી રકમની ચુકવણી એ બેંકિંગના વ્યવસાયનો એક આવશ્યક ભાગ છે."

આ બાબતને ધ્યાનમાં રાખીને, પ્રિવી કાઉન્સિલે આગળ કહ્યું: (એસી પી ૪૬)

"...તેમના મતે, પ્રાંતીય વિધાનસભા બેંકિંગના ક્ષેત્રમાં ત્યારે પ્રવેશ કરે છે જ્યારે તે થાપણદારોના તેમની થાપણોની ચુકવણી

મેળવવાના અધિકારમાં દખલ કરે છે, કારણ કે તેમના મતે જો તે બેંક દ્વારા તેના ગ્રાહકોને આપવામાં આવેલી લોન જપ્ત કરશે. બંને એક અર્થમાં મિલકત અને નાગરિક અધિકારોની બાબતો છે, પરંતુ સારમાં તેઓ બેંકિંગની શ્રેણીમાં સામેલ છે.”

૩૭. એસ. એ. આર. એફ. એ. ઇ. એસ. આઈ. ને આધાર અને સારના સિદ્ધાંતને લાગુ પાડતા, તે સ્પષ્ટ છે કે સંપૂર્ણ કાયદો પ્રવેશ જપ્ત સૂચિ માટે સંદર્ભિત છે, જે મેં પ્રવેશ લપ્ત સૂચિ ૧ સાથે વાંચી છે, જેમાં તે બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓના દેવાની વસૂલાત સાથે સંબંધિત છે, અન્ય બાબતોની સાથે સાથે બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓની નાણાકીય સંપત્તિઓના પ્રતિભૂતિકરણ અને પુનર્નિર્માણની સુવિધા દ્વારા, અને કાયદાની જોગવાઈઓને લાગુ કરવા માટે એક તંત્રની સ્થાપના કરે છે. સારફેસી "મિલકતના હસ્તાંતરણ" સાથે વ્યવહાર કરતું નથી. હકીકતમાં, જ્યાં સુધી બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓની વાત છે, તે આવી બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓને કારણે દેવાની વસૂલાત સાથે સંબંધિત છે અને આવી વસૂલાતને લાગુ કરવા માટે અદાલતી પ્રક્રિયાની બહાર કેટલાક પગલાં લઈ શકાય છે. એસ. એ. આર. એફ. એ. ઇ. એસ. આઈ. ની કલમ ૧૩ (જ) હેઠળ, ઉધાર લેનારાની સુરક્ષિત સંપત્તિઓનો કબજો લેવા અને તેમના દેવાની ચૂકવણી કરવા માટે તેમને સોંપવા અથવા વેચવા ઉપરાંત, બેંકો ઉધાર લેનારાના વ્યવસાયનું સંચાલન પણ સંભાળી શકે છે, અને/અથવા સુરક્ષિત સંપત્તિઓનું સંચાલન કરવા માટે કોઈ પણ વ્યક્તિની વ્યવસ્થાપક તરીકે નિમણૂક કરી શકે છે, જેનો કબજો સુરક્ષિત લેણદાર દ્વારા લેવામાં આવ્યો છે. સુરક્ષિત લેણદારો તરીકે બેંકો કોઈપણ સમયે લેખિત સૂચના દ્વારા, કોઈ પણ વ્યક્તિ કે જેણે ઉધાર લેનાર પાસેથી કોઈપણ સુરક્ષિત સંપત્તિ હસ્તગત કરી છે અને જેની પાસેથી નાણાં બાકી છે અથવા ઉધાર લેનારને ચૂકવવાપાત્ર છે, તે સુરક્ષિત લેણદારને એટલા પૈસા ચૂકવવાની જરૂર પડી શકે છે જેટલા સુરક્ષિત દેવું

ચૂકવવા માટે પૂરતા છે.આમ એ સ્પષ્ટ છે કે વેચાણ અથવા સોંપણી દ્વારા મિલકતનું હસ્તાંતરણ એ બેંકને ચૂકવવાપાત્ર સુરક્ષિત દેવાની વસૂલાતના ઘણા ઉપાયોમાંથી માત્ર એક છે અને આ કિસ્સો હોવાથી, તે સ્પષ્ટ છે કે સમગ્ર રીતે, સર્વેસીને સંભવતઃ મૂળ અને સારમાં ન કહી શકાય, જે "મિલકતના હસ્તાંતરણ" વિષય સાથે સંબંધિત કાયદો છે.

૫૧. દિલ્હી કલોથ એન્ડ જનરલ મિલ્સ કંપની લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) માં, કાયદો સંબંધિત પ્રશ્ન વિચારણા માટે આવ્યો હતો કે શું તે એક એન્ટ્રીમાં આવે છે કે બીજી એન્ટ્રીમાં આવે છે. જો કે, કાયદાના વિષયનો અમુક ભાગ આકસ્મિક રીતે ખોવાઈ જાય છે અને બીજી સૂચિ હેઠળ ક્ષેત્રમાં પ્રવેશી શકે છે; પછી, તેને તેની સંપૂર્ણતામાં માન્ય ગણવું આવશ્યક છે, ભલે તે આકસ્મિક રીતે તેની ક્ષમતાની બહારની બાબતો પર ખાઈ શકે.એવું જોવા મળ્યું હતું:

“૩૩. શ્રી ઓ. પી. મલ્હોત્રાએ કંપની અધિનિયમ, ૧૯૫૬ની કલમ ૬૪૨ સાથે વાંચીને કલમ ૫૮એ દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તાનો ઉપયોગ કરીને કલમ ૫૮એ અને ડિપોઝિટ નિયમો ઘડવા માટે સંસદની કાયદાકીય ક્ષમતા અંગે દલીલ કરી હતી.આનો ઉલ્લેખ માત્ર નકારી કાઢવા માટે કરવાનો છે.શ્રી મલ્હોત્રાએ વિનંતી કરી હતી કે જ્યારે કોઈ કંપની થાપણોને આમંત્રણ આપે છે અને સ્વીકારે છે, ત્યારે થાપણદાર અને કંપની વચ્ચે ધિરાણકર્તા ઉધાર લેનાર સંબંધ અસ્તિત્વમાં આવે છે, અને તેથી આ વિષય સાથે વ્યવહાર કરતો કાયદો રાજ્ય સૂચિની એન્ટ્રી ૩૦, 'નાણાં ધિરાણ અને શાહુકાર' હેઠળ આવે છે.જો આ રજૂઆતમાં દોષિત ઠરાવવામાં આવે તો બેંકમાં દરેક થાપણદાર શાહુકાર હશે અને વ્યવહાર શાહુકારનો હશે.શું બેંકિંગ ઉદ્યોગને એન્ટ્રી ૩૦ હેઠળ આવરી લેવામાં આવશે?બીજી બાજુ, યુનિયન લિસ્ટમાં એન્ટ્રી ૪૫ એ ચોક્કસ એન્ટ્રી 'બેંકિંગ' છે અને તેથી બેંકિંગ સંબંધિત કોઈપણ કાયદો યુનિયન લિસ્ટમાં એન્ટ્રી ૪૫ નો સંદર્ભ આપશે.સંઘ યાદીમાં એન્ટ્રી ૪૩ છે: “બેંકિંગ, વીમા અને નાણાકીય નિગમો સહિત વેપારી નિગમોનો સમાવેશ, નિયમન અને

સમાપન, પરંતુ તેમાં સહકારી મંડળીઓનો સમાવેશ થતો નથી. એન્ટ્રી જજ એ "કોર્પોરેશનનો સમાવેશ, નિયમન અને સમાપનનો ઉલ્લેખ કરે છે, પછી ભલે તે વેપાર હોય કે ન હોય, જ્યારે વ્યવસાય એક રાજ્ય સુધી મર્યાદિત ન હોય પરંતુ તેમાં યુનિવર્સિટીઓનો સમાવેશ થતો નથી". દેખીતી રીતે કંપનીઓ વિશે કાયદો ઘડવાની સત્તા એન્ટ્રી જજ નો સંદર્ભ આપે છે જ્યારે કંપનીના ઉદ્દેશો એક રાજ્ય સુધી મર્યાદિત નથી અને તે વેપાર કરે છે કે નહીં તે હકીકતને ધ્યાનમાં લીધા વગર. જ્યારે કોઈ કાયદાને આ આધાર પર આક્ષેપ કરવામાં આવે છે કે તે તેને ઘડનાર વિધાનસભાની સત્તાઓથી બહાર છે, ત્યારે કાયદાનું સાચું સ્વરૂપ શું છે તે નક્કી કરવું પડશે. તે કરવા માટે વ્યક્તિએ સમગ્ર કાયદો, તેના ઉદ્દેશો અને તેની જોગવાઈઓના અવકાશ અને અસરને ધ્યાનમાં રાખવી જોઈએ (એ. એસ. કૃષ્ણા વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ મદ્રાસ, ૧૯૫૭ એસસીઆર ૩૯૯, ૪૧૦ જુઓ). વિવાદને ઉકેલવા માટે જો તે નક્કી કરવું જરૂરી બને કે ત્રણ સૂચિઓમાં કઈ એન્ટ્રી માટે, કાયદો સંદર્ભિત છે, તો અદાલતે પીઠ અને પદાર્થનો સિદ્ધાંત વિકસાવ્યો છે. જો મૂળ અને સારમાં, કાયદો એક અથવા બીજી એન્ટ્રીમાં આવે છે, પરંતુ કાયદાના વિષયનો અમુક ભાગ આકસ્મિક રીતે ખાઈમાં પડે છે અને બીજી સૂચિ હેઠળ કોઈ ક્ષેત્રમાં પ્રવેશી શકે છે, તો તે તેની સંપૂર્ણતામાં માન્ય હોવું જોઈએ, ભલે તે આકસ્મિક રીતે તેની ક્ષમતાની બહારની બાબતો પર ખાઈમાં પડી શકે છે (જુઓ ઈશ્વરી ખેતાન સુગર મિલ્સ (પી) લિમિટેડ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ યુ. પી., (૧૯૮૦) ૩ એસસીઆર ૩૩૧, ૩૪૩, યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા વી. એચ. એસ. ઢિલ્લોન, (૧૯૭૨) ૨ એસસીઆર ૩૩, કેરળ સ્ટેટ ઇલેક્ટ્રિસિટી બોર્ડ વી. ઇ. આર. એસ. યુ. એસ. ઇન્ડિયન એલ્યુમિનિયમ કંપની, (૧૯૭૬) ૧ એસસીઆર ૫૫૨ અને કર્ણાટક રાજ્ય વિરુદ્ધ રંગનાથ રેડ્ડી, (૧૯૭૮) ૧ એસસીઆર ૬૪૧). સૂક્ષ્મ અને સારના આ સિદ્ધાંતને લાગુ કરતાં, કંપની અધિનિયમમાં સમાવિષ્ટ કલમ ૫૮એ યુનિયન લિસ્ટમાં એન્ટ્રી ૪૩

અને જા માટે સંદર્ભિત છે અને સંપૂર્ણ રીતે જોવામાં આવતા કાયદાને શાહુકાર અને શાહુકાર પરનો કાયદો કહી શકાય નહીં અથવા રાજ્ય ચાદીમાં એન્ટ્રી ૩૦ માટે સંદર્ભિત કરી શકાય નહીં.નિઃશંકપણે, તેથી સંસદને કલમ ૫૮એ લાગુ કરવાની કાયદાકીય ક્ષમતા હતી.

પર. રિલાયન્સને આઈ. ટી. સી. લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) માં બંધારણીય બેન્ચના નિર્ણય પર પણ મૂકવામાં આવ્યું છે.ઉપરોક્ત કેસમાં સામેલ પ્રશ્ન બિહાર કૃષિ પેદાશ બજાર અધિનિયમ, ૧૯૬૦ અને કર્ણાટક કૃષિ પેદાશ વિપણન (નિયમન) અધિનિયમ, ૧૯૬૬ની લાગુતા અને માન્યતા પર હતો, આ રાજ્ય કાયદાઓ બજાર વિસ્તારોમાં તમાકુના વેચાણ સાથે સંબંધિત છે, ખાસ કરીને તમાકુ બોર્ડ અધિનિયમ, ૧૯૭૫ સંસદીય કાયદો લાગુ થયા પછી બજાર ફી વસૂલવાના સંદર્ભમાં.ભારતના બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની સંઘ સૂચિમાં 'ઉદ્યોગો' શબ્દના અર્થના ખાસ સંદર્ભ સાથે તેમજ બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની રાજ્ય સૂચિમાં પ્રવેશ ૨૪ માં પ્રવેશ પર નો અવકાશ વિચારણા માટે આવ્યો હતો.કોર્ટે બેલસુંડ સુગર કંપની લિમિટેડ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ બિહાર ^{૩૩}૩૩માં બંધારણીય બેન્ચના નિર્ણય પર આધાર રાખ્યો હતો, જેમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે માત્ર યુનિયન લિસ્ટની એન્ટ્રી પર દ્વારા ઘડવામાં આવેલા આઈ. ડી. આર. એક્ટની કલમ ૨ હેઠળ જાહેરનામા દ્વારા ઉદ્યોગનું નિયંત્રણ કરવામાં આવે છે, તેથી રાજ્ય વિધાનસભા રાજ્ય સૂચિ હેઠળ તેની કાયદાકીય શક્તિનો ઉપયોગ કરીને આવા ઉદ્યોગના ઉત્પાદનોને નિયંત્રિત કરવાની તેની સત્તાને નકારી શકશે નહીં.આખરે કોર્ટે ચુકાદો આપ્યો કે રાજ્ય કાયદા અને તમાકુ બોર્ડ અધિનિયમ, ૧૯૭૫ જે હદ સુધી તેઓ બજાર વિસ્તારોમાં તમાકુના વેચાણ સાથે સંબંધિત છે, તે સહઅસ્તિત્વમાં ન હોઈ શકે.રાજ્ય વિધાનસભાઓ આવી ચીજવસ્તુઓ સંબંધિત કાયદો પસાર કરવા માટે સક્ષમ હતી.આઈ. ટી. સી. લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) માં એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું:

૩૩(૧૯૯૯) ૯ એસ સી સી ૬૨૦

“૮૭. વધુમાં, બેલસુંડ સુગર કંપની, (૧૯૯૯) ૯ એસ. સી. સી. ૬૨૦ માં બંધારણીય ખંડપીઠે એસ. આઈ. ઈ. એલ. કેસ, (૧૯૯૮) ૭ એસ. સી. સી. ૨૬ના નિર્ણયને મંજૂરી સાથે ટાંક્યો હતો અને પુનરાવર્તન કર્યું હતું કે માત્ર યુનિયન લિસ્ટની એન્ટ્રી પર દ્વારા અધિનિયમિત આઈ. ડી. આર. એક્ટની કલમ ૨ હેઠળ જાહેરનામા દ્વારા ઉદ્યોગને નિયંત્રિત કરવામાં આવે છે, તેથી રાજ્ય વિધાનસભા રાજ્ય સૂચિ હેઠળ તેની કાયદાકીય શક્તિનો ઉપયોગ કરીને આવા ઉદ્યોગના ઉત્પાદનોને નિયમન કરવાની તેની સત્તાથી વંચિત રહેશે નહીં. બેલસુંડ સુગર કંપની કેસ, (૧૯૯૯) ૯ એસ. સી. સી. ૬૨૦ નો પરિચ્છેદ ૧૧૯ નીચે મુજબ કાઢવો ઉપયોગી થશે: (એસ. સી. સી. પીપી ૬૭૦૭૧)

“૧૧૯. જો કે, જ્યાં સુધી આઈ. ડી. આર. અધિનિયમની વાત છે, તે પ્રથમ અનુસૂચિની એન્ટ્રી પર હેઠળ ઘડવામાં આવ્યો છે જે સામાન્ય રીતે ઉદ્યોગો સાથે સંબંધિત છે. સાથે સાથે રાજ્ય યાદીમાં જ એન્ટ્રી ૨૪ છે જે લિસ્ટ ૧ ની એન્ટ્રી ૭ અને પર ની જોગવાઈઓને આધિન ઉદ્યોગો સાથે કામ કરે છે. પરિણામે, આવા નિયંત્રિત ઉદ્યોગોના ઉત્પાદનો યુનિયન લિસ્ટની એન્ટ્રી પર મુજબ આવા ઉદ્યોગોને લગતા સામાન્ય કાયદાના વ્યાપક શાસન દ્વારા સંચાલિત થશે નહીં. ઉપરોક્ત બંધારણીય બેન્ચનો ચુકાદો એન્ટ્રી ૨૪ હેઠળ ઘડવામાં આવેલા કોઈપણ રાજ્ય કાયદા સાથે સંબંધિત ન હતો. તેનાથી વિપરીત, તે રાજ્ય સૂચિની એન્ટ્રી ૨૩ સાથે વાંચી શકાય તેવી યુનિયન લિસ્ટની એન્ટ્રી ૫૪ હેઠળ કેન્દ્રીય સંસદના કાયદા સાથે વ્યવહાર કરે છે. ઉપરોક્ત કાયદાકીય એન્ટ્રીઓની યોજના સૂચિ-૧ની એન્ટ્રી પરની યોજનાથી સંપૂર્ણપણે અલગ છે, જે સૂચિ-૨ની એન્ટ્રી ૨૪ સાથે વાંચી શકાય છે, જેની સાથે આપણે સંબંધિત છીએ. ઉપરોક્ત બે એન્ટ્રીઓના સંયુક્ત વાંચન પર, તેથી, ઉપરોક્ત કેસમાં બંધારણીય બેન્ચના નિર્ણયના

ગુણોત્તરને શ્રી રણજીત કુમાર દ્વારા તેમની દલીલને ટેકો આપવા માટે અસરકારક રીતે દબાવવામાં ન આવી શકે. આ દલીલમાં, અમે ઉપયોગી રીતે એસ. આઈ. ઈ. એલ. લિમિટેડ (૧૯૯૮) ૭ એસ. સી. સી. ૨૬માં આ અદાલતના નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કરી શકીએ છીએ, જેમાં અમારામાંથી એક, ન્યાયમુર્તિ સુજાતા વી. મનોહર સભ્ય હતા. તેણે હિંગિર રામપુર કોલ કંપની લિમિટેડ, એ. આઈ. આર. ૧૯૬૧ એસ. સી. ૪૫૯ના કેસમાં બંધારણીય બેન્ચના નિર્ણયના ગુણોત્તરને યોગ્ય રીતે અલગ પાડ્યું છે અને એવો મત વ્યક્ત કર્યો છે કે કેન્દ્રની સૂચિની એન્ટ્રી પર દ્વારા ઘડવામાં આવેલા આઈ. ડી. આર. અધિનિયમની કલમ ૨ હેઠળ જાહેરનામા દ્વારા ઉદ્યોગનું નિયંત્રણ કરવામાં આવે છે, તેથી રાજ્ય વિધાનસભાને રાજ્ય સૂચિની એન્ટ્રી ૨૪ હેઠળ તેની કાયદાકીય સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને આવા ઉદ્યોગના ઉત્પાદનોને નિયંત્રિત કરવાની તેની સત્તાઓથી વંચિત કરવામાં આવશે નહીં. તે કિસ્સામાં પ્રશ્ન એ હતો કે શું યુ. પી. શીરા નિયંત્રણ અધિનિયમ, ૧૯૬૪ને કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા આઈ. ડી. આર. અધિનિયમની કલમ ૧૮૭ હેઠળ જારી કરાયેલા શીરા (નિયંત્રણ) આદેશને પ્રતિકૂળ કહી શકાય કે જે શીરા (શીરા) ના વેચાણ પર પ્રતિબંધ મૂકે છે અને શીરા (શીરા) ની મહત્તમ કિંમત નક્કી કરે છે. નકારાત્મકમાં પ્રશ્નનો જવાબ આપતા, એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે એન્ટ્રી ૨૪ માં 'ઉદ્યોગ' શબ્દ તેના વેપાર અને વાણિજ્ય અથવા માલના ઉત્પાદન, પુરવઠા અને વિતરણની મર્યાદામાં નહીં આવે જે સૂચિ II ના એન્ટ્રી ૨૬ અને ૨૭ ના પ્રાંતમાં છે. તેવી જ રીતે, સૂચિ ૧ની એન્ટ્રી પર, જે ઉદ્યોગ સાથે સંબંધિત છે, તે પણ સૂચિ ૧ની એન્ટ્રી પર હેઠળ આવતા ઉદ્યોગોના ઉત્પાદનોમાં વેપાર અને વાણિજ્ય અથવા ઉત્પાદન, પુરવઠા અને વિતરણને આવરી લેશે નહીં. સૂચિ

૧ની એન્ટ્રી પરમાં આવતા ઉદ્યોગો માટે, આ વિષયો કોતરવામાં આવ્યા છે અને સૂચિ ૩ની એન્ટ્રી ૩૩માં સ્પષ્ટપણે મૂકવામાં આવ્યા છે. એવું પણ માનવામાં આવ્યું હતું કે કલમ ૧૮૭ દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા મોલાસીસ (નિયંત્રણ) આદેશ/૧૯૬૧ને કોઈ પણ સમયે યુ. પી. અથવા બિહાર રાજ્ય સુધી લંબાવવામાં આવ્યો ન હતો, તેથી મોલાસીસ નિયંત્રણ આદેશ, ૧૯૬૧ અને યુ. પી. શીરા નિયંત્રણ અધિનિયમ, ૧૯૬૪ વચ્ચે પ્રતિકૂળતાનો પ્રશ્ન ઊભો થતો નથી. પરિણામે, એવું માનવું આવશ્યક છે કે આઈ. ડી. આર. અધિનિયમની કલમ ૧૮૭ હેઠળ જાહેર કરાયેલા વૈધાનિક આદેશની ગેરહાજરીમાં, એવું ન કહી શકાય કે આટા, મૈદા, સુજી, ચણા વગેરે જેવા લોટ ઉદ્યોગના ઉત્પાદનોના વેચાણ અને ખરીદીના નિયમન માટેનું ક્ષેત્ર રાજ્ય વિધાનસભાના કાર્યક્ષેત્રની બહાર રહેશે.”

૯૩. કેટલાક ક્ષેત્રોમાં સંસદની કાયદાકીય સત્તા બંધારણ હેઠળ સર્વોપરી છે તે વિવાદમાં નથી. જે બાબત વિવાદમાં છે તે તે ક્ષેત્રોની મર્યાદાઓ છે જે ન્યાયિક રીતે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવી છે. મોટે ભાગે કહીએ તો, બંધારણની કલમ ૨૪૬ અને ૨૫૪ હેઠળ સંસદીય સર્વોચ્ચતાની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. બંધારણની કલમ ૨૪૬ની પ્રથમ ત્રણ કલમો સંસદ અને રાજ્ય વિધાનસભાઓ વચ્ચે કાયદાકીય સત્તાઓના સીમાંકન સાથે સંબંધિત છે. ખંડ (૧) હેઠળ, ખંડ (૨) અને (૩) માં કંઈપણ સમાવિષ્ટ હોવા છતાં, સંસદને સાતમી અનુસૂચિમાં સૂચિ I અથવા સંઘ સૂચિમાં ગણાયેલી કોઈપણ બાબત અંગે કાયદો બનાવવાની વિશેષ સત્તા આપવામાં આવી છે. ખંડ (૨) સંસદ અને રાજ્ય વિધાનસભાઓને ખંડ (૧) હેઠળ સંસદની સત્તાને આધિન, ખંડ (૩) માં કંઈપણ હોવા છતાં બંધારણમાં "સમવર્તી સૂચિ" તરીકે વર્ણવેલ સાતમી અનુસૂચિમાં સૂચિ III

માં ગણાયેલી કોઈપણ બાબત અંગે કાયદો બનાવવાની સત્તા આપે છે.કલમ (૩) હેઠળ રાજ્ય વિધાનસભાઓને "રાજ્ય સૂચિ" તરીકે વર્ણવેલ સાતમી અનુસૂચિમાં સૂચિ II માં ગણાયેલી બાબતોના સંદર્ભમાં કાયદા બનાવવાની વિશેષ સત્તા આપવામાં આવી છે, પરંતુ તે કલમ (૧) અને (૨) ને આધિન છે.ત્રણ યાદીઓ કાયદાકીય વિષયોની વિગતવાર ગણતરી કરતી વખતે સંસદ (સૂચિ I) અને રાજ્ય (સૂચિ II) વચ્ચે કાયદાકીય સત્તાના ક્ષેત્રોને કાળજીપૂર્વક વહેંચે છે.સંસદની સર્વોચ્ચતાની જોગવાઈ કલમ ૨૪૬ (૧) માં બિન-અપરોધ કલમ અને કલમ ૨૪૬ (૨) અને (૩) માં "વિષય" શબ્દો દ્વારા કરવામાં આવી છે.તેથી, કલમ ૨૪૬ (૧) હેઠળ જો ત્રણ યાદીઓમાંથી કોઈપણ એન્ટ્રી ઓવરલેપ થાય છે, તો લિસ્ટ I માં એન્ટ્રી પ્રબળ રહેશે (એમ. પી. વી. સુંદરરામિયર અને કંપની વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ એપી, એ આઈ આર ૧૯૫૮ એસ સી ૪૬૮).વધુમાં રાજ્ય સૂચિમાં કેટલીક એન્ટ્રીઓ સૂચિ I હેઠળ અથવા સૂચિ III હેઠળ કાયદો બનાવવાની સંસદની સત્તાને સ્પષ્ટ રીતે આધિન કરવામાં આવી છે. સાતમી અનુસૂચિની સૂચિમાંની એન્ટ્રીઓનું ઉદારતાથી અર્થઘટન કરવામાં આવ્યું છે, તેમ છતાં અદાલતો અર્થઘટનની પ્રક્રિયા દ્વારા આ સંતુલનને બગાડવા માટે સાવચેત રહી છે જેથી તેની સામગ્રીની કોઈપણ એન્ટ્રીને વંચિત કરી શકાય અને તેને "નકામી લાકડા" (કલકત્તા ગેસ કંપની (પ્રોપરાઈટરી) લિમિટેડ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ ડબલ્યુ બી, એર ૧૯૬૨ એસસી ૧૦૪૪) માં ઘટાડી શકાય.ખંડ (૩) માં "વિશિષ્ટ" શબ્દનો ઉપયોગ સૂચવે છે કે સૂચિ II માં સમાવિષ્ટ કાયદાકીય ક્ષેત્રોમાં, રાજ્ય વિધાનસભાઓ સંસદની જેમ પૂર્ણ અને પુષ્કળ સત્તાનો ઉપયોગ કરે છે.

"૨૭૬. હકીકત એ છે કે આપણા બંધારણની યોજના હેઠળ કેન્દ્ર અને રાજ્યોને વધુ સત્તા આપવામાં આવે છે તેનો અર્થ એ નથી કે રાજ્યો માત્ર કેન્દ્રના ઉપાંગો છે.તેમને ફાળવવામાં આવેલા ક્ષેત્રમાં રાજ્યો સર્વોચ્ચ

છે.કેન્દ્ર તેમના પાવર સાથે ચેડા ન કરી શકે વધુ ખાસ રીતે, અદાલતોએ એક અભિગમ, એક અર્થઘટન અપનાવવું જોઈએ નહીં, જે રાજ્યોને અનામત સત્તાઓને ઘટાડવાની અસર ધરાવે છે અથવા તેની અસર કરે છે."

૧૨૬. ટૂંકમાં કહીએ તો:સૂચિ I ની એન્ટ્રી પર ના હેતુઓ માટે "ઉદ્યોગ" શબ્દ ટીકા રામજી, એ આઈ આર ૧૯૫૬ એસ સી ૬૭૬ દ્વારા માત્ર ઉત્પાદન અથવા ઉત્પાદનની પ્રક્રિયા સુધી મર્યાદિત છે.અન્ય બંધારણીય બેંચો સહિતના અનુગામી નિર્ણયોએ પુષ્ટિ કરી છે કે ટીકા રામજી કેસ, એ આઈ આર ૧૯૫૬ એસ સી ૬૭૬ એ "ઉદ્યોગ" શબ્દને અધિકૃત રીતે વ્યાખ્યાયિત કર્યો છે—જેનો અર્થ થાય છે ઉત્પાદન અથવા ઉત્પાદનની પ્રક્રિયા અને તેમાં ઉદ્યોગમાં ઉપયોગમાં લેવાતી કાચી સામગ્રી અથવા ઉદ્યોગના ઉત્પાદનોની વહેંચણીનો સમાવેશ થતો નથી.બંધારણીય માળખું અને ન્યાયિક સત્તાના ભારણને ધ્યાનમાં રાખીને "ઉદ્યોગ" શબ્દના વ્યાપક અર્થનો પ્રચાર કરતી દલીલને સ્વીકારવી શક્ય નથી.અન્ય કોઈ પણ સંદર્ભમાં આ શબ્દનો અર્થ ગમે તે હોય, તેને બંધારણીય સંદર્ભમાં "ઉત્પાદન અથવા ઉત્પાદન" તરીકે સમજવું આવશ્યક છે.

૧૩૦. એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે:(એ આઈ આર પીપી. ૯૪૯૫, પેરા ૧૦)

"તેમાં કોઈ શંકા નથી કે બજારનો અર્થ સામાન્ય રીતે એવી જગ્યા થાય છે જ્યાં વ્યવસાયનું વ્યવહાર કરવામાં આવે છે.તે સમયે જ્યારે વેપારનો વિકાસ થતો ન હતો અને જ્યારે ચોક્કસ સ્થળોએ વ્યવહારો થતા હતા ત્યારે તેનો અર્થ કદાચ આ જ હતો.પરંતુ વાણિજ્યના વિકાસ સાથે, સોદા પત્રવ્યવહાર દ્વારા નહીં પણ વધુ વખત તારણ કાઢવામાં આવ્યા અને 'બજાર' શબ્દનો અર્થ અનુરૂપ વિસ્તરણમાંથી પસાર થયો.આધુનિક ભાષામાં 'બજાર' શબ્દનો અર્થ વ્યવસાય તેમજ તે સ્થળ બની ગયું છે જ્યાં વ્યવસાય કરવામાં આવે છે."

૧૬૩. અગાઉ નોંધ્યું છે તેમ આઈટીસી કેસમાં બહુમતી દષ્ટિકોણ, ૧૯૮૫ સપ્લિમેન્ટ એસસીસી ૪૭૬ ને ભાઈ પટનાયકના ચુકાદામાં સહેજ અલગ તર્ક પર સમર્થન આપવામાં આવ્યું છે અને એમ. એ. તુલોચ, એ. આઈ. આર. ૧૯૬૪ એસસી ૧૨૮૪ અને બૈજનાથ કાદિયો, (૧૯૬૯) ૩ એસસીસી ૮૩૮ માં આ અદાલતના નિર્ણયો ખાણકામ પરના કાયદા સાથે સંકળાયેલા છે અને આઈટીસી કેસના બહુમતી ચુકાદામાં તેના પર આધાર રાખ્યો છે, ૧૯૮૫ સપ્લિમેન્ટ એસસીસી ૪૭૬ નિર્ણય માટે સુસંગત હોવાનું જણાયું નથી.તે સાચું છે, જ્યારે કોઈ પણ સૂચિના પ્રવેશ હેઠળ આવરી લેવામાં આવેલા કોઈપણ વિષય પર કાયદો ઘડવામાં આવે છે, ત્યારે તે જ સૂચિ અથવા અન્ય સૂચિના અન્ય પ્રવેશના કાયદાના ક્ષેત્રને હંમેશા જોડવાની અથવા સ્પર્શવાની સંભાવના હોઈ શકે છે, જે બાબતો આકસ્મિક અથવા આનુષંગિક હોઈ શકે છે.આવી સ્થિતિમાં, અન્ય બાબતોની સાથે, સૂચિમાં પ્રવેશના વ્યાપક અને ઉદાર અર્થઘટનની ચોક્કસપણે જરૂર પડી શકે છે.કાયદા માટે વિષયોના વડાઓનું સંપૂર્ણ અથવા જળરોધક વિભાજન શક્ય ન પણ હોઈ શકે, પરંતુ તે જ સમયે અન્ય પ્રવેશના ક્ષેત્રમાં પ્રવેશવાનો અર્થ એ નથી કે તે અન્ય વિધાનસભા દ્વારા કાયદા માટે વિષયોના વડાઓની વિશિષ્ટ સૂચિમાં હોવા છતાં તેનો સંપૂર્ણ સફાયો થઈ શકે છે. જેમ કે વર્તમાન કિસ્સામાં એન્ટ્રી ૨૪ સિવાયની સૂચિ II માં વિષયના સંબંધિત વડાઓને સૂચિ II માંથી વ્યવહારીક રીતે અદૃશ્ય કરી શકાતા નથી અને સૂચિ I ની એન્ટ્રી પર હેઠળ તમાકુ ઉદ્યોગની ઘોષણાના આધારે સૂચિ II ના વિષયોને સ્પર્શ કરવા અથવા તેમાં ફસાવવાની આડમાં સૂચિ I માં સંપૂર્ણ રીતે ઓળંગી ગયા હોવાનું માની શકાય નહીં.

૫૩. કલકત્તા ગેસ કંપની (પ્રોપરાઈટરી) લિમિટેડ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ વેસ્ટ બંગાળ અને અન્ય ^{૩૪}૩૪ માં, આ અદાલતની બંધારણીય

૩૪એ આઈ આર ૧૯૬૨ એસ સી ૧૦૪૪

ખંડપીઠે સૂચિ । ની એન્ટ્રી પર અને સૂચિ ॥ ની એન્ટ્રી ૨૪ અને ૨૫ માં 'ઉદ્યોગ' ના અર્થને ધ્યાનમાં લીધો હતો અને અવલોકન કર્યું હતું કે સિદ્ધાંતોને ધ્યાનમાં રાખીને, બંને એન્ટ્રીઓને સૌથી વધુ વ્યાપક અવકાશ આપતી વખતે, સુસંગત અર્થઘટન અપનાવવું પડશે. તે યોજવામાં આવી હતી:

“૯. આ પૃષ્ઠભૂમિ સાથે ચાલો આપણે ઉપરોક્ત એન્ટ્રીઓનું અર્થઘટન કરીએ. ત્યાં ત્રણ સંભવિત બાંધકામો છે, એટલે કે, (૧) સૂચિ ॥ ની એન્ટ્રી ૨૪, જે સામાન્ય રીતે ઉદ્યોગો માટે જોગવાઈ કરે છે, તેમાં ગેસ અને ગેસના કામોના ઔદ્યોગિક પાસાને આવરી લેવામાં આવે છે, જે એન્ટ્રી ૨૫ ને ગેસ અને ગેસના કામોના અન્ય પાસાઓ પૂરા પાડવા માટે છોડી દે છે; (૨) એન્ટ્રી ૨૪ સામાન્ય રીતે ઉદ્યોગો માટે જોગવાઈ કરે છે, અને એન્ટ્રી ૨૫ તેમાંથી ગેસ અને ગેસના કામોના ચોક્કસ ઉદ્યોગને કોતરણી કરે છે, પરિણામે ગેસ અને ગેસના કામોના ઉદ્યોગને એન્ટ્રી ૨૪ માંથી બાકાત રાખવામાં આવે છે; અને (૩) ગેસ અને ગેસના કામોનો ઉદ્યોગ બંને એન્ટ્રીઓ હેઠળ આવે છે, એટલે કે, ઉપરોક્ત એન્ટ્રીઓનું વાસ્તવિક ઓવરલેપિંગ છે. ઉપરોક્ત સિદ્ધાંતને ધ્યાનમાં રાખીને, બંને પ્રવેશોને વ્યાપક અવકાશ આપતી વખતે, આપણે એવા અર્થઘટનને અપનાવીશું જે તેમને સુમેળ અને સુસંગત બનાવે છે.”

૫૪. સેન્ટ્રલ બેંક ઓફ ઈન્ડિયા વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ કેરળ અને અન્ય

^{૩૫}૩૫ માં, સૂચિ । ની એન્ટ્રી ૪૫ અને સૂચિ ॥ ની એન્ટ્રી ૫૪ સંબંધિત પ્રશ્ન વિચારણા માટે આવ્યો હતો. આ પ્રશ્ન ઊભો થયો કે શું બોમ્બે સેલ્સ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૫૯ની કલમ ૩૮સી અને કેરળ જનરલ સેલ્સ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૬૩ની કલમ ૨૬બી અને અન્ય રાજ્ય કાયદામાં સમાવિષ્ટ સમાન જોગવાઈઓ કે જેના દ્વારા વેપારીની મિલકત પર પ્રથમ ચાર્જ બનાવવામાં આવ્યો હતો અથવા આવી અન્ય વ્યક્તિ, જે વેચાણ વેરો ચૂકવવા માટે જવાબદાર હતી, તે આરડીબી એક્ટ,

૩૫(૨૦૦૯) ૪ એસ સી સી ૯૪

૧૯૯૩ અને એસએઆરએફએસઆઈ એક્ટમાં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓ સાથે અસંગત હતી અને શું કેન્દ્રીય કાયદાઓને રાજ્યના કાયદાઓ પર પ્રાધાન્ય હશે.એવું જોવા મળ્યું હતું:

“૯૨. ૨૬ કરાચેલી જોગવાઈઓનું વિશ્લેષણ એ સ્પષ્ટ કરે છે કે ડી. આર. ટી. કાયદાનો પ્રાથમિક ઉદ્દેશ બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓની બાકી નીકળતી રકમની ઝડપી વસૂલાત માટે વિશેષ તંત્રની રચના કરવાની સુવિધા આપવાનો હતો.આ જ કારણ છે કે ડી. આર. ટી. અધિનિયમ માત્ર બેંકો અથવા નાણાકીય સંસ્થાઓ દ્વારા કરવામાં આવેલી અરજીઓનો સારાંશ ચુકાદો આપવા માટે અધિકારક્ષેત્ર, સત્તાઓ અને સત્તા સાથે ટ્રિબ્યુનલ્સ અને અપીલીય ટ્રિબ્યુનલ્સની સ્થાપના માટે જોગવાઈ કરતું નથી અને ટ્રિબ્યુનલ અથવા અપીલીય ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા નિર્ધારિત રકમની વસૂલાતની રીતોને સ્પષ્ટ કરે છે પણ કલમ ૧૭ માં નિર્દિષ્ટ બાબતોના સંબંધમાં સુપ્રીમ કોર્ટ અને ઉચ્ચ અદાલતો સિવાયની તમામ અદાલતોના અધિકારક્ષેત્રને પણ પ્રતિબંધિત કરે છે.ટ્રિબ્યુનલ અને અપીલીય ટ્રિબ્યુનલને પણ સિવિલ પ્રોસિજર કોડમાં સમાવિષ્ટ પ્રક્રિયાની બેડીઓમાંથી મુક્ત કરવામાં આવ્યા છે.અલગ રીતે કહીએ તો, ડી. આર. ટી. કાયદાએ બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓની બાકી નીકળતી રકમની ઝડપી વસૂલાત માટે માત્ર વિશેષ પ્રક્રિયાગત વ્યવસ્થા જ અસ્તિત્વમાં લાવી નથી, પરંતુ ડિફોલ્ટર લોન લેનારાઓ બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓ દ્વારા શરૂ કરવામાં આવેલી કાર્યવાહીને નિષ્ફળ બનાવવા માટે દીવાની અદાલતોના અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરી શકતા નથી તેની ખાતરી કરવા માટે પણ જોગવાઈ કરી છે.

૯૩. બેંકો, નાણાકીય સંસ્થાઓ સહિત સુરક્ષિત લેણદારોની બાકી રકમ કોઈ પણ અવરોધ વિના ડિફોલ્ટર લોન લેનારાઓ પાસેથી વસૂલવામાં આવે તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે સરકાર દ્વારા લેવામાં આવેલા સૌથી ક્રાંતિકારી કાયદાકીય પગલાંઓમાંના એક તરીકે પ્રતિભૂતિકરણ કાયદાના

અમલીકરણને ગણી શકાય.પ્રથમ વખત, સુરક્ષિત લેણદારોને અદાલતો અથવા ટ્રિબ્યુનલના હસ્તક્ષેપ વિના તેમની બાકી રકમની વસૂલાત માટે પગલાં લેવાની સત્તા આપવામાં આવી છે.

૧૧૦. ડી. આર. ટી. કાયદાએ ટ્રિબ્યુનલની બે સ્તરની પ્રણાલીની સ્થાપનાને સરળ બનાવી. પ્રથમ સ્તર પર સ્થાપિત ટ્રિબ્યુનલ્સને સિવિલ પ્રોસિજર કોડની તકનિકી બાબતોમાં ફસાયેલા વગર બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓના દાવાઓ પર ટૂંકમાં ચુકાદો આપવાનો અધિકારક્ષેત્ર, સત્તા અને અધિકાર આપવામાં આવ્યો છે.પ્રતિભૂતિકરણ કાયદાએ પરિસ્થિતિને ભારે બદલી નાખી હતી કારણ કે તે બેંકો, નાણાકીય સંસ્થાઓ અને અન્ય સુરક્ષિત લેણદારોને અદાલતો અથવા ટ્રિબ્યુનલની દખલ વિના તેમની બાકી રકમ વસૂલવામાં સક્ષમ બનાવે છે.પ્રતિભૂતિકરણ અધિનિયમમાં પ્રતિભૂતિકરણ/પુનર્નિર્માણ કંપનીઓની નોંધણી અને નિયમન, બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓની નાણાકીય સંપત્તિઓનું પ્રતિભૂતિકરણ અને અન્ય સંબંધિત જોગવાઈઓ માટે પણ જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.

૧૧૬. ડી. આર. ટી. અધિનિયમની કલમ ૩૪ (૧) અને પ્રતિભૂતિકરણ અધિનિયમની કલમ ૩૫માં સમાવિષ્ટ બિન-અવરોધક કલમો તે કાયદાઓની જોગવાઈઓને ત્યારે જ ઓવરરાઈડિંગ અસર આપે છે જ્યારે અન્ય કોઈ કાયદા અથવા સાધનમાં અસંગત કંઈપણ હોય જે અન્ય કોઈ કાયદાના આધારે અસર કરે છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, જો અન્ય કાયદાઓમાં એવી કોઈ જોગવાઈ નથી કે જે ડી. આર. ટી. અધિનિયમ અથવા પ્રતિભૂતિકરણ અધિનિયમ સાથે અસંગત હોય, તો તે કાયદાઓમાં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓ અન્ય કાયદાઓને ઓવરરાઈડ કરી શકતી નથી. બોમ્બે અધિનિયમની કલમ ૩૮સી અને કેરળ અધિનિયમની કલમ ૨૬બીમાં પણ બિન-અવરોધક કલમો છે અને અન્ય દેવોં પર રાજ્યના ચાર્જની અગ્રતાને વૈધાનિક માન્યતા આપે છે, જેને ૧૯૫૦

પહેલા પછા ભારતીય ઉચ્ચ અદાલતો દ્વારા માન્યતા આપવામાં આવી હતી. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, આ કલમો અને અન્ય રાજ્યોના કાયદાઓમાં સમાવિષ્ટ સમાન જોગવાઈઓ માત્ર વેપારી અથવા વેચાણવેરો ચૂકવવા માટે જવાબદાર અન્ય કોઈ વ્યક્તિની મિલકત પર પ્રથમ ચાર્જ જ નહીં, પરંતુ તેમને અન્ય કાયદાઓ પર પછા ઓવરરાઈડિંગ અસર આપે છે.”

આ અદાલતને કેન્દ્રીય અધિનિયમ અને રાજ્યની જોગવાઈઓમાં કોઈ વિરોધાભાસ જોવા મળ્યો ન હતો.

પપ. એસ. એસ. ધનોઆ, દમણ સિંહ અને ડાહ્કો એન્જિનિયરિંગ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) ના નિર્ણયો પર આધાર રાખતા અપીલકર્તાઓ વતી વિદ્વાન વકીલે દલીલ કરી હતી કે સંસદ સૂચિ ૧ ની એન્ટ્રી ૪૩ અને ૪૪ હેઠળ આવતા કોર્પોરેશન અને સૂચિ ૨ ની એન્ટ્રી ૩૨ હેઠળ આવતી સહકારી સોસાયટી વચ્ચેના તફાવતથી વાકેફ છે. એસ. એસ. ધનોઆ (ઉપરોક્ત) માં, આ અદાલતે કાયદા દ્વારા બનાવવામાં આવેલ કોર્પોરેશન અને કાયદાની જોગવાઈઓ અનુસાર વ્યક્તિના કાર્ય દ્વારા બનાવવામાં આવેલ સંસ્થા અથવા સમાજ વચ્ચેના તફાવતને ધ્યાનમાં લીધો અને અવલોકન કર્યું:

“૮. કોર્પોરેશન એ કાયદા દ્વારા બનાવવામાં આવેલું એક કૃત્રિમ અસ્તિત્વ છે, જે તેના સભ્યપદમાં ફેરફારો હોવા છતાં, સતત અસ્તિત્વ અને ઉત્તરાધિકારની ક્ષમતા સાથે તેને રચતા વ્યક્તિઓથી સંપૂર્ણપણે અલગ અને અલગ કાનૂની અસ્તિત્વ ધરાવે છે. વધુમાં, તે મિલકત લેવા, રાખવા અને પહોંચાડવાની, કરાર કરવાની, દાવો માંડવાની અને દાવો માંડવાની અને તેની રચનાના કાયદા દ્વારા તેને આપવામાં આવેલી અન્ય સત્તાઓ અને વિશેષાધિકારોનો ઉપયોગ કરવાની ક્ષમતા ધરાવે છે, જેમ કે એક કુદરતી વ્યક્તિ કરી શકે છે. કોર્પોરેશનની નીચેની વ્યાખ્યા ચીફ ન્યાયમુર્તિ માર્શલ દ્વારા પ્રખ્યાત ડાર્ટમાઉથ કોલેજ કેસ, ૪ વ્હીટ ૫૧૮, ૬૩૬ માં આપવામાં આવી હતી: ૪ એલ એડ ૬૨૯ (૧૮૧૯):

“કોર્પોરેશન એ એક કૃત્રિમ અસ્તિત્વ છે, અદ્રશ્ય, અમૂર્ત અને માત્ર કાયદાના ચિંતનમાં અસ્તિત્વ ધરાવે છે.માત્ર કાયદાનું સર્જન હોવાથી, તેની પાસે માત્ર તે જ સંપત્તિઓ છે જે તેની રચનાનું સનદ તેને સ્પષ્ટ રીતે અથવા તેના અસ્તિત્વને આકસ્મિક રીતે પ્રદાન કરે છે.આ એવા છે જે તે વસ્તુને અસર કરવા માટે શ્રેષ્ઠ રીતે ગણવામાં આવે છે જેના માટે તે બનાવવામાં આવી હતી.સૌથી મહત્વપૂર્ણ પૈકી અમરત્વ છે, અને, જો અભિવ્યક્તિને મંજૂરી આપવામાં આવે તો, વ્યક્તિત્વ; ગુણધર્મો, જેના દ્વારા ઘણા વ્યક્તિઓના કાયમી ઉત્તરાધિકારને સમાન ગણવામાં આવે છે, અને તે એક જ વ્યક્તિ તરીકે કાર્ય કરી શકે છે.તેઓ કોર્પોરેશનને તેની પોતાની બાબતોનું સંચાલન કરવા અને તેને હાથથી હાથ પર પહોંચાડવાના હેતુથી કાયમી પરિવહનની ગૂંચવણભરી ગૂંચવણો, જોખમી અને અનંત જરૂરિયાત વિના મિલકત રાખવા માટે સક્ષમ બનાવે છે.તે મુખ્યત્વે આ ગુણો અને ક્ષમતાઓ સાથે અનુક્રમે પુરુષોના કપડાના હેતુ માટે છે, કે જે કોર્પોરેશનોની શોધ કરવામાં આવી હતી અને ઉપયોગમાં છે.આ માધ્યમો દ્વારા, વ્યક્તિઓનો કાયમી ઉત્તરાધિકાર એક અમર વ્યક્તિની જેમ ચોક્કસ ઉદ્દેશ્યના પ્રચાર માટે કાર્ય કરવા માટે સક્ષમ છે.”

તેથી, 'કોર્પોરેશન' શબ્દ ખાનગી કોર્પોરેશનોનો સમાવેશ કરવા માટે પૂરતો વ્યાપક છે.પરંતુ, ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૨૧ની કલમ બારમીના સંદર્ભમાં, 'નિગમ' શબ્દને સંકુચિત કાનૂની અર્થ આપવો આવશ્યક છે.

૯. કોર્પોરેશન, તેના વ્યાપક અર્થમાં, એક વ્યક્તિ તરીકે કાર્ય કરવા માટે હકદાર વ્યક્તિઓનું કોઈપણ સંગઠન હોઈ શકે છે.પરંતુ તે ચોક્કસપણે તે અર્થમાં નથી કે જેમાં તેનો અહીં ઉપયોગ થાય છે.વિધાનમંડળના કાયદા દ્વારા અથવા તે હેઠળ સ્થાપિત નિગમનો અર્થ માત્ર એક એવી નિગમિત સંસ્થા હોઈ શકે છે જે તેના અસ્તિત્વને આભારી છે, અને માત્ર તેનો

નિગમિત દરજ્જો અધિનિયમને આભારી નથી. ઉદાહરણ તરીકે, નગરપાલિકા, જિલ્લા પરિષદ અથવા ગ્રામ પંચાયત તેના અસ્તિત્વ અને દરજ્જાને વિધાનસભાના કાયદાને આભારી છે. બીજી બાજુ, કંપની અધિનિયમ હેઠળ કંપનીમાં પોતાને રચતા વ્યક્તિઓનું સંગઠન અથવા સોસાયટી નોંધણી અધિનિયમ હેઠળની સોસાયટી તેના અસ્તિત્વ માટે વિધાનસભાના કાયદાને નહીં પરંતુ પક્ષોના કાર્યોને આભારી છે, જોકે, તે સંસ્થાકીય સંસ્થા તરીકેનો તેનો દરજ્જો વિધાનસભાના કાયદાને આભારી હોઈ શકે છે.”

દમણ સિંહ (ઉપરોક્ત) માં, આ અદાલતની બંધારણીય ખંડપીઠે ભારતના બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૩ અને સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૩૨ પર વિચાર કર્યો અને નિરીક્ષણ કર્યું:

“૫. કોર્પોરેશન શું છે? હેલ્સબરીના લોઝ ઓફ ઇંગ્લેન્ડ, ચોથી આવૃત્તિ, વોલ્યુમ ૯, ફ્કરો ૧૨૦૧ માં, એવું કહેવામાં આવ્યું છે,

કોર્પોરેશનને વ્યક્તિઓના સમૂહ (કોર્પોરેશનના એકંદર કિસ્સામાં) અથવા કાર્યાલય (કોર્પોરેશનના એકમાત્ર કિસ્સામાં) તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરી શકાય છે, જેને કાયદા દ્વારા એવા વ્યક્તિત્વ તરીકે માન્યતા આપવામાં આવે છે જે સંસ્થાના સભ્યોની અલગ વ્યક્તિત્વ અથવા વ્યક્તિગત ધારકના વ્યક્તિત્વથી અલગ હોય.

કોર્પોરેશન એગ્રીગેટને ફ્કરો ૧૨૦૪ માં આ રીતે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યું છે,

[એ] એક વિશેષ સંપ્રદાય હેઠળ એક સંસ્થામાં એકીકૃત વ્યક્તિઓનો સંગ્રહ, જે એક કૃત્રિમ સ્વરૂપ હેઠળ કાયમી ઉત્તરાધિકાર ધરાવે છે, અને કાયદાની નીતિ દ્વારા એક વ્યક્તિ તરીકે ઘણી બાબતોમાં કામ કરવાની ક્ષમતા સાથે નિહિત છે, ખાસ કરીને મિલકત લેવા અને આપવા, કરારની જવાબદારીઓ અને દાવો કરવા અને દાવો કરવા, સામાન્ય રીતે વિશેષાધિકારો અને મુક્તિઓનો આનંદ માણવા અને તેની સંસ્થાની

રચના અનુસાર અથવા તેના અસ્તિત્વના કોઈપણ અનુગામી સમયગાળા દરમિયાન તેને આપવામાં આવેલી સત્તાઓ અનુસાર, વધુ કે ઓછા વ્યાપક વિવિધ રાજકીય અધિકારોનો ઉપયોગ કરવો.

બોર્ડ ઓફ ટ્રસ્ટીઝ, આયુર્વેદિક અને યુનાની ટિબિયા કોલેજ, દિલ્હી વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ દિલ્હી, ૧૯૬૨ સપ્લિમેન્ટ ૧ એસસીઆર ૧૫૬ની આ અદાલતે આ પ્રશ્નનો જવાબ આપવો જરૂરી હતો કે શું ટ્રસ્ટી મંડળ કે જે મૂળરૂપે સોસાયટી નોંધણી અધિનિયમ, ૧૮૬૦ હેઠળ નોંધાયેલું હતું અને નવું ટ્રસ્ટી મંડળ કે જે ટિબિયા કોલેજ અધિનિયમ, ૧૯૫૨ તરીકે ઓળખાતા વિધાનસભાના અધિનિયમ દ્વારા સામેલ કરવામાં આવ્યું હતું, જેના દ્વારા જૂનું બોર્ડ વિસર્જન કરવામાં આવ્યું હતું અને નવું બોર્ડ રચવામાં આવ્યું હતું તે કોર્પોરેશનો હતા.કોર્ટે એવું માન્યું હતું કે જૂનું બોર્ડ ન હતું પરંતુ નવું બોર્ડ હતું.કોર્પોરેશન શું છે તે પ્રશ્નનો જવાબ આપતા કોર્ટે હેલ્સબરીના લોઝ ઓફ ઇંગ્લેન્ડમાં સમાવિષ્ટ નિવેદનો સાથે તેનો જવાબ આપ્યો જે અમે પહેલેથી જ કાઢ્યા છે અને ઉમેર્યું છે,

તેથી કોર્પોરેશન એગ્રીગેટ પાસે માત્ર એક જ ક્ષમતા હોય છે, એટલે કે તેની કોર્પોરેટ ક્ષમતા.કોર્પોરેશન એગ્રીગેટ એ ટ્રેડિંગ કોર્પોરેશન અથવા નોન-ટ્રેડિંગ કોર્પોરેશન હોઈ શકે છે.વેપારી નિગમના સામાન્ય ઉદાહરણો છે (૧) ચાર્ટર કંપનીઓ, (૨) સંસદના વિશેષ કાયદાઓ દ્વારા નિગમિત કંપનીઓ, (૩) કંપની અધિનિયમ હેઠળ નોંધાયેલી કંપનીઓ, વગેરે બિન-વેપારી નિગમોને (૧) મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન, (૨) જિલ્લા બોર્ડ, (૩) પરોપકારી સંસ્થાઓ, (૪) યુનિવર્સિટીઓ વગેરે દ્વારા દર્શાવવામાં આવે છે.કાયદામાં વ્યક્તિગત કોર્પોરેટર અથવા સભ્યો, જેમાંથી તે રચાય છે તે કોર્પોરેશનથી સંપૂર્ણપણે અલગ છે; કોર્પોરેશન માટે એક વ્યક્તિ જેટલું જ કાનૂની વ્યક્તિત્વ છે.આમ, એવું માનવામાં આવે છે કે કોર્પોરેશન માટે નામ આવશ્યક છે; કે કોર્પોરેશન એકંદર, સામાન્ય નિયમ તરીકે, માત્ર તેની સામાન્ય સીલ હેઠળ ખત દ્વારા તેની

ઈચ્છા વ્યક્ત કરી શકે છે અથવા વ્યક્ત કરી શકે છે; કે ઇંગ્લેન્ડમાં હાલમાં કોર્પોરેશન એક અથવા બે પદ્ધતિઓમાંથી અન્ય દ્વારા બનાવવામાં આવે છે, એટલે કે, કાઉન પાસેથી નિગમનના રોયલ ચાર્ટર દ્વારા અથવા સંસદની સત્તા દ્વારા, એટલે કે કાયદા દ્વારા અથવા તેના આધારે.કોર્પોરેશનના સારમાં (૧) નિગમનની કાયદેસર સત્તા, (૨) નિગમિત થનારી વ્યક્તિઓ, (૩) એક નામ કે જેના દ્વારા વ્યક્તિઓ નિગમિત છે, (૪) એક સ્થળ અને (૫) નિગમન દર્શાવવા માટે કાયદામાં પૂરતા શબ્દો શામેલ છે તે કહેવાનો લાંબા સમયથી અધિકાર છે.કોર્પોરેશનની રચના માટે કોઈ ચોક્કસ શબ્દોની જરૂર નથી; સમાવિષ્ટ કરવાનો ઇરાદો દર્શાવતી કોઈપણ અભિવ્યક્તિ પૂરતી હશે.

ત્યારબાદ કોર્ટે સોસાયટી નોંધણી અધિનિયમ, ૧૮૬૦ની વિવિધ જોગવાઈઓની નોંધ લીધી હતી, જેમાં તેમના અનુસાર સમાવિષ્ટ કરવાનો ઇરાદો દર્શાવવા માટે પૂરતા શબ્દો નથી પરંતુ તેનાથી વિપરીત એવી જોગવાઈઓ છે જે દર્શાવે છે કે આવા હેતુની ગેરહાજરી હતી.તેથી, તેઓએ અવલોકન કર્યું, "તેથી, અમે એવા નિષ્કર્ષ પર આવ્યા છીએ કે ઉપરોક્ત જોગવાઈઓ કોર્પોરેશનના એકત્રીકરણની મુખ્ય આવશ્યક લાક્ષણિકતા સ્થાપિત કરતી નથી, એટલે કે, સમાજનો સમાવેશ કરવાનો ઇરાદો".આગળના પ્રશ્નને ધ્યાનમાં લેતા કે નવું બોર્ડ કોર્પોરેશન હતું કે કેમ, કોર્ટે કલમ ૩ ની પેટા કલમ (૨) ના સંદર્ભમાં પ્રશ્નનો જવાબ આપવામાં કોઈ મુશ્કેલી ન હતી, જેમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે બોર્ડ કાયમી ઉત્તરાધિકાર અને સામાન્ય સીલ ધરાવતી કોર્પોરેટ સંસ્થા હશે અને તે ઉપરોક્ત નામથી દાવો કરશે અને તેના પર દાવો કરવામાં આવશે.અદાલતે અવલોકન કર્યું, "કલમ ૩ ની પેટા કલમ (૨) સ્પષ્ટ શબ્દોમાં કહે છે કે વિવાદિત અધિનિયમ હેઠળ રચાયેલા નવા બોર્ડને કોર્પોરેટ દરજ્જો આપવામાં આવ્યો છે; બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, નવું બોર્ડ શબ્દના સંપૂર્ણ અર્થમાં કોર્પોરેશન છે".

૬. અમે પંજાબ અધિનિયમની કલમ ૩૦ પહેલેથી જ બહાર પાડી દીધી છે, જે દરેક નોંધાયેલ સહકારી મંડળીને કાયમી ઉત્તરાધિકાર અને સામાન્ય સીલ ધરાવતી સંસ્થાનો દરજ્જો આપે છે, જેમાં મિલકત ધરાવવાની, કરાર કરવાની, મુકદ્દમા અને અન્ય કાનૂની કાર્યવાહીની સ્થાપના કરવાની અને તેનો બચાવ કરવાની અને જે હેતુઓ માટે તેની રચના કરવામાં આવી છે તેના માટે જરૂરી તમામ બાબતો કરવાની સત્તા છે.તેથી, તેમાં સહેજ પણ શંકા ન હોઈ શકે કે સહકારી મંડળી એ સામાન્ય રીતે સમજી શકાય તેવું નિગમ છે.શું બંધારણની યોજનાથી કોઈ ફરક પડે છે?અમે પકડતા નથી.

૭. ... શ્રી રામમૂર્તિના જણાવ્યા અનુસાર, ચાદી ૧ની એન્ટ્રી ૪૩માં સહકારી મંડળીઓને સ્પષ્ટ રીતે બાકાત રાખવામાં આવી છે અને ચાદી ૨ની એન્ટ્રી ૩૨માં સહકારી મંડળીઓનો સ્પષ્ટ રીતે સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે, જે ચાદી ૧ અને યુનિવર્સિટીઓમાં નિર્દિષ્ટ કરાયેલાં કોર્પોરેશનો સિવાયના અન્ય કોર્પોરેશનો સાથે અલગથી કરવામાં આવ્યો છે, જે સ્પષ્ટપણે સૂચવે છે કે બંધારણીય યોજનાની રચના સહકારી મંડળીઓને કોર્પોરેશનથી અલગ સંસ્થાઓ તરીકે ગણવા માટે કરવામાં આવી હતી.બીજી બાજુ એવું માનવામાં આવે છે કે લિસ્ટ I ની એન્ટ્રી ૪૩ અને લિસ્ટ II ની એન્ટ્રી ૩૨ બંનેમાં અન્ય કોર્પોરેશનો સાથે સહકારી મંડળીઓનો ઉલ્લેખ એ સંકેત આપે છે કે બંધારણ નિર્માતાઓનો મત હતો કે સહકારી મંડળીઓ અન્ય કોર્પોરેશનોની જેમ જ સમાન જાતિના હતા અને બધા કોર્પોરેશનો હતા.હકીકતમાં, ચાદી ૧ની એન્ટ્રી ૪૩માંથી સહકારી મંડળીઓને સ્પષ્ટ રીતે બાકાત રાખવી એ એ દ્રષ્ટિકોણનું સૂચક છે કે પરંતુ આવા બાકાત રાખવા માટે, સહકારી મંડળીઓને "કોર્પોરેશન" અભિવ્યક્તિના અર્થમાં સમજવામાં આવશે."

ડાલ્કો એન્જિનિયરિંગ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) માં, કોર્ટે એસ .એસ ધનોઆ (ઉપરોક્ત) માં નિર્ણયને અનુસર્યો હતો અને અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે

કાયદા દ્વારા સ્થાપિત અને કાયદા હેઠળ સ્થાપિત કોર્પોરેશન વચ્ચે તફાવત છે.જો કે, તાત્કાલિક કેસમાં સામેલ પ્રશ્ન અલગ છે.

૫૬. *હિન્દુસ્તાન લીવર* (ઉપરોક્ત) માં, ભારતના બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ ૧ ની એન્ટ્રી ૪૩ હેઠળ અનામત સંસદના ક્ષેત્ર પર અતિક્રમણ થયું હતું કે કેમ તે પ્રશ્ન પર વિચાર કરવામાં આવ્યો હતો, જે કેન્દ્ર સરકારને 'બેંકો, વીમા અને નાણાકીય નિગમો સહિત વેપારી નિગમોનો સમાવેશ, નિયમન અને સમાપન' સંબંધિત કાયદો બનાવવાની સત્તા આપે છે.એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે આવા દસ્તાવેજો પર સ્ટેમ્પ ડ્યુટી વસૂલવી અને સ્ટેમ્પ ડ્યુટીનો દર નક્કી કરવો એ એક અલગ પાસું છે.બોમ્બે સ્ટેમ્પ એક્ટ 'નિગમોનું એકીકરણ, નિયમન અને સમાપન' માટે જોગવાઈ કરતું નથી.કોર્ટે ચુકાદો આપ્યો:

“૪૨. ત્યારબાદ એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે બોમ્બે સ્ટેમ્પ એક્ટની કલમ ૩૪ સાથે વાંચી શકાય તેવી કલમ ૨ (જી) (iv) ની જોગવાઈઓ જે પૂરી પાડે છે કે જે સાધન પર યોગ્ય રીતે સ્ટેમ્પ કરવામાં નહીં આવે તે પુરાવા તરીકે અસ્વીકાર્ય હશે, તે કંપની એક્ટની કલમ ૩૮૪ની વિરુદ્ધ છે અને રાજ્યનો કાયદો કંપની એક્ટની જોગવાઈઓ પર હાવી ન થઈ શકે. એવી પણ દલીલ કરવામાં આવી હતી કે સ્ટેમ્પ ડ્યુટીની આડમાં રાજ્ય વિધાનસભા વાસ્તવમાં કંપનીઓના એકીકરણ પર કર લાદી રહી છે અને તેથી બંધારણની એન્ટ્રી ૪૩ લિસ્ટ I હેઠળ સંસદના ક્ષેત્રમાં અતિક્રમણ કર્યું છે. આપણને આ રજૂઆતમાં પણ કોઈ સાર મળતો નથી. ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ પર સ્ટેમ્પ ડ્યુટી વસૂલવામાં આવે છે અને તેનું માપ ટ્રાન્સફર કરવામાં આવેલી મિલકતનું મૂલ્યાંકન છે.બંધારણની એન્ટ્રી ૪૩ લિસ્ટ I હેઠળ સંસદના ક્ષેત્રમાં અતિક્રમણનો કોઈ પ્રશ્ન જ નથી, જે સંઘને કાયદા બનાવવાની સત્તા આપે છે:બેંકો, વીમા અને નાણાકીય નિગમો સહિત વેપારી નિગમોનો સમાવેશ, નિયમન અને સમાપન પરંતુ તેમાં સહકારી મંડળીઓનો સમાવેશ થતો નથી.એન્ટ્રી ૪૩ લિસ્ટ I હેઠળનો અનુવર્તી કાયદો સ્ટેમ્પ ડ્યુટી વસૂલવા અને આવા દસ્તાવેજો પર

સ્ટેમ્પ ડ્યુટીનો દર નક્કી કરવા કરતાં સંપૂર્ણપણે અલગ છે.બોમ્બે સ્ટેમ્પ એક્ટ કોર્પોરેશનના સમાવેશ, નિયમન અને સમાપનને લગતા કોઈપણ કાયદાની જોગવાઈ કરતું નથી. તે માત્ર સ્ટેમ્પ ડ્યુટી વસૂલ કરે છે અને સમાધાન અથવા વ્યવસ્થા દ્વારા દસ્તાવેજોના સંદર્ભમાં સ્ટેમ્પ ડ્યુટીનો દર નક્કી કરે છે."

૫૭. કેરળ રાજ્ય વિધુત બોર્ડ (ઉપરોક્ત) માં બંધારણીય ખંડપીઠે પીઠ અને પદાર્થ અને પ્રબળ હેતુના સિદ્ધાંત પર વિચારણા કરતી વખતે અભિપ્રાય આપ્યો હતો:

"૫. કલમ ૨૫૪ની જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં રાખીને, કલમ (૨) દ્વારા હાથ ધરવામાં આવેલી યાદી-૩ની બાબતોના સંબંધમાં કાયદો ઘડવાની સંસદની સત્તા સર્વોચ્ચ છે અને સંસદને યાદી-૧ની બાબતોના સંબંધમાં કાયદો ઘડવાની વિશેષ સત્તા છે.રાજ્ય વિધાનસભા પાસે યાદી-૨ની બાબતોના સંદર્ભમાં કાયદો ઘડવાની વિશેષ સત્તા છે. પરંતુ આ કલમ (૧) ની જોગવાઈઓને આધિન છે [ક્ષણ માટે કલમ (૨) નો સંદર્ભ છોડીને].પ્રથમ યાદીમાં સમાવિષ્ટ બાબતોના સંદર્ભમાં કાયદો ઘડવાની સંસદની સત્તા ખંડ (૩) [ફરીથી ખંડ (૨) ની જોગવાઈઓને વિચારણા બહાર રાખીને] માં સમાવિષ્ટ કંઈપણ હોવા છતાં સર્વોચ્ચ છે.ના, ખંડ (૧) માં "તેમ છતાં" અને ખંડ (૩) માં "આધીન" શબ્દોનો અર્થ શું છે? તેનો અર્થ એ છે કે જ્યાં સૂચિ II માં સામાન્ય શબ્દોમાં એન્ટ્રી હોય અને તે એન્ટ્રીનો ભાગ ચોક્કસ હોય, તો સૂચિ I માં શરતો, સૂચિ II માં એન્ટ્રી હોવા છતાં સૂચિ I માં એન્ટ્રી અમલમાં આવે છે. આ એ સિદ્ધાંત પર પણ છે કે "વિશેષ" "સામાન્ય" ને બાકાત રાખે છે અને સૂચિ II માં સામાન્ય એન્ટ્રી સૂચિ ૧ માં વિશેષ એન્ટ્રીને આધિન છે.દાખલા તરીકે, ઘરની રહેઠાણ અને ભાડાનું નિયંત્રણ ક્યાં તો રાજ્યની સૂચિ અથવા સમવર્તી સૂચિમાં આવી શકે છે, તેમ છતાં સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ ૧ માં પ્રવેશ ૩ છાવણીઓમાં ભાડાનું નિયંત્રણ અને ઘરની રહેઠાણનો વિષય ઘરની

રહેઠાણ અને ભાડાના નિયંત્રણના સામાન્ય વિષયમાંથી બહાર કાઢે છે (જુઓ ઇન્દુ ભૂષણ વિરુદ્ધ સુંદરી દેવી, (૧૯૭૦) ૧ એસસીઆર ૪૪૩). વધુમાં, ખંડ (૧) માં "તેમ છતાં" શબ્દનો અર્થ એ પણ થાય છે કે જો બે એન્ટ્રીઓ વચ્ચે સમાધાન કરવું શક્ય ન હોય તો લિસ્ટ ૧ માં એન્ટ્રીનો વિજય થશે. પરંતુ તે થાય તે પહેલાં કોઈ ચોક્કસ કાયદો કઈ ચાદીમાં આવે છે તે નક્કી કરવાનો પ્રયાસ કરવો જોઈએ. કયા પ્રવેશ હેઠળ કોઈ ચોક્કસ કાયદો આવે છે તે નક્કી કરવા માટે અદાલતો દ્વારા "પીઠ અને પદાર્થ" નો સિદ્ધાંત વિકસાવવામાં આવ્યો છે. જો કોઈ કાયદો એક અથવા બીજી સૂચિમાં આવે છે, પરંતુ તે કાયદાના વિષયનો અમુક ભાગ આકસ્મિક રીતે ખાઈ જાય છે અને બીજી સૂચિમાં આવી શકે છે, તો આવા આકસ્મિક ખાઈ હોવા છતાં સમગ્ર કાયદો માન્ય રહેશે. આ સિદ્ધાંતો સંખ્યાબંધ નિર્ણયોમાં નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યા છે.

૧૬. તે સ્પષ્ટ હશે કે કાયદાનો એક ભાગ બોર્ડની રચના, બોર્ડની રચના અને તેની પ્રવૃત્તિઓના નિયમન સાથે સંબંધિત છે. પરંતુ આ કાયદાનો મુખ્ય હેતુ વીજળીના ઉત્પાદન અને પુરવઠાને તર્કસંગત બનાવવાનો છે. એન્ટ્રી ૪૩ અને ૪૪માં જે નિયમનનો વિચાર કરવામાં આવ્યો છે તે કોર્પોરેશનના વીજળીના ઉત્પાદન, વિતરણ અને પુરવઠાના વ્યવસાયનું નિયમન નથી. જેમ કે ૧૯૧૦ અને ૧૯૪૮ના કાયદાઓ સાથે મળીને એક સંપૂર્ણ સંહિતા બનાવે છે, સૂચિ ૧૧૧માં એન્ટ્રી ૩૮ના સંદર્ભમાં બોર્ડ એ આ ઉદ્દેશને અમલમાં મૂકવા માટે રચાયેલ માત્ર એક સાધન છે. વિદ્યુત બોર્ડના સમાવેશ અને નિયમન સંબંધિત જોગવાઈને વીજળીના ઉત્પાદન, પુરવઠા અને વિતરણ સંબંધિત જોગવાઈ સાથે માત્ર આકસ્મિક ગણવી જોઈએ.

૧૮. રામતાનુ હાઉસિંગ સોસાયટી વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર, (૧૯૭૦) ૧ એસ. સી. સી. ૨૪૮ માં, આ અદાલતે મહારાષ્ટ્ર ઔદ્યોગિક વિકાસ અધિનિયમ, ૧૯૬૧ અને આ અધિનિયમ હેઠળ રચાયેલ મહારાષ્ટ્ર

વિકાસ નિગમ એક વેપારી નિગમ હતું કે કેમ તે પ્રશ્ન પર કાર્યવાહી કરી હતી.આ કાયદો રાજ્યની ચાદીની એન્ટ્રી ૨૪ હેઠળ આવે છે અને સંઘની ચાદીની એન્ટ્રી ૪૩ હેઠળ નથી, એમ કહીને આ અદાલતે નિરીક્ષણ કર્યું હતું:[એસ સી સી પી પી ૩૨૪,૩૨૫,૩૨૬,૩૨૩૨૮, પેરા ૩,૪,૮,૧૧ & ૧૫]

આ કાયદો મહારાષ્ટ્ર રાજ્યમાં ઔદ્યોગિક વિસ્તારો અને ઉદ્યોગોની ઔદ્યોગિક વસાહતોમાં સુવ્યવસ્થિત સ્થાપનાને સુરક્ષિત કરવા માટે અને તેના સંગઠનમાં સામાન્ય રીતે મદદ કરવા માટે અને તે હેતુ માટે ઔદ્યોગિક વિકાસ નિગમની સ્થાપના કરવા અને ઉપરોક્ત બાબતો સાથે સંકળાયેલા હેતુઓ માટે વિશેષ જોગવાઈ કરવા માટેનો એક કાયદો છે.

આ નિગમની સ્થાપના મહારાષ્ટ્ર રાજ્યમાં ઔદ્યોગિક વિસ્તારો અને ઔદ્યોગિક વસાહતોમાં ઉદ્યોગોની ઝડપી અને સુવ્યવસ્થિત સ્થાપના અને સંગઠનને સુરક્ષિત કરવા અને સહાય કરવાના હેતુથી કરવામાં આવી છે.

વ્યાપકપણે જણાવવામાં આવ્યું છે કે કોર્પોરેશનના કાર્યો અને સત્તાઓ ઔદ્યોગિક વિસ્તારો અને ઔદ્યોગિક વસાહતો વિકસાવવા માટે માર્ગ, પાણી અથવા વીજળીનો પુરવઠો, સ્ટ્રીટ લાઈટિંગ, ડ્રેનેજ. અથવા અન્યથા કોર્પોરેશન દ્વારા યોગ્ય માનવામાં આવે તેવી શરતો પર કોર્પોરેશન દ્વારા રાખવામાં આવેલી કોઈપણ મિલકતને ટ્રાન્સફર કરવાની સુવિધા પૂરી પાડવાનો છે.

રાજ્યમાં ઉદ્યોગોની સ્થાપના, વૃદ્ધિ અને વિકાસના સંદર્ભમાં નિગમના મુખ્ય કાર્યો પ્રથમ પસંદગીના સ્થળોએ ઔદ્યોગિક વસાહતોની સ્થાપના અને સંચાલન અને બીજું રાજ્ય સરકાર દ્વારા પસંદ કરાયેલા ઔદ્યોગિક ક્ષેત્રોનો વિકાસ કરવો છે.જ્યારે ઔદ્યોગિક વિસ્તારોની પસંદગી કરવામાં આવે છે ત્યારે તે

વિસ્તારોમાં જમીન સંપાદનની જરૂરિયાત સ્પષ્ટ દેખાય છે.તેથી આ કાયદો એવી વિચારણા કરે છે કે રાજ્ય સરકાર જે ચોક્કસ હેતુ માટે આવી જમીનની જરૂર છે તે સ્પષ્ટ કરતી સૂચના પ્રકાશિત કરીને જમીન હસ્તગત કરી શકે છે. જ્યાં જમીન કોર્પોરેશન અથવા કોઈ સ્થાનિક સત્તાધિકારી માટે હસ્તગત કરવામાં આવી હોય, ત્યાં રાજ્ય સરકાર જમીનનો કબજો લીધા પછી તે જમીન કોર્પોરેશન અથવા તે સ્થાનિક સત્તામંડળને હસ્તાંતરિત કરશે.

* * * *

કાયદાના હેતુઓ અને કોર્પોરેશનની સત્તાઓ અને કાર્યોની પૃષ્ઠભૂમિમાં જ કાયદાનું વાસ્તવિક અને સાચું સ્વરૂપ નક્કી કરવામાં આવશે. ઉદ્યોગો રાજ્યની સૂચિની એન્ટ્રી રજમાં આવે છે.મહારાષ્ટ્ર રાજ્યમાં ઉદ્યોગોની સ્થાપના, વૃદ્ધિ અને વિકાસ સંઘની સૂચિની એન્ટ્રી ૭ અને એન્ટ્રી પરમાં આવતા નથી.રાજ્યમાં ઉદ્યોગોની સ્થાપના, વૃદ્ધિ અને વિકાસ એ ઉદ્યોગોની રાજ્યની યાદીમાં આવે છે. જમીન સંપાદન અથવા માંગણી સમવર્તી યાદીમાં પ્રવેશ જરૂર હેઠળ આવે છે.ઉદ્યોગોની વૃદ્ધિ હાંસલ કરવા માટે માત્ર જમીન હસ્તગત કરવી જ નહીં પરંતુ કાયદાના હેતુઓનો અમલ કરવો પણ જરૂરી છે. તેથી કોર્પોરેશનની સ્થાપના કાયદાના હેતુઓને અમલમાં મૂકવા માટે કરવામાં આવી છે, આ કાયદાનું મુખ્ય અને સાર એ છે કે ઉદ્યોગોની સ્થાપના, વૃદ્ધિ અને સંગઠન, તે વતી જમીન સંપાદન અને સરકારના એક અંગ અથવા એજન્સી તરીકે કોર્પોરેશનની સ્થાપના કરીને કાયદાના હેતુઓને અમલમાં મૂકવા.કોર્પોરેશનની સત્તાઓ અને કાર્યો અનિશ્ચિત શબ્દોમાં દર્શાવે છે કે આ તમામ ઉદ્યોગોની સ્થાપના, વિકાસ અને સ્થાપનાના મુખ્ય અને મુખ્ય હેતુની સહાયમાં છે.કોર્પોરેશનની સ્થાપના તે હેતુ માટે કરવામાં આવી છે. તેથી અમે માનીએ છીએ કે આ કાયદો એક માન્ય કાયદો છે.

૧૯. વર્તમાન કિસ્સામાં રાજ્ય વિદ્યુત મંડળોનો સમાવેશ માત્ર વીજળીના ઉત્પાદન અને પુરવઠાને તર્કસંગત બનાવવા માટે, વિદ્યુત વિકાસ માટે અનુકૂળ પગલાં લેવા માટે અને તેનાથી સંબંધિત તમામ બાબતો માટે છે. વીજળી બોર્ડનો સમાવેશ વીજળીના ઉત્પાદન અને પુરવઠાને તર્કસંગત બનાવવા માટે અને વિદ્યુત વિકાસ માટે અનુકૂળ હોવા માટે, ૧૯૪૮ના અધિનિયમને આધાર અને પદાર્થમાં સૂચિ III ની એન્ટ્રી ૩૮ હેઠળ આવતો હોવાનું માનવું જોઈએ. વધુમાં, વીજળી બોર્ડ વેપારી નિગમો નથી. તેઓ જાહેર સેવા નિગમો છે. તેમને કોઈ પણ નફાના હેતુ વગર કામ કરવું પડે છે. તેમની ફરજ એ છે કે વીજળીના ઉત્પાદન, પુરવઠા અને વિતરણના સંકલિત વિકાસને સૌથી કાર્યક્ષમ અને આર્થિક રીતે પ્રોત્સાહન આપવું, ખાસ કરીને એવા વિસ્તારોમાં આવા વિકાસના સંદર્ભમાં કે જે હાલમાં કોઈ લાઈસન્સધારક દ્વારા પર્યાપ્ત રીતે સેવા આપવામાં આવતી નથી (કલમ ૧૮). એકમાત્ર હુકમ એ છે કે જ્યાં સુધી શક્ય હોય ત્યાં સુધી તેઓ ખોટમાં તેમની કામગીરી ચાલુ રાખશે નહીં (કલમ ૫૯). તેમને રાજ્ય સરકારો પાસેથી સહાય મળે છે (કલમ ૬૩). તેમના કાર્યોના નિર્વહનમાં તેમને રાજ્ય સરકારો દ્વારા આપવામાં આવેલા નીતિના પ્રશ્નો પરના નિર્દેશો દ્વારા માર્ગદર્શન આપવામાં આવે છે (કલમ ૭૮એ). ત્યાં કોઈ શેરધારકો નથી અને નફાની કોઈ વહેંચણી નથી. આ એક બીજું કારણ છે કે ૧૯૪૮ના કાયદાને સૂચિ-૧ની એન્ટ્રી ૪૩ હેઠળ ન કહી શકાય.

૨૦. તેથી, પ્રશ્ન એ છે કે શું વિવાદિત કાયદો સૂચિ III ની એન્ટ્રી ૩૮ અથવા સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૨૬ અને ૨૭ હેઠળ આવે છે અને જો પ્રથમ, તે આ વિષય પરના હાલના કાયદા, એટલે કે ૧૯૧૦ અને ૧૯૪૮ ના કાયદાઓ વિરુદ્ધ છે અને જો એમ હોય તો, શું તે પ્રતિકૂળતા રાષ્ટ્રપતિની મંજૂરી દ્વારા દૂર કરવામાં આવી છે?

૨૧. ૧૯૪૮ના કાયદાનો ભાગ વેપારી નિગમના સમાવેશ અને નિયમનના સંદર્ભમાં કાયદો છે એમ ધારીને પણ, તે અનુસૂચિ VII ની

સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૩ હેઠળ આવે છે, બાકીનો હિસ્સો સૂચિ III ની એન્ટ્રી ૩૮ હેઠળ આવશે. વીજળીના ઉત્પાદન અને વિતરણ સંબંધિત પ્રવૃત્તિઓના નિયમનને લગતા કાયદાનો તે ભાગ, જેમ આપણે બતાવ્યું છે તેમ, "વીજળી" પ્રવેશ હેઠળ આવે છે. કેરળ અધિનિયમને વીજળી બોર્ડના સમાવેશ અને નિયમન સાથે કોઈ લેવાદેવા નથી અને તેથી, જો હોય તો તે ફક્ત સૂચિ III ની એન્ટ્રી ૩૮ સાથે સંબંધિત હોઈ શકે છે."

એવું માનવામાં આવતું હતું કે સંસદ અને રાજ્યના બંને કાયદાઓ ત્રીજી યાદીમાં આવે તો જ પ્રતિકૂળતા ઊભી થઈ શકે છે.

૫૮. સીતા રામ શર્મા અને અન્ય (ઉપરોક્ત) માં સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૩ અને સૂચિ III ની એન્ટ્રી ૩૫ અને ૪૨ સંબંધિત પ્રશ્નનો વિચાર કરવામાં આવ્યો હતો. તે યોજવામાં આવી હતી:

"૯. મુખ્ય દલીલ એ છે કે કલમ ૪ નો વિષય બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ ૧ ની આઈટમ ૪૩ માં આવે છે. તેથી રાજ્ય વિધાનસભા કલમ ૪ લાગુ કરી શકી નહીં. રાજસ્થાનના મહાધિવક્તા ડૉ. એલ. એમ. સિંઘવીની હરીફ દલીલ એ છે કે કલમ ૪ નો વિષય તેની વાસ્તવિક પ્રકૃતિ અને સ્વરૂપમાં બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ III ની વસ્તુઓ ૩૫ અને ૪૨ માં આવે છે.

૧૦. સૂચિ I ની આઈટમ ૪૩ વાંચે છે: "બેંકિંગ, વીમા અને નાણાકીય નિગમ સહિત પરંતુ સહકારી મંડળીઓનો સમાવેશ કર્યા વિના વેપારી નિગમનો સમાવેશ, નિયમન અને સમાપન." સૂચિ III ની આઈટમ ૩૫ વાંચે છે: "યાંત્રિક રીતે ચાલતા વાહનો કે જેના પર આવા વાહનો પર કર લાદવામાં આવે છે તે સિદ્ધાંતો સહિત." યાદી III ની આઈટમ ૪૨ વાંચે છે: "મિલકત સંપાદન અને અધિગ્રહણ."

૧૫. અપીલકર્તા દ્વારા તે વિવાદિત નથી કે પ્રકરણ IV એ નો વિષય સૂચિ III ની આઈટમ્સ ૩૫ અને ૪૨ માં આવે છે. તે તે મુજબ અનુસરશે કે કલમ ૬૮ એ વ્યાખ્યા કલમ ૫૯ તે જ વસ્તુઓના સંદર્ભમાં કાયદો

છે.વટહુકમની કલમ ૪ જાહેર કરે છે કે રાજ્ય પરિવહન ઉપક્રમના મહાપ્રબંધક દ્વારા કલમ ૬૮સી હેઠળ તૈયાર અને પ્રકાશિત કરવામાં આવેલી કોઈપણ યોજના રાજ્ય પરિવહન ઉપક્રમ દ્વારા તૈયાર અથવા પ્રકાશિત કરવામાં આવી હોવાનું માનવામાં આવશે.તે એવી પણ જોગવાઈ કરે છે કે આ યોજનાને કોઈ પણ અદાલતમાં અથવા કોઈ પણ સત્તાધિકારી સમક્ષ માત્ર આ આધાર પર પૂછવામાં આવશે નહીં કે તે જનરલ મેનેજર દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવી છે અથવા પ્રકાશિત કરવામાં આવી છે.એવું જોઈ શકાય છે કે કલમ ૪ માર્ગ પરિવહન નિગમ અધિનિયમમાં કોઈ સુધારો કરતી નથી. તે ઉપરોક્ત કાયદાની કલમ ૧૯ (૨) (સી) હેઠળ માર્ગ પરિવહન નિગમની સત્તાને સીધી અસર કરતું નથી. તેણે મોટર વાહન અધિનિયમના પ્રકરણ IV એ માં નવી કલમ ૬૮સી સી દાખલ કરવાનો પ્રયાસ કર્યો છે. આ નવા વિભાગ દ્વારા તેણે કલમ ૬૮સીમાં વ્યાખ્યાયિત રાજ્ય પરિવહન ઉપક્રમના મહાપ્રબંધક દ્વારા તૈયાર અને પ્રકાશિત યોજનાને માન્ય કરી છે.

૧૬. અમારા મનમાં કોઈ શંકા નથી કે કલમ ૪ નો વિષય સ્પષ્ટપણે સૂચિ ૩ ની વસ્તુઓ ૩૫ અને ૪૨ ની અંદર આવે છે અને સૂચિ ૧ ની વસ્તુઓ ૪૩ ની અંદર નથી. આ વિષય રાજ્ય પરિવહન ઉપક્રમના મહાપ્રબંધક દ્વારા માર્ગ પરિવહન ઉપક્રમના સંપાદનની સત્તા પ્રદાન કરવાનો છે.તેને સંપાદન સાથે સીધો સંબંધ છે.તેને વેપાર નિગમોના સમાવેશ, નિયમન અને સમાપન સાથે કોઈ સંબંધ નથી. કાયદાની બંધારણીયતા તેના વાસ્તવિક વિષય દ્વારા નક્કી કરવામાં આવે છે અને સૂચિ I માં કાયદાના કોઈપણ વિષય પર તેની આકસ્મિક અસર દ્વારા નહીં. (જુઓ પ્રફુલ્લ કુમાર મુખર્જી વિરુદ્ધ બેંક ઓફ કોમર્સ લિમિટેડ, ૧૯૪૭ એફસીઆર ૨૮:એ આઈ આર ૧૯૪૭ પીસી ૬૦:૭૪ આઈ. એ. અને કન્નન દેવન હિલ્સ પ્રોડ્યુસ કંપની લિમિટેડ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ કેરળ, (૧૯૭૩) ૧ એસસીઆર ૩૫૬)." (ભાર મૂકવામાં આવે છે)

તે સ્પષ્ટ છે કે સહકારી મંડળીઓનો 'સમાવેશ, નિયમન અને સમાપન' ભારતના બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૩૨ હેઠળ આવરી લેવામાં આવે છે, જ્યારે 'બેંકિંગ' સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૫ દ્વારા આવરી લેવામાં આવે છે. આમ, 'સમાવેશ, નિયમન અને સમાપન' ગું પાસું સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૩૨ હેઠળ આવરી લેવામાં આવશે. જો કે, આવી સહકારી મંડળીઓ/બેંકોની બેંકિંગ પ્રવૃત્તિ સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૫ દ્વારા સંચાલિત કરવામાં આવશે. ઉપરોક્ત બેંકો સૂચિ I, બી. આર. એક્ટ, ૧૯૪૯ ની એન્ટ્રી ૪૫ તેમજ સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૩૮ હેઠળ ભારતીય રિઝર્વ બેંક અધિનિયમ સંબંધિત કાયદા દ્વારા સંચાલિત અને નિયંત્રિત થાય છે. લાઇસન્સિંગ અને વ્યવસાય કરવાની બાબતમાં, બી. આર. એક્ટ, ૧૯૪૯ ની જોગવાઈઓ હેઠળ ઊંડું અને વ્યાપક નિયંત્રણ રચવામાં આવ્યું છે અને કોઈપણ સંસ્થા, પ્રાથમિક ક્રેડિટ સોસાયટીઓ દ્વારા કરવામાં આવતી બેંકિંગ પ્રવૃત્તિ એક બેંક છે અને તેણે ભારતીય રિઝર્વ બેંકને ખાતાઓ જમા કરાવવાની જરૂર છે, અને ઉપરોક્ત અધિનિયમ હેઠળ સંપૂર્ણ નિયંત્રણ છે. બેંકિંગની પ્રવૃત્તિ માટે, આ બેંકો સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૫ હેઠળના કાયદા દ્વારા સંચાલિત થાય છે. આમ, વસૂલાત બેંકિંગનો એક આવશ્યક ભાગ હોવાથી, સર્ફેસી અધિનિયમની કલમ ૧૩ હેઠળ વધારાની પ્રક્રિયાઓ પ્રદાન કરીને કોઈ સંઘર્ષ પેદા કરવામાં આવ્યો નથી. તે પ્રક્રિયા અપનાવવા માટે બેંક માટે ખુલ્લી છે જે તે પસંદ કરી શકે છે. જ્યારે પિથ અને પદાર્થમાં બેંકિંગને સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૫ હેઠળ આવરી લેવામાં આવે છે, ત્યારે એન્ટ્રી ૩૨ લિસ્ટ II હેઠળ રાજ્ય માટે અનામત ક્ષેત્ર પર આકસ્મિક ખાઈપણ સ્વીકાર્ય છે.

૫૯. પ્રવૃત્તિના વિવિધ પાસાઓ હોઈ શકે છે. રાજ્ય સહકારી કાયદાઓની જોગવાઈઓ હેઠળ સહકારી મંડળીઓની રચના થઈ શકે છે. રાજ્યનો કાયદો સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૩૨ હેઠળ 'સમાવેશ, નિયમન અને સમાપન', સભ્યપદ નોંધણી અને અન્ય બાબતોને સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૩૨ દ્વારા સંચાલિત કરી શકાય છે, અને તે જ સમયે, બેંકિંગ, લાઇસન્સિંગ, ખાતાઓ વગેરેને લગતા પાસાઓને એન્ટ્રી ૪૫ સૂચિ I હેઠળ આવરી શકાય છે.

૬૦. સ્ટેટ ઓફ ડબલ્યુ બી વિરુદ્ધ કેસોરમ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિમિટેડ અને અન્ય ^{૩૬}૩૬ માં બંધારણીય ખંડપીઠે પાસાઓનાં સિદ્ધાંત પર વિચાર કર્યો હતો અને સૂચિ I અને II હેઠળ કરવેરાના ક્ષેત્રને ધ્યાનમાં લીધું હતું અને અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે હકીકતમાં ઓવરલેપિંગ હોઈ શકે છે, પરંતુ કાયદામાં કોઈ ઓવરલેપિંગ નહીં હોય.માત્ર મૂલ્યાંકન અને પરિમાણ માટે અપનાવવામાં આવેલી પદ્ધતિ અથવા પદ્ધતિ સમાન હોવાથી, બંને કરવેરાને ઓવરલેપિંગ કહી શકાય નહીં.એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે એન્ટ્રી પર, ૫૩ અને ૫૪ કરવેરાના વડા નથી.કરવેરાનું ક્ષેત્ર સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૪૮ અને ૫૦ દ્વારા આવરી લેવામાં આવ્યું છે. એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે એક જ વ્યવહારમાં તેના વિવિધ પાસાઓમાં બે અથવા વધુ કરપાત્ર ઘટનાઓ સામેલ હોઈ શકે છે.માત્ર કારણ કે પાસાઓ ઓવરલેપ થાય છે, આવા ઓવરલેપિંગ પાસાઓનાં વિશિષ્ટતાથી દૂર થતું નથી.બે વિધાનસભાઓ દ્વારા બે કરવેરા માટે ઉપયોગમાં લેવાતા એક જ વ્યવહારના બે પાસાઓને કારણે સંઘર્ષનો કોઈ પ્રશ્ન જ નહોતો.કોર્ટે ચુકાદો આપ્યો:

“૧૪૧. ગુડરીક ગ્રૂપ લિમિટેડ, ૧૯૯૫ સપ્લિમેન્ટ (૧) એસ. સી. સી. ૭૦૭ માં જણાવ્યા મુજબ, જે અમે યોગ્ય રીતે નક્કી કર્યું છે, આ અદાલતે કાયદાના સિદ્ધાંતની નોંધ લીધી છે જે ઘણા નિર્ણયો દ્વારા સારી રીતે સ્થાપિત થયેલ છે કે કરવેરાનું માપ તેના આવશ્યક પાત્રને નિર્ધારિત કરતું નથી.એક જ વ્યવહારમાં તેના વિવિધ પાસાઓમાં બે અથવા વધુ કરપાત્ર ઘટનાઓનો સમાવેશ થઈ શકે છે.માત્ર કારણ કે પાસાઓ ઓવરલેપ થાય છે, આવા ઓવરલેપિંગ પાસાઓનાં વિશિષ્ટતાથી દૂર થતું નથી.અમારા મતે, એક જ વ્યવહારના બે પાસાઓનો ઉપયોગ બે વિધાનસભાઓ દ્વારા બે કરવેરા માટે કરવામાં આવી રહ્યો છે, જે બંને કર અથવા ફી હોઈ શકે છે અથવા જેમાંથી એક કર હોઈ શકે છે અને બીજી ફી બંને માટે ઉપલબ્ધ કાયદાના બે ક્ષેત્રોમાં આવતી હોય છે.”

કાયદા અને પ્રવેશો પર ગંભીરતાથી વિચાર કરવો જોઈએ અને પદાર્થ એ કાયદાના સ્થાયી સિદ્ધાંતો છે, અને આકસ્મિક ખાઈને મંજૂરી છે.આમ, અમારો અભિપ્રાય છે કે એસ. એ. આર. એફ. એ. ઇ. એસ. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૨ (સી) (iv) (એ) અને ૨૮/૨/૨૦૦૩ ની તારીખની અધિસૂચનાને અધિકાર બહારની કહી શકાય નહીં.તેઓ ભારતના બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની એન્ટ્રી જપ્ત લિસ્ટ I ની અંદર છે.

બંધારણીય જોગવાઈઓની અસર

૬૧. અમારા ઉપરોક્ત નિષ્કર્ષને બંધારણ (૯૭મો સુધારો) અધિનિયમ, ૨૦૧૧ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી બંધારણીય જોગવાઈઓ દ્વારા સમર્થન મળે છે.સહકારી મંડળીઓના વ્યવસ્થાપનને લગતી કલમ ૪૩ બી ઉમેરવામાં આવી છે.કલમ ૪૩ બી અહીં નીચે કાઢવામાં આવી છે:

“૪૩બી . સહકારી મંડળીઓને પ્રોત્સાહન આપવું.— રાજ્ય સ્વૈચ્છિક રચના, સ્વાયત્ત કામગીરી, લોકશાહી નિયંત્રણ અને સહકારી મંડળીઓના વ્યાવસાયિક વ્યવસ્થાપનને પ્રોત્સાહન આપવાનો પ્રયાસ કરશે.”

૬૨. કલમ ૨૪૩ઝે-ડ આઈ પૂરી પાડે છે કે રાજ્યની વિધાનસભા, કાયદા દ્વારા, સહકારી મંડળીઓના 'સમાવેશ, નિયમન અને સમાપન' ના સંદર્ભમાં જોગવાઈઓ કરી શકે છે.કલમ ૨૪૩ઝેડ આઈ અહીં નીચે કાઢવામાં આવી છે:

“૨૪૩-ઝી. સહકારી સંસ્થાઓનો સમાવેશ.— આ ભાગની જોગવાઈઓને આધિન, રાજ્યનું વિધાનમંડળ, કાયદા દ્વારા, સ્વૈચ્છિક રચના, લોકશાહી સભ્ય નિયંત્રણ, સભ્ય આર્થિક ભાગીદારી અને સ્વાયત્ત કામગીરીના સિદ્ધાંતોના આધારે સહકારી મંડળીઓના સમાવેશ, નિયમન અને સમાપન અંગે જોગવાઈઓ કરી શકે છે.”

૬૩. નેવું સાતમા સુધારામાં કલમ ૨૪૩ઝેડએલનો પણ સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હતો, જે બોર્ડ અને વચગાળાના વ્યવસ્થાપનનું

સુપરસેશન અને સસ્પેન્શન સાથે સંબંધિત છે.કલમ ૨૪૩ઝેડએલ અહીં નીચે કાઢવામાં આવી છે:

“૨૪૩-ઝેડ એલ .-બોર્ડ અને વચગાળાના વ્યવસ્થાપનનું સુપરસેશન અને સસ્પેન્શન.— (૧) હાલમાં અમલમાં રહેલા કોઈપણ કાયદામાં કંઈપણ હોવા છતાં, કોઈ પણ બોર્ડને છ મહિનાથી વધુ સમયગાળા માટે રદ કરવામાં આવશે નહીં અથવા સસ્પેન્ડ કરવામાં આવશે નહીં.

જો કે બોર્ડને રદ કરી શકાય છે અથવા સસ્પેન્ડ કરી શકાય છે -

(૧) તેના સતત ડિફોલ્ટની; અથવા

(૨) તેની ફરજો નિભાવવામાં બેદરકારી; અથવા

(૩) બોર્ડે સહકારી મંડળી અથવા તેના સભ્યોના હિતો માટે પૂર્વગ્રહ્યુક્ત કોઈ કૃત્ય કર્યું છે; અથવા

(૪) બોર્ડના બંધારણ અથવા કાર્યોમાં મડાગાંઠ છે; અથવા

(૫) કલમ ૨૪૩ ઝેડ. કે. ની કલમ (૨) હેઠળ કાયદા દ્વારા રાજ્યના વિધાનમંડળ દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવેલ સત્તા અથવા સંસ્થા, રાજ્ય અધિનિયમની જોગવાઈઓ અનુસાર ચૂંટણી યોજવામાં નિષ્ફળ રહી છે: વધુમાં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે, જ્યાં કોઈ સરકારી શેરહોલ્ડિંગ અથવા લોન અથવા નાણાકીય સહાય અથવા સરકાર દ્વારા કોઈ ગેરંટી ન હોય ત્યાં આવી કોઈ સહકારી મંડળીના મંડળને રદ કરવામાં આવશે નહીં અથવા તેને સસ્પેન્ડ કરવામાં આવશે નહીં.

પરંતુ એ પણ કે બેંકિંગનો વ્યવસાય કરતી સહકારી મંડળીના કિસ્સામાં, બેંકિંગ નિયમન અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની જોગવાઈઓ પણ લાગુ થશે:

પરંતુ એ પણ કે બેંકિંગનો વ્યવસાય ચલાવતી બહુરાજ્ય સહકારી મંડળી સિવાયની સહકારી મંડળીના કિસ્સામાં, આ મંડળી જોગવાઈઓ એવી અસર કરશે કે જાણે "છ મહિના" શબ્દોની જગ્યાએ "એક વર્ષ" શબ્દો મૂકવામાં આવ્યા હોય.

(૨) મંડળનું સ્થાનાંતર થવાના કિસ્સામાં, આવી સહકારી મંડળીની બાબતોનું સંચાલન કરવા માટે નિયુક્ત વહીવટકર્તા ખંડ (૧) માં નિર્દિષ્ટ સમયગાળાની અંદર ચૂંટણીઓ યોજવાની વ્યવસ્થા કરશે અને સંચાલનને ચૂંટાયેલા મંડળને સોંપશે.

(૩) રાજ્યનું વિધાનમંડળ કાયદા દ્વારા વહીવટકર્તાની સેવાની શરતો માટે જોગવાઈઓ કરી શકે છે." (ભાર મૂકવામાં આવે છે)

કલમ ૨૪૩ઝેડએલ (૧) ની ત્રીજી જોગવાઈ સ્પષ્ટ કરે છે કે બેંકિંગનો વ્યવસાય કરતી સહકારી મંડળીના કિસ્સામાં, બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૮ની જોગવાઈઓ પણ રાજ્ય અધિનિયમ ઉપરાંત લાગુ થશે. કલમ ૨૪૩ઝેડએલની કલમ (૧) ના ચોથા પરંતુકમાં બેંકિંગનો વ્યવસાય કરતી બહુ-રાજ્ય સહકારી મંડળીના સંદર્ભમાં પણ એક અપવાદ છે, આ કલમની જોગવાઈઓ એવી અસર કરશે કે જાણે 'છ મહિના' શબ્દોને 'એક વર્ષ' શબ્દો દ્વારા બદલવામાં આવ્યા હોય.આમ, બંધારણીય જોગવાઈ પોતે જ સહકારી બેંક અને અન્ય સહકારી મંડળીઓ અને સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૫ હેઠળ ઘડવામાં આવેલા લાગુ કાયદા વચ્ચે તફાવત કરે છે.તેણે સહકારી મંડળીઓ દ્વારા સંચાલિત બેંકોને બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૮ લાગુ પાડવા અંગેના કોઈપણ વિવાદને વિરામ આપ્યો હતો.તે એ પણ સ્પષ્ટ કરે છે કે આવી બેંકો સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૫ દ્વારા સંચાલિત થાય છે.

૬૪. ગ્રેટર બોમ્બે કો ઓપરેટિવ બેંક લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) માં ત્રણ ન્યાયાધીશોની બેન્ચના નિર્ણય પર અપીલકર્તાઓ દ્વારા ભારે આધાર રાખવામાં આવે છે, અને ત્રણ ન્યાયાધીશોની બેન્ચે નોંધેલા સંઘર્ષને કારણે, આ બાબતનો સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો છે.ગ્રેટર બોમ્બે કો ઓપરેટિવ બેંક લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) માં પ્રશ્ન ઊભો થયો હતો કે શું સહકારી મંડળી અધિનિયમ હેઠળ રચાયેલી સહકારી બેંકોને સહકારી મંડળી અધિનિયમ હેઠળ દેવાદારો પાસેથી રકમ વસૂલવાનો અધિકાર હશે, અથવા તેઓ આરડીબી અધિનિયમ, ૧૯૮૩ હેઠળ આગળ વધી શકે છે, અને શું બાકી કાર્યવાહી દેવું રાહત ટ્રિબ્યુનલમાં

ટ્રાન્સફર કરવામાં આવશે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, શું મહારાષ્ટ્ર સહકારી મંડળી અધિનિયમ, ૧૯૬૦ અને બહુ-રાજ્ય સહકારી મંડળી અધિનિયમ, ૨૦૦૨ હેઠળ રચાયેલી ટ્રિબ્યુનલો અને સત્તામંડળો પાસે ૧૯૬૦ના અધિનિયમ અને ૨૦૦૨ના અધિનિયમ હેઠળ સમાવિષ્ટ સહકારી બેંકો દ્વારા આર. ડી. બી. અધિનિયમ, ૧૯૯૩ હેઠળ ઋણ પુનઃપ્રાપ્તિ ટ્રિબ્યુનલની સ્થાપના પછી દેવાની વસૂલાત માટે તેમની સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવેલી અરજીઓ/વિવાદોને ધ્યાનમાં લેવાનો અધિકારક્ષેત્ર ચાલુ રહેશે. ઉચ્ચ અદાલતે અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે ૧૯૯૩ના કાયદા હેઠળ ડેટ રિકવરી ટ્રિબ્યુનલની સ્થાપના પછી, ૧૯૬૦ના કાયદા તેમજ ૨૦૦૨ના કાયદા હેઠળની અદાલતો અને સત્તામંડળો પાસે સહકારી બેંકો દ્વારા તેમની બાકી રકમની વસૂલાત માટે દાખલ કરવામાં આવેલી અરજીઓ સ્વીકારવાનો અધિકારક્ષેત્ર સમાપ્ત થઈ જશે. જો કે, તે જ સમયે, ઉચ્ચ અદાલતે મહારાષ્ટ્ર સહકારી મંડળી અધિનિયમ, ૧૯૬૦ ઘડવા માટે રાજ્ય વિધાનસભાની ક્ષમતાને સમર્થન આપ્યું હતું.

૬૫. અન્ય એક બાબતમાં, એ. પી. સ્ટેટ કો-ઓપરેટિવ બેંક વિરુદ્ધ સમુદ્ધ ઝીંગા (પી) લિમિટેડ, આંધ્ર પ્રદેશની ઉચ્ચ અદાલતે બંધારણીય અક્ષમતાના આધારે એ. પી. સી. એસ. અધિનિયમ, ૧૯૬૪ની કલમ ૬૧ અને ૭૧ને રદ કરી હતી. એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૩૨ માં રાજ્ય કાયદાકીય ક્ષેત્રમાંથી વિષયને બાકાત રાખવામાં આવ્યો હતો અને નાણાંની વસૂલાત બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૫ માં બેંકિંગના મુખ્ય અને મૂળ ક્ષેત્રમાં આવે છે. બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની કલમ ૫૬ (સી. સી. આઈ.) માં વ્યાખ્યાયિત સહકારી બેંક એ આર. ડી. બી. અધિનિયમ, ૧૯૯૩ની કલમ ૨ (ડી) અને (ઈ) ના અર્થમાં બેંક અને બેંકિંગ કંપની છે. અધિનિયમ/૧૯૯૩ હેઠળ રચાયેલી ડેટ રિકવરી ટ્રિબ્યુનલનો વિશિષ્ટ અધિકારક્ષેત્ર હતો.

૬૬. ગ્રેટર બોમ્બે કો ઓપરેટિવ બેંક લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) માં ભારતના બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૩, ૪૪ અને ૪૫ અને સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૩૨ ના અવકાશ વિશે અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું:

“૮૮. સૂચિ ૧ ની એન્ટ્રી ૪૩ બેંકિંગ, વીમા અને નાણાકીય નિગમો વગેરેની વાત કરે છે પરંતુ સહકારી મંડળીઓને તેના દાયરામાંથી સ્પષ્ટપણે બાકાત રાખે છે. બંધારણીય ઇરાદો એ જણાય છે કે સહકારી ચળવળને પ્રોત્સાહન આપવા અને તેના પર કાયદો ઘડવા માટે રાજ્યો પર છોડી દેવાની હતી અને જ્યાં સુધી સંસદ તેને અનિવાર્ય ન માને ત્યાં સુધી સહકારી મંડળીઓની બેંકિંગ પ્રવૃત્તિઓને પણ સ્પર્શવાની ન હતી. બી. આર. કાયદો બેંકિંગ વ્યવસાયના નિયમન સાથે સંબંધિત છે કોઈપણ બેંક દ્વારા તેની બાકી રકમની વસૂલાત માટેની કાર્યવાહીને લગતી કોઈ જોગવાઈ નથી. શરૂઆતમાં વસૂલાત સિવિલ પ્રોસિજર કોડ દ્વારા સિવિલ સ્યુટ દ્વારા સંચાલિત કરવામાં આવતી હતી અને આરડીબી એક્ટ અમલમાં આવ્યા પછી, બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓની બાકી રકમની વસૂલાત ટ્રિબ્યુનલમાં અરજીઓ દાખલ કરીને કરવામાં આવતી હતી. ટ્રિબ્યુનલની સ્થાપના બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓના દેવાની વસૂલાત માટે ઝડપી ઉપાય પ્રદાન કરવાના એકમાત્ર ઉદ્દેશ્ય સાથે કરવામાં આવી છે કારણ કે સિવિલ કોર્ટના સામાન્ય ઉપાયથી તેના માટે નોંધપાત્ર મુશ્કેલીઓનો સામનો કરવો પડ્યો છે.

૮૯. આર. સી. કૂપર વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા, (૧૯૭૦) ૧ એસ. સી. સી. ૨૪૮ માં, આ અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું કે બેંકિંગ અને અન્ય વ્યવસાય ચલાવવા માટે અને મિલકત હસ્તગત કરવા, રાખવા અને નિકાલ કરવા માટે અને કોર્પોરેશનોનો વહીવટ પૂરો પાડવા માટે કોર્પોરેશનની સ્થાપના માટે કાયદો ઘડવાની સત્તા બંધારણની એન્ટ્રી ૪૩, ૪૪ અને ૪૫ દ્વારા સંસદને આપવામાં આવી છે. તેથી, યાદી-૧ની એન્ટ્રી ૪૩માં સહકારી મંડળીઓને સ્પષ્ટ રીતે બાકાત રાખવી અને યાદી-

રની એન્ટ્રી ૩૨માં સહકારી મંડળીઓને અલગથી અને યાદી-૧ અને યુનિવર્સિટીઓમાં નિર્દિષ્ટ નિગમો સિવાય અન્ય નિગમો સાથે સ્પષ્ટ રીતે સામેલ કરવી એ સ્પષ્ટપણે સૂચવે છે કે બંધારણીય યોજનાની રચના સહકારી મંડળીઓને નિગમોથી અલગ સંસ્થાઓ તરીકે ગણવા માટે કરવામાં આવી હતી. સહકારી મંડળીઓ, સમાવેશ, નિયમન અને સમાપન એ ભારતના બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૩૨ ના દાયરામાં રાજ્યના વિષયો છે. સહકારી સંસ્થાઓ જનસ "કોર્પોરેશન" ની એક પ્રજાતિ બનાવે છે અને જેમ કે એક રાજ્ય સુધી મર્યાદિત ન હોય તેવી સહકારી મંડળીઓને બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૪ માં પૂરા પાડવામાં આવેલ સંઘ સૂચિ સાથે વાંચવામાં આવે છે; એમ. એસ. સી. એસ. અધિનિયમ, ૨૦૦૨ આવી બહુ-રાજ્ય સહકારી સંસ્થાઓનું સંચાલન કરે છે. તેથી, કોર્પોરેટ બેંકોના વિરોધમાં મર્યાદિત વ્યાપારી કાર્યો સાથે જાહેર જનતા માટે કાર્યો કરતી સહકારી બેંકોને "બેંકિંગ" સાથે વ્યવહાર કરતી સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૫ દ્વારા આવરી શકાતી નથી. સહકારી મંડળીઓનો વિષય સંઘની યાદીમાં સામેલ નથી, પરંતુ તે બંધારણમાં જોડાયેલી સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૩૨ હેઠળ આવરી લેવામાં આવ્યો છે."

કોર્ટે દિલ્લી હાઈકોર્ટ બાર એસોસિએશન (ઉપરોક્ત) માં નિર્ણયને આ રીતે અલગ પાડ્યો:

"૯૫. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા વિરુદ્ધ દિલ્લી હાઈકોર્ટ બાર એસોસિએશન., (૨૦૦૨) ૪ એસ સી સી ૨૭૫, બોમ્બે હાઈકોર્ટ અને આંધ્રપ્રદેશ હાઈકોર્ટના ચુકાદાઓ અને આદેશોના સમર્થનમાં પ્રતિવાદીઓ વતી આધાર રાખે છે, તે સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૩૨ હેઠળ સહકારી બેંકોના ચુકાદા અને વસૂલાતની જોગવાઈઓના મુદ્દાને ધ્યાનમાં લેતું નથી. કોર્ટ માત્ર એન્ટ્રી ૪૫, લિસ્ટ I વિઝિસ એન્ટ્રી II એ , લિસ્ટ III "ન્યાયના

વહીવટ" પર વિચારણા કરી રહી હતી. જેમ કે, આ કેસનો નિર્ણય વર્તમાન કેસોમાં સામેલ કાયદાના પ્રસ્તાવને કોઈ મદદરૂપ અથવા મદદરૂપ નથી."

૬૭. ગ્રેટર બોમ્બે કો ઓપરેટિવ બેંક લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) માં, કોર્ટે સંત સાધુ સિંહ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ પંજાબ^{૩૭} ૩૭ અને નાગપુર ડિસ્ટ્રિક્ટ સેન્ટ્રલ કો-ઓપરેટિવ બેંક લિમિટેડ વિરુદ્ધ ડિવિઝનલ જોઈન્ટ રજિસ્ટ્રાર, કો-ઓપરેટિવ સોસાયટી^{૩૮} ૩૮ના નિર્ણયો પર આધાર રાખ્યો હતો. સંત સાધુ સિંહ (ઉપરોક્ત) માં, પંજાબ સહકારી મંડળી અધિનિયમ, ૧૯૬૧માં કરવામાં આવેલ સુધારો, જે સહકારી મંડળીના સંચાલનમાં શેરધારકોના અધિકારો અને સત્તાઓને ઘટાડે છે, તે પડકાર હેઠળ હતો. આમ, સામેલ પ્રશ્ન સહકારી મંડળી અધિનિયમ દ્વારા સંચાલિત બેંકના વ્યવસ્થાપન પાસા સાથે સંબંધિત હતો, જેના માટે રાજ્ય પાસે સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૩૨ હેઠળ વિશિષ્ટ કાયદાકીય ક્ષમતા હતી. જ્યારે નાગપુર ડિસ્ટ્રિક્ટ સેન્ટ્રલ કો-ઓપરેટિવ બેંક લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) માં, પ્રશ્ન ઊભો થયો કે શું મહારાષ્ટ્ર સહકારી મંડળી અધિનિયમની કલમ ૭૮ હેઠળ રજિસ્ટ્રારને સોસાયટીની કોઈપણ સમિતિ અથવા ડિરેક્ટર્સ સહિત આવી સમિતિના કોઈપણ સભ્યને તેના પર અથવા તેના પર લાદવામાં આવેલી ફરજોની કામગીરીમાં કોઈ ભૂલ અથવા બેદરકારીના સંદર્ભમાં કારણદર્શક નોટિસ જારી કરવાની સત્તા છે કે કેમ અથવા અધિનિયમ અથવા નિયમ અથવા પેટા-કાયદાઓ અને સમિતિ અથવા તેના સભ્યોને દૂર કરવાની સત્તા જો આવી કોઈ કાર્યવાહીની માંગ કરવામાં આવે તો. આ દલીલને નકારી કાઢવામાં આવી હતી કે સહકારી મંડળીઓ બેંકિંગ વ્યવસાયમાં સંડોવાયેલી છે, તેથી, રાજ્ય પાસે સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૩૨ હેઠળ કાયદાકીય ક્ષમતા નથી, અને સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૫ હેઠળ માત્ર સંસદ પાસે કાયદાકીય ક્ષમતા છે. વ્યવસ્થાપન સંબંધિત પ્રશ્ન સ્પષ્ટપણે સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૩૨ હેઠળ આવરી લેવામાં આવ્યો હતો. તે સમાજના સમાવેશ, વ્યવસ્થાપન અને સમાપનના સંદર્ભમાં હતું. આમ, ઉપરોક્ત બંને નિર્ણયો બેંકિંગના પાસાને

૩૭એ આઈ આર ૧૯૭૦ પી એન્ડ એચ ૫૨૮

૩૮એ આઈ આર ૧૯૭૧ બોમ્બે ૩૬૫

લગતા લાગુ હોવાનું ન કહી શકાય અને ગ્રેટર બોમ્બે કો ઓપરેટિવ બેંક લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) માં અભિપ્રાય બનાવતી વખતે ખોટી રીતે તેના પર આધાર રાખ્યો હતો.

૬૮. તે જ સમયે, અમે પ્રતિવાદીઓ વતી ઉઠાવવામાં આવેલી દલીલને સ્વીકારવામાં અસમર્થ છીએ. સંપત્તિ હસ્તાંતરણ અધિનિયમ, ૧૮૮૨ની કલમ ૬૯ અને ૬૯એમાં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં રાખીને, એસ. એ. આર. એફ. એ. ઇ. એસ. આઈ. અધિનિયમ યાદી ૩ની એન્ટ્રી ૬ સાથે સંબંધિત છે. અમારો અભિપ્રાય છે કે તે ભારતના બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ ૧ ની એન્ટ્રી ૪૫ સાથે સંબંધિત છે.

૬૯. અપીલકર્તાઓ માટેના વિદ્વાન વકીલે વિરેન્દ્ર પાલ સિંહ (ઉપરોક્ત) પર પણ આધાર રાખ્યો છે, જેમાં બેંકિંગ સાથે સંકળાયેલી સહકારી મંડળીઓમાં કામ કરતા કર્મચારીઓના શિસ્ત નિયંત્રણ સહિત ભરતી, વેતન, શરતો અને સેવાની શરતોને લગતી જોગવાઈઓ પર વિચાર કરવામાં આવ્યો હતો. આમ, સહકારી મંડળીઓના વ્યવસ્થાપન/નિયમનનો પ્રશ્ન સામેલ હતો. સહકારી બેંકોના બેંકિંગ વ્યવસાયનું પાસું સામેલ નહોતું. કાયદો ઘડવા માટે રાજ્યની કાયદાકીય ક્ષમતા અંગે પ્રશ્ન ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો. તે સંદર્ભમાં, કોર્ટે એવું માન્યું હતું કે, સારમાં, યુ. પી. સહકારી મંડળી અધિનિયમ સમાવેશ, વ્યવસ્થાપન અને સમાપન સાથે વ્યવહાર કરે છે અને જો તે આકસ્મિક રીતે બેંકિંગ પર ખાઈ કરે છે, તો તે કાયદાને રાજ્ય વિધાનસભાની ક્ષમતાની બહાર લઈ જશે નહીં. સહકારી મંડળીઓના યોગ્ય ધિરાણ અને અસરકારક કામગીરી માટે, સહકારી મંડળીઓ પણ હોવી જોઈએ જે બેંકિંગ વ્યવસાય કરે છે જેથી અન્ય સહકારી મંડળીઓ બેંકિંગ વ્યવસાય કરે છે, કારણ કે તેઓ બેંકિંગ વ્યવસાય કરે છે, તેઓ સહકારી મંડળીઓ બનવાનું બંધ કરતા નથી. તે અભિપ્રાય આપવામાં આવ્યો હતો:

“૧૦. અમારે નથી લાગતું કે કોઈ કાયદો એક યાદીમાંની એન્ટ્રી હેઠળ આવે છે કે બીજી યાદીમાંની એન્ટ્રી હેઠળ આવે છે કે કેમ તે કેવી રીતે

નક્કી કરવું તે પ્રશ્ન પર સત્તાની વિપુલતાનો ઉલ્લેખ કરવો જરૂરી છે. ઘણા સમય પહેલાં પ્રફુલ્લ કુમાર મુખર્જી વિરુદ્ધ બેંક ઓફ કોમર્સ લિમિટેડ, ૭૪ આઈ. એ. ૨૩માં પ્રિવી કાઉન્સિલને એ પ્રશ્નનો સામનો કરવો પડ્યો હતો કે શું બંગાળ મની લેન્ડર્સ એક્ટ ભારત સરકાર અધિનિયમ, ૧૯૩૫ની સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૨૭માં આવે છે, જે "ધિરાણ" હતું, જેના સંબંધમાં પ્રાંતીય વિધાનસભા કાયદો બનાવવા માટે સક્ષમ હતી, અથવા શું તે સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૨૮ અને ૩૮માં આવે છે, જે "પ્રોમિસરી નોટ્સ" અને "બેંકિંગ" હતી, જે કેન્દ્રીય વિધાનસભાના અધિકારક્ષેત્રમાં હતી. દલીલ એ હતી કે બંગાળ મનીલેન્ડર્સ એક્ટ પ્રોમિસરી નોટ્સ અને બેંકિંગના વ્યવસાય સાથે સંકળાયેલો હોવાથી તે પ્રાંતીય વિધાનસભાની ક્ષમતાની બહાર હતો. પ્રિવી કાઉન્સિલે સમગ્ર કાયદાની સત્તાઓને જાળવી રાખી હતી કારણ કે તે નાણાં ધિરાણ સાથે ગંભીરતાથી અને સારમાં વ્યવહાર કરતી હતી. તેઓએ અવલોકન કર્યું:

વિષયો હજુ પણ ઓવરલેપ થવો જોઈએ, અને તેઓ ક્યાં કરે છે તે પ્રશ્ન પૂછવો આવશ્યક છે કે ક્યાં કાયદાની ફરિયાદ કરવામાં આવે છે તેની વાસ્તવિક અસર શું છે, અને તેની સાચી પ્રકૃતિ અને પાત્ર કઈ સૂચિમાં જોવા મળે છે. જો આ પ્રશ્નો પૂછવામાં ન આવી શક્યા હોત, તો ખૂબ જ લાભદાયી કાયદાને જન્મ સમયે દબાવી દેવામાં આવશે, અને પ્રાંતીય કાયદાને સોંપવામાં આવેલા ઘણા વિષયો સાથે ક્યારેય અસરકારક રીતે વ્યવહાર કરી શકાયો ન હોત.

પ્રિવી કાઉન્સિલના અવલોકનોના પ્રકાશમાં યુ. પી. સહકારી મંડળી અધિનિયમની જોગવાઈઓની તપાસ કરતા આપણને સહેજ પણ શંકા નથી કે આ કાયદો "સહકારી મંડળીઓ" સાથે સંબંધિત છે. તે આકસ્મિક રીતે બેંકિંગ પર ખાઈ કરે છે તે તેને રાજ્ય વિધાનસભાની ક્ષમતાની બહાર લઈ જતું નથી. તે સ્પષ્ટ છે કે સહકારી મંડળીઓના યોગ્ય ધિરાણ અને

અસરકારક કામગીરી માટે સહકારી મંડળીઓ પણ હોવી જોઈએ જે અન્ય સહકારી મંડળીઓની કામગીરીને સરળ બનાવવા માટે બેંકિંગ વ્યવસાય કરે છે.માત્ર કારણ કે તેઓ બેંકિંગ વ્યવસાય કરે છે ત્યારે આવી સહકારી મંડળીઓ સહકારી મંડળીઓ બનવાનું બંધ કરતી નથી, જ્યારે અન્યથા તેઓ સહકારી મંડળી અધિનિયમ હેઠળ નોંધાયેલી હોય અને સહકારી મંડળી અધિનિયમની જોગવાઈઓની ફરજો, જવાબદારીઓ અને નિયંત્રણને આધિન હોય. અમને નથી લાગતું કે આ પ્રશ્ન વધુ વિચારણાને પાત્ર છે અને તેથી અમે માનીએ છીએ કે યુ. પી. સહકારી મંડળી અધિનિયમ રાજ્ય વિધાનસભાના અધિકારક્ષેત્રમાં હતો.નાગપુર ડિસ્ટ્રિક્ટ સેન્ટ્રલ કો-ઓપરેટિવ બેંક લિમિટેડ વિરુદ્ધ ડિવિઝનલ જોઈન્ટ રજિસ્ટ્રાર, કો-ઓપરેટિવ સોસાયટીઝ, એ આઈ આર ૧૯૭૧ બોમ ૩૬૫ અને સંત સાધુ સિંહ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ પંજાબ, એ આઈ આર ૧૯૭૦ પી & એચ ૫૨૮ માં પણ આ અભિપ્રાય લેવામાં આવ્યો હતો.”

ઉપરોક્ત નિર્ણયમાં એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે યુ. પી. સહકારી મંડળી અધિનિયમ હેઠળ, રાજ્ય સહકારી બેંકોના સમાવેશ, નિયમન અને સમાપન સાથે વ્યવહાર કરવા માટે સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૩૨ હેઠળ સક્ષમ છે.જો કે, બેંકિંગ સંબંધિત સહકારી બેંકની પ્રવૃત્તિનું મુખ્ય પાસું બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ અને ભારતીય રિઝર્વ બેંક અધિનિયમ દ્વારા આવરી લેવામાં આવ્યું હતું, જે કાયદાઓ સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૫ અને ૩૮ સાથે સંબંધિત છે. 'સમાવેશ, નિયમન અને સમાપન' ના પાસાઓ સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૩૨ હેઠળ આવરી લેવામાં આવ્યા છે.અમારા મતે, આવા બેંકો દ્વારા બેંકિંગની પ્રવૃત્તિને પીઠ અને પદાર્થના સિદ્ધાંતને ધ્યાનમાં રાખીને સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૫ દ્વારા આવરી લેવામાં આવી છે, અને રાજ્ય માટે અનામત ક્ષેત્ર પર આકસ્મિક અતિક્રમણને પણ ધ્યાનમાં લેવું સ્વીકાર્ય છે.

૭૦. સમાજની બિન-બેંકિંગ બાબતોનું નિયમન કરવાની અને સમાજના બેંકિંગ વ્યવસાયનું નિયમન કરવાની વિભાવના બે અલગ-અલગ પાસાં છે અને

તે અનુક્રમે વિવિધ પ્રવેશો, એટલે કે સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૩૨ અને સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૫ હેઠળ આવરી લેવામાં આવે છે. બેંકિંગના નિયમન સાથે સંબંધિત કાયદો સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૫ માં શોધી શકાય છે અને માત્ર સંસદ કાયદો બનાવવા માટે સક્ષમ છે. સંસદે સર્ફેસી કાયદો ઘડ્યો છે. તેનો હેતુ કોર્પોરેશન, કંપની અથવા સહકારી બેંક/સહકારી મંડળીના સમાવેશ, નિયમન અથવા સમાપનનું નિયમન કરવાનો નથી. તે સહકારી બેંકો સહિત બેંકોની બાકી રકમની વસૂલાતની જોગવાઈ કરે છે, જે બેંકિંગ પ્રવૃત્તિનો એક આવશ્યક ભાગ છે. આ કાયદો સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૩૨ હેઠળ અનામત ક્ષેત્ર પર કોઈ પણ રીતે ખાઈ નથી અને સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૫ માં શોધી શકાય તેવા કાયદાનો એક ભાગ છે. વિરેન્દ્ર પાલ સિંહ (ઉપરોક્ત) માં નિર્ણય સેવા નિયમો અંગે આપવામાં આવ્યો છે. તે સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૫ હેઠળ આવરી લેવામાં આવેલા 'બેંકિંગ' ના નિયમનને લગતા તાત્કાલિક કેસને લાગુ પડતો નથી. કોર્ટે ઉપરોક્ત નિર્ણયમાં બેંકિંગના નિયમનના પાસા સાથે વ્યવહાર કર્યો ન હતો કારણ કે તેનો નિર્ણય લેવાની જરૂર નહોતી. આમ, નિર્ણયનો ગુણોત્તર એક અલગ ક્ષેત્રમાં કામ કરે છે. વધુમાં, યુ. પી. સહકારી સેવાઓ અધિનિયમને અન્ય સૂચિના વિષય પર આકસ્મિક ખાઈના આધારે સાચવવામાં આવ્યો હતો, જેનો અર્થ છે, એન્ટ્રી ૪૫ લિસ્ટ I, જે સ્વીકાર્ય છે.

સંદર્ભમાં પ્રશ્ન નંબર ૨: ૭૧. આગામી પ્રશ્ન બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની કલમ ૫ (૧) (બી) માં વ્યાખ્યાયિત 'બેંકિંગ કંપની' ની વ્યાખ્યા પર કલમ ૫૬ (એ) ની અસરનો છે. સર્ફેસી અધિનિયમમાં સમાવિષ્ટ 'બેંકિંગ' ની વ્યાખ્યાને ધ્યાનમાં લેવી જરૂરી છે. કલમ ૨ (૧) (સી) માં 'બેંક' શબ્દનો અર્થ 'બેંકિંગ કંપની', અનુરૂપ નવી બેંક, સહાયક બેંક અથવા બહુ-રાજ્ય સહકારી બેંક અથવા એવી અન્ય બેંક કે જેને કેન્દ્ર સરકાર અધિનિયમ માટે સૂચના દ્વારા નિર્દિષ્ટ કરી શકે છે. કલમ ૨ (ડી) હેઠળ 'બેંકિંગ કંપની' શબ્દનો અર્થ બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની કલમ ૫ (સી) માં તેને સોંપવામાં આવ્યો છે. આમ, 'બેંકિંગ કંપની' ની વ્યાખ્યા સર્ફેસી અધિનિયમની કલમ ૨ (૧) (ડી)

માં સામેલ કરવામાં આવી છે, જે ૨૧/૬/૨૦૦૨ પર અમલમાં આવી હતી.કલમ ૫૬ (એ) નો સમાવેશ બી. આર. એક્ટ, ૧૯૪૮માં એક્ટ નંબર ૨૩/૧૯૬૫ દ્વારા કરવામાં આવ્યો હતો, જેની અસર ૧/૩/૧૯૬૬ થી થઈ હતી.તે તારીખે કલમ ૫૬ (એ) કાયદાનો ભાગ બની હતી.બીઆર એક્ટ, ૧૯૪૮ની કલમ ૫ (સી) વ્યાખ્યાયિત કરે છે કે 'બેંકિંગ કંપની' નો અર્થ એ છે કે કોઈપણ કંપની કે જે બેંકિંગનો વ્યવસાય કરે છે.કલમ ૫૬ (એ) ના આધારે, 'બેંકિંગ કંપની' અથવા 'કંપની' અથવા 'આવી કંપની' ના સંદર્ભને સહકારી બેંકોમાં કાયદાની અરજી માટે સહકારી બેંકના સંદર્ભ તરીકે સમજવામાં આવશે.કલમ ૫ (સી) માં સુધારો કરવામાં આવ્યો ન હતો અને અન્ય જોગવાઈઓ પણ જ્યાં મૂકવામાં આવી હતી ત્યાં તેમાં સુધારો કરવામાં આવ્યો ન હતો.જો કે, કલમ ૫૬ માં સમાવિષ્ટ વિવિધ જોગવાઈઓ દ્વારા અલગ પ્રકરણ V દ્વારા સુધારાઓનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હતો કારણ કે તે સુધારા અને કેટલાક ફેરફારો જે જરૂરી હતા અને વ્યાપકપણે જરૂરી હતા તે ધ્યાનમાં રાખીને અન્ય બેંકો અને કંપનીઓને લાગુ પડતી કેટલીક જોગવાઈઓને હાલના સ્વરૂપમાં જાળવી રાખવી જરૂરી હતી.સહકારી બેંકોને તેમની અરજીમાં સુધારેલા સ્વરૂપમાં જોગવાઈઓ અલગથી પૂરી પાડવામાં આવી હતી.જ્યારે બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૮ સહકારી બેંકને લાગુ કરવામાં આવ્યો હતો, ત્યારે 'સમાવેશ, નિયમન અને સમાપન' સંબંધિત અધિનિયમ હેઠળની તમામ જોગવાઈઓ દૂર કરવામાં આવી હતી કારણ કે કાયદો/૧૯૪૮ સહકારી બેંકોને લાગુ પડે છે, જો કે તે અધિનિયમમાં અન્ય સંસ્થાઓ માટે અસ્તિત્વમાં છે પરંતુ સહકારી બેંકોને લગતી નથી.કલમ ૧૧૭ હેઠળ રાષ્ટ્રપતિને આપવામાં આવેલી સલાહમાં ઉદ્દેશ કરવામાં આવ્યો હતો કે આ બાબતો ખાસ કરીને સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૫ હેઠળ આવરી લેવામાં આવી ન હતી અને સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૩૨ નો વિષય બન્યો હતો. આમ, જ્યારે આપણે સહકારી બેંકને અધિનિયમ/૧૯૪૮ની જોગવાઈઓ લાગુ કરીએ છીએ, ત્યારે સહકારી બેંકનો સમાવેશ કરવા માટે 'બેંકિંગ કંપની' ની વ્યાખ્યા વાંચવી પડે છે.કલમ ૫૬ (એ) કલમ ૫ (સી) નો

ભાગ બને છે, જો કે તે એક અલગ જગ્યાએ સ્થિત છે. કાયદાનો માત્ર ભાગ V સહકારી બેંકોને લાગુ પડે છે, કલમ ૫૬ (એ) 'બેંકિંગ કંપની' ની વ્યાખ્યામાં સુધારો કરે છે અને તે કલમ ૫ (સી) નો અભિન્ન ભાગ બની જાય છે, કારણ કે તેની સંપૂર્ણ અસર આપવી જરૂરી છે.

૭૨. ન્યાયમૂર્તિ જી. પી. સિંઘ દ્વારા પૃષ્ઠ ૩૧૮૩૨૦ પર 'કાયદાકીય અર્થઘટનના સિદ્ધાંતો', ૧૨ મી આવૃત્તિ ૨૦૧૦ માં અગાઉના કાયદાના સંદર્ભ દ્વારા સમાવેશના પાસાને આ રીતે સંબોધવામાં આવ્યો છે:

“અગાઉના કાયદાનો પછીના કાયદામાં સમાવેશ કરવો એ પહેલાના કાયદાની જોગવાઈઓને પછીના કાયદામાં શબ્દશઃ પુનઃઉત્પાદન ટાળવા માટે સુવિધા માટે અપનાવવામાં આવેલું કાયદાકીય સાધન છે.^{૩૯} ૩૯ જ્યારે અગાઉના કાયદા અથવા તેની કેટલીક જોગવાઈઓને પછીના કાયદામાં સંદર્ભ દ્વારા સામેલ કરવામાં આવે છે, ત્યારે આ રીતે સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓ પછીના કાયદાનો ભાગ બની જાય છે જાણે કે તે “તેમાં શારીરિક રીતે સ્થાનાંતરિત” થઈ ગઈ હોય.^{૪૦} ૪૦ નિગમનની અસર પ્રશંસનીય રીતે લોર્ડ ઈશર, એમ. આર. દ્વારા જણાવવામાં આવી છે: “જો અનુગામી કાયદો અગાઉના કાયદાની કેટલીક કલમોને સંદર્ભ દ્વારા ૩૯મેરી રોય વિરુદ્ધ કેરળ રાજ્ય, (૧૯૮૬) ૨ એસ સી સી ૨૦૮, પાના ૨૧૬ :

એ આઈ આર ૧૯૮૬ એસ સી ૧૦૧૧; નાગપુર ઈમ્પ્રૂવમેન્ટ ટ્રસ્ટ વિરુદ્ધ અમરીક સિંઘ, એ આઈ આર ૨૦૦૨ એસ સી ૩૪૯૯, પાના ૩૫૧૨ : (૨૦૦૨) ૭ એસ સી સી ૬૫૭.

૪૦રામસ્વરૂપ વિરુદ્ધ મુનશી, એ આઈ આર ૧૯૬૩ એસ સી ૫૫૩, પાના ૫૫૮ : ૧૯૬૩ (૩) એસ સી આર ૮૫૮; નાગપુર ઈમ્પ્રૂવમેન્ટ ટ્રસ્ટ વિરુદ્ધ અમરીક સિંઘ, એ આઈ આર ૨૦૦૨ એસ સી ૩૪૯૯, પાના ૩૫૧૨ : (૨૦૦૨) ૭ એસ સી સી ૬૫૭

પોતાની અંદર લાવે છે, તો તેની કાનૂની અસર, જેમ કે ઘણીવાર માનવામાં આવે છે, તે કલમોને નવા કાયદામાં લખવાની છે જાણે કે તે ખરેખર પેનથી તેમાં લખવામાં આવી હોય અથવા તેમાં છાપવામાં આવી હોય."⁴¹ ૪૧ પરિણામ એ છે કે અગાઉના કાયદાની સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓ સાથે પછીના કાયદાની રચના કરવામાં આવે છે, જે એક સ્વતંત્ર કાયદો છે જે અગાઉના કાયદામાં ફેરફાર અથવા રદ કરીને ધારવામાં અથવા રદ કરવામાં આવતો નથી. ⁴² ૪૨ ન્યાયમુર્તિ બ્રેટ દ્વારા અવલોકન મુજબ: "જ્યાં કોઈ કાયદાને સંદર્ભ દ્વારા બીજા કાયદામાં સામેલ કરવામાં 41રી, વુડ્સ એસ્ટેટ, એક્સ પાર્ટ, વર્ક્સ એન્ડ બિલ્ડિંગ્સ કમિશનર્સ, (૧૮૮૬) ૩૧ સી એચ ડી ૬૦૭, પાના ૬૧૫; રામ કૃપાલ ભગત વિરુદ્ધ બિહાર રાજ્ય, એ આઈ આર ૧૯૭૦ એસ સી ૮૫૧, પાના ૮૫૭ : (૧૯૬૯) ૩ એસ સી સી ૪૭૧; બોલાની ઓર્સ લિમિટેડ વિરુદ્ધ ઓરિસ્સા રાજ્ય, એ આઈ આર ૧૯૭૫ એસ સી ૧૭, પાના ૨૯ : ૧૯૭૫ (૨) એસ સી આર ૧૩૮ : (૧૯૭૪) ૨ એસ સી સી ૭૭૭; મહિન્દ્રા એન્ડ મહિન્દ્રા લિમિટેડ વિરુદ્ધ ભારત સંઘ, એ આઈ આર ૧૯૭૯ એસ સી ૭૯૮, પાના ૮૧૦, ૮૧૧ : (૧૯૭૯) ૨ એસ સી સી ૫૨૯; ઓંકારલાલ નંદલાલ વિરુદ્ધ રાજસ્થાન રાજ્ય, (૧૯૮૫) ૪ એસ સી સી ૪૦૪, પાના ૪૧૫ : એ આઈ આર ૧૯૮૬ એસ સી ૨૧૪૬; સુરાના સ્ટીલ્સ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ વિરુદ્ધ ડેપ્યુટી કમિશનર ઓફ ઇન્ડમ ટેક્સ, એ આઈ આર ૧૯૯૯ એસ સી ૧૪૫૫, પાના ૧૪૫૯ : (૧૯૯૯) ૪ એસ સી સી ૩૦૬.

42 નરોત્તમદાસ વિરુદ્ધ મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય, એ આઈ આર ૧૯૬૪ એસ સી ૧૬૬૭, પાના ૧૬૭૦ : (૧૯૬૪) ૭ એસ સી આર ૮૨૦; બોલાની ઓર્સ લિમિટેડ વિરુદ્ધ ઓરિસ્સા રાજ્ય, ઉપર મુજબ; મહિન્દ્રા એન્ડ મહિન્દ્રા લિમિટેડ

આવે છે, ત્યાં પ્રથમ કાયદાને ત્રીજા દ્વારા રદ કરવાથી બીજાને અસર થતી નથી.”⁴³ ૪૩ સર જ્યોર્જ લોન્ડિસનું નિવેદન પણ આ જ અસર કરે છે: “એવું માનવું ઓછું તાર્કિક લાગતું નથી કે જ્યાં હાલના કાયદાની કેટલીક જોગવાઈઓ અનુગામી કાયદામાં સામેલ કરવામાં આવી છે, ત્યાં અગાઉના કાયદાનો કોઈ ઉમેરો, જે પછીના કાયદાને સ્પષ્ટ રીતે લાગુ પડતો નથી, તેમાં સામેલ હોવાનું માની શકાય નહીં, જો અનુગામી કાયદો ઉમેર્યા વિના અસરકારક રીતે કાર્ય કરવા માટે શક્ય હોય તો તમામ પ્રસંગોએ.”⁴⁴ ૪૪ સામાન્ય રીતે જો કોઈ કાયદો પછીના કાયદામાં સામેલ કરવામાં આવે, તો તેનો હેતુ અગાઉના કાયદાનો સમાવેશ કરવાનો છે,

વિરુદ્ધ ભારત સંઘ, ઉપર મુજબ; નાગપુર ઈમ્પ્રૂવમેન્ટ ટ્રસ્ટ વિરુદ્ધ અમરીક સિંઘ, ઉપર મુજબ; સ્નેહ એન્ટરપ્રાઇઝિસ વિરુદ્ધ કમિશનર ઓફ કસ્ટમ્સ, (૨૦૦૬) ૭ એસ સી સી ૭૧૪ (ફરો ૧૩) : (૨૦૦૬) ૮ જે ટી ૫૮૭ : (૨૦૦૬) ૭ એસ એલ ટી ૬૧૫.

43કલાર્ક વિરુદ્ધ બ્રાડલોગ, (૧૮૮૧) ૮ ક્યુ બી ડી ૬૩, પાના ૬૯; રામસ્વરૂપ વિરુદ્ધ મુનશી માં સંદર્ભિત, એ આઈ આર ૧૯૬૩ એસ સી ૫૫૩, પાના ૫૫૮ : (૧૯૬૩) ૩ એસ સી આર ૮૫૮; કલેક્ટર ઓફ કસ્ટમ્સ, મદ્રાસ વિરુદ્ધ નથેલાલ સંપથુ ચેટ્ટી, એ આઈ આર ૧૯૬૨ એસ સી ૩૧૬, પાના ૩૩૪ : (૧૯૬૨) ૩ એસ સી આર ૭૮૬. વધુમાં જુઓ જેઠાનંદ બેતાબ વિરુદ્ધ દિલ્લી રાજ્ય, એ આઈ આર ૧૯૬૦ એસ સી ૮૯, પાના ૯૧, ૯૨ : (૧૯૬૦) ૧ એસ સી આર ૭૫૫; બોલાની ઓર્સ લિમિટેડ વિરુદ્ધ ઓરિસ્સા રાજ્ય, ઉપર મુજબ; મહિન્દ્રા એન્ડ મહિન્દ્રા લિમિટેડ વિરુદ્ધ ભારત સંઘ, ઉપર મુજબ; નાગપુર ઈમ્પ્રૂવમેન્ટ ટ્રસ્ટ વિરુદ્ધ અમરીક સિંઘ, ઉપર મુજબ.

જેમાં સમાવેશની તારીખ સુધી તેમાં કરવામાં આવેલા તમામ સુધારા સામેલ છે.⁴⁵૪૫ કાયદાનું નિરસન અથવા સુધારો જે પછીના કાયદામાં સંદર્ભ દ્વારા સામેલ કરવામાં આવ્યો છે તે પછીના કાયદાના હેતુઓ માટે લાગુ પડતો નથી તે નિયમ લાયકાતો અને અપવાદોને આધિન છે.⁴⁶૪૬ આ સંદર્ભમાં અગાઉના કાયદાનો સમાવેશ અને પછીના એક્ટ.⁴⁷૪૭ માં માત્ર સંદર્ભ વચ્ચેનો તફાવત દર્શાવવામાં આવ્યો છે. વધુમાં, જ્યારે જેનો ઉદ્દેશ કરવામાં આવે છે તે અગાઉનો કાયદો અથવા તેમાંથી કોઈ જોગવાઈ નથી પરંતુ સામાન્ય રીતે કોઈ વિષય પરનો કાયદો હોય ત્યારે પણ તફાવત દર્શાવવામાં આવે છે.⁴⁸૪૮ જો કે, આ મુદ્દા પર કોઈ વિવાદ નથી

44 સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ વિરુદ્ધ હિન્દુસ્તાન કો-ઓપરેટિવ ઇન્સ્યોરન્સ સોસાયટી લિમિટેડ, એ આઈ આર ૧૯૩૧ પી સી ૧૪૯, પાના ૧૫૨. ચેરમેન ઓફ ધી મ્યુનિસિપલ કમિશનર્સ ઓફ હાવરા વિરુદ્ધ શાલીમાર વુડ પ્રોડક્ટ્સ (પ્રાઇવેટ) લિમિટેડ માં સંદર્ભિત, એ આઈ આર ૧૯૬૨ એસ સી ૧૬૯૧, પાના ૧૬૯૪ : ૧૯૬૩ (૧) એસ સી આર ૪૭; બોલાની ઓર્સ લિમિટેડ વિરુદ્ધ ઓરિસ્સા રાજ્ય, એ આઈ આર ૧૯૭૫ એસ સી ૧૭, પાના ૨૯ : ૧૯૭૪ (૨) એસ સી સી ૭૭૭; મહિન્દ્રા એન્ડ મહિન્દ્રા લિમિટેડ વિરુદ્ધ ભારત સંઘ, એ આઈ આર ૧૯૭૯ એસ સી ૭૯૮, પાના ૮૧૦, ૮૧૧ : (૧૯૭૯) ૨ એસ સી સી ૫૨૯.

45 મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય વિરુદ્ધ માધવરાવ દામોદર પાટીલ, એ આઈ આર ૧૯૬૮ એસ સી ૧૩૯૫, પાના ૧૪૦૦ : ૧૯૬૮ (૩) એસ સી આર ૭૧૨.

46જુઓ લખાણ અને નોંધ ૯-૪૧, પાના ૩૨૪-૩૩૨.

47જુઓ લખાણ અને નોંધ ૧૪-૨૧, પાના ૩૨૬-૩૨૮.

48જુઓ લખાણ અને નોંધ ૧૦-૧૩, પાના ૩૨૫, ૩૨૬.

કે જ્યારે કોઈ અધિનિયમ અથવા નિયમો પછીના કોઈપણ અધિનિયમ અથવા નિયમોમાં અપનાવવામાં આવે છે, ત્યારે સામાન્ય રીતે આવા અપનાવવામાં આવે છે, પછી ભલે તે સમાવેશ દ્વારા હોય અથવા માત્ર સંદર્ભ દ્વારા હોય, તે અપનાવવાની તારીખ સુધી અગાઉના અધિનિયમ અથવા નિયમોમાં તમામ સુધારાઓમાં લેવામાં આવે છે.૪૯”

હાલનો એક કેસ સહકારી બેંકોને અરજીમાં અનુગામી સુધારા દ્વારા તે જ કાયદામાં સંદર્ભ દ્વારા સમાવેશ કરવાનો છે.જ્યારે આપણે સહકારી બેંકોને કલમ ૫ (સી) ની જોગવાઈઓ લાગુ કરીએ છીએ, ત્યારે આપણે સહકારી બેંકોને વૈધાનિક રીતે ફરજિયાત તરીકે કહેવાતી વ્યાખ્યાના ભાગ અને પાર્સલ તરીકે વાંચવી પડશે.જો કોઈ કંપનીને કલમ ૫ (સી) માં સહકારી મંડળીઓ/બેંકોના સંદર્ભ તરીકે લેવામાં ન આવે, તો કલમ ૫૬ના અર્થઘટન અંગે ઘણી સમસ્યાઓ ઊભી થશે.સહકારી બેંકોને અરજીમાં બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯માં જ્યાં પણ 'બેંકિંગ કંપની' શબ્દો જોવા મળે છે ત્યાં તમામ જોગવાઈઓમાં સુધારો કરવો જરૂરી બની ગયો હોત.

૭૩. મેરી રોય, વગેરે વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ કેરળ અને અન્ય ⁴⁹૫૦માં સંદર્ભ દ્વારા નિગમનના કાયદાકીય ઉપકરણના સંદર્ભમાં,, કોર્ટે ચુકાદો આપ્યો:

“૭. ... સંદર્ભ દ્વારા સમાવેશનું કાયદાકીય સાધન એ એક જાણીતું સાધન છે જ્યાં વિધાનસભા અન્ય કાયદામાં ચોક્કસ કાયદાની જોગવાઈઓનું પુનરાવર્તન કરવાને બદલે અગાઉના કાયદાના સંદર્ભમાં પછીના કાયદામાં આવી જોગવાઈઓનો સમાવેશ કરે છે.તે પછીના કાયદામાં અગાઉના કાયદાની જોગવાઈઓના શાબ્દિક પુનઃઉત્પાદનને ટાળવા માટે સુવિધા માટે અપનાવવામાં આવેલું કાયદાકીય સાધન છે.પરંતુ જ્યારે વિધાનસભા આ કાયદાકીય ઉપકરણને અપનાવવાનો ઇરાદો ધરાવે છે ત્યારે તેના દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાતી ભાષા કલમ ૨૯ પેટા સેકમાં ઉપયોગમાં લેવાતી ભાષાથી સંપૂર્ણપણે અલગ અને અલગ હોય છે.(૨) ભારતીય

49એ આઈ આર ૧૯૮૬ એસ સી ૧૦૧૧: (૧૯૮૬) ૨ એસ સી સી ૨૦૯

ઉત્તરાધિકાર અધિનિયમ, ૧૯૨૫.કલમ ૨૯ પેટા સેકનો પ્રારંભિક ભાગ.
(૨) એક ગુણાત્મક અથવા અપવાદરૂપ જોગવાઈ બનવાનો ઈરાદો છે અને સંદર્ભ દ્વારા સમાવેશ માટેની જોગવાઈ નથી.પ્રતિવાદીઓ વતી વિનંતી કરવામાં આવેલી આ દલીલને નકારી કાઢવામાં અમને કોઈ ખચકાટ નથી."

૭૪. યુ. પી. અવસ ઈવમ વિકાસ પરિષદ વિરુદ્ધ જૈનુલ ઇસ્લામ અને અન્ય ⁵⁰પૃ ૧ માં એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું:

"જો કોઈ કાયદો સમાવેશ અથવા સંદર્ભ દ્વારા કરવામાં આવ્યો હોય તો તે નક્કી કરવું એ કાયદા દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાતી ભાષા, હાલના કાયદાની જોગવાઈનો ઉલ્લેખ અથવા સમાવેશ કરવાનો હેતુ અને આજની કામગીરી પર તેની અસરને ધ્યાનમાં રાખીને અદાલતો દ્વારા નિર્માણની બાબત છે.તેનું કારણ એ છે કે વિધાનસભા દ્વારા બનાવવામાં આવેલ કોઈપણ કાયદો જાહેર હિતની સેવા માટે ઘડવામાં આવ્યો છે એમ ધારવું એ અદાલતની મુખ્ય ફરજ છે."

૭૫. પોર્ટ્સમાઉથ કોર્પોરેશન વિરુદ્ધ સ્મિથ ⁵¹પર માં, એવું મંતવ્ય આપવામાં આવ્યું હતું:

"જ્યાં સંસદના અધિનિયમની એક કલમને અન્ય અધિનિયમમાં રજૂ કરવામાં આવે છે, મને લાગે છે કે તેને તે મૂળ અધિનિયમમાં જે અર્થમાં લેવામાં આવ્યો છે તે અર્થમાં વાંચવો જોઈએ, અને પરિણામે તે કલમનો અર્થ શું છે તે જાણવા માટે તે અધિનિયમની બાકીની તમામ બાબતોનો ઉલ્લેખ કરવો સંપૂર્ણપણે કાયદેસર છે, જો કે તે અન્ય કલમો નવા અધિનિયમમાં સામેલ નથી.

લોર્ડ બ્લેકબર્ને આગળ આ રીતે અવલોકન કર્યું:

50 એ આઈઆર ૧૯૯૮ એસ સી ૧૦૨૮

51(૧૮૮૫) ૧૦ એ સી ૩૬૪

“મારો અર્થ એ નથી કે જો મૂળ અધિનિયમમાં કોઈ કલમ સમાવિષ્ટ ન હોય, જે જોગવાઈ અથવા જે સામેલ કરવામાં આવી છે તેના પર અપવાદ દ્વારા આવી હોય, તો તેનો સંદર્ભ આપવો જોઈએ, પરંતુ અર્થઘટન કલમ સહિત અન્ય તમામ, જો ત્યાં એક હોય, તો તેનો ઉલ્લેખ કરી શકાય છે. અગાઉના કાયદાની કલમનો સમાવેશ કરવો એ ડ્રાફ્ટમેનશિપની ખતરનાક રીત છે, કારણ કે જ્યાં સુધી ડ્રાફ્ટમેનને હંમેશા અપવાદરૂપે હોઈ શકે તે કરતાં અગાઉના સમગ્ર કાયદાનું વધુ સ્પષ્ટ સ્મરણ ન હોય ત્યાં સુધી, એવું કંઈક વ્યક્ત થવાનું મોટું જોખમ છે જેનો હેતુ ન હતો.””

૭૬. સુરાના સ્ટીલ્સ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ વિરુદ્ધ ડેપ્યુટી કમિશનર ઓફ ઇન્કમ ટેક્સ અને અન્ય ⁵² ૫૩ માં એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે જોગવાઈ શારીરિક રીતે સૂચિબદ્ધ છે અને સમાવિષ્ટ છે અને અર્થઘટનનો સાદો નિયમ લાગુ કરવામાં આવશે:

“૧૨. એકવાર આપણે કાયદા પાછળના ઉદ્દેશ્યની ખાતરી કરી લઈએ અને એવું માની લઈએ કે અહીં ઉપર ટાંકવામાં આવેલી કલમ ૨૦૫ની જોગવાઈઓ શારીરિક રીતે હટાવી લેવામાં આવી છે અને આવકવેરાના કાયદાની કલમ ૧૧૫જેના મુખ્ય ભાગમાં સામેલ કરવામાં આવી છે, તો આપણે જે કરવાનું છે તે જોગવાઈઓને સ્પષ્ટ રીતે વાંચવાનું છે અને જો કોઈ અસ્પષ્ટતા રહે તો અર્થઘટનના નિયમો લાગુ કરવાના છે. કંપની અધિનિયમની કલમ ૨૦૫ (૧) પ્રથમ પરંતુક કલમ (બી), વર્ષ માટે ગુકસાનની ગણતરી માટે પહેલેથી જ પૂરી પાડવામાં આવેલ અવમૂલ્યનની રકમનો અવિભાજિત ભાગ બહાર લાવે છે. “અવમૂલ્યન માટે પૂરી પાડવામાં આવેલી રકમ” અને “અવમૂલ્યન માટે જોગવાઈ કર્યા પછી બંને કિસ્સાઓમાં પહોંચેલી રકમ” શબ્દો એ સ્પષ્ટ કરે છે કે આ કલમમાં “ગુકસાન” એ નફા અને ગુકસાનના ખાતામાં પૂરી પાડવામાં આવેલ

52(૧૯૯૯) ૪ એસ સી સી ૩૦૬

અવમૂલ્યનની રકમને ધ્યાનમાં લીધા પછી થયેલી ખોટની રકમનો ઉલ્લેખ કરે છે." (ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૭૭. સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ વિરુદ્ધ હિન્દુસ્તાન કો-ઓપરેટિવ ઇન્શ્યોરન્સ સોસાયટી લિમિટેડ ⁵³પૃષ્ઠમાં, પ્રિવી કાઉન્સિલે જણાવ્યું હતું કે:

".....આ દેશમાં એ સ્વીકારવામાં આવે છે કે જ્યાં કાયદાને બીજા કાયદામાં સંદર્ભ દ્વારા સામેલ કરવામાં આવે છે, ત્યાં પ્રથમ કાયદાને રદ કરવાથી બીજાને અસર થતી નથી:"કેઈઝ ઓન સ્ટેચ્યુટ લો" માં એકત્રિત કરેલા કેસો જુઓ.આ સિદ્ધાંતને એક સામાન્ય સ્વરૂપ વિભાગમાં અભિવ્યક્તિ મળે છે જે ભારતમાં સમયાંતરે પસાર થતા સુધારા અને રદ કરવાના કાયદાઓમાં નિયમિતપણે જોવા મળે છે.વિભાગ ચાલે છે.

"આ અધિનિયમ દ્વારા કોઈપણ અધિનિયમને રદ કરવાથી તે કોઈપણ અધિનિયમને અસર થશે નહીં જેમાં આવો અધિનિયમ લાગુ કરવામાં આવ્યો હોય, તેનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હોય અથવા તેનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હોય.

તેથી બે કાયદાઓના સ્વતંત્ર અસ્તિત્વને માન્યતા આપવામાં આવે છે, મૂળ કાયદાના મૃત્યુ છતાં, તેના સંતાનો સમાવિષ્ટ કાયદામાં ટકી રહે છે. જો કે સામાન્ય કલમ અધિનિયમમાં આવી કોઈ બચત કલમ દેખાતી નથી, તેમ છતાં તેમના શાસકો માને છે કે તેમાં સામેલ સિદ્ધાંત ભારતમાં લાગુ પડે છે, જેમ તે આ દેશમાં લાગુ પડે છે.

એવું માનવું ઓછું તાર્કિક લાગતું નથી કે જ્યાં હાલના કાયદાની કેટલીક જોગવાઈઓ અનુગામી કાયદામાં સામેલ કરવામાં આવી છે, જે પછીના કાયદાને સ્પષ્ટ રીતે લાગુ કરવામાં આવી નથી, જો તે શક્ય હોય તો કોઈપણ સંજોગોમાં તેમાં સામેલ કરી શકાય છે."

⁵³એ આઈ આર ૧૯૩૧ પી સી ૧૪૯

૭૮. રામ સરૂપ અને અન્ય વિરુદ્ધ મુન્શી અને અન્ય ⁵⁴પપ માં, એવું મંતવ્ય આપવામાં આવ્યું હતું:

“(૧૧) અહીં જે સમસ્યા ઉભી કરવામાં આવી છે તે બાંધકામ પર નિર્ભર છે જે અમે અગાઉ નિર્ધારિત કરેલી કેટલીક જોગવાઈઓ પંજાબ એલિયેનેશન ઓફ લેન્ડ એક્ટ, ૧૯૦૦ રદ થયા પછી સહન કરશે. એક વાત સ્પષ્ટ છે અને તે એ છે કે જે સત્તામંડળે પંજાબ એલિયેનેશન ઓફ લેન્ડ એક્ટને રદ કરવાનો કાયદો ઘડ્યો હતો, તેણે એ ધ્યાનમાં લીધું ન હતું કે પંજાબ એક્ટ ૧/૧૯૧૩ પોતે જ રદ થવો જોઈએ. હવે આપણે દરેક જોગવાઈના સંદર્ભમાં પંજાબ એલિયેનેશન ઓફ લેન્ડ એક્ટને રદ કરવાની અસરને ધ્યાનમાં લઈશું:—

(૧) કલમ ૩ (૧) હેઠળ 'કૃષિ જમીન' ની વ્યાખ્યા:

જ્યાં કાયદાની જોગવાઈઓ પછીના કાયદામાં સંદર્ભ દ્વારા સામેલ કરવામાં આવે છે, ત્યાં અગાઉના કાયદાનું નિરસન, સામાન્ય રીતે, તે કાયદાની રચના અથવા અસર પર કોઈ અસર કરતું નથી જેમાં તેની જોગવાઈઓ સામેલ કરવામાં આવી છે. નિગમનની અસર બ્રેટ, એલ. જે. દ્વારા કલાર્ક વિ બ્રેડલુગ, (૧૮૮૧) ૮ ક્યૂ. બી. ડી. ૬૩ માં જણાવવામાં આવી છે: “જ્યાં કોઈ કાનૂનનો સંદર્ભ દ્વારા બીજા કાનૂનમાં સમાવેશ કરવામાં આવે છે, ત્યાં ત્રીજા દ્વારા પ્રથમ કાનૂનને રદ કરવાથી બીજાને અસર થતી નથી.”

આ સંજોગોમાં, પંજાબ એલિયેનેશન ઓફ લેન્ડ એક્ટ/૧૯૦૦ને રદ કરવાથી પ્રિએમ્પશન એક્ટની સતત કામગીરી પર કોઈ અસર થતી નથી અને પછીના કાયદામાં 'કૃષિ જમીન' શબ્દને એવું વાંચવું પડશે કે જાણે એલિયેનેશન ઓફ લેન્ડ એક્ટની વ્યાખ્યા તેમાં શારીરિક રીતે સ્થાનાંતરિત કરવામાં આવી હોય. પંજાબ એલિયેનેશન ઓફ લેન્ડ એક્ટ, ૧૯૦૦ની

54એ આઈ આર ૧૯૬૩ એસ સી ૫૫૩

કલમ ૨, અધિનિયમ ૧/૧૯૦૭ દ્વારા સુધારેલ 'જમીન' ને નીચે પ્રમાણે વ્યાખ્યાયિત કરે છે:

“'જમીન' શબ્દનો અર્થ એ છે કે જે જમીન નગર અથવા ગામમાં કોઈ મકાનના સ્થળ તરીકે કબજે કરવામાં આવી નથી અને જે કૃષિ હેતુઓ માટે અથવા કૃષિ અથવા ગોચરને આધીન હેતુઓ માટે કબજે કરવામાં આવી છે અથવા ભાડે આપવામાં આવી છે, અને તેમાં 'જમીન' નો સમાવેશ થાય છે.....”

તે વિવાદમાં નથી કે અપીલમાં કરવામાં આવેલા આગોતરા દાવામાં સંબંધિત જમીન આ વ્યાખ્યાને સંતોષે છે.”

૭૯. તે સ્પષ્ટ છે કે સહકારી બેંકને લાગુ પડતી ન હોય તેવી અગાઉની જોગવાઈઓનું શાબ્દિક પુનરાવર્તન ટાળવા માટે, કલમ ૫૬ (એ) માં સહકારી બેંકના સંદર્ભમાં 'કંપની' ને 'બેંકિંગ કંપની' અથવા 'કંપની' અથવા 'આવી કંપની' તરીકે વાંચવા માટે એક ઉપકરણ બનાવવામાં આવ્યું હતું. જો કલમ ૫ (સી) અને અર્થઘટન કલમની વ્યાખ્યાને સમાવિષ્ટ તરીકે ન વાંચવામાં આવે અને તેમાં સુધારો કરવામાં આવ્યો હોય, તો અર્થઘટન કલમ અને ભાગ V નો સંપૂર્ણ સુધારો બિનકાર્યક્ષમ બની જશે. સમગ્ર અધિનિયમ/૧૯૪૯માં સુધારો કરવો વ્યવહારુ ન હતો કારણ કે તે સૂચિ ૧ સાથે સંબંધિત અન્ય સંસ્થાઓના 'સમાવેશ, નિયમન અને સમાપન' સાથે સંબંધિત હતો, કારણ કે આવી જોગવાઈઓ જાળવી રાખવી જરૂરી હતી, અને સહકારી મંડળીઓ/બેંકો સંબંધિત આવી બાબતો, જે ભારતના બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ ૧ ની એન્ટ્રી ૩૨ હેઠળ સંબંધિત વિષય છે, તેને બાકાત રાખવાની હતી. સહકારી મંડળીઓને તેમની અરજીમાં વિવિધ જોગવાઈઓ અવગણવાની હતી અને અન્ય જોગવાઈઓ સુધારેલા સ્વરૂપમાં લાગુ થવાની હતી, તેથી સહકારી બેંકોને તેમની અરજીમાં જોગવાઈઓમાં એક અલગ પ્રકરણ આપીને સુધારા કરવામાં આવ્યા હતા. આમ, જ્યાં કલમ ૫ (સી) અસ્તિત્વમાં હતી ત્યાં તેની વ્યાખ્યામાં સુધારો કરવો જરૂરી ન હતો અને ન તો તે યોગ્ય હોત, હકીકતમાં તેમાં કલમ ૫૬ (એ) માં આ રીતે

સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો.સહકારી બેંકોમાં આ કાયદાને લાગુ કરવા અંગે સમગ્ર પ્રકરણ V ઘડવામાં આવ્યું હતું અને તેને સંપૂર્ણ અસર આપવી પડશે.માત્ર કારણ કે બાકી નીકળતી રકમની વસૂલાત માટેની પ્રક્રિયા સહકારી મંડળી અધિનિયમમાં પૂરી પાડવામાં આવી છે, તે 'સહકારી બેંક' અભિવ્યક્તિના અર્થઘટનના માર્ગમાં આવી શક્યું ન હોત, જે બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૮ની કલમ પની વ્યાખ્યા અને અર્થઘટન કલમમાં સામેલ કરવામાં આવી હતી.લિસ્ટ I ની એન્ટ્રી જપ માં 'બેંકિંગ' વિષય સાથે વ્યવહાર કરવા માટે સંસદ માટે તે ખુલ્લું હતું અને ગ્રેટર બોમ્બે કો ઓપરેટિવ બેંક લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) માં આ અદાલતે પોતે અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે બી. આર. એક્ટ, ૧૯૪૮ સહકારી બેંકોને લાગુ પડે છે જે લિસ્ટ I ની એન્ટ્રી જપ સાથે સંબંધિત કાયદો છે અને ભારતના બંધારણની કલમ ૨૪૩ઝેડ એલ (૧) ની ત્રીજી જોગવાઈ પણ પૂરી પાડે છે કે બી. આર. એક્ટ પણ લાગુ થશે.આમ, સંસદે ઝડપી પુનઃપ્રાપ્તિ માટે વધારાના ઉપાયો પૂરા પાડવાનું યોગ્ય માન્યું હતું, જે સૂચિ-૨ની એન્ટ્રી ૩૨ હેઠળ રાજ્ય માટે અનામત ક્ષેત્ર પર આકસ્મિક અતિક્રમણ હોય તો પણ એક વિકલ્પ છે, કારણ કે 'બેંકિંગ' એ સૂચિ-૧ની એન્ટ્રી જપનો ભાગ છે અને પુનઃપ્રાપ્તિ પ્રક્રિયા સૂચિ-૧ની એન્ટ્રી જપના કેનમાં આવરી લેવામાં આવી છે. આમ, પીઠ અને પદાર્થના સિદ્ધાંતને ધ્યાનમાં રાખીને અને કરવામાં આવેલા સુધારા દ્વારા સમાવેશ કરીને, અમારો વિચાર છે કે સહકારી બેંકો કલમ-૨ (૧) (સી) હેઠળ 'બેંક' અને 'બેંકિંગ કંપની' ની વ્યાખ્યામાં સામેલ છે.) અને એસ. એ. આર. એફ. એ. ઇ. એસ. આઈ. કાયદાના ૨ (૧) (ડી).

૮૦. બી. આર. એક્ટ, ૧૯૪૮ સંબંધિત ગ્રેટર બોમ્બે કો ઓપરેટિવ બેંક લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) માં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે:

“૩૯. બી. આર. કાયદાનું પ્રકરણ V અધિનિયમ ૨૩/૧૯૬૫ દ્વારા ૧/૩/૧૯૬૬ માંથી અસર સાથે દાખલ કરવામાં આવ્યું હતું.કાયદાની કલમ ૫૬ એવી જોગવાઈ કરે છે કે આ કાયદાની જોગવાઈઓ, હાલમાં

અમલમાં છે, તે બેંકિંગ કંપનીઓને અથવા તેના સંબંધમાં, નીચેના ફેરફારોને આધિન લાગુ થશે, એટલે કે:

“પક. (એ) આ અધિનિયમ દરમિયાન, જ્યાં સુધી સંદર્ભ અન્યથા જરૂરી ન હોય ત્યાં સુધી, –

(i) 'બેંકિંગ કંપની' અથવા 'કંપની' અથવા 'આવી કંપની' ના સંદર્ભોને સહકારી બેંકના સંદર્ભો તરીકે સમજવામાં આવશે;

(ii) * * * ”

સુધારાનો હેતુ અને ઉદ્દેશ બેંકિંગમાં તેમના વ્યવસાયની બાબતમાં સહકારી બેંકોની કામગીરીનું નિયમન કરવાનો હતો. કલમ પકની જોગવાઈઓ પોતે જ સામાન્ય શબ્દસમૂહથી શરૂ થાય છે “જ્યાં સુધી સંદર્ભ અન્યથા જરૂરી ન હોય” તે બી. આર. અધિનિયમ દ્વારા પ્રદાન કરાયેલ નિયમનકારી તંત્રને સહકારી બેંકોને પણ લાગુ પાડવાનું છે. તેનો ઉદ્દેશ બી. આર. અધિનિયમની કલમ પ (સી) ની દ્રષ્ટિએ સહકારી બેંકને બેંકિંગ કંપની તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવાનો નહોતો. આ હકીકત પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે કલમ પની મૂળ કલમ (સી) માં સુધારો કરવાને બદલે અલગ કલમ (સી. સી. આઈ.) “સહકારી બેંક” ને આવરી લેવા માટે ઉમેરવામાં આવી હતી, જેનો અર્થ “રાજ્ય સહકારી બેંક, કેન્દ્રીય સહકારી બેંક અને પ્રાથમિક સહકારી બેંક” થાય છે. કલમ (સી. સી. વી.) માં “પ્રાથમિક સહકારી બેંક” નો અર્થ “પ્રાથમિક કૃષિ ધિરાણ સંસ્થા સિવાયની સહકારી સંસ્થા” થાય છે. “સહકારી બેંક” નો પ્રાથમિક ઉદ્દેશ અથવા મુખ્ય વ્યવસાય બેંકિંગ વ્યવસાયનો વ્યવહાર હોવો જોઈએ.

૪૦. કલમ પકની કલમ (એ) માં આપવામાં આવેલા ફેરફારો બી. આર. અધિનિયમ દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવેલ નિયમનકારી તંત્રને સહકારી બેંકોને પણ ભારતીય રિઝર્વ બેંક અને અન્ય સત્તામંડળોની શિસ્ત હેઠળ લાવવાની પ્રક્રિયામાં લાગુ કરવા માટે દેખીતી રીતે યોગ્ય છે. કાયદાની કલમ પક મુજબ સહકારી બેંકનો અર્થ બેંકિંગ કંપની તરીકે કરવામાં

આવશે. આનું કારણ એ છે કે બેંકિંગ કંપનીઓના નિયમન માટેની વિવિધ જોગવાઈઓ સહકારી બેંકોને પણ લાગુ પાડવાની હતી.તદનુસાર, કલમ ૫૬ સહકારી બેંકોને બી. આર. અધિનિયમની વ્યવસ્થામાં લાવી હતી પરંતુ કલમ ૫ (સી) હેઠળ "બેંકિંગ કંપની" ના અર્થમાં સુધારો અથવા વિસ્તરણ કર્યું ન હતું.બી. આર. અધિનિયમની કલમ ૫૬ની દરેક કલમના સાદા વાંચન પર, તે સ્પષ્ટ થાય છે કે તેમાં જે સમાયેલ છે તે ફક્ત બેંકિંગ કંપનીઓને સહકારી મંડળીઓમાં નિયમન કરતી જોગવાઈઓને લાગુ કરવાના હેતુ માટે છે.કલમ ૫૬માં વપરાયેલ "સહકારી મંડળીઓ" શબ્દ અનુસાર "સહકારી મંડળીઓ" નો અર્થ થાય છે "સહકારી મંડળીઓ", જેનો પ્રાથમિક ઉદ્દેશ અથવા મુખ્ય વ્યવસાય બેંકિંગ વ્યવસાયનું વ્યવહાર છે.અન્ય વ્યાખ્યાઓ એ પણ સ્પષ્ટ કરે છે કે સંસ્થાઓ મૂળભૂત રીતે સહકારી મંડળીઓ છે."

(અ) સર્કેસી અધિનિયમ અંગે નીચેના અવલોકનો કરવામાં આવ્યા હતા:
 "૪૧. સંસદે નાણાકીય અસ્કયામતોના પ્રતિભૂતિકરણ અને પુનર્નિર્માણ અને પ્રતિભૂતિ હિત અધિનિયમ, ૨૦૦૨ ("પ્રતિભૂતિકરણ અધિનિયમ") નો અમલ કર્યો હતો, જે ૨૧૬૨૦૦૨ના રોજ અમલમાં આવ્યો હોવાનું માનવામાં આવશે.પ્રતિભૂતિકરણ અધિનિયમની કલમ ૨ (ડી) માં "બેંકિંગ કંપની" શબ્દોનો એ જ અર્થ આપવામાં આવ્યો છે જે બી. આર. અધિનિયમની કલમ ૫ની કલમ (ઈ) માં તેને સોંપવામાં આવ્યો છે. ફરીથી "બેંકિંગ કંપની" ની વ્યાખ્યા બી. આર. અધિનિયમમાંથી દૂર કરવામાં આવી હતી પરંતુ "બેંક" ની વ્યાખ્યા કરતી વખતે સંસદે કલમ ૨ (સી) હેઠળ તેને પાંચ અર્થો આપ્યા હતા અને જેમાંથી એક "બેંકિંગ કંપની" છે.કેન્દ્ર સરકારને કાયદાની કલમ ૨ (સી) (વી) દ્વારા કાયદાના હેતુ માટે અન્ય કોઈપણ બેંકનો ઉલ્લેખ કરવા માટે અધિકૃત કરવામાં આવી છે. આ સત્તાનો ઉપયોગ કરીને, કેન્દ્ર સરકારે ૨૮૧ ૨૦૦૩ના જાહેરનામા દ્વારા બી. આર. અધિનિયમની કલમ ૫ (સી.

સી. આઈ.) માં વ્યાખ્યાયિત "સહકારી બેંક" ને "બેંક" તરીકે નિર્દિષ્ટ કરી છે, જેમાં ભાગ પની કલમ ૫૬, કલમ ૫ (સી. સી. આઈ.) અને (સી. સી. વી.) માંથી અનુક્રમે "સહકારી બેંક" અને "પ્રાથમિક સહકારી બેંક" ની વ્યાખ્યાને હટાવી દેવામાં આવી છે. આમ સંસદે સતત "બેંકિંગ કંપની" નો અર્થ "બેંકિંગમાં રોકાયેલી કંપની, બેંકિંગમાં રોકાયેલી સહકારી મંડળી નહીં" તરીકે સ્પષ્ટ કર્યો છે અને અધિનિયમ ૨૩/૧૯૬૫માં, બી. આર. અધિનિયમમાં સુધારો કરતી વખતે, તેમાં કોઈ ફેરફાર થયો નથી. સહકારી બેંકોનો સમાવેશ કરવા માટે કલમ ૫ (સી) અથવા કલમ ૫ (ડી) માં પણ વ્યાખ્યા; બીજી તરફ, તેણે બી. આર. અધિનિયમના ભાગ V ની કલમ ૫૬ની કલમ ૫ (સી. સી. વી.) માં કલમ ૫ (સી. સી. આઈ.) અને "પ્રાથમિક સહકારી બેંક" ની અલગ વ્યાખ્યા ઉમેરી છે. સંસદ દ્વારા પ્રતિભૂતિકરણ કાયદો ઘડતી વખતે કલમ ૨ (સી) (વી) માં તે કાયદાના હેતુ માટે અન્ય કોઈ પણ બેંકને બેંક તરીકે નિર્દિષ્ટ કરવાની બાકીની સત્તા ઊભી કરવામાં આવી હતી અને હકીકતમાં ૨૮૧૨૦૦૩ના જાહેરનામા દ્વારા "સહકારી બેંકો" નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો.

૪૨. અર્થઘટન કલમનો સંદર્ભ બેંકિંગ કંપનીના સંદર્ભની અસરને ત્રણ કારણોસર સહકારી બેંકના સંદર્ભ તરીકે સમજવામાં આવે છે તે સ્પષ્ટ રીતે બાકાત રાખે છે: પ્રથમ, કલમ ૫ એ એક અર્થઘટન કલમ છે; બીજું, કલમ ૫ (સી) માં વ્યાખ્યામાં "બેંકિંગ કંપની" માટે "સહકારી બેંક" ની અવેજી એક વાહિયાતતામાં પરિણમશે કારણ કે પછી કલમ ૫ (સી) આ રીતે વાંચશે: "સહકારી બેંક "એટલે કોઈ પણ કંપની, જે ભારતમાં બેંકિંગનો વ્યવસાય કરે છે; ત્રીજું, કલમ ૫૬ (સી) કલમ ૫ માં સ્પષ્ટ રીતે કલમ (સી. સી. આઈ.) કાઢીને/દાખલ કરીને" સહકારી બેંક "ને અલગથી વ્યાખ્યાયિત કરે છે. સંસદે તેના વિવેકબુદ્ધિથી અધિનિયમ ૨૩/૧૯૬૫ દ્વારા બી. આર. અધિનિયમની કલમ ૫ (સી) માં "બેંકિંગ કંપની" ની વ્યાખ્યામાં ફેરફાર અથવા ફેરફાર કર્યો ન હતો.

૪૩. ઉપર નોંધ્યા મુજબ, "સહકારી બેંક" ને નવી દાખલ કરેલી કલમ (સી. સી. આઈ.) દ્વારા અલગથી વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવી હતી અને "પ્રાથમિક સહકારી બેંક" ને સમાન રીતે કલમ (સી. સી. વી.) દ્વારા અલગથી વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવી હતી. "બેંકિંગ કંપની" નો અર્થ, તેથી, બી. આર. અધિનિયમની કલમ ૫ (સી) માં ઉપયોગમાં લેવાતા શબ્દો સુધી સખત રીતે મર્યાદિત હોવો જોઈએ. જો સંસદનો ઇરાદો "સહકારી બેંક" ને "બેંકિંગ કંપની" તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવાનો હોત, તો સંસદ માટે એમ કહેવાનો સૌથી સરળ રસ્તો હોત કે "બેંકિંગ કંપની" નો અર્થ કલમ ૫ (સી) માં વ્યાખ્યાયિત "બેંકિંગ કંપની" થશે અને તેમાં અધિનિયમ ૨૩/૧૯૬૫ની કલમ ૫ની કલમો (સી. સી. આઈ.) અને (સી. સી. વી.) માં સમાવિષ્ટ "સહકારી બેંક" અને "પ્રાથમિક સહકારી બેંક" નો સમાવેશ થશે."

(બી) બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની કલમ ૫૬ (એ) ના સંદર્ભમાં નિગમન અંગે અભિપ્રાય આપવામાં આવ્યો હતો:

"૭૦. સહકારી મંડળીઓની બાકી રકમ અને તેના સંબંધમાં વસૂલાતની કાર્યવાહીને એમસીએસ અધિનિયમ, ૧૯૬૦ અને એપીસીએસ અધિનિયમ, ૧૯૬૪ જેવા ચોક્કસ કાયદાઓ દ્વારા આવરી લેવામાં આવે છે, જે વ્યાપક અને સ્વ-સમાવિષ્ટ કાયદાઓ છે.તેવી જ રીતે, બહુ-રાજ્ય સહકારી મંડળીઓ માટે એમ. એસ. સી. એસ. અધિનિયમ, ૨૦૦૨ના રૂપમાં એક ચોક્કસ કાયદો છે, જે આવી સહકારી મંડળીઓને લગતા મુદ્દાઓના સંદર્ભમાં વ્યાપક કાનૂની માળખું પ્રદાન કરે છે.તેથી, જ્યારે ખાસ કરીને સહકારી મંડળીઓને લગતા મુદ્દાઓ સાથે કામ કરતું સ્વીકૃત કાનૂની માળખું હોય અને ખાસ કરીને જ્યારે સહકારી બેંકો, કોઈ પણ સંજોગોમાં, ખાસ કરીને આરડીબી કાયદાની જોગવાઈઓ દ્વારા આવરી લેવામાં આવતી નથી, ત્યારે આરડીબી કાયદાની જોગવાઈઓ હેઠળ સહકારી બેંકોને આવરી લેવાનું કોઈ વાજબીપણું નથી."

(સી) બી. આર. એક્ટ, ૧૯૪૯માં 'બેંકિંગ કંપની' ની વ્યાખ્યા અંગે એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું:

“૭૩. આર. ડી. બી. કાયદો ૧૯૯૩માં પસાર કરવામાં આવ્યો હતો જ્યારે સંસદની સમક્ષ કાયદાની કલમ ૫૬માં કેટલીક વધુ કલમો ઉમેરીને અધિનિયમ ૨૩/૧૯૬૫ દ્વારા સુધારેલા બી. આર. કાયદાની જોગવાઈઓ હતી. સંસદ સંપૂર્ણપણે વાકેફ હતી કે બી. આર. કાયદાની જોગવાઈઓ બેંકિંગ કંપનીઓને લાગુ પડે છે તેવી જ રીતે સહકારી મંડળીઓને પણ લાગુ પડે છે. સંસદ એ વાતથી પણ વાકેફ હતી કે કલમ ૫ (સી) માં "બેંકિંગ કંપની" ની વ્યાખ્યામાં અધિનિયમ ૨૩/૧૯૬૫ દ્વારા ફેરફાર કરવામાં આવ્યો ન હતો અને તેને અકબંધ રાખવામાં આવી હતી અને હકીકતમાં કલમ ૫૬ (સી) દ્વારા વધારાની વ્યાખ્યાઓ ઉમેરવામાં આવી હતી. "સહકારી બેંક" ને નવી દાખલ કરેલી કલમ (સી. સી. આઈ.) દ્વારા અલગથી વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવી હતી અને "પ્રાથમિક સહકારી બેંક" ને સમાન રીતે કલમ (સી. સી. વી.) દ્વારા અલગથી વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવી હતી. સંસદ માત્ર શબ્દોને અર્થ સોંપતી હતી; તે બી. આર. અધિનિયમની મૂળ જોગવાઈઓનો સમાવેશ કરતી નહોતી અથવા તેનો ઉદ્દેશ પણ કરતી નહોતી. "બેંકિંગ કંપની" નો અર્થ, તેથી, બી. આર. અધિનિયમની કલમ ૫ (સી) માં ઉપયોગમાં લેવાતા શબ્દો સુધી સખત રીતે મર્યાદિત હોવો જોઈએ. સંસદ માટે એવું કહેવું સૌથી સરળ હોત કે "બેંકિંગ કંપની" નો અર્થ કલમ ૫ (સી) માં વ્યાખ્યાયિત "બેંકિંગ કંપની" થશે અને તેમાં કલમ ૫ (સી. સી. આઈ.) માં વ્યાખ્યાયિત "સહકારી બેંક" અને કલમ ૫ (સી. સી. વી.) માં વ્યાખ્યાયિત "પ્રાથમિક સહકારી બેંક" નો સમાવેશ થશે. જોકે, સંસદે તેમ કર્યું ન હતું. આ રીતે આર. ડી. બી. કાયદાના કાર્યક્ષેત્રમાંથી સહકારી બેંકોને સભાનપણે બાકાત રાખવામાં આવી હતી અને ઇરાદાપૂર્વક બાકાત રાખવામાં આવી હતી. સહકારી બેંકોને બાકાત રાખવાનું કારણ એ હોવાનું જણાય છે કે સહકારી

બેંકો પાસે સંબંધિત રાજ્યોના રાજ્ય સહકારી મંડળી અધિનિયમ હેઠળ વ્યાપક, સ્વ-નિયંત્રિત અને ઓછા ખર્ચાળ ઉપાયો ઉપલબ્ધ છે, જ્યારે અન્ય બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓ પાસે આવા ઝડપી ઉપાયો ન હતા અને તેમને દીવાની અદાલતોમાં દાવો દાખલ કરવો પડ્યો હતો.

૮૦. પહેલેથી જ સૂચવ્યા મુજબ, આરડીબી કાયદો સામાન્ય બેંકો અને તેમના લેણદારો/લોન લેનારાઓ સાથે સુસંગત છે જ્યારે એમસીએસ કાયદો, ૧૯૬૦, એપીસીએસ કાયદો, ૧૯૬૪ અને એમએસસીએસ કાયદો, ૨૦૦૨ માત્ર મંડળીઓના નિયમન સાથે સંબંધિત છે."બેંકિંગ કંપની" ને વ્યાખ્યાયિત કરતા આ કાયદાઓના વિભાગોની ભાષા સ્પષ્ટ, સ્પષ્ટ અને સ્પષ્ટ છે.તે કોઈપણ શંકાસ્પદ અર્થઘટનને સ્વીકારતું નથી કારણ કે ઉપરોક્ત વિધાનમંડળનો હેતુ સ્પષ્ટ છે.તે સારી રીતે નક્કી કરવામાં આવ્યું છે કે કાયદાની ભાષા યોગ્ય રીતે સમજવી પડશે.સામાન્ય ધારણા એ છે કે વિધાનસભા તેના શબ્દો બગાડતી નથી અને તે કોઈ ભૂલ કરતી નથી.કાયદા, ન્યાયિક નિર્ણયો અને કાયદાના સામાન્ય સિદ્ધાંતોને જાણવાની ધારણા કરવામાં આવે છે.કાયદાના અર્થઘટનનો પ્રાથમિક નિયમ એ છે કે વિભાગમાં વપરાતા શબ્દોને તેમનો સાદા વ્યાકરણનો અર્થ આપવો આવશ્યક છે.તેથી, અમે કલમમાં કંઈક વાંચવા માટે કોઈ શબ્દો ઉમેરવાનું પોસાય તેમ નથી, જેનો વિધાનસભાનો ઇરાદો ન હતો.

૮૧. છેવટે, એવું ન કહી શકાય કે અધિનિયમ ૨૩/૧૯૬૫ દ્વારા બી. આર. અધિનિયમના પ્રકરણ V, કલમ ૫૬માં સુધારા, જેમાં કલમ (સી. સી. આઈ.) માં "સહકારી બેંક" અને કલમ (સી. સી. વી.) માં "પ્રાથમિક સહકારી બેંક" સ્પષ્ટ રીતે અથવા જરૂરી ઇરાદાથી (એસ. આઈ. સી. આર. ડી. બી. અધિનિયમ બનાવે છે) બેંકિંગના વ્યવસાયનું વ્યવહાર કરતી સહકારી બેંકોને લાગુ પડે છે."

(ડી) આ પ્રશ્નોના જવાબ આ રીતે આપવામાં આવ્યા હતા:

“૯૭. ઉપર જણાવેલા કારણો માટે અને સંબંધિત કાયદાઓ અને બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૩, ૪૪ અને ૪૫ અને સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૩૨ ની જોગવાઈઓનું વ્યાપક અને અર્થપૂર્ણ અર્થઘટન અપનાવવા માટે, અમે નીચે આપેલા સંદર્ભનો જવાબ આપીએ છીએ:

“મહારાષ્ટ્ર સહકારી મંડળી અધિનિયમ, ૧૯૬૦ (એમ. સી. એસ. અધિનિયમ, ૧૯૬૦), આંધ્ર પ્રદેશ સહકારી મંડળી અધિનિયમ, ૧૯૬૪ (એ. પી. સી. એસ. અધિનિયમ, ૧૯૬૪) અને બહુ-રાજ્ય સહકારી મંડળી અધિનિયમ, ૨૦૦૨ (એમ. એસ. સી. એસ. અધિનિયમ, ૨૦૦૨) હેઠળ સ્થાપિત સહકારી બેંકો, જે બેંકિંગના વ્યવસાયનું વ્યવહાર કરે છે, તે બેંકિંગ નિયમન અધિનિયમ, ૧૯૪૯ (બી. આર. અધિનિયમ) ની કલમ ૫ (સી) માં વ્યાખ્યાયિત “બેંકિંગ કંપની” ના અર્થમાં આવતી નથી.તેથી, બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓના દેવાની વસૂલાત અધિનિયમ, ૧૯૯૩ (આર. ડી. બી. અધિનિયમ) ની જોગવાઈઓ સહકારી સંસ્થાઓ દ્વારા તેમના એમ. એમ. બી. આર. માંથી બાકી નીકળતી રકમની વસૂલાત માટે લાગુ પડતી નથી.

તેમાં કોઈ શંકા નથી કે ઉપરોક્ત નિર્ણયમાં કરવામાં આવેલા કેટલાક અવલોકનો અપીલકર્તાઓ દ્વારા સ્થાપિત કેસને સમર્થન આપે છે.

૮૧. અમે નિર્ણય સાથે વ્યવહાર કરીએ તે પહેલાં, ગ્રેટર બોમ્બે કો ઓપરેટિવ બેંક લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) માં, એ નોંધવામાં આવ્યું હતું કે ‘સહકારી બેંક’ ને બી. આર. એક્ટ, ૧૯૪૯ ની કલમ ૫૬ (સી. સી. આઈ.) માં વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવી હતી; આમ, ઉદ્દેશ સહકારી બેંકને બેંકિંગ કંપની તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવાનો ન હતો; તેથી જ મૂળ કલમ ૫ (સી) માં સુધારો કરવામાં આવ્યો ન હતો. ‘સહકારી બેંક’ ની વ્યાખ્યાને લગતા અન્ય એક આધાર એ હતો કે કલમ ૫૬ દ્વારા કરવામાં આવેલા ફેરફારો બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ દ્વારા પ્રદાન કરાયેલ નિયમનકારી તંત્રને સહકારી બેંકોને પણ લાગુ કરવા

માટે દેખીતી રીતે યોગ્ય હતા.એવો અભિપ્રાય વ્યક્ત કરવામાં આવ્યો હતો કે સહકારી બેંકને બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની કલમ ૫૬ની દ્રષ્ટિએ બેંકિંગ કંપની તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવે, કારણ કે સહકારી બેંકોને પણ વિવિધ જોગવાઈઓ લાગુ કરવામાં આવી હતી.તે જ સમયે, એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે કલમ ૫૬ સહકારી બેંકોને બી. આર. એક્ટ, ૧૯૪૯ની વ્યવસ્થામાં લાવી હતી, પરંતુ તે કલમ ૫ (સી) હેઠળ 'બેંકિંગ કંપની' ના અર્થમાં સુધારો અથવા વિસ્તરણ કરતી નથી.વધુમાં એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે બેંકિંગ કરતી સંસ્થાઓ મૂળભૂત રીતે સહકારી મંડળીઓ છે.એસ. એ. આર. એફ. એ. ઇ. એસ. આઈ. અધિનિયમના સંદર્ભમાં, ઉપર ટાંકવામાં આવેલા નિર્ણયના ફક્ત ૪૧માં અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે 'બેંકિંગ કંપની' નો અર્થ બેંકિંગમાં સંકળાયેલી કંપની છે અને બેંકિંગમાં રોકાયેલી 'સહકારી સંસ્થા' નથી.સંસદે અધિનિયમ સંખ્યા ૨૩/૧૯૬૫ દ્વારા બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની કલમ ૫ (સી) હેઠળ 'બેંકિંગ કંપની' ના અર્થમાં ફેરફાર કે ફેરફાર કર્યો નથી.'બેંકિંગ કંપની' નો અર્થ બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની કલમ ૫ (સી) માં વપરાતા શબ્દો સુધી મર્યાદિત હોવો જોઈએ.એ બાબત પર ભાર મૂકવામાં આવ્યો હતો કે સહકારી મંડળી અધિનિયમ હેઠળ બેંકો દ્વારા બાકી નીકળતી રકમની વસૂલાત માટે પહેલેથી જ એક પ્રક્રિયા સૂચવવામાં આવી છે. આર. ડી. બી. અધિનિયમ, ૧૯૯૩, 'કોઈપણ અદાલત સમક્ષ પડતર દરેક દાવો અથવા અન્ય કાર્યવાહી' ના હસ્તાંતરણનો ઉલ્લેખ કરે છે. આરડીબી એક્ટ, ૧૯૯૩ના સંદર્ભમાં 'કોર્ટ' શબ્દનો અર્થ 'સિવિલ કોર્ટ' થાય છે તે સ્પષ્ટ છે કે આંધ્ર પ્રદેશ સહકારી મંડળી અધિનિયમ, ૧૯૬૪ની કલમ ૬૧,૬૨,૭૦ અને ૭૧ હેઠળ અને મહારાષ્ટ્ર સહકારી મંડળી અધિનિયમ, ૧૯૬૦ની કલમ ૮૧ અને અન્ય જોગવાઈઓ હેઠળ તેમના દ્વારા નિયુક્ત કુલસચિવ અથવા અધિકારી અથવા મધ્યસ્થી 'દીવાની અદાલતો' નથી.આમ, એવું મંતવ્ય આપવામાં આવ્યું હતું કે આર. ડી. બી. કાયદો, ૧૯૯૩ સામાન્ય બેંકો અને તેમના લેણદારો/લોન આપનારાઓ સાથે સુસંગત છે, જ્યાં મહારાષ્ટ્ર સહકારી મંડળી અધિનિયમ, ૧૯૬૦; આંધ્રપ્રદેશ

સહકારી મંડળી અધિનિયમ, ૧૯૬૪ અને એમ. એસ. સી. એસ. કાયદો માત્ર સહકારી મંડળીઓના નિયમન સાથે સંબંધિત છે.બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૮ના પ્રકરણ પમાં સુધારાને કારણે કલમ પૃથ્થમાં કલમ (સી. સી. આઈ.) માં 'સહકારી બેંક' અને કલમ પૃથ્થમાં કલમ (સી. સી. વી.) માં 'પ્રાથમિક સહકારી બેંક' દાખલ કરવામાં આવી છે, એવું ન કહી શકાય કે આર. ડી. બી. અધિનિયમ, ૧૯૮૩ બેંકિંગના વ્યવસાયનું વ્યવહાર કરતી સહકારી બેંકોને લાગુ પડે છે.

૮૨. ગ્રેટર બોમ્બે કો ઓપરેટિવ બેંક લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) માં, બી. આર. એક્ટ, ૧૯૪૮ની જોગવાઈઓ સરળતાથી નોંધવામાં આવી હતી; વિવિધ જોગવાઈઓ અને ખાસ કરીને કાયદાની કલમ પૃથ્થમાં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓ પર કોઈ ઊંડાણપૂર્વક વિચારણા કરવામાં આવી ન હતી. મુખ્ય મુદ્દો એ હતો કે શું કોર્ટ પાસે દેવાદાર પાસેથી રકમ વસૂલવા માટે અધિકારક્ષેત્ર અથવા ડેટ રિકવરી ટ્રિબ્યુનલ છે.તે સંબંધમાં, એમ. એસ. સી. એસ. અધિનિયમ તેમજ રાજ્ય સહકારી કાયદાઓ હેઠળ રચાયેલી સહકારી મંડળીઓમાં આર. ડી. બી. અધિનિયમ, ૧૯૮૩ લાગુ કરવાનો પ્રશ્ન ઊભો થયો હતો અને એ પણ પ્રશ્ન ઊભો થયો હતો કે શું રાજ્ય વિધાનસભા સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૩૨ના પ્રકાશમાં આકસ્મિક રીતે બેંકિંગના વ્યવસાયનું સંચાલન કરતી સહકારી મંડળીઓ સંબંધિત કાયદો ઘડવા માટે સક્ષમ છે કે કેમ. તારણો વિવિધ પાસાઓ પર નોંધવામાં આવ્યા હતા જેની સાથે અમે સહમત થઈ શકતા નથી.વિવિધ મુદ્દાઓ પરની ચર્ચા ઊંડાણમાં નહોતી, બંધનકર્તા ન કહી શકાય.અમે આ અદાલતના વિવિધ નિર્ણયોની મદદથી વિવિધ પ્રશ્નો સાથે વ્યવહાર કર્યો છે અને અમે તેમાં નોંધાયેલા તારણો સાથે સહમત થવામાં અસમર્થ છીએ.સહકારી બેંકો બેંકિંગ વ્યવસાય કરી રહી છે, તેને આકસ્મિક પ્રવૃત્તિ નહીં પણ મુખ્ય અને એકમાત્ર પ્રવૃત્તિ કહી શકાય.અમે ગ્રેટર બોમ્બે કો ઓપરેટિવ બેંક લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) માં લેવામાં આવેલા દૃષ્ટિકોણને સ્વીકારવામાં અસમર્થ છીએ કારણ કે જોગવાઈઓની યોગ્ય રીતે પ્રશંસા કરવામાં આવી ન હતી.

૮૩. ગ્રેટર બોમ્બે કો ઓપરેટિવ બેંક લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) માં કારણ આપવામાં આવ્યું છે કે રાજ્ય અધિનિયમમાં વ્યાપક મશીનરી પૂરી પાડવામાં આવી છે, જે સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૫ માં 'બેંકિંગ' ના કાર્યક્ષેત્રમાં વસૂલાત માટે સંસદ દ્વારા કાયદો ઘડવાના માર્ગમાં આવી શક્યું ન હોત કારણ કે તે તેનો આવશ્યક ભાગ છે. અન્ય ક્ષેત્રો પર આકસ્મિક ખાઈ પણ કાયદાને અમાન્ય કરી શકતી નથી. એ જ રીતે એ દલીલ પણ નિરર્થક છે કે સંસદે બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની કલમ ૫ (સી) માં સુધારો કર્યો નથી; હકીકતમાં, સંસદે સહકારી બેંકોને તેની અરજી અંગે કલમ ૫૬ (એ) હેઠળ આમ કર્યું હતું. કલમ ૫૬માં સુધારો કરીને પ્રકરણ Vમાં ઉમેરવામાં આવેલી મોટી સંખ્યામાં જોગવાઈઓને અવગણી શકાય નહીં અને તેને નિષ્ક્રિય કરી શકાય નહીં. બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ના ભાગ ૫માં કરવામાં આવેલા વ્યાપક સુધારાઓને સંપૂર્ણ અસરથી લાગુ કરવા પડશે. જો સહકારી બેંકોને બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ અને એન્ટ્રી ૪૫ અને આરબીઆઈ અધિનિયમ હેઠળ અન્ય કાયદાના કાર્યક્ષેત્રની બહાર રાખવામાં આવે, તો કોઈ લાઈસન્સ આપી શકાતું નથી, અને તેઓ બેંકિંગ કરી શકતા નથી કારણ કે બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯માં પૂરી પાડવામાં આવેલી વિવિધ જોગવાઈઓનું પાલન કર્યા વિના તે સ્વીકાર્ય નથી. તેઓએ તરત જ વ્યવસાય બંધ કરવો પડશે અને બંધ કરવો પડશે.

૮૪. બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ દ્વારા સંચાલિત સહકારી બેંકો તેની કલમ ૫ (બી) ના અર્થમાં બેંકિંગ પ્રવૃત્તિઓમાં સામેલ છે. તેઓ લોકો પાસેથી નાણાં સ્વીકારે છે, જે માંગ પર અથવા અન્યથા ચૂકવવાપાત્ર હોય છે અને ચેક, ડ્રાફ્ટ, ઓર્ડર અથવા અન્યથા દ્વારા ઉપાડ કરે છે. માત્ર એ હકીકત દ્વારા કે નાણાંનું ધિરાણ સભ્યો સુધી મર્યાદિત છે, તેમને બેંકિંગના કાર્યક્ષેત્રની બહાર ન કહી શકાય. તેઓ વ્યાવસાયિક કાર્યો કરે છે. સોસાયટી સભ્યો અને અન્ય વ્યક્તિઓ પાસેથી થાપણો અને લોન મેળવશે. તેઓ લોન પણ આપે છે અને તે તેમનું પ્રાથમિક કાર્ય છે. આમ, તેઓ સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૫ માં 'બેંકિંગ' હેઠળ આવરી લેવામાં આવ્યા છે.

સંદર્ભમાં પ્રશ્ન નં. ૩ (એ) અને ૩ (બી)

૮૫. અપીલકર્તાઓ વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલે દલીલ કરી હતી કે પ્રતિભૂતિકરણ એ બેંકિંગ વ્યવસાય નથી. એસ. એ. આર. એફ. એ. ઇ. એસ. આઈ. કાયદો પ્રતિભૂતિકરણ અને નાણાકીય અસ્કયામતોના પુનર્નિર્માણનું નિયમન કરવા માટે છે. નાણાકીય અસ્કયામતો અને નાણાકીય સહાય પર ભાર મૂકવામાં આવ્યો હતો. એસ. એ. આર. એફ. એ. ઇ. એસ. આઈ. અધિનિયમની કલમ ૨ (૧) (હેક્ટર) માં 'દેવું' ની વ્યાખ્યા આર. ડી. બી. અધિનિયમ, ૧૯૯૩ની કલમ ૨ (જી) માં વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવી છે, 'દેવું' એ કોઈપણ જવાબદારી તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવે છે જે બેંક અથવા નાણાકીય સંસ્થા દ્વારા હાથ ધરવામાં આવેલી કોઈપણ વ્યવસાયિક પ્રવૃત્તિ દરમિયાન બાકી હોવાનો દાવો કરવામાં આવે છે. અમારા મતે, રજૂઆત એ એસ. એ. આર. એફ. એ. ઇ. એસ. આઈ. કાયદાના હેતુની અવગણના કરે છે અને તેની અવગણના કરે છે, જેનો અર્થ છે, સુરક્ષા હિતનો અમલ, અને તે ચોક્કસપણે અદાલતના હસ્તક્ષેપ વિના કલમ ૧૩ દ્વારા પ્રાપ્ત કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવે છે. સહકારી બેંકની પ્રવૃત્તિ લિસ્ટ I ની સંબંધિત એન્ટ્રી જપ માં ઘડવામાં આવેલા કાયદા દ્વારા નિયંત્રિત બેંકિંગ હોવાથી, સંસદમાં એસએઆરએફએઈએસઆઈ કાયદો ઘડવા અને બાકી નીકળતી રકમની ઝડપી વસૂલાત માટેની પ્રક્રિયા પ્રદાન કરવાની ક્ષમતાનો અભાવ કેમ છે તેનું અમને કોઈ કારણ મળતું નથી. સર્વેસી કાયદો સહકારી બેંકો દ્વારા હાથ ધરવામાં આવેલી પ્રવૃત્તિઓને પણ આવરી લે છે. સહકારી બેંકો બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની કલમ ૫ (બી) હેઠળ બેંકિંગ વ્યવસાય કરી રહી છે અને સહકારી મંડળીઓને સૂચિ ૧ની એન્ટ્રી જ૩માંથી બાકાત રાખવાથી સૂચિ ૧ની એન્ટ્રી જપના અર્થઘટનને લગતી કોઈ અસર થતી નથી.

૮૬. હાલમાં એમ ધારી રહ્યા છીએ કે બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની કલમ ૫ (સી) માં 'બેંક' ની વ્યાખ્યા સહકારી બેંકોને આવરી લેતી નથી; કલમ ૨ (૧) (સી) હેઠળ એસ. એ. આર. એફ. એ. ઇ. એસ. આઈ. અધિનિયમમાં

'બેંક' શબ્દની વ્યાખ્યા કરવામાં આવી છે, અને કલમ ૨ (૧) (સી) (વી) માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓ કેન્દ્ર સરકારને તે અધિનિયમ માટે 'આવી અન્ય બેંક' નો ઉલ્લેખ કરવા માટે અધિકૃત કરે છે. આમ, 'સહકારી બેંક' ને 'બેંક' તરીકે સૂચિત કરતી ૨૮/૧/૨૦૦૩ પર બહાર પાડવામાં આવેલી સૂચના સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૫ દ્વારા આવરી લેવામાં આવી છે કારણ કે તે બી. આર. એક્ટ, ૧૯૪૯ અને આર બી આઈ એક્ટ દ્વારા નિયંત્રિત છે. સૂચિ ૧ ની એન્ટ્રી ૪૫ હેઠળ 'બેંકિંગ' પ્રવૃત્તિ માટે, સંસદ પાસે 'બેંક' ને વ્યાખ્યાયિત કરતી આવી જોગવાઈ ઘડવાની સત્તા હતી, જે એસએઆરએફએઈએસઆઈ અધિનિયમની કલમ ૧૩ માં પૂરી પાડવામાં આવેલ આવી બેંક માટે વસૂલાત પ્રક્રિયાને અધિકૃત અને નિર્ધારિત કરે છે; જો કે, અમારું માનવું છે કે સહકારી મંડળીઓ/બેંકો બીઆર અધિનિયમની કલમ ૫ (૧) (સી) માં સમાવેશ કરીને સમાવવામાં આવી છે અને જાહેરનામું વિપુલ પ્રમાણમાં જારી કરવામાં આવ્યું હતું. કલમ ૫૬ (એ) ના આધારે, બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની કલમ ૫૬ (સી. સી. આઈ.) માં વ્યાખ્યાયિત સહકારી બેંકોને કલમ ૫ (૧) (સી) માં સામેલ કરવામાં આવી છે. એ જ રીતે, બહુ-રાજ્ય સહકારી બેંકોને પણ આવરી લેવામાં આવી હતી.

૮૭. બાકી નીકળતી રકમની વસૂલાત માટેની અગાઉની પ્રક્રિયા સિવિલ કોર્ટ અથવા ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા સામાન્ય બેંકો અને સહકારી બેંકો માટે અલગ રીતે પૂરી પાડવામાં આવી હતી. એસ. એ. આર. એફ. એ. ઈ. એસ. આઈ. અધિનિયમમાં, સમયની સાથે ગતિ જાળવવા માટે અદાલત/ટ્રિબ્યુનલના હસ્તક્ષેપ વિના કલમ ૧૩ હેઠળ એક પ્રક્રિયા સૂચવવામાં આવી છે. આમ, નાગરિક અદાલતના આદેશને તેમજ સહકારી ન્યાયાધીશો અથવા સહકારી મંડળી અધિનિયમ હેઠળની સંક્ષિપ્ત પ્રક્રિયાને જે અતિશય વિલંબનો સામનો કરવો પડ્યો હતો તેનું નિવારણ કરવાની માંગ કરવામાં આવી હતી. તે ઉપરાંત, સંસદને અદાલત/ટ્રિબ્યુનલના હસ્તક્ષેપ વિના સુરક્ષિત વ્યાજની ઝડપી વસૂલાત પૂરી પાડીને કરવામાં આવેલી બેંકની બાકી રકમની વસૂલાતની પ્રક્રિયા પૂરી પાડવા માટે કાયદો ઘડવાની મંજૂરી છે.

૮૮. આંધ્ર પ્રદેશની સોમા સુરેશ કુમાર વિરુદ્ધ સરકાર અને અન્ય ⁵⁵પડ માં એવું જોવા મળ્યું હતું કે એવા ઘણા પ્રસંગો હતા જ્યારે રાજ્ય દ્વારા ઘડવામાં આવેલા કાયદાઓ તેમજ કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા ઘડવામાં આવેલા બેંકિંગ નિયમન દ્વારા તેમના ક્ષેત્રમાં કામ કરવામાં આવ્યું હતું. આ અદાલતે આંધ્ર પ્રદેશ નાણાકીય સંસ્થાઓના થાપણદારોના સંરક્ષણ અધિનિયમ, ૧૯૯૯ અને બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની અસરોને ધ્યાનમાં લીધી હતી. એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે સંબંધિત કાયદાઓ અને આવરી લેવામાં આવેલા ક્ષેત્રની મર્યાદાને ધ્યાનમાં લેવી જરૂરી છે અને રોકાણકારોના હિતોનું રક્ષણ કરવા માટે ઉપરોક્ત અધિનિયમમાં આવરી લેવામાં ન આવતી બાબતોના સંદર્ભમાં બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ હોવા છતાં રાજ્ય વિધાનસભા માટે પણ જોગવાઈઓ લાગુ કરવાની મંજૂરી છે. એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે આંધ્રપ્રદેશ નાણાકીય સંસ્થાઓના થાપણદારો સંરક્ષણ અધિનિયમ, ૧૯૯૯ એ કોઈપણ કેન્દ્રીય કાયદાને કોઈ પ્રતિકૂળતા ઊભી કરી નથી. એવું જોવા મળ્યું હતું:

“૬. વધુમાં, એ પણ ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું છે કે કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા બેંકિંગ કંપનીઓ અથવા સંસ્થાઓની કામગીરીનું નિયમન કરવા માટે ઘડવામાં આવેલ બેંકિંગ રેગ્યુલેશન એક્ટ, આરબીઆઈને બેંકિંગ કંપનીઓને બેંકના કાર્યો હાથ ધરવા માટે લાઈસન્સ આપવા સક્ષમ બનાવે છે. એવું ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું હતું કે તે એવા વિવિધ વિસ્તારોને આવરી લે છે જે આંધ્ર અધિનિયમ દ્વારા આવરી લેવામાં આવેલા વિસ્તાર માટે સામાન્ય નથી. વધુમાં, એ તરફ ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું હતું કે બંને કાયદાઓ થાપણદારોના રિફંડના વિવિધ પાસાઓને લાગુ પડે છે. બેંકિંગ રેગ્યુલેશન એક્ટ, જે તરફ ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું છે, તે વસાવી કો-ઓપરેટિવ અર્બન બેંક લિમિટેડ સહિત બેંકિંગ કંપનીઓની કામગીરીને નિયંત્રિત કરવા માટે ઘડવામાં આવ્યો હતો અને અરજદારોએ કાયદાની

માન્યતાને પડકારતા આ અદાલતનો સંપર્ક કર્યો છે જેથી કાયદાની પકડમાંથી બહાર નીકળી શકાય.”

૮૯. કે. કે. ભાસ્કરન વિરુદ્ધ રાજ્યનું પ્રતિનિધિત્વ તેના સચિવ, તમિલનાડુ અને અન્ય ⁵⁶પૃ ૭ દ્વારા કરવામાં આવ્યું હતું, જેમાં ટી. એન. થાપણદારોના હિતોનું રક્ષણ (નાણાકીય સંસ્થાઓમાં) અધિનિયમ, ૧૯૯૭ સંબંધિત પ્રશ્ન ઊભો થયો હતો. આ અધિનિયમ નાણાકીય સંસ્થાઓની કપટપૂર્ણ પ્રવૃત્તિઓને કારણે થતી દુષ્ટતાઓના નિવારણ માટે જોગવાઈ કરે છે, જેના નિવારણ માટે કેન્દ્રીય કાયદાઓમાં કોઈ વ્યવસ્થા કરવામાં આવી ન હતી. એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે ટી. એન. થાપણદારોના હિતોનું રક્ષણ (નાણાકીય સંસ્થાઓમાં) અધિનિયમ, ૧૯૯૭, કંપની અધિનિયમ, ૧૯૫૬ની કલમ ૫૮એ દ્વારા કબજે કરેલા ક્ષેત્રને આવરી લેતો નથી કારણ કે ૧૯૯૭ના અધિનિયમનો ઉદ્દેશ સંપૂર્ણપણે અલગ હતો. પીઠ અને પદાર્થના સિદ્ધાંત અને કેન્દ્ર અને રાજ્યની યાદીઓ દ્વારા કબજે કરાયેલા ક્ષેત્રોના ઓવરલેપિંગ પર તેની અસરને ધ્યાનમાં લેવામાં આવી હતી. સંબંધિત ચર્ચા અહીં નીચે કાઢવામાં આવી છે:

“૧૮. ઘણીવાર એવું બને છે કે કાયદો સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ I તેમજ સૂચિ II બંનેને ઓવરલેપ કરે છે. આવા સંજોગોમાં, પીઠ અને પદાર્થનો સિદ્ધાંત લાગુ કરવામાં આવે છે. અમારો અભિપ્રાય છે કે વિવાદાસ્પદ રાજ્ય અધિનિયમ સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ II ના પ્રવેશો ૧, ૩૦ અને ૩૧ માટે સંદર્ભિત છે અને સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ I ના પ્રવેશો ૪૩, ૪૪ અને ૪૫ માટે નહીં.

૧૯. તે સારી રીતે નક્કી કરવામાં આવ્યું છે કે પ્રતિબંધિત કાયદાકીય પ્રદેશમાં આનુષંગિક સત્તાઓના ઉપયોગમાં આકસ્મિક ખાઈને મંજૂરી છે *ડબલ્યુ બી વિરુદ્ધ કેસોરમ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિમિટેડ*, (૨૦૦૪) ૧૦ એસ સી સી ૨૦૧ [એસ સી સી પેરા ૩૧ (૪), (૫) અને (૬) અને ૧૨૯ (૫)] માં આ અદાલતના બંધારણીય ખંડપીઠે આપેલા નિર્ણય

56(૨૦૧૧) ૩ એસ સી સી ૭૯૩

દ્વારા.સીમાંકનની તીવ્ર અને વિશિષ્ટ રેખાઓ હંમેશા શક્ય હોતી નથી અને આઈટીસી લિમિટેડ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ કર્ણાટક, ૧૯૮૫ સપ્પ એસસીસી ૪૭૬ (એસસીસી પેરા ૧૭) દ્વારા ચોક્કસ માત્રામાં ઓવરલેપિંગને અટકાવવું ઘણીવાર અશક્ય હોય છે.આપણે કાયદાને સંપૂર્ણ રીતે જોવો પડશે અને એવી ધારણા છે કે વિધાનસભા તેની બંધારણીય મર્યાદાઓને ઓળંગતી નથી.

૨૧. પીઠ અને પદાર્થના સિદ્ધાંતનો અર્થ એ છે કે એક કાયદો જે નોંધપાત્ર રીતે બંધારણ દ્વારા સ્પષ્ટ રીતે આપવામાં આવેલી સત્તાઓની અંદર આવે છે, જે વિધાનસભાએ તેને ઘડ્યો છે, તેને અમાન્ય ઠેરવી શકાતો નથી કારણ કે તે આકસ્મિક રીતે અન્ય વિધાનસભાને સોંપવામાં આવેલી બાબતોનું અતિક્રમણ કરે છે.અદાલતે કાયદાનો સાચો વિષય શું છે તે ધ્યાનમાં લેવું જોઈએ.જો આવી તપાસ પર એવું જાણવા મળે છે કે કાયદો વિધાનસભાને સોંપવામાં આવેલી બાબતમાં સારમાં એક છે, તો તેને માન્ય ઠેરવવો જોઈએ, તેમ છતાં તે આકસ્મિક રીતે તેની કાયદાકીય ક્ષમતાની બહારની બાબતો પર ખાઈ કરે છે, યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા વિરુદ્ધ શાહ ગોવર્ધન એલ કાબરા ટીચર્સ કોલેજ, (૨૦૦૨) ૮ એસસીસી ૨૨૮ (એસસીસી પેરા ૭).

૨૨. પીઠ અને પદાર્થના સિદ્ધાંતને લાગુ કરવા માટે, વિશેષ સંદર્ભ નંબર ૧/૨૦૦૧, ફરીથી, (૨૦૦૪) ૪ એસ. સી. સી. ૪૮૯ (એસ. સી. સી. પેરા ૧૫) દ્વારા સમગ્ર કાયદો, તેના મુખ્ય ઉદ્દેશો અને તેની જોગવાઈઓનો અવકાશ અને અસરને ધ્યાનમાં લેવી પડશે.આ હેતુ માટે સાતમી અનુસૂચિની એન્ટ્રીઓની ભાષાને વ્યાપક અવકાશ આપવો જોઈએ, જેનો અર્થ એકદમ સક્ષમ છે, સ્ટેટ ઓફ ડબલ્યુ બી વિરુદ્ધ કેસોરમ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિમિટેડ, (૨૦૦૪) ૧૦ એસસીસી ૨૦૧, [એસસીસી પેરા ૩૧ (૪)], યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા વિરુદ્ધ શાહ ગોવર્ધન એલ કાબરા ટીચર્સ કોલેજ, (૨૦૦૨) ૮ એસસીસી ૨૨૮

(એસસીસી પેરા ૬) અને આઈટીસી લિમિટેડ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ કર્ણાટક, ૧૯૮૫ સપ એસસીસી ૪૭૬ (એસસીસી પેરા ૧૭)."

૯૦. મેસર્સ ઉજાગર પ્રિન્ટ્સ એન્ડ અન્ય (II) વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા એન્ડ અન્ય ⁵⁷ ૫૮ માં, તે નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું હતું કે રાજ્ય વિધાનસભામાં પ્રવેશો ઉદારતાથી અર્થઘટન થવો જોઈએ અને પીઠ અને પદાર્થના સિદ્ધાંતને આ રીતે ધ્યાનમાં લેવામાં આવ્યો હતો:

"૪૮. તે યાદ રાખવું જોઈએ કે કાયદાકીય યાદીઓમાં પ્રવેશ, કાયદાકીય સત્તાના સ્ત્રોતો નથી પરંતુ માત્ર વિષયો અથવા કાયદાના ક્ષેત્રો છે અને વ્યાપક અને ઉદાર ભાવનાથી પ્રેરિત ઉદાર રચના પ્રાપ્ત કરવી જોઈએ, સંકુચિત પાંડિત્યપૂર્ણ અર્થમાં નહીં. કલમ ૨૪૬ માં "સંદર્ભમાં" અભિવ્યક્તિ કાયદાકીય સત્તાના પ્રયાસની સમજણમાં "પીઠ અને પદાર્થ" ના સિદ્ધાંતમાં લાવે છે અને જ્યાં પણ કાયદાકીય ક્ષમતાનો પ્રશ્ન ઉઠાવવામાં આવે છે ત્યાં કસોટી એ છે કે શું કાયદો, સમગ્ર રીતે જોવામાં આવે છે, કાયદાના ચોક્કસ વિષયના સંદર્ભમાં નોંધપાત્ર રીતે "છે". જો કાયદો પ્રવેશ સાથે નોંધપાત્ર અને માત્ર દૂરસ્થ જોડાણ ધરાવતો ન હોય, તો આ બાબતને વિષય પરના કાયદા તરીકે સારી રીતે લઈ શકાય છે."

૯૧. કેશવલાલ ખેમચંદ એન્ડ સન્સ પ્રાઈવેટ લિમિટેડ અને અન્ય વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય ⁵⁸ ૫૯માં, સર્કેસી અધિનિયમનો ઉદ્દેશ આ રીતે સમજાવવામાં આવ્યો હતો:

"૩૦. નાણાં આગળ વધારનાર વ્યક્તિને સામાન્ય રીતે લેણદાર કહેવામાં આવે છે અને નાણાં મેળવનાર વ્યક્તિને સામાન્ય રીતે ઉધાર લેનાર કહેવામાં આવે છે. લોનના વ્યવહારનું સૌથી સરળ સ્વરૂપ એ કરાર છે જેના દ્વારા ઉધાર લેનાર કરાર હેઠળ નિર્ધારિત વ્યાજ સાથે લેણદાર દ્વારા માંગ

57 (૧૯૮૯) ૩ એસ સી સી ૪૮૮

58 (૨૦૧૫) ૪ એસ સી સી ૭૭૦

પર ઉછીના લીધેલી રકમની ચૂકવણી કરવા માટે સંમત થાય છે.આવા લોનના વ્યવહારમાં પક્ષકારોની સમજૂતીના આધારે ગીરો અથવા પ્રતિજ્ઞા વગેરે જેવી જામીનગીરીની કોઈપણ વ્યવસ્થા દ્વારા હાજરી આપી શકાય છે.

૩૧. આ કાયદો બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓ (લેણદારો) એવા લેણદારોના એક વર્ગને લેણદારો પાસેથી બાકી રહેલા નાણાંની ઝડપી વસૂલાતની રીત પ્રદાન કરે છે.લેણદારો દ્વારા વેપારીઓ અને ઉદ્યોગપતિઓને આપવામાં આવેલી એડવાન્સિસ/લોન સામાન્ય રીતે માંગ પર ચૂકવવાપાત્ર હોતી નથી પરંતુ "ટર્મ લોન" તરીકે ઓળખાતા પક્ષો દ્વારા સંમત થયેલા નિશ્ચિત સમયપત્રક અનુસાર ચૂકવવાપાત્ર હોય છે:

"મુદતની લોન.—લોન ચોક્કસ સમયગાળા (મુદતની લોન) માટે આપવામાં આવી શકે છે.આવા કિસ્સામાં પુનઃચુકવણી ચોક્કસ સમયગાળાના અંતે બાકી છે અને, કોઈ સ્પષ્ટ જોગવાઈ અથવા તેનાથી વિપરીત સૂચિતાર્થની ગેરહાજરીમાં, પુનઃચુકવણી માટે આગળ કોઈ માંગની જરૂર નથી."

— ચિઝી ઓન કોન્ટ્રાક્ટ્સ, વોલ્યુમ II, ૩૦મી આવૃત્તિ, પૃષ્ઠ ૮૧૩. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, આવી લોન અમુક સમયગાળામાં હતામાં ચૂકવવાપાત્ર હોય છે, જેની શરતો પક્ષો વચ્ચેના લેખિત કરાર દ્વારા પુરાવા મળે છે.ચુકવણીમાં ડિફોલ્ટ (સંમત સમયપત્રકની દ્રષ્ટિએ) સામાન્ય રીતે લેણદારને ઉધાર લેનાર પાસેથી બાકી અને બાકીની સંપૂર્ણ રકમની વસૂલાત માટે કાનૂની કાર્યવાહી શરૂ કરવા માટે કાર્યવાહીનું કારણ પૂરું પાડે છે.સામાન્ય રીતે આવી મુદતની લોનની સાથે ઉધાર લેનારાની "સુરક્ષિત સંપત્તિ" માં કેટલાક "સુરક્ષા વ્યાજ" પણ હોય છે.આવી વસૂલાત સામાન્ય રીતે "સુરક્ષા હિત" લાગુ કરીને રકમની વસૂલાત માટે દાવો દાખલ કરીને કરવામાં આવે છે.બેંકો અને નાણાકીય સંસ્થાઓના બાકી દેવાની વસૂલાત અધિનિયમ, ૧૯૯૩ એ ડિફોલ્ટર લોન લેનાર

પાસેથી ખરેખર બાકી નીકળતી રકમની ઝડપી તપાસ માટે એક વિશિષ્ટ મંચની રચના કરી હતી અને આવા બોરોવેરમાંથી નક્કી કરવામાં આવેલી રકમની ઝડપી વસૂલાત માટે એક વ્યવસ્થા પણ પૂરી પાડી હતી.

૩૨. ઉધાર લેનારાઓ પાસેથી લેણદારોને ચૂકવવાના નાણાંની ઝડપી વસૂલાત માટે પણ આવી વ્યવસ્થા અપૂરતી હોવાનું જણાતાં, સંસદે એક કાયદો બનાવ્યો હતો, જે હેઠળ એક સ્વતંત્ર ન્યાયિક સંસ્થા દ્વારા ઉધાર લેનાર પાસેથી બાકી રકમની ખાતરી કરવાની પ્રક્રિયા કરવામાં આવે છે. સુરક્ષિત લેણદારને કાયદાની કલમ ૧૭ હેઠળ અપીલને આધિન ઉધાર લેનાર પાસેથી બાકી અને બાકી રકમનો એકમાત્ર ન્યાયાધીશ બનાવવામાં આવે છે. જો કે, બાકી અને બાકી રકમની આવી ખાતરી એ એકમાત્ર માપદંડ નથી કે જેના આધારે સુરક્ષિત લેણદાર કાયદાની કલમ ૧૩ (જ) હેઠળ કાર્યવાહી શરૂ કરવા માટે હકદાર છે, પરંતુ સુરક્ષિત લેણદારને પણ ઉધાર લેનારના ખાતાને (લેણદારની સંપત્તિ) એન. પી. એ. તરીકે વર્ગીકૃત કરવું જરૂરી છે. જ્યારે મુદતની લોન લેનાર ચુકવણીમાં ડિફોલ્ટ થાય છે, ત્યારે લેણદાર લોન લેનાર પાસેથી બાકી અને બાકી રકમની વસૂલાત માટે તરત જ કાનૂની કાર્યવાહી શરૂ કરી શકે છે. આ કાયદો કાયદા હેઠળ કાર્યવાહી શરૂ કરતા પહેલા ઋણ લેનારનું ખાતું એન. પી. એ. બની ગયું છે કે કેમ તેની તપાસ કરવા અને તે નક્કી કરવા માટે લેણદાર પર વધારાની કાનૂની જવાબદારી મૂકે છે.

૯૨. મજૂર સહકારી બેંક લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) માં બોમ્બે હાઈકોર્ટે આ પ્રશ્ન પર વિચાર કર્યો હતો કે શું બેંકિંગ વ્યવસાય ચલાવતી સહકારી મંડળી, તેની પ્રવૃત્તિને ધ્યાનમાં રાખીને, તેને ઉદ્યોગ તરીકે ગણી શકાય કે જેના પર બોમ્બે ઔદ્યોગિક વિવાદ અધિનિયમ લાગુ થશે. સહકારી મંડળી બેંકિંગનો વ્યવસાય કરતી હોવા છતાં, એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે તે એક સહકારી મંડળી હતી જેના પર બોમ્બે ઔદ્યોગિક વિવાદ અધિનિયમની જોગવાઈઓ લાગુ થઈ શકતી નથી. ઇંગ્લેન્ડના હેલ્સબરીના કાયદામાં વ્યાખ્યાયિત 'કંપની' ની પ્રવૃત્તિ

અને વ્યાખ્યાને ધ્યાનમાં લેતા, એક સામાન્ય હેતુ સાથે રચાયેલી સંખ્યાબંધ વ્યક્તિઓના સંગઠન તરીકે. ઉચ્ચ અદાલતે અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે વ્યાપક અને યોગ્ય કાનૂની અર્થમાં, અરજદારો એક કંપની છે, જો કે તેઓ પોતાને સોસાયટી કહેવાનું પસંદ કરી શકે છે અથવા જો સહકારી મંડળી અધિનિયમ માટે જરૂરી હોય કે તેઓએ પોતાને સોસાયટી કહેવી જોઈએ. જો કે, કાયદાની નજરમાં, જ્યારે તેઓ બેંકિંગનો વ્યવસાય કરતા હતા ત્યારે તેઓ એક કંપની છે. સહકારી મંડળી તરીકે નોંધાયેલી હોવા છતાં, ઔદ્યોગિક કાયદાની જોગવાઈઓ લાગુ હોવાનું માનવામાં આવતું હતું. ઉચ્ચ અદાલતે એવું પણ નિરીક્ષણ કર્યું હતું કે જ્યાં સુધી નોંધણીના પરિણામની વાત છે ત્યાં સુધી કંપની અધિનિયમ અથવા સહકારી મંડળી અધિનિયમ હેઠળ નોંધાયેલી કંપનીમાં કોઈ વિશેષ આકર્ષણ કે જાદુ નથી. ઉચ્ચ અદાલતે અવલોકન કર્યું:

“(જ) હવે જાહેરનામાની ભાષા તરફ વળતાં શ્રી પારપિયા દ્વારા જે વિનંતી કરવામાં આવી છે તે એ છે કે જાહેરનામામાં ફક્ત ભારતીય કંપની અધિનિયમ અને તે અધિનિયમ જેવા જ કાયદાઓનો વિચાર કરવામાં આવ્યો છે. અમારા મતે, સૂચનામાં ઉપયોગમાં લેવાતા સામાન્ય શબ્દો પર આટલું મર્યાદિત અર્થઘટન કરવાનું કોઈ કારણ નથી. જો રાજ્ય સરકારનો ઈરાદો હતો કે આ જાહેરનામું ફક્ત ભારતીય કંપની અધિનિયમ અથવા ભારતીય કંપની અધિનિયમને અનુરૂપ કાયદાઓ હેઠળ નોંધાયેલી કંપનીઓને જ લાગુ પડવું જોઈએ, તો સરકાર માટે આવું કહેવું સરળ નહોતું. જો સહકારી મંડળી અધિનિયમ હેઠળ નોંધાયેલી બેંકિંગ કંપનીઓને બાકાત રાખવાનો ઈરાદો હોત તો તે પણ જાહેરનામામાં જ દર્શાવી શકાયો હોત. કોઈપણ વકીલ અમારું ધ્યાન કોઈ પણ ભારતીય કાયદા તરફ આકર્ષિત કરી શક્યા નથી, જેના હેઠળ ભારતીય કંપની અધિનિયમ અને સહકારી મંડળી અધિનિયમ સિવાય બેંકિંગ વ્યવસાય કરતા સંગઠનની નોંધણી કરી શકાય છે. તેથી, રાજ્ય સરકાર માટે “સહકારી મંડળી અધિનિયમ સિવાયના કાયદા હેઠળ નોંધાયેલી બેંકિંગ

કંપનીઓનો વ્યવસાય કરવો" કહેવા કરતાં કંઈ પણ સરળ અથવા સરળ નહોતું. જ્યારે કોર્ટને એકથી વધુ અર્થમાં સક્ષમ હોય તેવી સૂચનાનું અર્થઘટન કરવા માટે કહેવામાં આવે છે ત્યારે તે સૂચનાના અંતર્ગત કારણ અને સિદ્ધાંતને ધ્યાનમાં લેવું જોઈ નથી. બેંકિંગ વ્યવસાય કરતી સહકારી મંડળીને સમાન વ્યવસાય કરતી અન્ય કંપનીઓ કરતાં ઔદ્યોગિક કાયદાના સંદર્ભમાં અલગ પાયા પર મૂકવાનું કોઈ કારણ અથવા સિદ્ધાંત નથી. જો આપણે સંતુષ્ટ હોત કે કોઈ કારણ અથવા સિદ્ધાંત છે જે આપણને આ સૂચના પર મૂકવા તરફ દોરી જશે, જે અર્થઘટન શ્રી પાર્પિયાએ સૂચવ્યું છે કે અમે સૂચના પર આવું અર્થઘટન મૂકી શક્યા હોત, પરંતુ તમામ વિચારણાઓ શ્રી રાણે દ્વારા સૂચવવામાં આવેલા અર્થઘટનની તરફેણમાં છે. સૂચનામાં એવું કંઈ નથી જે આપણને અર્થઘટન આપવાથી અટકાવે, જે અમે આખરે આ સૂચનામાં આપવાનું નક્કી કર્યું છે. તેથી, અમારો અભિપ્રાય છે કે અરજદારો બેંકિંગનો વ્યવસાય કરી રહ્યા છે અને કંપનીઓને લગતા કાયદા હેઠળ નોંધાયેલા છે, જે સહકારી મંડળી અધિનિયમ છે. વિદ્વાન ન્યાયાધીશે એવો મત વ્યક્ત કર્યો હતો કે આ બાબત સાથે વ્યવહાર કરવા માટે તેમની પાસે અધિકારક્ષેત્ર છે. અરજી નિષ્ફળ જાય છે અને ખર્ચ સાથે રદ કરવામાં આવે છે."

૯૩. જયંત વર્મા અને અન્ય વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા અને અન્ય ⁵⁹૬૦ માં, બી. આર. એક્ટ, ૧૯૪૯ ની કલમ ૨૧એ લાગુ થવા અંગે પ્રશ્ન ઊભો થયો હતો. તે સંદર્ભમાં, બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની જોગવાઈઓ પર વિચાર કરવામાં આવ્યો હતો અને એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે કાયદો સૂચિ ૧ની એન્ટ્રી ૪૫ સાથે સંબંધિત છે અને તેને વ્યાપક અર્થ આપવો પડશે. એવું જોવા મળ્યું હતું:

"૧૬. તેમાં કોઈ શંકા ન હોઈ શકે કે બેંકિંગ રેગ્યુલેશન એક્ટ "બેંકિંગ" વિષય સાથે વ્યવહાર કરે છે કારણ કે તે બેંકિંગ કંપનીઓને, વ્યાખ્યાયિત

કર્ચા મુજબ, અને સહકારી બેંકોને લાઈસન્સ આપે છે અને તેમનું નિયમન કરવા માંગે છે.કલમ ૨૧એ, જોકે સુધારા દ્વારા, નિઃશંકપણે ઉપરોક્ત કાયદાનો એક અભિન્ન ભાગ છે, જે બેંકિંગ કંપની અને તેના દેવાદાર વચ્ચે લોનના વ્યવહારોને ફરીથી ખોલવા અંગેના નિર્ણય સાથે સંબંધિત છે, કારણ કે વ્યાજનો દર વધુ પડતો છે.તેમાં કોઈ શંકા ન હોઈ શકે કે બેંકિંગ કંપનીને દેવાદારના ઋણને લગતા કાયદો અને બેંકિંગ કંપની દ્વારા વસૂલવામાં આવતું વ્યાજ વધુ પડતું હોવાના આધારે આવા કોઈપણ વ્યવહારને ફરીથી ખોલવા સામે અદાલતનો ચુકાદો બેંકિંગના વ્યવસાય સાથે સંબંધિત હશે.આપણે એ ન ભૂલવું જોઈએ કે સાતમી અનુસૂચિની સૂચિમાંની એન્ટ્રીઓને શક્ય તેટલી વ્યાપક રીતે વાંચવી પડશે, અને આપણે ઉપર ટાંકેલા ચુકાદાઓમાંથી જોયું છે કે સૂચિ ૧ એન્ટ્રી ૪૫માં સમાવિષ્ટ "બેંકિંગ" શબ્દને વ્યાપક અર્થ આપવો પડશે.તેમાં કોઈ શંકા ન હોઈ શકે કે સમગ્ર કાયદો અને ઉપરોક્ત વિભાગ સૂચિ ૧ એન્ટ્રી ૪૫ માં આવે છે." (ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૯૪. ફેડરેશન ઓફ હોટેલ એન્ડ રેસ્ટોરન્ટ એસોસિએશન ઓફ ઈન્ડિયા, વગેરે વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા અને અન્ય ⁶⁰૬૧ માં, કાયદાના ઓવરલેપિંગના પ્રશ્નને એવા વિષયના સંદર્ભમાં ધ્યાનમાં લેવામાં આવ્યો હતો જે આકસ્મિક રીતે અન્ય વિષયને કોઈક રીતે અથવા અન્ય રીતે અસર કરી શકે છે અને એવું માન્યું હતું કે તે પછીના વિષય પર કાયદો હોવા જેવી વસ્તુ નથી.એક જ વ્યવહારમાં તેના વિવિધ પાસાઓમાં બે અથવા વધુ કર્પાત્ર ઘટનાઓનો સમાવેશ થઈ શકે છે.

૯૫. એપેક્સ કો-ઓપરેટિવ બેંક ઓફ અર્બન બેંક ઓફ મહારાષ્ટ્ર એન્ડ ગોવા લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) માં બી. આર. એક્ટ, ૧૯૪૯ની જોગવાઈઓ હેઠળ બેંકિંગ વ્યવસાય ચલાવવા માટે ભારતીય રિઝર્વ બેંક દ્વારા સહકારી મંડળીઓને લાઈસન્સ આપવા અંગે પ્રશ્ન ઊભો થયો હતો.એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે

60(૧૯૮૯) ૩ એસ સી સી ૬૩૪

સહકારી બેંકો, જે રાજ્ય સહકારી બેંકો અથવા કેન્દ્રીય સહકારી બેંકો અથવા બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની કલમ ૫૬ (સી. સી. આઈ.) માં વ્યાખ્યાયિત પ્રાથમિક સહકારી બેંકો નથી, તે લાઈસન્સિંગ માટે પાત્ર નથી.બહુ-રાજ્ય સહકારી મંડળી અધિનિયમ, ૧૯૮૪ હેઠળ નોંધાયેલી ન હોય તેવી સહકારી બેંકોને ભારતીય રિઝર્વ બેંક દ્વારા લાઈસન્સ આપવાનું વાજબી ન હતું.મલ્ટી સ્ટેટ કો-ઓપરેટિવ સોસાયટીઝ એક્ટ હેઠળ ભારતીય રિઝર્વ બેંકની સત્તાઓનો ઉપયોગ માત્ર સહકારી બેંકો માટે જ થતો હતો, બેંકિંગનો વ્યવસાય ન કરતી અન્ય કોઈ સહકારી મંડળીઓ માટે નહીં.એવો મત વ્યક્ત કરવામાં આવ્યો હતો:

“૨૫. અન્ય એક પાસું જે નોંધવું આવશ્યક છે તે એ છે કે ભારતના બંધારણમાં સહકારી મંડળીઓને સંબંધિત વિષય રાજ્યની યાદીમાં છે જેનો અર્થ અનુસૂચિ VII ની સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૩૨ થાય છે. યુનિયન લિસ્ટમાં અનુસૂચિ VII ની સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૪ છે જે કોર્પોરેશનો સાથે કામ કરે છે.આ કિસ્સામાં અમે કેન્દ્રીય કાયદાની માન્યતા સાથે સંબંધિત નથી અને તેથી તે પાસા સાથે વ્યવહાર કરતા નથી.ચુકાદાના હેતુ માટે અમે એવું માનીશું કે એક રાજ્ય સુધી મર્યાદિત ન હોય તેવી સહકારી મંડળી કોર્પોરેશન શબ્દની અંદર આવશે, અને આ રીતે કેન્દ્રીય કાયદો બચાવી શકાય છે.જો કે, બંધારણીય જોગવાઈઓ પરથી એ સ્પષ્ટ છે કે સહકારી મંડળીઓને લગતી બાબતો રાજ્યની યાદીમાં છે.આમ ઘણા રાજ્યોએ સહકારી મંડળીઓને લગતા કાયદાઓ ઘડ્યા છે.આપણે અન્ય કાયદાઓ જોયા નથી.જો કે, આ કેસ મહારાષ્ટ્રના એક સમાજ સાથે સંબંધિત હોવાથી, મહારાષ્ટ્ર સહકારી મંડળી અધિનિયમ અમને બતાવવામાં આવ્યો હતો.નોંધપાત્ર રીતે, આ કાયદો સહકારી સમાજની વ્યાખ્યા આપતો નથી.તેની જરૂર નહોતી, કારણ કે તેના હેઠળ નોંધાયેલી સોસાયટી આપમેળે આવરી લેવામાં આવશે.સહકારી સમાજને વ્યાખ્યાયિત કરવાની જરૂરિયાત માત્ર કેન્દ્રીય કાયદામાં ઉદ્ભવે છે જે

તમામ સહકારી સમાજોને આવરી લેતો નથી અને તેથી તે ક્યા સમાજને લાગુ પડે છે તે સૂચવવાની જરૂર છે.

૯૬. ભારત સહકારી બેંક (મુંબઈ) લિમિટેડ વિરુદ્ધ સહકારી બેંક કર્મચારી સંઘ ⁶¹ ૬૨ માં, ઔદ્યોગિક વિવાદ અધિનિયમ, ૧૯૪૭ અને બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૮ સંબંધિત પ્રશ્ન ઊભો થયો હતો. ઔદ્યોગિક વિવાદ અધિનિયમ, ૧૯૪૭ની કલમ ૨ (બીબી) માં બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૮ની કલમ ૫માં વ્યાખ્યાયિત 'બેંકિંગ કંપની' ની વ્યાખ્યાનો સંદર્ભ હતો. એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે તે સમાવેશ દ્વારા કાયદાનું ઉદાહરણ હતું અને સંદર્ભ દ્વારા કાયદો નહીં. વધુમાં એવું મંતવ્ય આપવામાં આવ્યું હતું કે બી. આર. અધિનિયમ, ૧૯૪૮માં કલમ ૫ને કલમ ૨ (બી. બી.) માં સામેલ કર્યા પછી 'બેંકિંગ કંપની' અભિવ્યક્તિ પર કોઈ અસર થશે નહીં. આ અદાલતે વધુમાં જણાવ્યું હતું કે આઈ. ડી. કાયદો પોતે જ એક સંપૂર્ણ અને સ્વ-સમાવિષ્ટ સંહિતા છે અને તેની કામગીરી બી. આર. કાયદો, ૧૯૪૮ પર આધારિત નથી.

૯૭. ભારતીય રિઝર્વ બેંકના વિરુદ્ધ એમ. હનુમૈયા અને અન્ય ⁶² ૬૩ માં, સહકારી બેંકના વ્યવસ્થાપનની સમિતિને હટાવવાનો પ્રશ્ન ઊભો થયો હતો. કર્ણાટક સહકારી મંડળી અધિનિયમ, ૧૯૫૮ની કલમ ૩૦ (૫) હેઠળ વ્યવસ્થાપનને હટાવવા માટે ભારતીય રિઝર્વ બેંક તરફથી સહકારી મંડળીઓના નિયામકને લેખિત વિનંતી કરવામાં આવી હતી. એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતો લાગુ પડતા નથી અને વ્યવસ્થાપન સમિતિને સુનાવણીનો કોઈ અધિકાર નથી. આમ, એવા વિવિધ ઉદાહરણો છે કે જ્યાં કેન્દ્રીય કાયદાએ બેંકિંગ સંબંધિત સહકારી મંડળીઓના પાસાઓને નિયંત્રિત કર્યા છે.

61 (૨૦૦૮) ૧ એસ સી સી ૭૭૦

62 (૨૦૦૮) ૧ એસ સી સી ૭૭૦

૯૮. ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય વિરુદ્ધ શ્રી અંબિકા મિલ્સ લિમિટેડ, અમદાવાદ અને અન્ય ⁶³૬૪ માં, જોગવાઈમાં વ્યાખ્યા કલમ જ્યારે તે સમાવેશ હેઠળ અને વધુ પડતી સમાવિષ્ટ હોય ત્યારે ધ્યાનમાં લેવામાં આવી હતી, આમ:

“૫૪. વાજબી વર્ગીકરણ એ છે કે જેમાં એવા તમામ લોકોનો સમાવેશ થાય છે જેઓ સમાન રીતે સ્થિત છે અને એવા કોઈ નથી કે જેઓ નથી.૫૪ી પ્રશ્ન એ છે કે: “સમાન રીતે સ્થિત” શબ્દસમૂહનો અર્થ શું છે? આ પ્રશ્નનો જવાબ એ છે કે આપણે વર્ગીકરણની બહાર કાયદાના હેતુ તરફ જોવું જોઈએ. વાજબી વર્ગીકરણ એ છે કે જેમાં કાયદાના હેતુના સંદર્ભમાં સમાન રીતે સ્થિત તમામ વ્યક્તિઓનો સમાવેશ થાય છે. કાયદાનો હેતુ કાં તો જાહેર તોફાનને નાબૂદ કરવાનો અથવા કોઈ સકારાત્મક જાહેર હિતની સિદ્ધિ હોઈ શકે છે.

૫૫. જ્યારે વર્ગમાં સમાવિષ્ટ તમામ લોકો તોફાનથી કલંકિત હોય છે, પરંતુ એવા અન્ય લોકો પણ હોય છે જેમને વર્ગીકરણમાં સામેલ કરવામાં આવતા નથી, ત્યારે વર્ગીકરણ અલ્પસમાવેશક હોય છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, જ્યારે કોઈ રાજ્ય વ્યક્તિઓને એવી રીતે લાભ અથવા બોજ આપે છે કે જે કાયદેસરના હેતુને આગળ વધારે છે પરંતુ તે જ લાભ આપતું નથી અથવા સમાન રીતે સ્થિત અન્ય લોકો પર સમાન બોજ મૂકતું નથી, ત્યારે વર્ગીકરણને અલ્પસમાવેશક તરીકે ખરાબ ગણવામાં આવે છે. વર્ગીકરણ ત્યારે સર્વસમાવેશક બને છે જ્યારે તેમાં માત્ર તે જ નહીં કે જેઓ હેતુના સંદર્ભમાં સમાન રીતે સ્થિત છે, પરંતુ અન્ય જેઓ એટલા સ્થિત નથી. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, આ પ્રકારનું વર્ગીકરણ કાયદાનું લક્ષ્ય હોય તેવા તોફાનોમાં ભાગ લેનારાઓના વર્ગમાં સામેલ વ્યક્તિઓ કરતાં વધુ વ્યાપક શ્રેણી પર ભાર મૂકે છે. હેરોલ્ડ કોઈ ચોક્કસ દિવસે જન્મેલા તમામ પુરૂષ બાળકોના મૃત્યુનો આદેશ આપે છે કારણ કે તેમાંથી

63 (૧૯૭૪) ૪ એસ સી સી ૬૫૬

એક દિવસ તેના પતનનું કારણ બનશે અને આવા વર્ગીકરણનો ઉપયોગ કરે છે."

૮૮. ગિરનાર ટ્રેડર્સ (૩) વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર અને અન્ય ⁶⁴ કપ માં, સંદર્ભ દ્વારા સમાવેશનો પ્રશ્ન અને પીઠ અને પદાર્થના સિદ્ધાંતને આ રીતે ધ્યાનમાં લેવામાં આવ્યા હતા:

"૮૭. જો કે, પક્ષકારો વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ દ્વારા આ પાસાની દલીલ કરવામાં આવી હોવાથી, અમે ઉપરોક્ત તારણોના પૂર્વગ્રહ વિના અને વૈકલ્પિક અરજી તરીકે આ દલીલની યોગ્યતા અથવા અન્યથા ચર્ચા કરવા આગળ વધીશું. આ સિદ્ધાંતો અદાલતો દ્વારા નોંધપાત્ર સમયગાળા માટે લાગુ કરવામાં આવ્યા છે. જ્યારે કાયદામાં અગાઉના કેટલાક કાયદાનો સામાન્ય સંદર્ભ હોય પરંતુ અગાઉના કાયદાની જોગવાઈઓનો કોઈ ચોક્કસ ઉલ્લેખ ન હોય, ત્યારે તેને સ્પષ્ટ રીતે સંદર્ભ દ્વારા કાયદો માનવામાં આવે છે. સંદર્ભ દ્વારા કાયદાના કિસ્સામાં, અગાઉના કાયદાના સુધારેલા કાયદાઓ સામાન્ય રીતે પછીના કાયદાને લાગુ પડશે; પરંતુ, જ્યારે કોઈ કાયદાની જોગવાઈઓ ખાસ કરીને પછીના કાયદામાં સંદર્ભિત અને સમાવિષ્ટ કરવામાં આવે છે, ત્યારે માત્ર તે જ જોગવાઈઓ લાગુ થાય છે અને અગાઉના કાયદાની સુધારેલી જોગવાઈઓ પછીના કાયદાનો ભાગ બનશે નહીં. આ સિદ્ધાંતને સામાન્ય રીતે સમાવેશ દ્વારા કાયદો કહેવામાં આવે છે. સામાન્ય સંદર્ભ, સામાન્ય રીતે, ચોક્કસ સંદર્ભનો બાકાત સૂચવે છે અને આ ચોક્કસપણે આ બે સિદ્ધાંતો વચ્ચેનો તફાવત છે. બંને સંદર્ભિત કાયદાઓ છે, એક માત્ર સંદર્ભ દ્વારા અને બીજો સમાવેશ દ્વારા. તે, સામાન્ય રીતે, પછીના કાયદામાં ઉપયોગમાં લેવાતી ભાષા અને અન્ય સંબંધિત વિચારણાઓ પર આધારિત હશે. જ્યારે સમાવેશ દ્વારા કાયદાના સિદ્ધાંતમાં સારી રીતે વ્યાખ્યાયિત અપવાદો છે, ત્યારે અત્યાર સુધી પ્રતિપાદિત કાયદો સંદર્ભ દ્વારા કાયદાના સિદ્ધાંતને કોઈ અપવાદ

64(૨૦૧૧) ૩ એસ સી સી ૧

પૂરો પાડતો નથી.વધુમાં, નિગમનના સિદ્ધાંતનો કડક અમલ હોવા છતાં, તે હજુ પણ અમુક કાયદાઓમાં કામ કરી શકશે નહીં અને આવા કાયદાઓ જણાવેલા અપવાદોમાંથી એકમાં આવી શકે છે.

૮૮. આ સંબંધમાં, એમ. વી. નરસિમ્હન, (૧૯૭૫) ૨ એસ. સી. સી. ૩૭૭માં આ અદાલતના ચુકાદાની ઉપયોગી નોંધ લઈ શકાય છે, જ્યાં અદાલતે વિવિધ ચુકાદાઓનું વિશ્લેષણ કર્યા પછી, આ નિયમના અપવાદોનો સારાંશ નીચે મુજબ આપ્યો છે:(એસ. સી. સી. પી. ૩૮૫, પેરા ૧૫)

"(એ) જ્યાં અનુગામી કાયદો અને અગાઉનો કાયદો એકબીજાના પૂરક છે;

(બી) જ્યાં બે કાયદાઓ સમાન સામગ્રીમાં છે;

(સી) જ્યાં અગાઉના કાયદામાં સુધારો, જો પછીના કાયદામાં પણ લાગુ કરવામાં ન આવે, તો તે પછીના કાયદાને સંપૂર્ણપણે બિનકાર્યક્ષમ અને બિનઅસરકારક બનાવશે; અને

(ડી) જ્યાં અગાઉના અધિનિયમનો સુધારો, સ્પષ્ટ રીતે અથવા જરૂરી ઇરાદાથી, ઉપરોક્ત જોગવાઈઓને પછીના અધિનિયમમાં લાગુ પડે છે.

૧૪૮. બારમાં ટાંકવામાં આવેલા વિવિધ ચુકાદાઓનું અવલોકન અને વિશ્લેષણ કર્યા પછી અમારો વિચાર છે કે આ નિયમમાં અપવાદો હોવા બંધાયેલા છે અને તે કાયદાની સંપૂર્ણ દરખાસ્ત તરીકે કહી શકાય નહીં કે જ્યાં પણ સંદર્ભ દ્વારા કાયદો અસ્તિત્વમાં હોય, ત્યાં અગાઉના કાયદામાં અનુગામી સુધારાઓ પછીના કાયદાના હેતુ અને અસરકારકતા પર આવા સમાવેશની અસરનું વિશ્લેષણ કર્યા વિના પછીના કાયદામાં સ્થાપિત થશે.પછીનો કાયદો મુખ્ય કાયદો હોવાથી, તેનો ઉદ્દેશ, કાયદાકીય ઉદ્દેશ અને અસરકારક અમલીકરણ હંમેશા સંબંધિત તારીખે પછીના કાયદા

સાથે સુધારેલા અગાઉના કાયદાની સુસંગતતા નક્કી કરતી વખતે સર્વોચ્ચ વિચારણા રહેશે.

૧૭૩. પીઠ અને પદાર્થના સિદ્ધાંતને કાયદાકીય ક્ષમતાના અભાવ માટે કાયદાની માન્યતા અથવા અન્યથા તપાસવા માટે લાગુ કરી શકાય છે તેમજ જ્યાં મુખ્ય કાયદાના હેતુને પ્રાપ્ત કરવા માટે બે કાયદાઓ એકસાથે અંકિત કરવામાં આવે છે. આપણે સંઘીય બંધારણની રચના કરી રહ્યા છીએ તે ધ્યાનમાં રાખીને, કેન્દ્ર અને રાજ્ય વચ્ચે કાયદાકીય સત્તાઓની વહેંચણી ખૂબ મહત્વની છે. અદાલતને સમજાવવા માટે ગંભીર પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હતો કે પીઠ અને પદાર્થના સિદ્ધાંતનો ઉપયોગ ખૂબ જ મર્યાદિત છે અને તે ફક્ત એવા કેસોને લાગુ પડે છે જ્યાં કાયદાકીય અક્ષમતાને કારણે અદાલતને કાયદાની તપાસ કરવા માટે કહેવામાં આવે છે.

૧૭૪. અમે આ દરખાસ્તને સ્વીકારવા માટે પોતાને સમજાવી શકતા નથી. પીઠ અને પદાર્થનો સિદ્ધાંત તેની ઉત્પત્તિ એ સિદ્ધાંત પરથી શોધે છે કે તે પ્રતિબંધિત ક્ષેત્રમાં આવે છે કે કેમ તે જાણવા માટે કાયદાના સાચા સ્વભાવ અને પાત્રની તપાસ કરવી જરૂરી છે. આ સિદ્ધાંત ભારતમાં સૌપ્રથમ પ્રફુલ્લ કુમાર મુખર્જી વિરુદ્ધ બેંક ઓફ કોમર્સ લિમિટેડ (૧૯૪૬-૪૭) માં લાગુ કરવામાં આવ્યો હતો. એર ૧૯૪૭ પીસી ૬૦. આ સિદ્ધાંત કથિત તિરસ્કારના કેસોમાં લાગુ કરવામાં આવ્યો છે અને અમને કોઈ કારણ દેખાતું નથી કે શા માટે તેની અરજી વર્તમાન પ્રકારના કેસોમાં પણ વિસ્તૃત કરી શકાતી નથી જે આખરે કાયદાના સ્ત્રોત પર આધારિત વૈધાનિક અર્થઘટન સાથે સંબંધિત છે."

૧૦૦. અમે શોધી કાઢ્યું છે કે સહકારી મંડળીઓને લગતી 'બેંકિંગ' ને સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૫ ના કાર્યક્ષેત્રમાં સામેલ કરી શકાય છે, અને સહકારી બેંકો દ્વારા સરફેસી અધિનિયમમાં વસૂલાતની જોગવાઈઓને આવરી લેવા માટે તેને

વધુ પડતો સમાવેશ કહી શકાય નહીં. આ અદાલત દ્વારા નિર્ધારિત સિદ્ધાંતોના આધાર પર તેને વધુ પડતો સમાવેશ કહી શકાય નહીં.

૧૦૧. અપીલકર્તાઓ વતી વિદ્વાન વકીલે દલીલ કરી હતી કે ૨૮/૧/૨૦૦૩ તારીખની સૂચના અધિકારક્ષેત્રની બહાર છે અને મૂળ કાયદા, એટલે કે, સર્ફેસી અધિનિયમના કાર્યક્ષેત્રની બહાર છે. આ સુધારો રંગબેરંગી કાયદો છે, અને તે તેના અવકાશની બહારના ક્ષેત્ર પર અતિક્રમણ કરે છે અને 'સહકારી બેંકો' ને એસ. એ. આર. એફ. એ. ઇ. એસ. આઈ. અધિનિયમ અને આર. ડી. બી. અધિનિયમ, ૧૯૯૩ ના કાર્યક્ષેત્રમાં લાવવાના પરિણામને પ્રાપ્ત કરવાની પરોક્ષ પદ્ધતિ પણ છે અને સૂચિ ૧ ની એન્ટ્રી ૪૩ દ્વારા સ્પષ્ટ રીતે બાકાત સંસ્થાઓનું નિયમન કરવાનો પ્રયાસ છે. રિલાયન્સને કે. સી. ગજપતિ નારાયણ દેવ (ઉપરોક્ત) પર મૂકવામાં આવ્યું છે, જેમાં તેને રાખવામાં આવ્યું હતું:

“(૯) શરૂઆતમાં જ એ સ્પષ્ટ કરી શકાય છે કે રંગીન કાયદાના સિદ્ધાંતમાં વિધાનસભા તરફથી 'પ્રામાણિક' અથવા 'દુર્ભાવના' નો કોઈ પ્રશ્ન સામેલ નથી. સમગ્ર સિદ્ધાંત ચોક્કસ કાયદો ઘડવા માટે ચોક્કસ વિધાનસભાની યોગ્યતાના પ્રશ્નમાં પોતાને ઉકેલે છે. જો વિધાનસભા કોઈ ચોક્કસ કાયદો પસાર કરવા માટે સક્ષમ હોય, તો જે હેતુઓ તેને કાર્ય કરવા માટે પ્રેરિત કરે છે તે ખરેખર અપ્રસ્તુત છે. બીજી બાજુ, જો વિધાનસભામાં સક્ષમતાનો અભાવ હોય, તો હેતુનો પ્રશ્ન જ ઊભો થતો નથી. કોઈ કાયદો બંધારણીય છે કે નહીં તે આમ હંમેશા સત્તાનો પ્રશ્ન હોય છે કૂલીની બંધારણીય મર્યાદાઓ, વોલ્યુમ ૧, પી .૩૭૯. જો કે, બ્રિટિશ સંસદ જેવી કાયદેસર રીતે સર્વશક્તિમાન વિધાનસભા અને અસમર્થતાના આધારે પડકાર ન આપી શકાય તેવા કાયદાઓ અને માત્ર મર્યાદિત અથવા લાયક અધિકારક્ષેત્ર ધરાવતી વિધાનસભા વચ્ચે તફાવત અસ્તિત્વમાં છે.

જો રાજ્યનું બંધારણ વિવિધ સંસ્થાઓમાં કાયદાકીય સત્તાઓનું વિતરણ કરે છે, જેને ચોક્કસ કાયદાકીય પ્રવેશો દ્વારા ચિહ્નિત કરેલા તેમના સંબંધિત ક્ષેત્રોમાં કામ કરવું પડે છે, અથવા જો મૂળભૂત અધિકારોના રૂપમાં કાયદાકીય સત્તા પર મર્યાદાઓ હોય, તો પ્રશ્નો ઊભો થાય છે કે શું કોઈ ચોક્કસ કેસમાં વિધાનસભાએ કાયદાના વિષયના સંદર્ભમાં અથવા તેને લાગુ કરવાની પદ્ધતિમાં, તેના બંધારણીય અધિકારોની મર્યાદાઓનું ઉલ્લંઘન કર્યું છે કે નહીં. આવા ઉલ્લંઘન પેટન્ટ, સ્પષ્ટ અથવા સીધા હોઈ શકે છે, પરંતુ તે છૂપી, અપ્રગટ અને પરોક્ષ પણ હોઈ શકે છે અને તે આ પછીના વર્ગના કેસો માટે છે. કે "રંગીન કાયદો" અભિવ્યક્તિ અમુક ન્યાયિક ઘોષણાઓમાં લાગુ કરવામાં આવી છે. અભિવ્યક્તિ દ્વારા વ્યક્ત કરવામાં આવેલો વિચાર એ છે કે દેખીતી રીતે એક વિધાનસભાએ તેની સત્તાઓની મર્યાદામાં કામ કરવા માટે એક કાયદો પસાર કર્યો હોવા છતાં, હકીકતમાં અને હકીકતમાં તેણે આ સત્તાઓનું ઉલ્લંઘન કર્યું છે, યોગ્ય તપાસ પર જે દેખાય છે તેના દ્વારા ઉલ્લંઘનને ઢાંકવામાં આવે છે. જેમ કે ડક, જે. ઈન દ્વારા કહેવામાં આવ્યું હતું—'એટર્ની જનરલ ફોર ઓન્ટારિયો વિરુદ્ધ રિસિપ્રોકલ ઇન્સ્યોર્સ', ૧૯૨૪ એ. સી. ૩૨૮ પૃષ્ઠ ૩૩૭ (બી) પર:

"જ્યાં કાયદો બનાવવાની સત્તા મર્યાદિત અથવા લાયક પાત્રની હોય ત્યાં વિધાનસભા ખરેખર શું કરી રહી છે તે નક્કી કરવાના હેતુસર કાયદાના સારની થોડી કડકતાથી તપાસ કરવી જરૂરી હોઈ શકે છે."

બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, તે કાયદાનું સાર છે જે ભૌતિક છે અને માત્ર સ્વરૂપ અથવા બાહ્ય દેખાવ નથી, અને જો સારમાં વિષય એવી વસ્તુ છે જે તે વિધાનસભાની સત્તાઓની બહાર છે, તો જે સ્વરૂપમાં કાયદો પહેર્યો છે તે તેને નિંદાથી બચાવશે નહીં. વિધાનસભા પરોક્ષ પદ્ધતિનો ઉપયોગ કરીને બંધારણીય પ્રતિબંધોનું ઉલ્લંઘન કરી શકતી નથી. આ પ્રકારના કિસ્સાઓમાં, તપાસ હંમેશા પડકારવામાં આવેલા કાયદાના સાચા સ્વરૂપ

અને સ્વરૂપની હોવી જોઈએ અને તે આવી તપાસનું પરિણામ છે અને તે માત્ર એક જ સ્વરૂપ નથી જે તે નક્કી કરશે કે તે એવા વિષય સાથે સંબંધિત છે કે નહીં જે કાયદાકીય સત્તાની સત્તામાં છે—'૧૯૨૪ એ. સી. ૩૨૮ પી. ૩૩૭ (બી)'. આ તપાસના હેતુ માટે અદાલત ચોક્કસપણે કાયદાની અસરની તપાસ કરી શકે છે અને તેના હેતુ, હેતુ અથવા ડિઝાઇનને ધ્યાનમાં લઈ શકે છે—'વીડ એટર્ની જનરલ ફોર આલબર્ટ વિરુદ્ધ એટર્ની જનરલ ફોર કેનેડા', ૧૯૩૯ એ. સી. ૧૧૭ પૃષ્ઠ ૧૩૦ (સી) પર. પરંતુ આ માત્ર કાયદાનું સાચું સ્વરૂપ અને સાર અને કાયદાના વિષયોના વર્ગને નક્કી કરવાના હેતુ માટે સુસંગત છે કે જેમાં તે ખરેખર સંબંધિત છે અને તે હેતુઓ શોધવા માટે નહીં કે જેણે વિધાનસભાને તેના અધિકારોનો ઉપયોગ કરવા માટે પ્રેરિત કર્યા.

લેફ્ટરોય દ્વારા કેનેડાના બંધારણ પરના તેમના જાણીતા કાર્યમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે જો વિધાનસભા કોઈ અધિનિયમની સામે વચન આપે કે તે એવા વિષયના સંદર્ભમાં કાયદો ઘડવાનો ઇરાદો ધરાવે છે કે જેના પર તેનો કોઈ અધિકારક્ષેત્ર નથી, તેમ છતાં જો કાયદાની અધિનિયમિત કલમો કાયદાને તેની સત્તામાં લાવે છે, તો આ કાયદાને 'અલ્ટ્રા વાયર્સ' ગણી શકાય નહીં." (ભાર મૂકવામાં આવે છે)

ઉપરોક્ત સિદ્ધાંતને લાગુ કરીને, પ્રશ્ન/સૂચનામાંની જોગવાઈને રંગીન કાયદો ન કહી શકાય.

૧૦૨. તમિલનાડુ રાજ્ય અને અન્ય વિરુદ્ધ કે. શ્યામ સુંદર અને અન્ય ⁶⁵૬૬ માં, રંગીન કાયદાના ખ્યાલ પર વિચાર કરવામાં આવ્યો હતો અને એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે દુર્ભાવનાપૂર્ણ સિદ્ધાંતમાં વિધાનસભા તરફથી પ્રમાણિક અથવા દુર્ભાવનાપૂર્ણ પ્રશ્નનો સમાવેશ થતો નથી, અને અદાલત કોઈ ચોક્કસ કાયદો ઘડવા માટે ચોક્કસ વિધાનસભાની ક્ષમતાના મર્યાદિત મુદ્દા

65(૨૦૧૧) ૮ એસ સી સી ૭૩૭

સાથે સંબંધિત છે.કાયદો ઘડતી વખતે વિધાનસભાનો હેતુ અસંગત છે.એવું જોવા મળ્યું હતું:

“૩૭. આ અદાલત દ્વારા સતત એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે દુર્ભાવનાપૂર્ણ સિદ્ધાંતમાં વિધાનસભા તરફથી પ્રામાણિક અથવા દુર્ભાવનાપૂર્ણ કોઈ પ્રશ્નનો સમાવેશ થતો નથી કારણ કે આવા કિસ્સામાં, અદાલત કોઈ ચોક્કસ કાયદો ઘડવા માટે ચોક્કસ વિધાનસભાની ક્ષમતાના મર્યાદિત મુદ્દાથી સંબંધિત છે.જો વિધાનસભા કોઈ ચોક્કસ કાયદો પસાર કરવા માટે સક્ષમ હોય, તો જે હેતુઓ તેને કાયદો બનાવવા માટે પ્રેરિત કરે છે તે ખરેખર અપ્રસ્તુત છે.બીજી બાજુ, જો વિધાનસભામાં ક્ષમતાનો અભાવ હોય, તો હેતુનો પ્રશ્ન જ ઊભો થતો નથી.તેથી, કાયદો બંધારણીય છે કે નહીં તે હંમેશા તે કાયદો ઘડવાની વિધાનસભાની શક્તિનો પ્રશ્ન છે.કાયદો ઘડતી વખતે વિધાનસભાનો હેતુ અસંગત છે:”ક્ષેષ અથવા હેતુ મુદ્દાની બહાર છે, અને દુર્ભાવનાઓના આધારે સંસદીય અક્ષમતાને સૂચવવાની મંજૂરી નથી.” વિધાનસભા પર, એક સંસ્થા તરીકે, કોઈ બાહ્ય હેતુ માટે કાયદો પસાર કરવાનો આરોપ લગાવી શકાતો નથી.કાયદાના ક્ષેત્રમાં આ પ્રકારની “સ્થાનાંતરિત ક્ષેષ” અજ્ઞાત છે.(જુઓ કે. સી. ગજપતિ નારાયણ દેવ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ ઓરિસ્સા, એ. આઈ. આર. ૧૯૫૩ એસ. સી. ૩૭૫, એસ. ટી. ઓ. વિરુદ્ધ અજીત મિલ્સ લિમિટેડ, (૧૯૭૭) ૪ એસ. સી. સી. ૮૮, એસ. સી. સી. પી. ૧૦૮, પેરા ૧૬, કે. નાગરાજ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ એ. પી., (૧૯૮૫) ૧ એસ. સી. સી. ૫૨૩, વેલ્ફેર એસોસિએશન., એ. આર. પી. વિરુદ્ધ રણજીત પી. ગોહિલ, (૨૦૦૩) ૮ એસ. સી. સી. ૩૫૮ અને સ્ટેટ ઓફ કેરળ વિરુદ્ધ પીપલ્સ યુનિયન ફોર સિવિલ લિબર્ટીઝ, (૨૦૦૯) ૮ એસ. સી. સી. ૪૬.”

આપણે જોઈએ છીએ કે સર્ફેસી કાયદો કાયદાકીય ક્ષમતાની કસોટીને લાયક ઠરે છે, તેમજ વ્યાખ્યાને રંગીન ભાગ અથવા વધુ પડતા સર્વસમાવેશક અથવા સંસદની ક્ષમતાની બહાર ન કહી શકાય.

૧૦૩. પરિણામે, અમે સંદર્ભનો જવાબ નીચે મુજબ આપીએ છીએ:

(૧)(અ) રાજ્ય કાયદા હેઠળ નોંધાયેલી સહકારી બેંકો અને 'બેંકિંગ' ના સંદર્ભમાં એમ એસ સી એસ અધિનિયમ, ૨૦૦૨ હેઠળ નોંધાયેલી બહુ-રાજ્ય સ્તરની સહકારી મંડળીઓ ભારતના બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૫ સાથે સંબંધિત કાયદા દ્વારા સંચાલિત થાય છે.

(બી) 'સમાવેશ, નિયમન અને સમાપન' ના પાસાઓના સંદર્ભમાં રાજ્ય કાયદા હેઠળ નોંધાયેલી સહકારી મંડળીઓ દ્વારા સંચાલિત સહકારી બેંકો, ખાસ કરીને, જે બાબતો ભારતના બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૫ ના કાર્યક્ષેત્રની બહાર છે, તે ભારતના બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ II ની એન્ટ્રી ૩૨ સાથે સંબંધિત ઉપરોક્ત કાયદા દ્વારા સંચાલિત થાય છે.

(૨) બેંકિંગ સંબંધિત પ્રવૃત્તિઓમાં સામેલ સહકારી બેંકો બેંકિંગ નિયમન અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની કલમ ૫૬ (એ) સાથે વાંચી શકાય તેવી કલમ ૫ (સી) હેઠળ વ્યાખ્યાયિત 'બેંકિંગ કંપની' ના અર્થમાં આવરી લેવામાં આવી છે, જે સૂચિ I ની એન્ટ્રી ૪૫ સાથે સંબંધિત કાયદો છે. તે સહકારી મંડળીઓ દ્વારા સંચાલિત સહકારી બેંકોના 'બેંકિંગ' ના પાસાને નિયંત્રિત કરે છે. સહકારી બેંકો બેંકિંગ નિયમન અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની જોગવાઈઓનું પાલન કર્યા વિના અને સૂચિ ૧ની એન્ટ્રી ૪૫માં 'બેંકિંગ' અને ભારતના બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ ૧ની એન્ટ્રી ૩૮ સાથે સંબંધિત આરબીઆઈ અધિનિયમ સાથે સંબંધિત આવી બેંકોને લાગુ પડતા અન્ય કોઈપણ કાયદાનું પાલન કર્યા વિના કોઈ પણ પ્રવૃત્તિ કરી શકશે નહીં.

(૩)(અ) રાજ્ય કાયદા હેઠળની સહકારી બેંકો અને બહુરાજ્ય સહકારી બેંકો નાણાકીય અસ્કયામતોના પ્રતિભૂતિકરણ અને પુનર્નિર્માણ અને પ્રતિભૂતિ હિત અધિનિયમ, ૨૦૦૨ના અમલીકરણની કલમ ૨ (૧) (સી) હેઠળ 'બેંકો'

છે.વસૂલાત એ બેંકિંગનો એક આવશ્યક ભાગ છે; જેમ કે, ભારતના બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની એન્ટ્રી ૪૫ લિસ્ટ I સાથે સંબંધિત કાયદો, સરકેસી અધિનિયમની કલમ ૧૩ હેઠળ સૂચવવામાં આવેલી વસૂલાત પ્રક્રિયા લાગુ પડે.

(૩)(બી) સહકારી બેંકોના સંદર્ભમાં નાણાકીય અસ્કયામતોના પ્રતિભૂતિકરણ અને પુનર્નિર્માણ અને પ્રતિભૂતિ હિત અધિનિયમ, ૨૦૦૨ના અમલીકરણની કલમ ૧૩ હેઠળ વસૂલાત માટે વધારાની પ્રક્રિયાઓ પ્રદાન કરવા માટે સંસદને ભારતના બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની સૂચિ Iની એન્ટ્રી ૪૫ હેઠળ કાયદાકીય ક્ષમતા છે.નાણાકીય અસ્કયામતોના પ્રતિભૂતિકરણ અને પુનર્નિર્માણ અને પ્રતિભૂતિ વ્યાજ અધિનિયમ, ૨૦૦૨ના અમલીકરણની કલમ ૨ (૧) (સી) (IV એ) ની જોગવાઈઓ, જેમાં 'બહુ-રાજ્ય સહકારી બેંક' એટલે કે 'એક્સ એરીલેન્સી કાઉટેલા' ઉમેરવામાં આવ્યું છે, તે સત્તાની બહાર નથી તેમજ રાજ્યના કાયદા હેઠળ નોંધાયેલી સહકારી બેંકોના સંદર્ભમાં બહાર પાડવામાં આવેલ ૨૮/૧/૨૦૦૩ તારીખનું જાહેરનામું પણ છે. દીવાની અપીલ, રિટ અરજીઓ અને બાકી અરજીઓ, જો કોઈ હોય તો, તે મુજબ નિકાલ કરવામાં આવે છે.કોઈ ખર્ચ નહીં.

This judgment has been translated using AI Tool - SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: *The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.*